

•

సంస్కృతి నికేతన, గ్రంథమాల ౧ సుమము.

•

సంపాదకులు: పర్యాణాదేవి

సలహా సాధకులు: బ్రహ్మశ్రీ ఉప్పలూరి గణపతిశాస్త్రి గారు

„ వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

„ పల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

„ డా॥ గిడుగు సీతాపతి గారు

„ విశ్వనాథ సర్వనారాయణ గారు

„ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు

„ శివశంకర స్వామి గారు

„ వసంతురావు వెంకట్రావు గారు

„ డా॥ పుట్టపర్తి శ్రీనివాసచార్యులుగారు

„ దేవులపల్లి రామానుజరావు గారు

వేదవాఙ్మయము

తిరుమల శ్రీనివాసశర్మ

(ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు, ఉన్నతపాఠశాల అలంపురము)

సంస్కృతి వికేతనము
హైదరాబాద్.

చందాదారులకు 1-4-0

ఇతరులకు 1-8-0

సర్వస్వామ్యములు నికేతనమువారికి
ప్రథమ ముద్రణము 1953

విషయ సూచిక

1.	వేదములు	....	....	1
2.	ఋగ్వేదము	....	....	23
3.	యజుస్సామాఖర్షణములు	....	....	57
4.	వేదకాల సామాజిక జీవనము	....	....	77
5.	బ్రాహ్మణగ్రంథములు	....	....	83
6.	వేదాంగములు	....	....	119
7.	కల్పసూత్రములు	....	....	127
8.	వైదిక యజ్ఞములు	....	....	137
9.	ఆధారగ్రంథములు	....	....	155

తొలి పలుకు

సాహిత్యాంగముకలఁ ననువాదమొకటి, మూలమునందలి భావమునకు లోపము రానిక దానిని తర భాషలో కరిగిపోయి యనువాదము.

ఇది “అనుకరణ”, “అనువాద” ములను మిరిస యుగమైనను, “జేటి విశ్వసాహిత్య వాహిని” యే పాఠనవ కాళము నివి సర్వథా కలిగియున్నవి. కావుననే సాహిత్యము “మానవ సామాన్యనకై తెరచియుంచిన గొప్ప సృష్టి” యగుట కన్గమైయున్నది.

ప్రపంచ సాహిత్యములోని వివిధ రీతి, నీతుల దనవిగజేసికొని ప్రతి సాహిత్యము నేను మరియొచున్నది. అట్టియెడ ననాదిసిద్ధమగు వేద వాఙ్మయమును వ్యయప్రయాసలతోల్పి, బహుభంగుల నేర్పి, మనకు గూర్చిన పాశ్చాత్య పండితులభీకరందనయులు, వీరు కష్టపడి సంచరించుచుంచిన గ్రంథముల మాతృకలు గొన్ని యైనను చనచెంతలేక ఇప్పుడు వారి నే పనిబడి యడుగు తెంతయు పరిహాసాస్పదమైనది. మనగ్రంథములకై వారి మెప్పే మనకు గనువిప్పెనది!

శ్రీ శకంఠ, సాయణ, రామనుజాది మహాపురుషులు రచించిన భావ్యములు వేదాంగముల విశద పరుపనుద్దేశింపబడినను వానికి వి విస్తృత రూపములై మాత్రము మనకు గోచరించు చున్నవి. ఇట్లుగుటకు గురుకులములు నశించి, వేదవిద్య కనుమరుగై దేశీయులను పరభాషా సంస్కృతులు మిరుమిట్లు గొలుపుటయే కారణము.

అర్థ - అనార్య వాదములు, సాహిత్య సంస్కృతులు, వ్యాధులు తన్నివారహోషాయములు, శస్త్ర చికిత్స, కిలపము, జ్యోతిషము, యజ్ఞములు, రాజకీతి మున్నగు ననేక విషయములను వేదవిదులగు ఋషులు దమ యనుభవ సిద్ధముగ బుక్కులు, మంత్రముల మూలమున లోకమునకు వెల్లిడి చేసిరి. ఆయన సంస్కృత విద్యార్థుల మెరుగని వారికి ‘మంత్రము’ లై నిలచినవి; యుగమునమునకు భాష, వైలి, లిఖలునులోనై తమ పరిచయమును క్రమముగ గోలుపోవుచున్నవి. ఇట్టితరీ ననేక విషయముల నొక్కచో జేర్చి మాతృ భాషలో నుడలిక దెలుప వలసిన యివసరమెంతయో కలదు.

ఈ విషయమున ఉత్తమ సాహిత్యము నెచువచు పాశ్చాత్యులఁ
చేసిన కృషి యెంతయు జ్ఞానునియము.

ఏభావలోనేయమూల్య విషయమున్నను దానిని విలువకొని తెలుసు
వారి కొనుగు గురితో నిదియనువదింపబడినది, ఈ పుస్తకము “వేద-బౌద్ధ
ఉపాసక సాహిత్య” అను హిందీ గ్రంథమున కనువాదము. ఇది యథా
తథయుగ ననుకరింపబడక నందందు మార్పులకును లోనైంది. తెలుగు సేతకై
మూలగ్రంథ కర్తలకు కృతజ్ఞతలర్పించుచున్నాను.

ఈ పుస్తకమును అంశమహాజ్వల హస్తములకరించు నవకాశము
లభించుటచే నాకెంతయు సంతసము కలిగినది. ఇట్టి పనిలో నాకు
మార్గదర్శకులై యున్న విధముల తోడ్పడి ఇంక యెల్ల కాలముగా దీనిని
ప్రసిద్ధి పరచిన శ్రేయస్సు “మహాత్”, శ్రీశ్రీయార్యులు రామకృష్ణ కర్మ
గారలకు జెందియున్నది.

సంస్కృతీ, సంప్రదాయముల పునరుద్ధరించు నాశయముతో నేవ
జేయుచు నీ గ్రంథ మూలమున ప్రజా సేవయొకప్పుటి కవకాశమిచ్చిన
సంస్కృతీ నికేతనమున కెంతయు ఋణపడితిని.

సహృదయులు సాహిత్యము నందలి ఉత్తమ కృతుల ననువదింపజేసి
దిక్కుదిక్కులకు ప్రబలునట్లు జేయవలయునని యిది ముచున్నాను.

అలంపురము }
14 నవంబరు 1953, }

అనువాదమడు
తిరుమల శ్రీనివాసశర్మ

వేదవాఙ్మయము

౧

వేదములు

వేదములత్యంతప్రాచీనములై మిక్కిలి పొగడలనందిన పవిత్ర గ్రంథములు; నేటికిని ఆర్యసంస్కృతిని చాటుచు, హైందవధర్మములకు మార్గదర్శకములుగ నున్నవి. అనేక సంప్రదాయములచేతను, విభిన్న సంస్కృతులతోడను నస్తవ్యస్తమగుచున్న హిందూజాతి నేడుకూడ వేదములముందు సాగిలి మొక్కుచున్నది. ఇవియంత గొప్పవని తెలిసి నప్పటికిని పరమగోప్యములై గహనములై, యశ్లేయములైయున్నవి. కావున నిప్పుడిట్టివేదముల సామాన్యపరిచయము కొన్ని యధ్యాయములలో చేయవలెనని మా సంకల్పము.

వేదములార్యుల సాహిత్యములో ప్రాచీనతమమైనవి. పాశ్చాత్యులలోని గొప్పవిద్వాంసులును ఋగ్వేదము మానవసంస్కృతిని బోధించు నాది గ్రంథమని యొప్పుకొని యున్నారు. మహర్షి దయానందులు వేదముల కాలము 1960852984 అని చాటిరి. సాయణ భాష్యకారులదియు నిజేయభిప్రాయము. వేద మిశ్వరకృత సాహిత్యమనియు, సృష్ట్యాదినిది యుదయించెననియు నీ విద్వాంసుల కలంపైయున్నది. తిలకు మహాశయుడు జ్యోతిర్గణితముల నాధారముగగొని వేదములు క్రీ.పూ. 6000సం॥ క్రిందివని సిద్ధముచేసెను. పాశ్చాత్యపండితు లికనిసిద్ధాంతమునే చాలావరకంగీకరించు చున్నారు.

మధ్యకాలములో వేదములకు సంబంధించిన విజ్ఞాన స్వరూపమును భారతవర్షము మరచియుండెను. వేదములు - కర్మపలు - అందందు, విశేషముగ దక్షిణప్రవారు, వేదసూత్రముల వల్లెవేయుచుండిరి. అయిన నా మంత్రార్థాదికజ్ఞాన మేకొందరికో యుండెడిది. అకాలమున వైరోపా

ఖండము సంస్కృత సాహిత్యజ్ఞానము నేమాస్మిన్ గతిగియుండలేదు. కావుననే అదినములలో భాంత దేశమునకు వచ్చిన శ్వేతముఖులకు సంస్కృత సాహిత్యము అందు వేదవిషయము బొత్తిగా తెలియకపోయెను. ఇది యటుండ వేదముల యాధార్థ్యము నెరుంగని భారతీయ విద్వాంసులును (కొందరు) వాటిని స్థేయ్యులవఱినుండి సంపూర్ణముగ రక్షించుచుండిరి.

గడచిన వందసంవత్సరములలో పాశ్చాత్యవిద్వాంసులు ప్రాచీన సంస్కృతసాహిత్యమును పునరుజ్జీవింపజేసి దాని గొప్పదనమును లోక మునకు చాటిరనుట యతిశయోక్తి కాజాలదు. సుమారొక శతాబ్దము క్రిందట సర్. విలియమ్ జోన్స్ 'శకుంతల' ననువదించి సంస్కృత సాహిత్యమును స్వదేశీయులకు పరిచితము గావించుటయేగాక వారిమనముల నా వైపాకర్షింపజేసెను. ఇతడు తనభూమికలో 'అసియాఖండపు సాహిత్యమున ప్రకాశితులైన యద్భుతవస్తువులలో నిదియొకటి. మరియు నిది మానవ కల్పనాఫలితముగు రచనలలో నతికోమలమును సుందరము నైనది. దీనివలె నే యుగముందును, నేదేశమునను, నేకాలమునను, నేదియు రచింప బడలేదు.' ఇతనియనంతరము ప్రసిద్ధుడగు 'గేటే' కవియు నీనాటకమును గొప్పగాకీర్తించెను.

తరువాత సర్. విలియమ్ జోన్స్ ఏషియాటిక్ సొసైటీని స్థాపించి మనస్ఫూర్తి ననువదించెను. తరువాత ప్రాచీనసంస్కృత భాందారము నెవ్విధమునను బడయుజాలదయ్యెను. అతడు కేవలము బుద్ధుని యనంతర సాహిత్యముననే పరిశోధింపసాగెను.

కొల్ బ్రూక్ పండితుడుగూడ నిదేవిధమున పనిజేయు నారంభించెను. ఇతడు గొప్ప గణితజ్ఞుడుగ నుండి యైకోపాయుండలి సంస్కృత విద్వాంసులలో మిన్నయైయుండెను. వేదాంతము, బీజగణితము, హిందూగణిత సిద్ధాంతములపై ననేక గ్రంథములవాసి 1805లో నైకోపీయులకు నితడు వేదములకు పరిచయమొనర్చెను. అయిన కొల్ బ్రూక్ గారు వేదముల మూల్యము నంతవరకు దెలియజాలరైరి, అతడొకచో అనువాదకుని శ్రమ యటుండని, పాఠకులకైనను తమ కష్టమూల్యములభించుట గతినమేయని వ్రాసెను.

డాక్టర్ H. H. విల్సన్ కోల్ బ్రూకు ననుసరించుచు ఋగ్వేద సంహితను అంగమున ననువదించెను. ఇదిగాక సంస్కృతనాటకములను, మేఘదూత, విష్ణుపురాణాదికముల ననువదించెను.

ఇదేసమయమున ఫ్రాన్సులో 'వర్ నక్' అనునొక గొప్ప విద్వాంసు డుండెను. ఇతడు 'జిండవస్తా' మరియు వేదముల శాస్త్రవ్యమును గమనింపజేయుచు నొక వ్యాకరణమును రచించెను. ఋగ్వేదమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు దానిమూలమున నితరదర్శనముల ఇతిహాసముపై వెలుతుడుసారింపి 'సీరియా'లోని శంఖలిపినిగూడ చదివెను. ఇదిగాక, చౌద్ధవాజ్ఞయమును కూడ నితడుద్ధరించెను. ఈతడు పాతికేంద్రవరకు నైరోపాదేశీయులకు ప్రాచీనసంస్కృత సాహిత్యవిషయముల గరపెను. వేదవాజ్ఞయమును విశదపరచిన 'రాథ్' మరియు ప్రొఫెసర్ మాక్స్ మూలరు లితని శిష్యుకోటి లోనివారు.

ఇటీవల జగ్గుక్ పండితులీవిషయమై ఎక్కువకృషినిల్పిరి. రాజా రామమోహనరాయల సమకాలికుడగు 'రోజన' పండితుడు ఋగ్వేదములోని మొదటి యష్టకమును లాటిన్ భాషలో ననువదించెను. దీనిని పూర్తిగా ననువదించు సంకల్పమితని యకాలమరణమున నెరవేరదయ్యెను. అనాటి నుప్రసిద్ధవిద్వాంసులు 'వాప్', 'గ్రీమ్', 'హంబోల్ట్'ల ప్రయత్నముచే యుగమును మార్చునంతటి తత్వములు ప్రకటితములయ్యెను. ఈపండితులు సంస్కృతము 'జింద్', 'గ్రీకు', 'లాటిను', 'స్లేవ్', 'ట్యూటన్', 'కెల్టిక్', భాషలు పరస్పర సంబంధమును గలిగి యొకమూలమునకు జెందినవను విషయమును పాశ్చాత్యులొప్పు కొనునట్లు చేసిరి.

దీనివలన సంస్కృత మన్ని భాషలకు తల్లియను ప్రమాణ మేర్పడెను. ఆశతాబ్దపు ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడగు 'రాథ్' యాస్కుని నిరుక్తమునకు టిప్పణమును వ్రాసి, దాని సంపాదకుడయ్యెను. దీని తరువాత నితడు 'హితవీ' సహాయమున 'అథర్వణ' వేద సంపాదకుడై 'వహలికు'ని తోడ్పాటుతో సంస్కృతభాషకు నొక పూర్ణజోశమును సిద్ధపరచెను. దీనితరువాత 'రెనన్' పండితుని గొప్ప ప్రసంగము Indische Alter thumskunde ప్రకాశితమయ్యెను, శుక్ల యజుర్వేదము, దాని ప్రాచీనములు, మరియు

నూత్రములను 'వేడు' వెలయించెను, ఇతడనేక సందిగ్ధ విషయములను తన Indischeschludion లో వాఖ్యానించుచు సంస్కృత సాహిత్య ప్రామాణిక వృత్తాంతములను ప్రకాశింప జేసెను. దీనితరువాత 'వేనధీ' సామవేదమునకొక విలువైన సంస్కరణమును ప్రకటించెను.

చివరకు ప్రో. మ్యాక్స్ మూలర్ సమస్త ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యమునకు, సమయము ననుసరించి, 1859 లో క్రమపట్టికను సిద్ధముచేసెను. తరువాత సాయణభాష్యమును, వెనువెంటనే ఋగ్వేద భాష్యమును ప్రకాశింపజేసెను. ఈ ప్రకారముగ దుగ్ధమును, పరమ గోవ్యమునైన వైదిక సాహిత్యము విద్యార్థులకు నులభమయ్యెను.

భారత దేశమున డాక్టర్ హాంగ్ వితరేయ బ్రాహ్మణము ననువదించి ప్రకటించెను, దీని తరువాత ఋషి దయానంద సరస్వతి ఋగ్వేద సాహిత్యము తన తొలిత హిందీలో ననువదించెను, విదప యజుర్వేదముకూడ సుభాషకు హిందీభాషలో వీరిచేతనే పరివర్తిత మైనది. వంగ పండితుడు సత్యవ్రత సామక్రమి సాయణభాష్యముతో గూడిన సామవేదపు మంచిసంస్కరణము నొకదానిని వెలయింప జేసెను. ఇరెడు 'మహీధర' వాఖ్యానోనున్న శుక్ల యజుర్వేదముకూడ గూడ సంపాదకుడై 'నిరుక్త'ముననొక చక్కని సంస్కరణమును వెలికి తెచ్చెను.

ఇట్లు దుగ్ధములగు వేదములు 100 సం॥లలో నందరి యందుబాటులోనికి వచ్చినవి.

దేశ దేశములలో వేదముల విషయమై విద్వాంసులలో భిన్నాభిప్రాయములుండినవి. మొదటిది బ్రహ్మవాది మతము. దీని యభిప్రాయ మేమన పరమాత్ముడు సృష్టాన్నిని నలువురు సమాధిస్థ ఋషుల వృద్ధయ సీమలలో వేదముల ప్రకటింపజేసెను. ఇది చాలా ప్రాచీనమైనది. దీనికి బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు నూత్రములు పుష్టిచేకూర్చినవి. సాయణ, దయానందులు దీని ననుగమించిరి. ఋగ్వేదము 10. 90. 9, యజు 31.7 మరియు 34.5, అథర్వణము 90-4. 7.20 శతపథము 14-5.4.10 మను 1.13, 12.94, నుండి 12.100 వరకు, నిరుక్తము అ 2, మున్నగు

నుదాహరణములచే ప్రైవిషయము సమర్థింపబడుచున్నది. శింషాది దాగ్ని నికము, దీనిలో వేదపు నాది, నిత్యమును విషయములు నమ్మబడవు. వాటికిని యుత్పత్తికలదని భావింపబడును. దీనికి తోడ్పడుటలో సాంఖ్యము 5.45-51 వరకు యోగము 1.24 (వ్యాసభాష్యము మరియు వాచస్పతి మిశ్రుని తర్కము) న్యాయము 2.67, వైశేషికము 1.1.3, వేదాంతము 1.3, మీమాంస 1, 1, 18, ఉదాహరణములగును. మూడవది నిరుక్త మతము, అది మొదటి యభిప్రాయముతో నిందుమించు శిక్షిభవించును. కాత్వరతము నాలవది. ఇది, "వేదములు నిరర్థకములు, వాటి యర్థము స్వయముగ దెలియబడదు," నిరుక్తకారుడెందానిని విరోధించెను.

అయిదవది యాశ్లేక మతము. దీని యభిప్రాయమేమనగా వేదములు కేవలము నలుపున ఋషుల హృదయములలోనే ప్రకటితములు కాలేదు. కాని ఈ మంత్రోద్యోగములగు ఋషుల హృదయములలోనే యవి ప్రకటితము లైనవి. మరియు నిజే యవి ప్రకటితము లగుచుండును. వేదము లిప్పటికిని సంపూర్ణములు కావు. ఈ మతము వారు వేదస్థ దేవతలను సచేతనులుగ నమ్ముదురు. శంకరుల వారీ మతాను యాయులు. ఋగ్వేదపు 10.71.11 లోని మంత్రము మరియు ఋ. 10.90.16 వ మంత్రము దీనిని పుష్టికరించును. దీనిని బ్రాహ్మణములును బలపరుచును. అయిన నిరుక్తకారుడు దీనిని విరోధించును.

ఐతిహాసిక మారవది. ఇది వేదములలో నీళ్ళవీర్య పిష్టానమును విశ్వసింపక వాటిలో అర్చనసంస్కృతి యొక్క ప్రాచీనైతి హాసమును మాత్రము స్వీకరించును. ఈపక్షము తన పరముగ ఋగ్వేదమున 1.32.0 1.32.11 - 3.33.5 - 3.33.6 - 10.98.5 - 10.98.6-7.47 - 7.4.8 - 1.105.9.1.104.1-1.126.7 3.53.14 - 4.30.18 - మంత్రముల నుదహరించును.

7 వ మతము పాశ్చాత్య విద్వాంసులది. వీరు వేదములనుండి అర్థము మూలము మరియు నుద్గమ స్థానముల బరిశోధింతురు. తమ గ్రంథములలో వీరు గాధా, వ్యుత్పత్తి, పురాతనవ మస్తిష్క, మానవీయ భూస్థర, ప్రాణ్యవ శేషాదిక శాస్త్రముల సహాయమునుపొందుదురు. తిలకు పక్షమీ మతమునకు సంబంధించినది.

వేదకాలము - వృక్షశిర కాలము క్రీ.పూ. 10 వేల నుండి 8 వేల సం॥ వరకు

„ „ „ „ „	6000—2500 వరకు
„ కృత్తిక „ „ „	2500—1400 „
తైత్తిరీయ సంహిత (బ్రాహ్మణము) „ „	2500—1400 „
„ (ఆరణ్యకము) „ „	2000—1400 „
జ్ఞానపరమలగు నుపనిషత్తులు „ „	1900—1600 „
ఆర్యాచీనో పనిషత్తులు „ „	700 — 600 „

దర్శనము మిక్కిలి బుద్ధిగమ్యమగు శాస్త్రమేయైనను వేదములను గురించి దానివర్ణనలస్పష్టములు. ఇంతయేగాక సకల దర్శనకారులయు నొకే యభిప్రాయముకాదు. వేదాంత సూత్రకారులు వానికి భావ్య కారులునగు వ్యాసు శంకరులకధన మిట్లున్నది. 'వస్తుజాతివాచకములగు శబ్దములజాతి నిత్యమైనది.' నైయాయకులు వేదములు సర్వతఃప్రమాణములని యందురు. వైశేషికములు ఈశ్వరకృతములనియు, సాంఖ్యులది పురుషుని నుండి పుట్టిన వనియు నమ్ముదురు. మీమాంసకారులు వేదార్థమే చిత్తమని యందురు. ఇవన్నియు బ్రహ్మవాదిమతమునకే యనుకూలించుచున్నవి.

తిలకుమతమును గమనించినచో ఇంతవరకు ప్రకాశితములగు మతము లన్నిటికంటెను ప్రమాణయుక్తమగుట-భూగర్భశాస్త్రవేత్తల యనుసారముత్తరభృవములోనిహిమప్రళయకాలము 10,12, వేల ఏళ్ల క్రితముదగుట తిలకు వాదము దెబ్బతించుచున్నది. ఐన వేదములను సమర్థించు విద్వాంసుడు సత్యవ్రత సామశ్రమి తిలకు మతమును పూర్ణముగ విశోధించెను. ఈ విశోధములో పటుత్వము కాని వివేచనా తర్కముల బలముకాని లేదని నాకనిపించును.

తిలకు తన 'ఓరియను' గ్రంథమున అంకగణిత, జ్యోతిష సిద్ధాంతముల నాధారముగొని ఇతిహాసమున కందనివైదిక కాలమునీవిధముగ తలపోసి యున్నాడు.

నైతిహాసితలలో ప్రసిద్ధుడగు రమేశచంద్రదత్తు వేదకాలము క్రీస్తుకు పూర్వము 2000 సం॥ నుండి 1400 వరకుని విశ్వసించెను. అత్యులు సింధు

లోయలలో నున్నప్పుడు ఋగ్వేదము వెలువడినదని యితని యభిప్రాయము, వేద భాష్యకారుడగు సాయనా చార్యుడును ఋగ్వేద మతి ప్రాచీనమని నమ్ముచున్నాడు. పాశ్చాత్య విద్వాంసులును ఋగ్వేదపుటధికాంశము ఆర్యులు సింధు తీరమున నున్నప్పుడే రచింప బడినదని తలంచు చున్నారు. తక్కిన యంశములు తరువాత విగచితమైనవని వారి యభిప్రాయము. విశ్వామిత్రుని పుత్రుడగు మధుశ్యునుడు మరియు దశమయందలపు ఋషిబృందము ఋగ్వేదము వెలయించిన ఋషులలో నాథునివలని తోచుచున్నది. వ్యాకరణాచార్యుడగు 'పాణిని' క్రీ. పూ. 4 వ శ|| ములో నుండెననుట నిర్వచనమైనది. ఇది సూత్రములకు మధ్యయుగము, శౌనకుని 'బృహద్దేశత' లో 'యాస్కుని' యభిప్రాయములు జ్ఞేయింప బడుటచే యాస్కుని తరువాతనే నిరుక్తమునకు ఋగ్వేదపు విశేష కాళిలను శౌనకుడు రచించెనని బోధపడుచున్నది. దీని వలన యాస్కుడు పాణిని కన్న నించుమించు 150 సం॥ లు తరువాత వాడుగ నుండెననుట స్పష్టమగును. జైన బౌద్ధదర్శన శాస్త్రములు హిందూ దర్శన శాస్త్రములకు ప్రతివాదమాలికములగుట సూత్రముల యాదంభకాలము బుద్ధునకు మొదటిదై యున్నది. ఇవియునుపనివత్తుల యాధాగము పైననే రచింపబడినవి. ఉపనివత్తులు, బ్రాహ్మణముల పరిశిష్టములరణ్యకముల క్రమ వికాసమే. లేకున్న 2, 3 శతాబ్దములలో నిట్టి విశ్వసాహిత్యము వికసించు జాలదు.

బ్రాహ్మణముల రచనాకాలము క్రీ. పూ. 800 నుండి 600 సం॥ పూర్వమని మ్యాక్స్ మూలరు విశ్వాసము. అయిన నీకాల నిర్ణయము కేవలము నిర్ణయకమగు యుక్తివాదము పైననే యాధార పడియున్నది. జర్మికా పండితుడగు 'యాకోబీ' మరియు తిలకు ప్రముఖుల జ్యోతిష సిద్ధాంతముల తరువాత పాశ్చాత్య విద్వాంసులు సైతము మ్యాక్స్ మూలరు వాదమును తృణీకరించిరి.

జ్యోతిషము ననుసరించి కాల నిర్ణయమగుట లేదు. పృథివి నూత్యని ముందు పరిధిమించినంతకాలమొక దినముగను, చంద్రుడు భూమిచుట్టు తిరిగినంత కాలమొక మాసముగను నెన్నబడును. అయిన జ్యోతిషము గంభీరముగ చెప్పనలేమన : రెండవవల నడుమగల సభ్యులునునకు కొంత ముందుగనే

చంద్రుడు భూమిని చుట్టుచున్నాడు. మొదట చెప్పిన సమయము 30 దినముల కన్న తక్కువ పరియం తరువాత చెప్పినలెక్కలలో 27 దినముల కన్న తక్కువ యగుచున్నది. కావున పోచిన కార్తాంతముల జ్యోతి శ్చక్రమును 27 భాగములుగ విభజించి, ఒక్కొక్క భాగమునకు 'నక్షత్ర' మని పేరడిరి. నేటి కాలమున నక్షత్రముల లెక్క 'ఆశ్వినీ' నుండి యారంభింపబడుచున్నది. ఏ బిందువున నక్షత్ర మెట్టి విభవద్రోఖతో గలసి ఉత్తరాభి ముఖమగునో ఆ బిందువశ్చి నక్షత్రమునకు మొదటి బిందువగును. నక్షత్రముల పేర్లు : ఆశ్వినీ, భరణి, కృత్తిక, రోహిణి, మృగశిర, ఆర్ద్రా, పునర్వుసు, పుష్యమి, ఆశ్లేష, మఘ, పూర్వాషల్లణి, ఉత్తరాషల్లణి, హస్త, చిత్ర, సాత్వి, విశాఖ, అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరా షాఢ, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతభిషం, పూర్వాభాద్రపద, ఉత్తరాభాద్రపద, రేవతి. ఈ రీతిగ జ్యోతిశ్చక్రమున ప్రత్యేక భాగమునకు నక్షత్రమని పేరు కలిగింది. తాముగ మెప్పటికిని జ్యోతిర్గయ మైనది, ఆయినను కొన్ని అంశ కారమున పట్టుబడియుండును. వాటి నేగ్రహములందుము. అవి నూర్యుడు, చంద్రుడు, బుధుడు, శుక్రుడు, మంగళుడు, బృహస్పతి శనియునునవి. ప్రాచీన విద్వాంసులు నూర్యుడంద్రులనే గ్రహములని తలచిరి, ఆకాలమున నొక్కొక్క గ్రహ మొక్కొక్క పరి జ్యోతిశ్చక్రమున తిరిగవచ్చుకాలమే నిర్దిష్టమైయుండెను. ఆకాసమున నుత్తరభాగమున నొక కదలికలేని చుక్కకనబడును. ఇది ఇతర గ్రహములవలె నక్షత్ర మండలమున తిరుగుటగాని, నక్షత్రములవలె పుడమికి నలువైపులను తిరిగవచ్చుటగాని యెరుగదు. అదియ "ధ్రువ" నక్షత్రము. దీనికికింద గ్రహసమూహముల వైభాగమున సప్తబుధుషి మండలమును పేరుతో నేడు ప్రకాశమానములగు నక్షత్రము లగుపడును. ఈ ఏడు నక్షత్ర చక్రముయందే వేరుగనున్నవి. జ్యోతిశ్చక్రమున వీటి గమనమేలెక్కకురాదు. అయిన సప్త బుధుషిమండలపు 2 నక్షత్రములు 'ధ్రువ' నక్షత్రమునకు సమరేఖ పైనుండియేయితర నక్షత్రములతో గూడి యుండునో సప్తర్షి మండలమంతయు వాటి నెంబడే యుండును. కురుక్షేత్రయుద్ధసమయమున సప్తర్షి మండలము 'మఘా' నక్షత్రముతో గూడికొనియుండెనట. నేడును సప్తబుధుషిమండలము 'మఘ' తో గూడి యున్నది.

సప్తబుధుషిమండలమునకు చలనములేకపోయినను ప్రాచీనులు దానికి గతియున్నట్లెంచి తద్వారా సమయనిర్ణయము చేయుటకొక యుపాయమును

గనిపెట్టిరి, సప్తబుధునిమండల మొక్కొక్క నక్షత్రములో 100 సం॥ వరకుండునని వారు తలచియుండిరి.

బుగ్వేదసంహితలో విభవదేవుడై 'మృగశిర' నక్షత్రముండినట్లు వ్రాయబడినది. బ్రాహ్మణయుగములోగూడ నిదేరేఖపై 'కృత్తికా' నక్షత్రముండినట్లు తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 2500 సం॥ కృత్తికలో మరియు 4500 సం॥ తొలగత మృగశిరలో మహావిశ్వసంక్రాంతియై యుండినదని తిలకుగారును, జర్జన్ కాస్త్రునేత్త యాకోబియును భృగవరచుచున్నారు.

కీ. శే. తిలకుగారు జ్యోతిర్విజ్ఞానము వాధాగముగగని వేదవిషయమున జేసిన గవేషణాఫలితములనదగు రెండు పరిణామములివి. ఒకటి వేదనిర్మాణకాలము క్రీ. పూ. 8000 నుండి 10000 సం॥ లు వెనుకటిదనియు, రెండవది వేదములనిర్మాణ ముత్తరభృవమునగా 'సుమేగువు' పై నైనదనియు స్పష్టములైనవి. బుగ్వేదపు 1.24.10 యొక్క మంత్రము తిలకుగారి వాదనకు ముఖ్యమైనది.

శ్లో, అమీయ బుషనిహితాస ఉచ్చాసనక్తం దదృశేఃసా

చిద్ధి నేయుః, అదద్దాని వరుణ్యస్యవ్రతాని విచా కళాచ్ఛంద్ర

మానక్తమేతి !

ఈమంత్రమున కర్ణమిది: మన తలపైనున్న సప్తర్షి నక్షత్రములు రాత్రియగవడును. మరియు పగలదృశ్యమగును. చంద్రుడుకూడ రాత్రియే గనబడును. ఇవి వరుణుని అక్షయకర్మలు.

ఈమంత్రమున తలపైనున్న సప్తబుధుల వర్ణనమున్నది. ఈ సప్తబుధులు తర భృవముననే కేవలము తలపైనున్నట్లగవడుదురు. ఇదేవిధమగు వర్ణన బుగ్వేదపు 10.89 లోని 18 బుధులు సూర్యస్తుతి; సూక్తముల యొక్కయు, దాని రెండవబుధయుక్కయు మొదటి యర్థములోనున్నది.

‘నసూర్యః పర్యురూవరాం స్త్యేన్ద్రోవపుత్ర్యాద్రణ్యేవవక్తా.’ అలోచింపదగిన రెండవ విషయమేమనగా బుగ్వేదమున పలుచోట్ల దీర్ఘమగు

నుపావర్ణనలున్నవి. వీటినిగురించి ముందుచదివెదరు. ఋగ్వేదము 7.76.3లో చూడుడు. „తానీదహం బహుభాన్యాసన్యా ప్రాచీనమపి తా నూర్య స్యయితఃపరిచార ఇవాచరం త్యుహోదప్యక్షేన పుర్యతీవ.” ఉపస్సు ప్రకటితమై నూర్యోదయము వరకనేకదినములైనది. ప్రియుని నలువైపుల దిరిగిచూచు స్త్రీవలె నది [ఉపస్సు] పరిభ్రమించుచున్నది. ఈ నలువైపుల తిరుగుచున్న ‘నువ’ యెట్టిది? ఇదేవిధమగు ప్రమాణములు ఋగ్వేదమున 8.41, 3.1.113.10-11, 12.13-1.174.7-2, 15.6-2.28.9- లో దొరుకును. వీటిలో దీప్యకాలము వరకు నువస్సుండినట్లు చెప్పబడినది. ఈ మంత్రములో నువస్సు బహువచనముగా వర్ణింపబడినది. అధర్వణ వేదము 7.22,7 మరియు తైత్తిరీయ సంహితయొక్క 4ప్ర. 3, అ.11.లో 30 భాగములలో పరిభ్రమించుచున్న ‘ఉపా’ వర్ణనకలదు. ఈ యువస్సులు పరితివనమగుచుకొక ఉత్తరభ్రమించు రెండు నెలలవరకుండు నట్టివగుట వలననే నూత్నలబికిన ఋషు లవశ్యముగ దీనిని చూచియుండిరి. ఇదిగాక వైతరేయబ్రాహ్మణమున 2-2-5లో అగ్నిష్టామాదిమజ్జములలో ప్రాతః కాలమున పక్షులు పేల్కొనకముందే ప్రాతరనువాకపు వేయియుదలను పఠింపవలెను. అయిన వేయియును 1 లేక $1\frac{1}{2}$ గంట ప్రభాతములో నెట్లు పఠింపవలెనలె? దీనికై దీప్యమగు ప్రభాతమవసరము.

ప్రభాతము మరియు నువస్సులవలె దీప్యములగు రాత్రుల వర్ణనలు గూడ దొరుకుచున్నవి. ఋ 1.32.1)లో దీప్యతమః, అను శబ్దములు వచ్చినవి. ఇదేవిధముగ ఋ2.27.14లో ‘దీప్యాతమిక్రాః’ శబ్దములున్నవి. 37.67.2.లో మిక్కిలిపార్శ్వముతో వశిష్టలు ‘మనకు తమస్సు అంతమై యువస్సుయొక్క భవజ మగుపించుచున్నది’ అని నుడిచిరి. ఇట్టిమాటలే ఋ. 10.124.1 మరియు ఋ. 2.2.2-10.927 లో నున్నవి. ఈ ప్రాంతములలో మహారాత్రివర్ణన కలదు. మ్యాక్స్ ములర్ దీనికి ‘నిరంతర రాత్రి’యని యర్థముచేసియున్నాడు. వేద చోట్లలోగూడ నిట్లే వర్ణనలుకలవు.

దీప్యరాత్రివలె దీప్య దినవర్ణనయు ఋ. 5.45.5-10.138.3-2.87. 5లో కలదు.

ఈ మాటలకు బుప్తి తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము 3.9.22.2 నుండి కలుగుచున్నది. 'ఏకంవా ఏతద్దేవానామాహా యత్సంవత్సరః' అనగా దేవతల దినమొక సంవత్సరముయై యుండెడిది. ఇదే మాటమనుస్మృతి 1.67లో చెప్పబడినది. మహాభారతము అరణ్య పర్వము 161-122 లో గూడ దీనివర్ణనయున్నది. ప్రైతేషీనవర్ణనలు ప్రమాణముల యాధారమువై తిలకుమహాశయమును వేదనిర్మాణస్థాన ముత్తరభృశ మనియు, వాటి కాలము క్రి. కు 8-10 సంవత్సరముల పూర్వమనియు నిర్ణయించియున్నాడు.

అయిన కొన్ని యంశములు మావిచార సరణిని మార్చునట్టివిగ నున్నవి. అవి వేదములలోని భారతదేశపు నదీనద ప్రదేశాదిక వర్ణనలు, ఋగ్వేదమున 360 దినముల సంవత్సర వివరము స్పష్టముగ తెలుపబడినవి. భారతదేశమున ప్రస్తుత ఢిల్లీ పార్శ్వమునుండి వాయవ్య భాగ వర్ణనలు మున్నగునవి కలవు. ఈ సంగతులన్నియు వేదములు భారత వర్ణముననే పుట్టినవని సప్రమాణముగ ఘోషించు చున్నవి. మంత్రములలో 'చంద్రంగి రథమును చేయునట్లు కొత్తనూక్తముల నల్లిరి. నూక్తములు కొత్తవైనను దేవతలు ప్రాచీనులే.' 'మా పూర్వపితృలు' మున్నగువాక్యములనుండి వేదములలో వాటి నిర్మాణములకన్న పూర్వస్మృతియు కలదు. ఇంద్రునికి 'పూర్వా', 'పూర్వాణి', అశ్వినీ కుమారులకు 'పూర్వాణి' అను శబ్దముల ప్రయోగము ఇంద్రునికిన్న నత్యంత పూర్వ పరిచితములని తెలుపుచున్నది. ఋగ్వేదము 8.59.6 లో మిక్కిలి ప్రాచీనకాలపు ఋషులను గురించిన స్మరణమే కలదు. ఒకవేళ వేదసాహిత్యము ఋషుల కలననే నిర్మింప బడియుండిన నది యొకకాలమున గాక, కిష్కినిమునుగాక, సుదీర్ఘకాలమున శతాబ్దములలో సిద్ధమైనది. ఆ కాలమును రెండు భాగములుగ జేయవచ్చును. ఒకటి హిమ పూర్వకాలము, రెండవది హిమోత్తర కాలము. దీర్ఘసాదిక వర్ణనలు అతి ప్రాచీనములు. అర్చ్యల ఆదిపురుషులుత్తర స్థవమున నున్నప్పుడు అనగా హిమ పూర్వకాలమునాటివి, మరియు నసామ్యంతో జడములు, ఇంద్రుడు మున్నగు దేవతల వర్ణనలు హిమోత్తర కాలమున ననగా ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చి సరస్వతీ తీరమునుండి 'ఈరాను' వరకు వ్యాపించిన కాలమునాటివి. అయిన సామ్యలొక పరిప్రబల జలౌఘములందును మరియుక పరి ఉత్తర హిమవన్నుగ శిఖరాగ్ర

ములందును చేరి యవట చాలా కాలమువరకుండి, తరువాత క్రిమమున దిగి సమస్తమగు నుత్తరఖండమును పిదప దక్షిణాపథంబున యమును చేసి కొనగలిగిరి.

గృహ్య నూత్రములలో వివాహ సమయమున 'ధ్రువదర్శన'మును గురించిన సంగతికలదు. ఈ ప్రక్రియనేడును వాచారమున నున్నది. అయిన నేవేదమునను ధ్రువుని గురించిన ప్రస్తావనయే లేదు.

పురాణములు మరియు మహాభారతమునుండి పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షిమండలము 'మఘ' నక్షత్రమున నుండినదని తేలుచున్నది. ప్రాచీన విద్యాంశులకు 100 సంవత్సరములకొకపరి యొక్కక్క నక్షత్రములో సప్తర్షిమండల ముండునను విషయముగూడ జ్ఞప్తియందుండెడిది. దీని ననుసరించి కడపటి నందుని రాజ్యాభిషేక సమయమును గుణించి పంచాంగకారులూ సమయమున సప్తర్షిమండలము 'పూర్వాషాఢ' నక్షత్రమున నున్నట్లు వ్రాసిరి. ఈ ప్రకారము పరీక్షితుని జననమునుండి మహాపద్మని పట్టము వరకు 1015 సం॥ లగును. పరీక్షితుడు జన్మించిన కాలమే కలి (ప్రారంభకాలము. ఈ ప్రకారముగ క్రీస్తుకు 1500 సం॥లకు పూర్వము కలికాల మారంభమైనట్లై చవలెను.

వశిష్ట, విశ్వామిత్రులు సమకాలికులనుట నిర్వివాదమైనది. వీరిరువురును [పంజాబునెలిన] నూర్యవంశపు రాజగు 'సుదాసు'ని కాలమున నుండిరి. సుదాసునిచే వీరు యజ్ఞముల చేయించిరి. వశిష్టుని పుత్రుడు శక్తి, శక్తికి పరాశరుడు - పరాశరునకు వ్యాసుడు - వ్యాసునికి శుకుడు గలిగిరి. వ్యాసుని శిష్యుడే వైశంపాయనుడు. గాధికి విశ్వామిత్రుడు, ఇతనికి మధుచ్ఛనుడు పుట్టిరి. ఈ లెక్కకు మహాభారత కారుడగు వ్యాసుడు వైదికియును వశిష్టుని నాలవ లేక యైదవ తరమువాడని సిద్ధమగుచున్నది. మహాభారతము రచనాకాలముపై దృష్టిసారింపిన నది 'పాణిని' కన్న పూర్వపుడని తెల్లచును. పాణిని తన వ్యాకరణమున నారవ యధ్యాయములో మహాభారతములోని పాత్రల నుదాహరణముగా వివరించి యున్నాడు. ఆశ్వలాయన గృహ్య నూత్రములలో గూడ మహాభారతము దాన్వృతమైనది. ఇటులగుట మహాభారతములోనే యంశములకు సంబం

ధించిన విషయములన్నను నది సూత్రయ్యమునకు మొదటిదై యున్నది. ఇంచుమించు దగ్గరములును సూత్రయ్యములోనివే అయిన మహాభారతమును గూడ దర్శన కాలమున వెలసిన గ్రంథమనిన నభ్యంతరములేదు. వీనికి మొదలు లుపనివత్తులై, ఉపనివత్తులకు పూర్వము బ్రాహ్మణములై వాటికి మొదలు వైదిక యుగములును వెలసినవి. ఉపనివత్పాహ్మణ యుగములకు మధ్యకాలమును గుర్తించుట కష్టముగ నున్నది. బ్రాహ్మణములు, ఉపనివత్తులొకే యుగమునకు జేందినవని విశ్వసించు చున్నాము. బ్రాహ్మణములు కర్మకాండీయులగు - బ్రాహ్మణుల - సాహిత్యమై యున్నవి. అటులే యుపనివత్తులు జ్ఞానకాండీయులగు ఊత్రియుల సాహిత్యము. ఋగ్వేదము లోని దశమమండలము, అథర్వణ పేదములోని రచనలీ యుగమునకు జేందినవియే. ఈ సమయములనే ఆర్యులు ఊత్రియులు తమలో దాము గొప్పదనమునకై ఘోరముగ పోరాడిరి. చంద్రవంశజులగు రాజులతో 'భృగుముని'కి విరోధముండుటయు, ఊత్రియులకు బ్రాహ్మణులపై క్రౌంచ మ్యముండుటచే గాబోలు బ్రహ్మవిద్యకు గుప్తముగ నుంచవలెననుటకు పెక్కు ప్రమాణములు గలవు. ఈ విషయము మునుముందు విస్తారముగ జరువగలదు.

(ప్రొ. అవినాశ చంద్ర)దాసు, కలకత్తా యూనివర్సిటీ లెక్చరార్ - తన 'ఋగ్వేదిక్ ఇండియా'లో ప్రకటించిన భావములివి.

“పాక్షికములును, నాకస్మికములును సగుపరిణామములకును, భోజన, వసతి, ఋతు సంబంధములగు పరిస్థితులకును వివక్షలై 'ఆర్యులు' స్థాన పరివర్తనముల జేయుచు, దిరుగుచుండిరి. హిమయ్యగ మహా పరివర్తనముల కారణముగ వనోపధులను, పశువులను స్థానచలనము జేయక తప్పలేదు. నిరంతరము మార్పులకు లోనగు భౌతిక, భౌగోళిక పరిస్థితుల కారణముగ నార్యుల నాస్తవిక స్థానమును గురించి తెలియుట కతినమైనది. కావున నది సస్పసింధు, ఉత్తరభృవము, ఉత్తర విరోపా, మధ్యఆసియా, మధ్యఅఫ్రికా మరియు నేదో విలుప్త మహాద్వీపముకూడా కావచ్చును.”

ఋగ్వేదపు గొన్ని మంత్రముల నుండి సస్పసింధు ప్రాంతపు జలస్థల విభాగమును గురించి కొంత తెలియుచున్నది. భూగర్భ కాస్త్ర

గురించును చేరి యుచుట చాలా కాలమువరకుండి, తరువాత క్రమమున గిరి సమస్తమును మత్తరఖండమును పిదప దక్షిణాపథంబున చేరినయందును చేసి కొనగలిగిరి.

గృహ్య సూత్రములలో వివాహ సమయమున 'ధ్రువదర్శన'మును గరించిన సంకల్పించుదు. ఈ ప్రక్రియనేడును వాచారమున నున్నది. అయిన నేనేడునును ద్రువునిని గరించిన ప్రస్తావనయే లేదు.

పురాణములు మరియు మహాభారతమునుండి పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షి మండలము 'మఘ' నక్షత్రమున నుండినదని తేటపడుచున్నది. ప్రాచీన వివాంఛములకు 100 సంవత్సరములకొకపది యొక్కక్క నక్షత్రములలో సప్తర్షి మండల ముండునను విషయముగూడ భృష్టియందుండెడిది. దీని ననుసరించి కడపటి నందుని రాజ్యాభిషేక సమయమును గురించి పంచాంగకారులూ సమయమున సప్తర్షి మండలము 'పూర్వాషాఢ' నక్షత్రమున నున్నట్లు వ్రాసిరి. ఈ ప్రకారము పరీక్షితుని జననమునుండి మహాపద్ముని పట్టము వరకు 1015 సం॥ లగును. పరీక్షితుడు జన్మించిన కాలమే కలి ప్రారంభ కాలము. ఈ ప్రకారముగ క్రీస్తుకు 1500 సం॥లకు పూర్వము కలికాల మారంభమైనట్లై చపలెను.

వశిష్ట, విశ్వామిత్రులు సమకాలికులనుట నిర్ణయపడమైనది. వీరిరువురును [పంచాంగకర్త] నూర్యవంశపు రాజగు 'మదాను'ని కాలమున నుండిరి. మదానునిచే వీరు యజ్ఞముల చేయించిరి. వశిష్టుని పుత్రుడు కైకీ, కైకీకి పరాశరుడు - పరాశరునకు వ్యాసుడు - వ్యాసునికి శుకుడు కలిగిరి. వ్యాసుని శిష్యుడే వైశంపాయనుడు. గాధికీ విశ్వామిత్రుడు, ఇతనికి మహర్షిగనుక పుట్టిరి. ఈ లెక్కకు మహాభారత కారుడగు వ్యాసుడు వైదికయుని వశిష్టుని నాలవ లేక యైదవ తరమువాడని సిద్ధమగుచున్నది. మహాభారతము రచనాకాలముపై దృష్టిసారించిన నది 'పాణిని' కన్న భాగ్యవ్రుదని తెల్లమగును. పాణిని తన వ్యాకరణమున నారవయధ్యాయములో మహాభారతములోని పాత్రల మదాపరంబుగా వివరించుచున్నాడు. ఆర్షలాయన గృహ్య సూత్రములలో గూడ మహాభారతము వాచితమైనది. ఇటుల చుట మహాభారతములోనే యంశములకు సంబం

ధించిన విషయములన్నను నది సూత్రయోగమునకు మొదటిదై యున్నది. ఇంచుమించు దిగ్భవములును సూత్రయోగములొనివే లయిన మహాభారతమును గూడ చర్చన కాలమున వెలసిన గ్రంథమనిన వర్ణంబులములేదు. సీనికి మొదల బుసనివత్తులై, ఉపనిషత్తులకు పూర్వము బ్రాహ్మణములై వాటికి మొదలు వైదిక యోగములును వెలసినవి. ఉపనిషద్బ్రాహ్మణ యుగములకు మధ్యకాలమును గుర్తించుట కష్టముగ నున్నది. బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులొకే యుగమునకు జెందినవని విశ్వసించు చున్నాము. బ్రాహ్మణములు కర్మకాండీయులగు - బ్రాహ్మణుల - సాహిత్యమై యున్నవి. అటులే యుపనిషత్తులు జ్ఞానకాండీయులగు ఉత్తరీయుల సాహిత్యము. ఋగ్వేదము లొని చక్రమండలము, అథర్వణ వేదములొని రచనలీ యుగమునకు జెందినవియే. ఈ సమయములనే ఆర్యులు ఉత్తరీయులు తమలో దాము గొప్పదనమునకై ఘోరముగ పోరాడిరి. చంద్రవంశజులగు రాజులతో భృగుమునికి విశోభముండుటయు, ఉత్తరీయులకు బ్రాహ్మణులమై వైషమ్యముండుటచే గాబోలు బ్రహ్మవిద్యను గుప్తముగ నుంచవలెననుటకు పెక్కు ప్రమాణములు గలవు. ఈ విషయము మునుముందు విస్తారముగ జదువగలరు.

(ప్రొ. అవినాశ చంద్రిదాసు, కలకత్తా యూనివర్సిటీ లెక్చరార్ - తన „ఋగ్వేదిక్ ఇండియా”లో ప్రకటించిన భావములివి.

„పాక్షికములను, వాకస్మికిములును నగుపరిణామములకును, భోజన, వసతి, ఋతు సంబంధములగు పరిస్థితులకును వివకులై 'ఆర్యులు' స్థాన పరివర్తనముల జేయుచు, దిరుగుచుండిరి. హిమయుగ మహా పరివర్తనముల కారణముగ మహామధులను, పశువులను స్థానచలనము జేయక తప్పలేదు. నిరంతరము మార్పులకు లోనగు భౌతిక, భౌగోళిక పరిస్థితుల కారణముగ నార్యుల వాస్తవిక స్థానమును గురించి తెలియుట కతనమైనది. కావున నది సప్తసింధు, ఉత్తరధ్రువము, ఉత్తర ఐకోపా, మధ్యఆసియా, మధ్యఆఫ్రికా మరియు నేదో విలుస్త మహాద్వీపముకూడా కావచ్చును.”

ఋగ్వేదపు గొన్ని మంత్రముల నుండి సప్తసింధు ప్రాంతపు జలస్థల విభాగమును గురించి కొంత తెలియుచున్నది. భూగర్భ కాశ్రు

సిద్ధాంతములబట్టిగా తెలియునదేమన తృతీయ యుగమున నేటి రాజపుత్రు
 స్థానము సముద్రమున నుండినది. 'సాంహర' సరస్సు దీనికనశ్చిత్తుమగు
 సంప్రదేక్షలు తెల్పుచున్నవి. పంజాబునకు తూర్పున నా సముద్రాం
 తము గంగనరస్సుగా నుండి యుండినది. ఈ ప్రదేశము హరివార్
 ప్రాంతమున గెచ్చటనో యుండి యుండును. ఈ మాటకు సుమారు
 3-4 లక్షల సంవత్సరములై యుండనోపు. అద్యుల (ప్రాచీన కాలమున
 నచ్చట నీవనించిరి. ఋ. 3.32.13 నూక్త మీనాదమును పుష్టికరించుచు
 ఋగ్వేద నూక్తములు 'పూర్వ' మధ్యకాలములందును, తరువాతను రచింప
 నడిచినది తెలుపును.

భూగర్భ శోధనవలన పంజాబు సప్తసింధు ప్రదేశముగ నుండెననియు,
 ఒక సముద్రముచే దక్షిణ భారతము వేరై యుండెననియు, నీసముద్ర
 మాధురికి రాజపుత్రానా ప్రాంతమై యుండి తూర్పున నాసాయువరకును,
 పశ్చిమమున సింధు నదాగ్రమున నుపనదులు గలియవరకును, వ్యాపించి
 యుండినది. ప్రస్తుత బుర్హీ, క్రిందను, నుత్తరమున నుత్తర సముద్రము
 వరకును, పడమట కృష్ణాపాగరము (నల్లసముద్రము) వరకును విస్తరించి
 యుండినది. నల్లసముద్రము, కస్పియను సముద్రము, ఆరేలియా సముద్రము
 బాల్కన్ సరస్సులు దీని భాగములుగ నున్నవి. టర్కీకి తూర్పునొక
 'ఏజియాటిక్' భూమద్య సాగర ముండినది. ఋగ్వేద మాదతుస్సముద్రము
 లకు నుండియే, మిగుల పొగిచినమగు విషయములు, వర్ణించుచున్నది.
 ఆనచయమున దక్షిణాపథమొక గొప్ప ద్వీపమై తూర్పున బ్రహ్మదేశము
 నుండి పడమట ఆఫ్రికా కొనవరకును దక్షిణమున 'నాన్టేలియా', వరకును
 వ్యాపించి యుండినది. ఋగ్వేదానంతరమొక ప్రబలమగు భూకంప
 కారణమున నా ప్రదేశము సముద్రమున మునిగెను. మరియు నచటి
 యెత్తగు ప్రదేశములు, భారతీయ ద్వీపసమాహము, ప్రకాంతసాగర
 ద్వీపములు, ఆన్టేలియా ద్వీపములు, మెడగాస్కర్ ద్వీపములు దక్కినవి.
 అటు రాజపుత్రానా ప్రదేశము సముద్రము నుండి పైకుదికినది. ఈ కారణ
 మున పంజాబు నాసులకు దక్షిణాపథమునకు త్రొవ యేర్పడినది.
 'అగస్త్యుడు, దక్షిణమునకు వచ్చి సముద్రము నాపోశించి; వింధ్యపర్వతమును
 సింధు జేసెనను పురాణ గాథకు ఈ మహత్వపూర్ణమగు ఘటనయే కారణముగా

నోపును. పర్వవిధముల ఋగ్వేదకాలమున 'గాంధార' మును వదలి
సప్తసింధు (పంజాబు) ప్రాంతము నలుగడలను సముద్రముచే చుట్టుబడి
యొందినది. ఆ కాలమున పశ్చిమ ఆర్యులు మరియు నాగర్యులు మైనరులతో
గాంధారమునకు సంబంధ ముండినది.

దక్షిణ మహాద్వీపమున సముద్రమున మునుగుటయు, రాజపుత్ర
స్థానము పైకి వచ్చుటయు సంభవించి వచ్చుడే 'శతపథ' బ్రాహ్మణము,
మరియు 'వైదియ' లో వర్ణింప బడిన మహాశల ప్రళయమై యుండును.
దానినే 'మను' ప్రళయ మనియు, 'మాహా' జల ప్రళయ మనియు వందును.
అట్టితరి అర్హులు హిమాలయలత్రైవైభాగముల కెగ్రబాకుట తప్పని
సరియై యుండును. మరియు హిమాలయములపై నా మహాశాకరపుటపడి
మిత బాష్పకణములే మంచై పరిసి సంచయింపబడి యుండును. ఇటుగుట
వలననే నా ప్రదేశమున జనుల యునికి కష్టమై చిన్నిచిన్నగ వారు క్రొందికి
రాసాగి యుండురు. అర్హులు పాంచాలి, కోసల, విజేహ. అంగప్రదేశ
ముల వరకును, తిన్నగా నడచివచ్చిన కాలమిదియే యైయున్నది.

ప్రాచీన సప్త సింధుప్రదేశమున 'సరస్వతి' చాలా గొప్ప నదిగ
నుండినది. అది మిక్కిలిగ పొంగుచుండినది. ఈ ప్రదేశమున నాలుగు
నెలల వరకు వర్ష ఋతువుండెడిది. వర్ష ఋతువును 'చాతుర్మాస్య' మని యిప్పు
టికిని యనుచున్నాము. రాజపుత్రము సముద్రమునండి బయల్పడుటయు
గంగాసరస్సు వర్షమగుటయు, కారణములుగ సప్తసింధు (పంజాబు) ఉష్ణ
దేశమై వానల గొప్పమైనవి. ఋగ్వేదమున వర్షమును మొదట 'హిమ'
మనియు, పిదప 'హేమంత' మనియు, నాపై 'శరత్' నియు వర్ణించిరి.
ఇట్లునటకు చాలా వరకిదియే కారణమై యుండును.

ఋగ్వేదమున 'కికట' ప్రదేశ వర్షనము కలదు. "ఈయనార్ధ్య
కికటములో నావులేమి మేయగలవు" అర్హులైతర దక్షిణ పూర్వయాత్ర
చేయునవసరమున గంటబడిన యొక యూవర ప్రదేశమే 'కికటమై'
యుండును.

ఈభౌగోళిక మహాపరివర్తనా సంలక్షణమే అర్హులు మహాద్వీపములను
యాత్రలకై సాహసిందిరి. ఒక కొండరైరోజూ యొక్క మిక్కిలి పడమటి

కొడుకు జేరి. మరకొండ 'కొను' లో నివసించిరి. అయిన వాడు దక్షిణ ప్రాంతపు వాడుకను వాడుకను జరిగిన నాచును చాలా కాలము వరకు యాత్రకును, నివసించుటకును యోగ్యముగ నుండు పోవుటచే వీరికి కారణమై యుండును.

ఋగ్వేదము, సముద్ర వ్యాపార మొనర్చు, 'పణి' యను నొక తెలుగు గురించి తెలుపు చున్నది. ఇది తప్పక ఋగ్వేదపుట త్తర కాలమున ప్రాచ్య గా వుండునొక తెలుగు యుండును. ఈ తెలుగు గొప్ప కళా వాదుడు, మిక్కిలి యాకాపరులుగ నుండిరి. 'వడ్డీ' నెక్కువ గొనుచుండిరి ఋగ్వేదపు గొన్ని మాతృలలో వీరికృత్యముల నేవగించుకొని వీరితో యుద్ధము జరిపి సన్నివేశము లభివర్ణితములైనవి. వీరిని దోపిడిగాండ్రునియు పలచుచుండిరి. 'నేను చావును మొదలగువాని నమ్ముచుదిరుగు ఈరానీ' ప్రీతియునులే చాలాబట్టుకా 'పణి' బాతికి జెందినవారుగ నుండురు. వీరి యచార కృత్యములను జూచిన గొంతకుగొంతయైనను ఋగ్వేదపు 'పణి'బాతి జ్ఞాపకమునకువచ్చును. వీరు యుద్ధములతోరవక నావికులై సముద్రముననే నివసించునాగిరి. కొన్నాళ్ళకు రాజపుతానాభాగము బయల్పడగా వారు గుజరాత్, మలబారు లందవచ్చుటవచ్చుట నుండ మొదలిడిరి. వారికవట నోడుకట్టుటకు వలసిన కలస లభించుచుండినది. వీరి 'మెసాపాటేమియా' యందుండి 'బాలిలోనియా' సామ్రాజ్యమును స్థాపించిరి. వీరు 'మధ్యధరాసముద్ర'పు టొడ్డునగల 'సీరియా'కును జేరిరి. వాస్తవమున 'బాతియే బికోపా యితిహాసమునకు గారణమై మెసాపాటే మియా, ఈజిప్టు పోనేసియా, ఉత్తరాఫ్రికా మరియు నీవ్దనులలోను పనివేశముల స్థాపించెను.

ఆకాలమున మధ్యదీపియా నీటిలో మునిగియుండెను. కావున 'నేషియా'మైనరు'లో నైకోపాదేశమునకు పోవుటకొకేత్రోవ పొంటొ-బాస్కరన్ భూసంధియే యుండినది. ఆర్యులీత్రోవన నడటికిజని 'నెమిటికో' బాతిని సృష్టించిరి. ఈమాట నొప్పుకొనుట కన్నియో కారణములు గలవు. ఈరానియులు విశుద్ధముగ 'నాద్యు'లే. ఆర్యసంస్కృతి చిహ్నములీనాడును ఈరానునందుగలవు. ఆర్యుల సర్వముల పేర్లొచ్చటి నగరముల కీయబడినవి.

బ్రాహ్మణులచే నాడెంబరముగ జరుపబడు యజ్ఞములకుమాత్రము వీరు విరుద్ధముగ నున్నాడని. వీరు కేవలము ప్రాచీనపద్ధతిపై „గార్వాపత్యాన్ని”ని మాత్రమే - నేటివలె - యుపయోగింపజేయుచుండిరి. యజ్ఞముల జేయుచు, సామాజ్యముల స్థాపించుచు పోవుచున్న మొదటిసంపుట అందందు యజ్ఞములలో పశువధ: 'సోమరసపానము'ల ప్రచారమునట్లును సాగినది. ఈ రెండుపనులును అందవజబ్బువారి కనిష్ఠములైయుండినవి. ఈ కారణమున వారిలో వైషమ్యముచేప్పడి జాతములు, రక్తచాతము జరిగినవి. వీరు యజ్ఞము లాచరించువాని కొరవముతో „సురు” అనియు - కలహాపు వారినియు బిలువి, వారును వ్యంగ్యముగ „సురు” అని వీరిని బిలువసాగిరి. ఈ దేవాసురసంగ్రామములు పురాణములలో మిక్కిలిగ వర్ణితములై యున్నవి. చివరికనుదులు తన స్థలమునకులి „పరధూమము”లో గొప్పగొప్ప సామాజ్యముల స్థాపించిరి.

క్రీ. శ. 1907లో ఏసియా మొనరు ప్రాంతమందలి „బోగజె” అను గ్రామమున భూమిని త్రవ్వగా కొన్ని వ్రాయబడిన ఇటుకలను దొరికినవి. వీనిలో రెండు „టిటానియా” రాజున „సువిత్సహ్యానర్” మరియు మెసోపొటేమియా రాజు „మితిశిజ్వ”ల నడుమ జరిగిన సంధిపత్రములు. ఈ రెండు సంధిపత్రములును క్రీస్తుకు 1400సంల పూర్వపువి. వీటిలో నుభయ దేశస్థులను దమతకు వలదేవతా ప్రార్థనలచేసి ద్రావిడ: „మితానీ” రాజు „మిత్ర” వరుణ, ఇంద్ర, వాసస్తద్యయ (అవ్వినీ దేవతలు) వైదిక దేవతలను ప్రార్థించెను. ఇది క్రీ. 1400 సంలకు పూర్వము మెసోపొటేమియా (మితానీ) జనులలో వైదిక దేవతలపై భక్తిగౌరవములు, వారి విషయక జ్ఞానముండెనని తెలియటకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

దక్షిణ విస్తమములోని „తేలేట్ అర్లనా” అనుచోట శిల్పియొ శిల్పము దొరికినవి. వాటిలో పదమిది ఆశియా రాజులు „శెరా”కు వాగ్దానిన శిల్పియొకలవు. ఈ రాజుల పేర్లు „ఆర్య”లని వ్రాయబడినవి. దీనివలన గూడ క్రీస్తుకు 16, 15 శతాబ్దముల క్రితముత్తర మెసోపొటేమియా మరియు సీరియాలో వైదికధర్మమే అంతటను ప్రాకియుండినది. „బాబి లోనియా” తూర్పులోనున్న „కసాకబ్” జాతివారి ఇలవేల్పు పేరు „నూర్యుకు”. ఈరానీ శాఖనుండి భారతీయశాఖ విడిచునటకుముందే మితాని

మరియు పనుచుటి అశియాలో అర్జును పరస్పర మార్గసాహిత్య, సంస్కృత
మలనుండి దూరమైయుండిరి. అసమయముననే అర్జును 'స' వర్ణము
క్షరానీ హోగ మొనరించి. ఈ 'హ' ర్ణమును తాత్పర్యముగా, కరుణ
భారతమునకి తమ పండయాభ్రంతోపాటు ప్రవేశపెట్టిరి. 'మాళవ'
సీహాసీతనుండి విక్రయాదిక్కులు వారిని తరిమినచు వారి 'స'కు బదులు
వచ్చిన 'హ' మాత్రమితవరకును తద్వంతియులగు రాజపుత్రులయు, నచటి
సామాన్యప్రజల యుచ్చారణమందును నిలిచియున్నది.

'చాన్డి'యులతో భారతీయుల పరివయము, తత్ప్రిణామము 'సభర్వ'
వేదమున సుప్తముగ గన్పించుచున్నది. ప్రాచీన 'వైదికయులు విశ్వ
కల్యాణ ప్రదులగు దేవతలనుపాసించు చుండిరి. ఋగ్వేదములో
నీవిషయము స్పష్టము. అయిన 'చాన్డియా' ని వాసులు
మాత్రమయంగళపర్వతులగు దేవతలనే యుపాసించుచుండిరి. వారింద్రకాలాది
విద్యులనుపయోగించు చుండిరి. ఈ యంద్రకాలాదిక విద్యనుగరించిన
అభర్వణమున మనకు తెలియుచున్నది. 'త్రయా' అను పరిస్థితి శబ్దములో
నూడి తెలియునదేమన తొలుత వేదములు ఋక్, యజు, సామములని
మూడు మాత్రమేయుండి. తరువాత సభర్వణము సుగ్రహింపబడినది. అయిన
బ్రాహ్మణములు ఉపనిషత్తులలో వేదము గరించి వాయుబడియున్నది.
దీనివలన నది 'త్రయా'కన్న నాధునికమైనను నదియు మిక్కిలి ప్రాచీన
మైనదే.

సాయుజుడు చాలునవేదములను ఒప్పియున్నాడు. వేదములు
మాడేటను విషయమును 'తస్మాత్ సభర్వణుత ఋషిసామానిజన్మిరే,
భూవాగిజన్మిరే తస్మాద్భజాస్త స్మాదశాయుర' అను శ్లోకము వివరింప
బడుచున్నది. ఋ. 8-1. దీనిలో మూడువేదముల వివరమే యున్నది.
అయిన సాయుజునిద్రాని ఖండించెను. అతడు 'సంధాంసి' యనుదాని
సభర్వణ వేదమును గ్రహించెను. 'ఛాందోగ్యోపనిషత్తు'లో వారదుడు
'సంత్యక్తమాను'లతో నిట్లునెను. 'ఋగ్వేదం భగవోఽప్యేమి యజుర్వేదం
సామవేద మధర్వణంచేతి' తాపనీయోపనిషత్తులో కూడ అభర్వణ వేద
మునుగరించి కలదు. ఋగ్వేదసామసభర్వణశ్చతావోవేదాః సాం గాస్మ

భాషాశ్రవ్యాః సాదాభవన్తి' గోపథ బ్రాహ్మణమునకు [3-2] 'అథ వాస్వింగికోమి బ్రహ్మశ్రవం' నుండి బ్రహ్మశ్రవాణ కారణమిదే వేదమున చెప్పబడినది. ఈ వేద ప్రసిద్ధిభాషలను పరిచి పోషించిన గ్రంథములలో నుల్లేఖింపబడినది. ద్రౌపదిలాద, కాద, మాద, కౌశీయ, బాబలు, జలద, బ్రహ్మపద, దేవదగ్ధ, చక్ర, శైవ్యములు వీటికి కాఖలుగ కెప్పబడినవి. సాయణుడు డౌర్వణమును మాని మూడు వేదములకును నీ లక్షణములు చెప్పి యున్నాడు.

“చరణ విభాగపూర్వకములుగ భందోబద్ధములగు మంత్రములున్న ఋగ్వేదము. గీతాక్రమముగ నున్న మంత్రములు సామవేదములు. వృత్త గీతకలకన్న భిన్నములగు మంత్రములుండిన సదియజుశ్వేదము.”

(బ్రాహ్మణములను వేదాంత్యములను సాయణుడు డౌర్వకొనెను. వీనికై యితడాపస్తంభ సూత్రములోని యాయువాహరణము నచ్చుచు చూపాడు. “మంత్రబ్రాహ్మణ యోశ్వేద నామశ్చేయం” బ్రాహ్మణములలో రెండు వేదములున్నవి. ‘విధి’ మరియు ‘సద్ధి’ వాదములు. విధులు రెండునకములు. ఏ కర్మములందు స్వాధావికముగ జనుల ప్రవృత్తి యుండవో అట్టివాటికై వానిని ప్రవృత్తి పరులుగ చేయుటే విధి. అట్లాత జ్ఞాపనము రెండవ విధి. అద్వితీయ సత్యజ్ఞాన స్వరూపుడగు బ్రహ్మ మొక్కడే. ఇదియే యితర ప్రమాణములచేతను తెలియరానది. ‘అద్దవాదము’ ‘విధి’ వాక్యములను పొగచును. జనుల కర్మ ప్రశంసలవిని వాటిని జేయుటలో ప్రవృత్తుల జేయుటయే యా ప్రశంసయుండేము.

“వాయుశ్వేషిష్టా దేవతా” వాయువు మిక్కిలి కీర్తుగామియగు జేవుడు. వాయువుయొక్క ఆ ప్రశంసలగు వేద మతదని దైవతముగనన్న కర్మజైవు జనులధ్యానను మరల్చు చున్నది.

సాయణుడు వేదమపాదుషేయమగు యొప్పుకొనును. అయిన నపారుషేయమను దానికర్థమేమన వేదములను మనుష్యులు వ్రాయలేదు. ఈశ్వరుని కృతీయని తన “తైమిసీన్వాయమాలలో” సాయణుడు వ్రాసినదేమన వేదకాఖలు కారకము, కాను - తైత్తిరీ యాదులు ఋషుల శేష్యులతో

చరిసియున్నది. అయిన నవి ఋషికృతములే కావు? దీనికి వారసు
నడచున ఋషులాయాశాఖలను నిర్ణయింపజేయు మాత్రముచేసి సంప్ర
దాయమును నడపిరి. సాయణు ఋషిసమన్వయః - “పారుషేయం
నవా నేదవాక్యం శ్యాత్స్వేదషేయతా! కాతకాది సమాఖ్యాతా ద్వాక్య
శ్యాచ్యాప్య వాక్యవత్! సమాఖ్యానంతు ప్రవదనాద్వాక్యశ్చింత్యంతు పరా
హతం! తత్కర్మానుసరిం భేతస్యత్తోఽపారుషేయతా॥” ఇట్టిచోట
సాయణుడనున దేమన :

పరమాత్మాకు వేదకార్తాఽపి సైరికిః పురుషః! యథావాల్మీకి
వ్యాసపరీభృతయోఽత్ర తత్త్వగ్రంథ నిర్ణాణావసరేకైశ్చ దుపలబ్ధాః అస్మై
రప్యవిచ్ఛిన్న సంప్రదాయే నోపలభ్యంతే! సతథావేదకర్తా కశ్చిత్పురుష
ఉపలబ్ధః॥

సాయణుడెట్లు కూడ నిలిపియు పఠించున్నాడు. వేద భస్మినుండి
జగత్తుయొక్క నిర్ణాణమైనది. ఈ విషయమున సాయణుడు - దునుష్య
దేదైన పనిచేయుటకు చుండు మొట్టమొదలు నాచిక్యుఁగ ననుకొనను-కొమ్మరి
పాత్రలను జేయుటకు పూర్వము కుండల శేఖను తలచుకొనును. ఆ ప్రకా
రమే సృష్టికర్త కవలము నాచు మాత్ర స్మరణచేసే విశ్వమును సృజించెను.
వేదములు నిత్యమును అని తన యధిపాత్రయమునొసంగెను.

దీక్షిపై సంకయవేయఁగ ప్రళయ కాలమున ప్రపంచమంతయు
నాశమగును. మార్కండేయములు పదార్థములగ నుండెనును శబ్దమెటు
చుండును? మరల సృష్టిసమయముననే క్రొత్త శబ్దములు పుట్టునేమో.
అయిన తత్త్వాక్యముల నిత్య సంబంధము వేదములతో నెట్లు పొసగును?
నేనాంబ సృష్టితో సాయణుని దీక్షికి మహా ప్రళయావసరమున అంతః
కణాదుల ప్రవృత్తులు స్వదించినట్టిస్థితిలో నుండకపోయినను జాతిస్మృత్యము
మాత్రము నాటితో దోహతమగుచుండును. నూత్యైశక్తిరూపమున కర్మలలో
నంగియిచ్చి జన్మిత్యతో పాటవియు దాగియుండునని బదులు చెప్పచు
న్నాడు. మఱచునాద విశ్లే తలచుచున్నాడు.

..అనేదివంతతో భూతమప్రకారమ లక్షణం!

అప్రత్యక్ష మవిశ్వేయం ప్రస్తుతమివ సర్వతః”

తా జేయ దేహమునుండి కాదుల నవయవములవలె చీవుల సూక్ష్మధా
వలను సృష్టిగా జూపుశిములగును. కిచ్చవాసనల ననుసరించియే జీవోల్పత్తి
యగును. బీజాంకుర న్యాహుమన పూర్వవాసవ ముడియ నాత్మల సంబం
ధము, శబ్దాగ్రముల సంబంధములుగల్గివి. దీనికలన వేదములు నిర్వచన
తెలియదున్నవి.

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సూక్తి నిట్లున్నది.

“యోబ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యోతైదేవాంశ్చ పృథివీశోఽపి
తస్మై తంహి దేవమాత్మ పృథి ప్రకాశం యుముక్షుశ్చే శరణమహం
ప్రపద్యే” 1. శే. 6. 18.

అగ్ని, వాయు, చూర్మలు క్రిమముగ ఋగ్యజుస్సామములైరిని
వితరేయ బ్రాహ్మణమున గలదు. “ఏవాగ్నేరజాయత యజుశ్చేదో
వాయో సామవేద అదిత్యాత్.”

దీనికి సాయణాచార్యులు:-

“నచ జీవ విశేషైరగ్ని వాయోశ్చైత్యేదేవానా ముత్పాదితత్వం
ఈశ్వరస్వాగ్నాద్విది పేరికత్వేన నిర్మాతృత్వాత్” ఋ. భా. 3. అని
చెప్పియున్నారు.

వేదాగ్నేలిని గురించి వేదము బ్రాహ్మణములు, శంకు కల్పమూత్ర
ములు (అపస్తంభ - బౌద్ధాయనములు), మీమాంస, వ్యాకరణాదుల సహా
యమున వేదమున కర్థమును వాయియుదుము.

ఇదేక్రిమమును పోటింది యజుశ్వేద భావ్యము పూర్తిగా వ్రాయ
బడినది. ఋగ్ సంహితా భాష్యానుక్రిమణిక నిరుక్త, వ్యాకరణ (బ్రాహ్మణ
ముల నుదాహరించినయ సంతయాస్థదములగు చోట్లలో ననేకప్రమాణ
మంత్రముల సులభ, నిశ్చితార్థములు వ్రాయబడియున్నవి. క్రొత్త మూత్ర
ములు, బ్రాహ్మణములలో ఋగ్యజుస్సామ వేదమంత్రము లేయే యజ్ఞ
ములలో, సేవమయమున, వేదాపమున నవగ్రమగునో నిర్దిష్టములైనవాటిని
సాయణుడేమూత్ర ముల్లిఖింపక అర్థమును వ్రాసెను. ఇతని భావ్యములలో

ఋగ్వేదబాహ్యమతి ప్రశంసనీయము ఋగ్వేదభావ క్షేప్తమైనది. సాయ
నియోక్తు ముందున్న యాస్కాదుఃతప్ప మరెవరును ఋగ్వేదమునకు భావ్య
మును వ్రాయలేరి. నీరుక్తములోని కొన్ని మంత్రముల విషయమునను నిట్లే
యపోహ కలదు. సాయనిడే యందరికన్న తొలత నిట్టి ఘనకార్యమును
జేసెను.

నిరుక్తిములలోని కొన్ని మంత్రముల వ్యాఖ్యానమునుండియు, పుషారిల
భట్టకృత 'తంత్రవార్తిక' ములో గొన్ని వైదిక వ్యాఖ్యానముల వివరముల
నుండియు వేదమంత్రముల యర్థము అధి దైవికాధి భౌతికాధ్యాత్మికములై
యుండునని తెలియుచున్నది. గీతలోగూడ దీని ప్రసక్తి కలదు.

“అక్షరం బ్రహ్మ పరమం సర్వభావోధ్యాత సుచ్యతే. అగ్రభూతం
క్షుతోభావం పురుషశ్చాధి దైవతం॥” 3. 2.

సర్వస్థితుడగు బ్రహ్మమునధ్యాత్మమనియు, పృథివ్యాధులధి భూతము
లనియు, సూర్యచంద్రాదులధి దైవతములనియు చెప్పబడినది. సాయనిడే
ఋగ్వేదంబున భావ్యములోని ప్రథమ మంత్రమున “మంత్రీ” మునుండి
తెలియునట్టిదే వేదమున చాటియున్నాడు. అతోదివ్యతే ఇతిదేవః మం
త్రేణవ్యోత్యతే ఇన్ద్రోఽహిః. అయిన సాయనిడే సప్తమ్యుగ నధిదైవార్థమునే
గ్రహించియున్నాడు.

వేదనిర్మాణ మార్భావర్తములోనే జరిగినదని కలకత్తాలోని సుప్రసిద్ధ
వేదాంత పండితుడగు సత్యవ్రత సామశ్రిమి యభిప్రాయమై యున్నది.
నీరుక్తమ వాదమును ఒలపరచుటకై యొసగిన ప్రమాణములెవట మప్యతము
లగును. వాడు ఋగ్వేదములోని 5. 53. 9. మంత్ర మతి ప్రాచీనముగు
నార్భావర్తమును వర్ణించుచున్నదని యనుచున్నారు. ఈ మంత్రములో
రసా, కుభా, క్రమ, సింధులను నాలుగునదుల వర్ణనలున్నవి. ‘రసా’
ఉత్తరపు గొప్పనది; కుభా, దీనినే ‘కాబూలు’నని యనిపింతురేమో;
పడమటనున్నది. ‘సరయా’ తూర్పునను, సింధు దక్షిణముననుదాని ఎల్లలు
ఋగ్వేదము 10-75 లో 21 నదులపేర్లు గలవు. ఇరువదియొక్క
నదులుగల దేశమార్భావర్తమే. వీరభర్తవః వేదమంత్రములను కూడ
సూచించిరి.

వేదవాఙ్మయము

౨

ఋగ్వేదము :

ఋగ్వేదములో పదివేలకుమించిన ఋచలతో నొప్పు 1029 సూక్తములు కలవు. ఈ సూక్తములు పది మండలములలో విభక్తములైనవి. ఇవి ప్రాథమాయములు, వీటిలో నాద్యంతమండలముల వదలి తక్కిన మండలముల కొక్కొక్కఋషి కలదగు కొందరియభిప్రాయమైయున్నది. ఇంద్రమండలమును శ్వశ్రుమనుమను, మాదరదాకి విశ్వామిత్రుని నిష్ఠే 4 నుండి 9 వరకు వరుసగా వామదేవ్యాది ధీరద్యాజి వశిష్ఠ కత్యాయనీలును ఋషులుగనున్నారు. మొదటి మండలములోగల 191 సూక్తములలో శేకొన్నిటితో దప్ప తక్కినవాటికి ద్రెనుగు ఋషులున్నారు. పదవ మండలము గూడ 191 సూక్తములుగలిగి అసంఖ్యాకఋషులచే నొప్పమన్నది. ఋగ్వేద ప్రతుసంగ్రహములు జాబాణికయుగమునకన్న ముదేజరిగియు బోధపడుచున్నది. ఐతరేయోర్ణ్యకమున [2.2] మండలప్రతును ఋగ్వేదఋషుల పేర్లు వ్యవస్థితముల గల్గింపించెప్పుడు ఋషులు, ఆశ్వులు, అశ్వులు, పదములు, అక్షరముల లెక్కచెల్లబోయబడినది. దీని వలన తెలుయునదేమన వుదాహరణమున సెట్కవ సావధానచిత్తులై చాటి భాగోపభాగములను ఋగ్వేదపు ప్రత్యేకముచా శబ్దాక్షరముల లెక్కలను పూర్వబంధేరి. ఈ లెక్క ప్రకారము ఋచలసంఖ్య 10402 నుండి 10622 వరకును, శబ్దములసంఖ్య 1538260 మరియు అక్షరములసంఖ్య 4320000 కలదు.

ఋగ్వేదమును జూచినతోడనే - యే మావాద్యుల యభిప్రాయము లచేగాక - ఋగ్వేదపు మన్యకాలమున వాద్యులు సింధు తీర సరస్వతీ నదీ తీరమువరకును న్యాపించియుండిరనునది తేటపడును. ఉత్తరాపభమునను వారు గంగయొడ్డువరకు విస్తరిల్లగలిగిరి. నగరములుగాని, వాసుకలగాని, లేకుండినవి. అయినవారి జీవితవిధానములలో సుతస్కృప్తమగు సభ్యత తో జీవించుచుండినది. కుటుంబపద్ధతి మరియు పితయే దానికి యజమానిగా భావింపబడుచు వాడుకలోనుండినవి.

వీరపక్షమునను నడచునట్లక కార్యముల సాధించువట్ల ప్రేమతోహముల
జెల్లించుచు, నాకొడ ప్రకాశములతో విలసిల్లు బాతీయివేదమున నిశ్చ
యములనుండుది. వీరజ్ఞయిశ్వర్యయుతులుగను, నిత్యసంతోషులుగను
నుండు. వీరు తమ బాహుబలములచే నీవటి యాదిమనివాసుల సారద్రోలి
నూత్నార్థికారమును నహించియుండిరి. అట్టితరి పరాజితులు నీతిలో విరోధము
నొప్పును గట్టి, విలుచుటకై కష్టప్రయత్నించుల సలుపుచుండిరి. నివాసముగా
గది వీరికి, యాదిమనివాసులను, యుద్ధములగల్గించిన యుగమున
రక్కాడింపవచ్చును. తమకుగలిగిన గౌరవులను ఋదలమూలముగబాది
సీరు తమ సంతకమును నెలిబుచ్చుచుండిరి. ప్రపంచమున తేజస్వంపన్నమును,
మహోజ్వలమును, లాభపదమును నగువస్తువు నీయాత్మలు పొగడుచుండిరి.

అపు డాత్మలలో భేదములలేక యొకేపాతీకి [మహానకు]
సంబంధించినవారగునుండిరి. అయిన భేదములోనార్యులు. అదిమనివాసులను
భేదముమాత్రము సేగిది. అదిమనివాసుల వ్యవసాయపద్ధతులలో నైవిశ్యము
లంకురించలేదు. కొన్ని నెంట్లభూమిలవాడు దానికేపండించి పశువులు,
దాగు ఉపభవించుచు, యుద్ధరమయములలో బ్రాణముల రక్షించుకొను
చుండెను. అతిదే ఋక్కుల రచించుచుండెను. మందలములుగాని, మూర్తులు
గాని, లేనికాలమని. యశ్శముల జేయించుటకై పురోహితుల యవసరముండి
నది. అందునుగాజులయేర్పాటును కలిగియుండినది. అయిన రాజులు,
పురోహితులలో జాతభేదములేక వారు స్వతంత్రులుగనుండిరి.

పనికివచ్చు ప్రాణుల నన్నిటిలో వారు మచ్చిక చేసికొనిరి. అపు,
ఎడ్లు, బంటె, మేక, గొడ్డెలు, పంది, కుక్క, గుఱ్ఱములు వారికిలవాటైనవి.
శేక, భల్లూక, సర్ప, పృథాలాదికములు వారికి పరిచితములు. హంస, బాతు,
కోకిల, కాకి, కొంగ, గూబలను గురించియు ప్రాచీనార్య తెలిగియుండిరి.

వారిదే పలురకముల పనులచరింపబడినప్పటికిని, కలాప్రచార
మెక్కువగా జయపబడించుండినది. ఇండ్లు, పల్లెలు, పట్టణములు. రాచబాటలు
నిర్మమగుచుండెను. వాకావ్యాపారమున వస్తువుల ఎగుమతి దిగుమతులు
సాగుచుండినవి. నూలుపడకుట - గుడ్డలుకేయుట, ఉన్ని, తోళ్ళ
నుపయోగించుట తెలిగియుండిరి. వడ్రంగము గొప్పస్థాయిలోనుండి వర్ణ

చావత్వము గనుగొని బడియించెను. జన్మలు కల్గినసాయము కెక్కోచో పట్టుకలతో చూచుకొని యుండిరి. కొందరు కులపరులు కొందఱునిచావత్వముతో మండిచేత్రములును, పచ్చిబండపూసలు చెరమచు చూచుకునియు మండిరి.

కర్మాగ్రహత్యములతోడను, నాలుదివళితోడనుగోరాజులు సాగుచుండినవి. శత్రు శిలా బాగు ధాతుమయములగు నాయు, చులు జేయబడుచుండెను. వారికి బాంసులు, పోతులు, కిరీటాలును, బల్లెములాయుధములు, ధాతువులతో వండి, బంగారు, ఇనుములు కనుగొనబడెను. యాయమాయకపున లింగింతవరకొక ప్రభువు నేర్పియు చేసికొనబడయ్యెను. ప్రజాపతి, లేక విగ్నతిపతియే పీఠికరాజు. పరిచయిభ్రాతృలు, ఇతరు కేవలము యజమానియై, బలప్రయోగము విసావ్రసల కాసించుచుండెను. ప్రజల సంతానమునయే వారు వ్యవహరించిరి. ప్రజతో పక్షాని సేవనాచార్యున సంస్కార]. ఋగ్వేదకాలమున నేర్వ మెక్కువగా జనల లక్ష్యముతో నుండినది.

‘ప్రమ’, ‘కృషి’ ధాతుజన్యములగు ‘చర్షణ’, ‘కృష్టి’ యను వ్యవసాయమునకు సంబంధించిన శబ్దముల వలన నాద్యులలో వ్యవసాయ మెక్కువ వాడుకలో నుండినదని తెలియుచున్నది. ఋగ్వేదపుటాకి కూర్చితో డేత్రపతిని గురించిన స్తుతి యిట్లున్నది - కర్ణితుల కిది రెండవ యువ యుక్తమౌ గ్రహింతురగాక—

1. మేమితేత్రమును, డేత్రపతి సహాయముతో దుష్టదము. అతడు మా పశువుల రక్షించుగాక.

2. ఓడేత్రపతి! మఘకోష్ఠధారల నావులు పీతుకునట్లే వినిగ్నల స్వాధూదక వర్షములు మాకు బాప్తింపనీ, వరుణును మాకు సుఖము లొసంగనీ.

3. ఎద్దులు సంతోషముగ పనిచేయనీ, మనుష్యులొందముతో పనిచేయనీ, నాగల్లాగందమున నడుపబడనీ, జోతిగలానందముతో గట్టును, తొక్కినలానందముతో జేదును.

4. ఓ సునాశీరులారా ! ఈ సూక్తమును స్వీకరింపుడు. ద్యులోకమున మీరు కలిగించిన మేధుముచ్చాధిష్టై జలమల నన్నింపనీ.

5. ఓ సౌభాగ్యవతీ సీతా ! (నాగేటి కణ్ణు) ముందుకు నడుపుము. మాకు ధనధాన్యము లిచ్చుని నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాము.

6. నాగేటి కణ్ణు సంతోషముతో భూమినిదున్ననీ, జనులనందముతో పెద్దల పెనుపెంట నడతురుగాక. పుడమిని పక్షమృదు తడపుగాక, ఓ సునాశీరులారా ! మాకు సుఖముల నిండు. (4. 57)

7. నాగళ్ల గట్టుడు. బాగుగా దున్నుడు, విత్తనముల విత్తుడు. సూక్తములతో పాటు ధాన్యములు పండనీ. చుట్టుపట్టుల చేలలో హంసలు విహరింపనీ.

8. పశువులకు తగిన కొట్టములు తయారైనవి. ఎప్పుడు పెండని బావులు శ్రవ్యబడి తోలు బొక్కెనల తోడను, మోతుల తోడను నీరు ములుపుగా తోడబడుచున్నది. నీళ్లు తోడుకొనుడు.

9. గుడ్డముల చల్లబుచ్చుడు, రాశి వేయబడిన ధాన్యములను బండ్లతో నించికొని తెందు. పక్షులు త్రాగుటకై నిండియున్న నీ బావి యొక దోగ్గము పెడల్పుగలదు. దీనిలో తాతి గిరక యొకటి కలదు. మనుష్యులు త్రాగుటకైయున్న నీ కుండ మొక స్కంద ప్రమాణము గలదు. దీనిని నీటితో నింపుడు. (10-01)

పైన చెప్పిన సువాహరణములచే ఎప్పుడు వ్యవసాయము మిక్కిలి ప్రచారములో నుండినదని తెలియుచున్నది. మం 12. నూ 68. ఋ 1. లో సందర్శించేసి పిట్టల శేపుటయు, మం 10. నూ 99. ఋ 4. లో కాబువలదావూ పాలములకు నీరావరి చేయుట వర్ణింపబడినది. గొవులను మేపుట, పశువులను సాకుట, దొంగలు, దోపిడికాండ్ర సంగతులను గలవు (క్రియవిక్రియ వర్ణనలు గలవు.

మొదట చాలా వస్తువులను తక్కువ ధరలకమ్మి మరల కొన్నవాని నుండి ఎక్కువ వెల తీసికొను శాసనం నెవడైన కలహించిన, నిర్ధరింపబడిన

కెల కధికముగ వాడు తీసుకొనబాలదు. [4-24-9] మం రి. కూ 27
 యో బంధారు నాదెములను గుడించెయ్య గలదు. 'నిన్నము'ను శబ్దము
 విడికి వాడబడెదది.

పూర్వదేశానాచార్యులనే వివాహములు జరుగుచుండినవి. వివాహా
 త్వములతో కన్యయింటియందే యెక్కువ ఆడంబరము. వసూరులు
 వేదికపై గల యగ్నిని ప్రదక్షింపుచు చుండిరి. మరియు తాత్పర్యే [సన్నె
 కట్టుపై] వారి పాదము లుంచబడుచుండెను. పెండ్లి ముగిసిన తరువాత
 పాలంకిపుర వధువును నెట్టిని పూజితో నలంకరింపబడిన తెల్లయెద్దుల బండ్లిపై
 గూర్చుండబెట్టి వరుడు తనయింటికి గొనిపోవుచుండెను. పెళ్ళిరాడువారు
 ముసలితనమువారు కన్యత్వము నే కలిగియుండిరి. పుత్రహీనులుగ నుండుట
 దౌర్భాగ్యమని తలచ బడుచుండెను. దత్తపుత్ర విధానముండినది. ఆడబిడ్డల
 కన్న మగబిడ్డలపై ఎక్కువ యధిమానము గలిగియుండిరి.

'వృద్ధిచారము' గర్భాము, మహాపాపమునై యుండెను. దొంగిలిం
 చుట దుష్కర్మము, అవులు తరుచు దొంగిలింప బడుచుండెను. చోరులు
 బంధింపబడి దండింప బడుచుండిరి, జూదమాడుచుండిరి; ఆయిన నుత్తమాలు
 మాత్రము దాని నేవగించు కొనుచుండిరి.

తరుచు వస్త్రములు చుట్టుకొనుటకును, కప్పుకొనుటకును యోగ్యములై
 యుండెను. అవి యున్నితో నేయబడి వాటపై వన్నెలు చిట్టింప బడుచుం
 డెను. జరి అంచు గుడ్డలను నేయబడుచుండెను.

స్త్రీ పురుషులు శిరోజముల యెంచుకొనుచుండిరి. 'శతదత్తి', 'కంక
 తికా' అను నావధములు కేశవృక్షములుగ నుండినవి. ముగంస ద్రవ్యములచే
 కేశములదండలు చుండెను. 'వాక్యము' తమ జడల కుడివైపు ముడివైపు
 కొనుచుండిరి. స్త్రీలు వెంట్రోకిలను విరిచు బోనుకొనుచుండిరి. 'రుద్ర',
 'పూర్వ'లు కేశ వివ్యాస పురీతులు. ఉత్పవములతో దండలు, పేరులు వేసి
 కొనుచుండిరి. పురుషులు గడ్డముల యెంచుచుండిరి. వీరికి క్షీరములు ముఖ్యా
 హారముగ నుండినవి. పాలితో నన్నమువండి భుజించుచుండిరి. సోమరసము
 నప్పుడప్పుడు పాలితో గలిపి త్రాగుచుండిరి, ఘృతము మిగుల ప్రియమైనది.

పరి శేషాలు వివరించుచూపనుల జేయుచుండిరి. ఘములును భాద్యములై యుండెను.

మహాబతు మట్టి. లోహసాత్రాలును, తాగిగుతుకు కట్టితో చేయబడిన పాత్రలు వాడబడు చుండెను. వారు వేడిగానుచుండిరి. భనుర్బాణములు ముఖ్యములు. హరిణముల వలల చేరను, పక్షుల నుడులచేతను పట్టుకొనుచుండిరి. పండులను కుక్కలచే దరిమి పట్టుచుండిరి. లోహకారుడు, చర్మకారుడు, చాపలబ్ధువారు, నుడ్డులు నేయువారుండిరి.

రథక్రీడ, మ్యాతక్రీడ, నగ్నవాదికములు పిరికి వినోద సాధనములు శ్రీలలింకరించుచోని స్పృహములతో పాల్గొనుచుండిరి. (10.76-6) వాద్యములతో ముందుభి, వాణిజ్యాధికము లుండినవి.

భోజనమునకు ఋగ్వేదములో 'యవ', 'ధాన్య'ము లెక్కువగ నుపయోగింపబడినవి. నేడు సంస్కృతమున 'యవ' శిబ్దమును యవల పువయోగించినట్లే, నాడు గోధుమలపసు, ఎర్రబియ్యము నుపయోగింపబడుచుండెను. అన్నమునుగూడ 'యవ' శబ్దముతో పిలుచుచుండిరి. 'ధాన్య' శబ్దము 'బియ్య' మను నర్థముచ్చింపను వేదమున వేషింపబడినది. 'వీరీ' (వరి) గురించి ఋగ్వేదమున నెచ్చటను ప్రస్తావించినది. పలుతెరిగుల రొట్టెలను గురించి 'నక్తి', 'ప్రసోదాన', 'అపూయ', 'అరంభ' రూపములు - (మం 3 నూ 52 ఋ 1-3, మం 4 నూ 1-4 ఋ 7 లో, గాననిగును.

మాంసాహారమును గురించిన ప్రకరణముగూడ వేదములో గలదు. పోషకకాలమున వాడుకలు మాంసమును భుజించుచుండిరాయను ఘోర సువేషము తెలిపియును. ఆ కాలమున వారు గడపిన జీతము ననుసరించి యిది స్వాభావికము. ఋగ్వేదపు మం 1. నూ 61 ఋ 12. మం 2 నూ 7 ఋ 5; మం 1 నూ 29 ఋ 7, 8; మం 6 నూ 17 ఋ 11; మం 6 నూ 16-17; మం 6 నూ 28 ఋ 4; మం 10 నూ 27 ఋ 2; మం 10 నూ 39 ఋ 14 లో పశువృష్టాపముల వర్ణనలు కలవు. ఈ మంత్రములు నానా ప్రతిపాదకములగుటయు సత్యము. అంతగా వేదపక్ష పాతము వహించిన మన పూర్వజుల మాంసాహారము నేవగించుకొనక నిజ

మనుషులకిలించినచో పశువు, మాంసాహారములకు సంబంధించిన యర్థములను
మొప్పుకొనక తీరదు.

ఋగ్వేదపు మొదటి మండలములోని 16వక మంత్రముతో బ్రత్య
ముచే గుప్తము బైభాగమున గురుతు చూపగా వానిని గోయడుటయు, నంగాం
గముల వేరు జేయుటయు నుల్లేఖింప బడినవి.

వారు వాడుకొను వస్తువులలో సోమరసమును మత్స్య పదార్థ మొకటి
ఋగ్వేదములో నొక మండలము పూర్తిగా వీసిన గురించినట్లు వర్ణించును.
ఈ సోమరస కారణముగ నీరాస యాద్యులకును, భౌతికయాద్యులకును కల
హమును జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. (జెండావస్త్రలో నీలతను గురించిన
పాముప్రశక్తి అందందు కలదు. అద్యులు, జురానియలు వేరు వేరు గుం
పులుగనుంచి సురాసురలని జేరందుటకు నీ సోమపానమే ముఖ్య కారణ
మైనది. వాచీ సోమలకును బండ్లపై నలుగబంచి యున్న బట్టలో వడినుబోసి,
పాలుగలిపి త్రాగిచుండిరి. ఈ మాట ఋగ్వేదపు 3వ మండలములో
గలదు.

గుడ్డల శేతవిషయము మం 2 నూ 3 ఋ 6; మం 2 నూ 38 ఋ 4
లలో గలదు. మం 10 నూ 26 ఋ 6 లో ఉన్న శేసీ వన్నెవేయు
దేశతను 'పూషణ' యని పిలిచిరి. మం 1 నూ 161 ఋ 44 లో నడవుల
తగులబెట్టి సేద్యమునకు గ్రామముల స్పృహకునుటకు ననువగు వర్ణనలు
గలవు. వడ్రింగి పనితనమును గురించి వర్ణన మం 3 నూ 53 ఋ 19; మం
4 నూ 2 ఋ 14; మం 4 నూ 16 ఋ 20 లలో నున్నది. మం 3 నూ
1 ఋ 5 లో లోహకాశని గురించినయు, మం 3 నూ 2 ఋ 4 లో స్వర్ణ
కారులు బంగారును కరిగించు విషయమును వర్ణన గలదు. మం 1 నూ 140
ఋ 10; మం 2 నూ 39 ఋ 4; మం 4 నూ 13 ఋ 21 లో యుద్ధములో
వాడబడు నాయుధముల గురించి కలదు. మం 2 నూ 34 ఋ 3 లో
బంగారు కిరీటమును గురించినయు మం 4 నూ 24 ఋ 9 లో భుజకీర్తనను
గురించిన వర్ణనలు కలవు. మం 5 నూ 57 ఋ 2 లో బాణకరవాలములకు
విద్యుదుపహున విాయబడినది. మం 6 నూ 27 ఋ 6 లో వేనవేలు కవచ

భాద్రపద యోగముల వర్ణనలు కలవు. మం 6 నూ 47 ఋ 10.26.27 లలో నిశిత తరపాలములు, యుద్ధరథములు, రథమందుభులను గురించి వర్ణనలు బడినది. మం 4 నూ 2 ఋ 5 లో గుఱ్ఱముల స్వర్ణాభరణములధినిర్ణయము, మం 7 నూ 3 ఋ 7, మం 7 నూ 12 ఋ 14; మం 7 నూ 95 ఋ 1 లో నయోధయ దుర్గములును, మం 4 నూ 30 ఋ 20 లో శిలానుయ సగతుల గురించియు చెప్పబడినది. మం 2 నూ 41 ఋ 5; మం 5 నూ 62 ఋ 6 లో సహస్రస్తంభ పోసాదముల వివరమున్నది.

తై నుదహరించిన వాక్యముల వలన ఋగ్వేదకాలమున వాక్యముల తీవ్రత ప్రథమావస్థలోనేయెట్టి యున్నదిని గాంచియుండిరనుట తెల్లమగుచున్నది.

ఋగ్వేదములో దన్యులు, దాసులు, అనార్యులతో జరిగిన భీకర యుద్ధవర్ణనలు కలవు. ఈ యుద్ధములలో ధనుర్పాణము తెక్కువగ నుపయోగింప బడినవి. గుఱ్ఱముల నుపయోగించిరి. ఈ యశ్వోపయోగమును దన్యులెరుంగకుండుటచే భయపడుచుండెరి. పాతకుల నానంద పరచుటకై కొన్ని యువాహరణలిండియ బడుచున్నవి. యివి యన్నియు ఋగ్వేద నూక్తులు.

ఇంద్రయుద్ధము — “దీని సందరాహ్వనించిరి. ఇతనితో శీఘ్రగాములుండుటచే నితడు భూమిపైనున్న దన్యులను, సిన్యులను తన వజ్రముచే వాశమొనర్చి, వీరి చేతును తన యెఱ్ఱని మిత్రులకు [అర్యులకు] పంచిపెట్టెను వజ్రాధిపతి నూర్చుని ప్రకాశింపునట్లు, జలముల వర్షించునట్లు చేయును.” [ఋ 1-100, 15]

“ఇంద్రకు శక్తి, వజ్రములచే దన్యుల దేశమును వాశన మొనర్చి, తన యిచ్ఛానుసారము తిరుగసాగెను ఓ వక్త్ర! నీవు మా నూక్తులను గమనింపుము. దన్యులపై నీ శక్తిని ప్రయోగించి, అర్యుల శక్తి, యశముల పెంపొందజేయుము” [ఋ 1 నూ 103.3]

“మయవుడితరుల ధనమొందునని దో తెలిసికొని, దానిని తానుపయోగించును. వాడు శీఘ్రమౌనునది దానిని పాదుచేయును. వాని స్త్రీలెరువును

నదిలో స్నానము చేయుచున్నారు. నీకొనదిలో స్నానము చేయుచున్న వీరు మునిగి చచ్చుచున్నారు.”

“అయ్యుడు నీటిలో కొక శుభ్రుడును కొంటలో నుడును. వాడు జల రక్షణ వలన నుభయముగ నున్నాడు. అంజనే, వలస, వీరవల్లి, నవీజలములు వానిని రక్షించును.” [బు 1-104-3-4].

“ఇంద్రుడు తన యుద్ధములో నాయులలోని పూజనీయుల రక్షించును. వాడు వారిని వేసవేల సంవత్సరముల నుండి రక్షించుచున్నాడు. అన్ని యుద్ధములలో వారిని రక్షించును. ప్రాణహితమున గోరి [అర్హుల శ్రేయస్సు] యజ్ఞము చేయనివారి నతడు వేశమును వీడిపోవునట్లు చేయును. శత్రువుల నల్ల తోలు నతడు వలిపించి చంపివేయును, మరియు [కాల్చి] బూడిద చేసివేయును. హని కలగ జేయునట్టియు, నిర్దయులు నగు వారి నితడు కాల్చి వేయును.” [బు 1-308]

“ఓ శత్రువాశకా! ఈ దోపిడి గాండ్ర కొముల రాజిచేసి నీ వికాల మగు సాధములచే నణచి వేయును, నీ పాదము వికాలమైనది.”

“ఓ ఇంద్రా! ఈ దోపిడిగాండ్ర బలమును నాశమొనర్చును. వారి నీ పాదకూపమున బాండ్లదోయును.”

“ఓ ఇంద్రా! నీ విట్టి జనుల మూడేబదుల నాశమొనర్చితివి. జనులు ఈ నీ పనిని పొగడుదురు. అయిన నీశక్తి ముండిది యొక ఘనత కాదు.”

“ఓ ఇంద్రా! లక్క వన్నెగల పికాదముల నన్నిటిని, విఘ్నముల కలిగించును కావున, చంపి వేయును. ఈ రాక్షసులనందరిని నాశమొనర్చును.” [బు 1-133-2-5]

“అశ్వినీ దేవతలారా! వక్త్రుల వలె మొలుగుచు మమ్ముచంపుటకై భీకరముగ వచ్చుచున్న ఈ జనులను నాశమొనర్చును. మాతో యుద్ధము చేయవలెనను కోరికగల వారినే జంపుడు. వారిని నాశమొనర్చు నుపాయము మీరెరుగుదురు. మిమ్ము ప్రార్థించు వారి కిష్టవ్యాప్తి చేకూరుగాక. సత్య దేవతలారా ప్రార్థన సంగీకరింపును.”

దధికాశ్రమము :

అమెరికా ఖండమును గెలుచుటకు స్నేహవాసుల గుఱ్ఱములే మూల కారణములు. అగుఱ్ఱములు యుపయోగ మొనగని అమెరికా యాదిమ నివాసులు వాటినిజూచి భయపడుచుండిరి. పూర్వకాలమున నాఱ్యుల గుఱ్ఱములుగూడ నాశ్వవర్త ప్రజలను భయపెట్టి యుండును. 'దధికా' అను దేశతుల్యమగు యుద్ధాశ్వమును గురించి యొక మాత్రమున నిట్లున్నది.

„గుడ్డలు దొంగలించిన వానినిజూచి జనులల్లరి చేయునట్లు శత్రువులు దధికను జూచి గోల చేయుదురు. దేశముచూచి పక్షులూగ్బటించునట్లు భోజన, పశుసంగ్రహణాశ్రమము విరుగు దధికనజూచి శత్రువులు గొడ్డలు పరుదురు.”

„విద్యుచ్ఛేఖనల మెడయుదు; నాశమొనర్చు దధికను జూచి శత్రువులు భయపడుచుండిరి. తనచుట్టునున్న వేసవేల జనుల బరిహార్షి యురుకు నప్పుడది కోవపురితమై యుండి యధీనమును మీరియుండును.”

(4-28-5 మఝ్యం 8)

ఋగ్వేదములోని అనేక వాక్యములలో నల్లవారిని జంపు 'కృత్స్' యనునొక ప్రతాపకారి యగు శక్తియుండినట్లు తెలియుచున్నది. మం 4 నూ 10 లో ఇందుకు 'కృత్స్'కు ధనుష్యుటకై మాయావియు పాపీయు నగు దమ్మని సంహరించెను. 'కృత్స్' ఇందునికి నేటివేల 'ఋష్టశత్రువులను' నాశమొనర్చుటకై తోడ్పడెను. మం 4. నూ 28. ఋ 4 నుండి ఇంగ్రుడు దమ్మనిను గుణహీనులుగను గర్వమానవులచే గర్హింపదగిన వారుగను చేసెనని తెలియుచున్నది. మం 4 నూ 3 ఋ 15 లో నింగ్రు దొక వేయిన్ని ధైమవందల [1500] దాసులను నాశమొనర్చినట్లు జెప్పబడినది.

మం 5 నూ 7 ఋ 3; మం 6 నూ 18 ఋ 3 మరియు మం 6 నూ 25 ఋ 2 లో దమ్యవాసులను పాలదోలుటయు. వారిని జంపుటయు వర్ణింపబడినది. మం 6 నూ 41 ఋ 2 లో దమ్మనిజ్ఞానముగనుండు నొక ఫల వర్ణనమున్నది. అది యెంతయు ననువదింప దగినది.

..దేవతలారా ! మేము మాతృల జేయును (తోవదప్పి) పశువు లేవియు మేయనట్టి ప్రదేశమును జేరితిమి. ఈ వికాల పారింతులు కేవలము దుష్టులకు మాతృమావాసమైనది. ఓ బృహస్పతి మాకు మా పశువుల నెనుకుటకు తోడ్పడుము. ఓ ఇగ్నా ! తోవదప్పిన నీ భక్తులకు మార్గదర్శకుడవు గన్ము.”

అదిను వాసులు జేయు గోలను అర్యులు సహింపక నిందించి యున్నారు. ఈ సభ్యవిజయగణ మాదివాసుల రొద నొక భాషగా సంకీర్ణింపక పలుచోట్ల నీయనాగరకులకు భాషయే లేదని వాకొనిరి. (మం 5 నూ 29 ఋ 10 మున్నగునవి.)

పైన నాదిమనివాసులును చోరులునగు పుయవాయుల సంగతి వ్రాయబడినది. వారు నదీపరజ్ఞేత దుర్గములలో నవసించుచు, గ్రామ వాసులగు వార్యులను బాధించుచుండిరి. పలుచోట్ల - మాదన యాదిమ వాసియగు - ప్రబల వాయుకుని వర్ణనయు గాననగును. అతడు నల్లగా నుంటుచే నతనిని ‘కృష్ణ’ యని పిలిచిరి.

..అ కృష్ణుడంశుమతీ తీరమున పదివేల సేనతో వసించుచుండెను. ఇంద్రుడు తన తెలివితేటలచే నీ గోల చేయు యోధుని భాషను తెలియ గలిగెను. అతడు మానవుల [అర్యుల] హితమును గోరి యీనైవ్యమును నాశమొనర్చెను.”

..నేను తేజశ్శాలి యగు కృష్ణుని జూచితిని ఇంద్రుడనెను, సూర్యుడు మేఘముల మాటున దాగియుండునట్లు వాడంశుమతీ తీరస్థగు ప్రస్థలమున దాగియున్నాడు. ఓ మరతుడా ! వానితో యుద్ధముచేసి నీవు వానిని జంపవలెనని కోరుచున్నాను.”

..అప్పుడంశుమతీతీరమున నాతేజశ్వియగు కృష్ణుడు గమపించెను. ఇంద్రుడు, బృహస్పతి సహాయమున నాతేజమును దేవతానైవ్య సహాయము లేకనే నాశమొనర్చెను.” [8.96.13,15]

దస్యులు నిరర్థకములగు ధ్వనులజేయు భావరాని వారనిమాత్రమే గాక, పలుచోట్లగూడ వారు మనుష్యులనుగాడ పరగణించ బడతారు. ఓకచో నిట్లు వ్రాయబడెను.

“మేము నలువైపుల దస్యులతో చుట్టబడియున్నాము. వారు యజ్ఞములజేయురు; ఏవిషయమున విశ్వాసముంచరు. వారి వ్యవహార రీతులు భిన్నములు. వారు మనుష్యులుగారు. ఓ శత్రునాశకా! వారిని వాతమార్చుము. దస్యకాతిని నాశమొనర్చుము.” [10-22-8].

మం 10 నూ 49 లో ఇంద్రుడిట్లుచుచున్నాడు: “నేను దుస్యులను పీచుపట్ల ‘అర్య’ శబ్దముపయోగించుట చేదు. [ఋగ్వి]. దస్యకాతుల నూత్నవాసములను, బృహద్రథుని నాశమొనర్చితిని. [ఋగ్వి]. నాసులను గోసి ముక్కలజేయుచును. వారిని పోషించుటకే జన్మమొంది.” [ఋగ్వి].

‘సువాసు’దొక గౌరవించిన యాత్యులరాజు. అతనితో ఆత్యుల శత్రులు. రాజులుగలసి యుద్ధముజేసిననియు నత డండర నోడించెననియు వర్ణింపబడినది. ఆత్యులనడుమ వివాహకర్మములగు యుద్ధములును, సువాసునితో బవరములజరిపిన జాతులనుగించుయు ఋగ్వేదమున నితిహాస దృష్టితో చక్కని వివరముగలదు.

8. “ఘోర్తలన శత్రువులు నాశనోపాయములజేసి, ‘యదిన’ నశిబంధమును బ్రేంపిరి. ఆయిన సువాసు స్వకైతే పుడమిపైలించెను. ‘చయమాసు’ని కొడుకుపచ్చెను.”

9. “ఏమి వెనకటివలెనే పోరుచున్నది. దానిలో నెట్టిమాటయు లేదు. సువాసునిశత్రువు దేశమంతటను జాట్లదబ్బించి. ఇందుకు వైరులను సంతానమేతమున సువాసుని యధీనమొనర్చెను.”

సువాసుని యుద్ధములు:—

11. సువాసు ధీరువైపులను నిరువదొక్కరిని జంపి యశము నాస్థించెను. యజ్ఞశాలలలోని వశలను యువకుడగు పురోహితుడు

కట్టిరిమగట్టు సుదాసుని తన శత్రువులను గండంబెను. ఆతనిని తోడుగా మరున్నని పిలువకు నిండును ఒంటెను.

14. శత్రువులను అనుగ్రహించి గిరిగిరికి నురు పశువులను బట్టి వచ్చిన యోధులందఱు సుదాసుచే నిరూపితైరి. ఈ పనులన్నియు నిండుని ప్రతాపముల గొనియాడఁచును.

11. ఇంద్రుడే సుదాసుఁ జేరి కర్మములజేయు సమర్థునిగ జేసెను; అచడొక గొఱైనొక పులితో కర్మముగ బోరునట్లు చేసెను. ఇంద్రుడు బలిదండము తొక నూనిచే పడగొట్టి నర్విసంకటల సుదాసునకిచ్చెను.

(7.18)

తృత్యులేక వశిష్టబుధుని సుదాసుని యరసును గొనియాడుచు కార్యవర్తమునుండు తన బుచ్చలకై యతని పురస్కారమును బడసెను. 22, 23 బుచ్చులలో వీరసురాసు తనకు చెడువందలయావులను, రథములను సువర్ణభూషణములచే నలంకృతములగు శివుపతుష్టయములనిచ్చెనని కృతజ్ఞతను చాటియున్నాడు. ఈ క్రింద నతని వేరొక నూత్నముగాహరణముగ నిర్వచకుచున్నది.

1. 'సుకపతీ' వరుణులారా! మిమ్ముకాపించువారు మిమ్మై విశ్వాసుముంచి పశువులకెల్ల నభిప్రాయముచేత వస్త్ర శిస్త్రములగొని పూర్వదిక్కునకు బోయితి.

ఇంద్రా వరుణులారా! మనశత్రువులు దస్యలు కానిండు. ఆద్యులు కానిండు యెవరైనను నాశమొనర్చి సుదాసుని రక్షింపుడు.

2. ఎవట శత్రువులు పతాకాలనెత్తి మాతో యుద్ధముచేయ నుంకింతుడో, ఎవట మాకేరును సహాయమొనర్చి వారందఱో, యెవట జనులకాశమునకాది ఛీతిల్లుదురో యిచ్చటచ్చట మీ ఇంద్రా వరుణులారా మాకు సాయముచేయును, మాకురక్షమింపు.

3. మీ ఇంద్రావరుణులారా! పువమి తన పిల్లలను గోల్పోయి గట్టు గనబడుచున్నది. శత్రువుల యూర్భాట మాకాశమందంతటను నిండు

కొనినది. వానిపై న్యాయ సహించుచున్నది. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! మీ రనికేము మాప్రాప్తంబుల వినుచుందురు. మాదరిజేరి మమ్ము రక్షింపును.

4. ఇంద్రా వరుణులారా ! మీరింకవరకసరాజితుడగు 'భేదు'ని జంపి సుదాసుని గాపావేతిరి. 'తృత్య'ల ప్రార్థన లాలపించితిరి. వారి దీనమగు ప్రార్థన యుద్ధసమయములో ఫలించినది.'

5. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! శత్రువుల కరవాలములు మాపై నలుకైపులనుండి యొత్తబడుచున్నవి. వారు మావస్తువు లపహరించి, యాక్రమించుచున్నారు. మీరీ రెండువిధముల సంపదల కధివాధులుగనున్నారు. యుద్ధదినమున మమ్ము రక్షింపుడు.'

6. యుద్ధసమయమున నిరువాగులవారును సంపదకై ఇంద్రా వరుణులను ప్రార్థించుచుండిరి. అయిన నీయుద్ధములో మీరు 'తృత్య'లతో గూడిన సుదాసును పదుగురురాజుల యాక్రమణనుండి కాపాడితిరి.

7. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! ఆ పదుగురురాజులు యజ్ఞములు జేయు కారణమున గుమిగూడియ సుదాసును బండ్లలేక పోయిరి.'

8. ఇంద్రావరుణులారా ! సుదాసు పదుగురు యోధులతో జాల్మబసినప్పుడు. తెల్లని వస్త్రములగట్టి, జటాజూటములతో నొప్ప 'తృత్య'లు కైజేద్యములతోడను, మూర్ఖులతోడను మిమ్ము పూజించుచుండగా మీరు సుదాసునకు కైక్కియొసంగితిరి. [7-53]

1. 'యుద్ధము సమిపించినప్పుడు యోధుడు గవచమును తోడగి కొనిపోవుచుండగా మేధునువలె గవ్వట్టును. ఓ యోధుడా ! నీ శరీర మచ్చేద్యమగుగాక ! నీవు జయ, లాభముల బడసెదవుగాక. నిన్ను నీ శస్త్రాస్త్రములు రక్షించుగాక.'

2. 'మేము ధనువులచే బగువుల పలిచెదము. మాకు దనువులచే జయము ప్రాప్తించును. మేము ధనువులచే భయంకరులగు శత్రువుల నాశ

మొనర్చి వారి యభిలాషల నష్టమొనర్చెదము. మేము భవపులచేతనే మా విజయము నలుకైపుల బ్రసవంబ జేయుదుము.'

3. భవస్సునకుగల వారిని లాగి-పక్షమ దీని పక్షిని యుద్ధభూమిలో బాణముల గురిపింపవచ్చు. పగవానిచేవికి సోకును, వాని చేవిలో శాస్త్ర వచనముల జెప్పి, వాని బాణమును పీరియురాలు తన భక్తకంతమును గొగ లించునట్లు జుట్టుకొనును.'

5. 'తరకస' మన్ని బాణములకు బంపికంటిది. బాణములన్నియు దానికి బుద్ధిపరుములు. అది యాభిచించును యోధుని వీపుపై నన్నిపక్షి యాద్యము నుండి వాటించి, శత్రువులను నెఱచునట్లు చేయును.'

6. 'చతురుడగు సారథి తన రథముపై నలుచుండియు దిశలైన రథ్యముల దోలగలడు. కష్టములు గుడ్డముల నెంచిపట్టి యుండును, అతని యశమును పొందును.'

7. 'హయములు పేదలొనర్చు ఖురాగ్రిముల ధూతి శేపు చున్నవి, మరియు రథము వీడ్చుకొని కేత్రములకైపుల కరుగుచున్నవి. అవి చలింపక గొప్ప దోపిడి గాండ్రను తమ పాదలచే నుంచి త్రొక్కుచున్నవి.'

11. 'బాణములకు ఈకలు గట్టబడినవి. వాటి మొనలు జింక కొమ్ములతో గూడియున్నది. బాగుగా నవి తీవల నుండి లాగబడి విషవ బహునప్పుడు న్యస్తగను, సమిష్టిగనన్న శత్రువులపై బడి బాణముల బడయును.

14. 'ముంజేతికి జుట్టబడిన తోలునట్టా సింగడితీగ రాపిడినుండి తప్పించును. అది పామువలె చేతికి జుట్టుకొని యోధుని రక్షించును.'

15. 'పక్షునాసి బాణము ఇనుప మొనలగి విషముతో ముంప బడినది. ఆ బాణమును మేము వడ్లించెదము.'

ఋగ్వేదము నుండి, అర్యుతతతెగక యధ్యముల జేసి సింధునది నుండి సరస్వతి వరకున, పర్వతముల నుండి సాగరమువరకును నెలిచికొని యుండి

రనుట సిద్ధమగుచున్నది. ఋగ్వేదములో సింధు మరియు దాని యుపనదులైన నరుచి 11వ మండలములో 7వ మాత్రములో నున్నది. ఈ మాత్రములో మూడు శ్లోకములు ప్రవాహముల వర్ణన కలదు. ఒకటి పశ్చిమాత్మముగ (బ్రహ్మించి సింధులో గలియుట్టిది. రెండవది పూర్వోత్తరముగ (బ్రహ్మించి దానిలో గలిసి దూరమున నున్న గంగాయమునలో గలియుట్టిది. ఈ ప్రకారముగా నొక భౌగోళిక సీమ యేర్పడు చున్నది. దాని యుత్తరమున హిమాలయము, పశ్చిమమున సింధు నదియు సులేమాన్ పర్వతములు, దక్షిణమున సింధు నదియు సముద్రము, మరియు తూర్పున గంగాయమునలు గలవు. పంజాబులోని యొద్దునదులును, సింధు, సరస్వతీ నదులను గలిపి సప్తనదులని పేరీయ బసినది. సప్తనదులకు సింధునూత వంటిది. (మం 7 కూరి 6 ఋం.)

భారత ఖండమున గంగాయమునా ప్రవాహముల యావిర్భావము గానప్పుడు సరస్వతీ నదియే భారత సర్వప్రధానమగు నదిగా నుండెనది. దీని ప్రవాహవత్సంత విస్తీర్ణమై, పూర్వమైయుండెను. ఋగ్వేదపు 6, 7 మం 11లో క్రిమముగా సరస్వతీ వర్ణన కలదు. ఇట్టి సరస్వతీనదీ కాలక్రమమున శిందీ పోయినదనియు, అది గంగా యమునలతో గలిసి పూర్వము చెంత నుత్తరామిన్ద్రై యన్నదనియు హిందువులు విశ్వసించుచున్నారు. ఆ నది హిమాలయమునుండి వెడలి సముద్రమువరకును విస్తరించి యుండునది. వేదముక్తములలో సరస్వతీ నదిని.

“అయిత్యాకం యశసోవానతానాః సరస్వతీ సప్తశ్చ సింధుమాతా |
యాః సువ్యవంత మదుఘాః శుభారా అభిశ్శేవత పయాసాపోష
యానాః, [ఋ. మం 7 కూరి 9]

“దృష్వదవ్యత్యాం మానుష అపయాయాం సరస్వత్యాం దేవ దగ్నే
దిదీహి ||”

“శత్రువుల యాక్రమణనుంచి రక్షించుటకు దుగ్ధసేవవలె మురక్షితమును, మద్భద్రములగు లోచకవాటములవలె నున్నదని చెప్పి బడనది. వేదవతి యనుటలో “రథేవయాతి, రథమునెక్కి పోవును. మరియు నీ

సరస్వతి యితర సమకాలీన తన మహావ్యసమును పరాస్త మొనరించినట్లు వర్ణింపబడినది.

పురాణములనుండి తెలియుచున్నది : హిమాలయ, ప్లక్షప్రళయమున సరస్వతి వెడలినదనియు, నీపుణ్య తీర్థము పూయూదక కుమతీత్రపు బ్రహ్మవక్త ప్రదేశములో గడమచు క్రమమున నైరుతికి దిగుచు ద్వారక చెంత సముద్రమున నలియుచున్నది.

ఈ సరస్వతీ తీరమున ప్రజా పతియగు బ్రహ్మ మొదలుగాని యనేక దేవతలు, ఋషులు, మునులు గొప్ప గొప్ప యజ్ఞముల జేసిరి. మరియు సప్తఋషులు మున్నగాగల వారందఱును సరస్వతీ తీరమున యాశ్రమ పదముల నిర్మించుకొని యుండిరి. బ్రహ్మవక్తమును ప్రదేశమున కుమతీత్ర సమీపమున నీ ఋష్యాశ్రమము లధికముగ నుండినవి.

మనుస్మృతిలో :—

“సరస్వతీ దృవద్వత్సోదేవనద్యోగ్యదంతరం ||

తందేవస్మృతం దేశం బ్రహ్మవక్తవిమర్శనః||”

అనగా సరస్వతీ మరియు దృవద్వతుల నడిమి దేశము బ్రహ్మవక్తన మనబడెను. ఇతిహాసపుమాట ఎంత దిన్నదైనను విచారయోగ్యము.

తైత్తిరీయ, శతపథ బ్రాహ్మణములలో నీక్షేత్రమును గురించిన ప్రశంశగలదు. మహాభారత శత్యుపర్వములోను, గదాపర్వమునను బలరాముని స్థిత్యాత్రా ప్రకరణము సారతోపాఖ్యానపు పలుచోట్లయందును సరస్వతీ మరియు కుమతీత్రము లభిర్జితములైనవి. బలభద్రుడు తీర్థయాత్రలకు వెడలినప్పుడు ద్వారకనుండి సరస్వతీ తీరస్థ ప్లక్షప్రళయ పర్వతముపై కెక్కినను. ఇచ్చటి సరస్వతీనది శోభనుజూచి యతడిట్లు వర్ణించుచున్నాడు.

సరస్వతీవాస సమాకుతోగతిః

సరస్వతీవాస సమాకుతోగుణాః |

సరస్వతీ ప్రాప్యజనంగతాజనాః ।
 సదాస్మరిష్యన్తి నదీం సరస్వతీం ॥
 సరస్వతీ సర్వవదీషుః పుణ్యా,
 సరస్వతీ లోక సుఖానహాసదా ।
 సరస్వతీ ప్రాప్యజనాః సుదుష్కృతం,
 సదానశోచన్తి పరత్రచేహచ ॥

తీగ్రపుణ్యతమం రాజన్ పావనం లోక విశ్రుతిం ।
 యత సారస్వతో యతః సోఽశ్రీరా స్తపసోనిధిః
 తస్మి స్తీర్థేనః స్నాత్వా వాజిమేధం ఫలం లభేత్
 సరస్వతీ గతించైవ లభతే నాత్ర సంశయః ॥

వైష్ణోకముఖాః “ సరస్వతీ ప్రాప్య జనంగతాః మరీచము సరస్వతీ
 గతంచైవ లభతే. మొదలగు శబ్దములచే బలరామునికి పూర్వమునుండియు
 ‘సరస్వతీ’ యెండిపోయి యుండునని నిశ్చితముగు చున్నది. దీనిని సమ
 ర్థించుచు నదీతీర్థయాత్రా ప్రకరణమున నింకను నుపాహరణములు గలవు.

త్రతోవివాశనం రాజన్ జగమాధహాలాయథః ।
 కూద్రాశీరాన్ ప్రతిదేహిష్యన్న నష్టే సరస్వతీ ॥
 యస్మాత్సాక్షరత క్షేప్త దేహిష్యన్త్యై సరస్వతీ ।
 తస్మాత్తద్భవ్యయోగ్యత్వం ప్రాచుర్వివశనేతిహి ॥

దీవలన తెలియునదేమనకూద్రాశీర జాతులకు గలిగిన ప్రతి బంధ
 కారణమున నేప్రదేశమున సరస్వతీ నది నష్టమైనదో దానికి వినశనమని పేరు
 వచ్చినది. ఈ వినశన ప్రదేశము నేటి మేవాడ ప్రాంతమునకు పడమటి
 భాగమునకున్న ప్రదేశమని తెలియుచున్నది.

మహాభారత కాలముననే సరస్వతీనది నష్టమై యుండినది.
 అయిన వైమికారణ్య తీర్థమునకు పుష్కరము, గయ, ఉత్తరకోసల ఋషభ
 ద్వీప, గంగాద్వారములును, కురుక్షేత్ర హిమాలయాదిస్థానములతో సరస్వతీ
 ప్రవాహ వర్ణనలు లభించును.

ఈ వర్ణగళ వలన మిక్కిలి విశాలమగు సరస్వతీ వాహిని చుస్కించి నను, అంబందు కాని చిన్నచిన్న ధారలు మహాభారత కాలము వరకుండినట్లు తెలియు చున్నది. ఇట్టి యేడు ప్రవాహములు సురేణువనుదొకటి ఋషభద్వీపమనను, ఒకటి గంగాబస్వమునను ఈ ప్రకారము మొత్తము తొమ్మిది వాహినుల విషయము నొకట చున్నది. వీటికి వేరు వేరు పేర్లు పెట్టబడి తీగముల వలె ప్రసిద్ధములై యుండెను.

వేటప్రసిద్ధమగు సరస్వతీవాహిని పల్నిమాళినుఖిలై ప్రవహించి, పల్నిమ గనుద్రమున ద్వారకచంతసాగర సంగమమైనట్లు వర్ణింపబడిన విషయము విచార యోగ్యమైనది. మరియు తూర్పున ప్రయాగ వరకు ప్రవహించినట్లుగపడని సరస్వతీగది ప్రయాగ్గ్ త్రివేణి సంగమస్థానమున నెట్లు ప్రసిద్ధి గాంచెను ?

సరస్వతీ నదియొక్క ముఖ్యవాహిని యగు 'మహానది' ప్లక్షప్రసరి వణమునండి వెడలి కరుక్షేత్ర సమీపమున నేటివరకున్న 'స్థాణు తీర్థము' వరకు ప్రవహించి యుండినది. అచటనుండి యానది ఉదయపూర్వము నైఋతిగ సిద్ధపూరు, పొట్నా, మాత్స్యగయలను దాటుచు 'కర్ప' సమీపమున, ద్వారకకు పడమట సింధుఖాళిలో గలియుచున్నది. తానిదేయగు 'సురేణు'వను సుప్రసిద్ధఖాళి, దక్షిణది యాగమొనర్చిన చోట - ప్రయాగ క్షేత్రమున - గంగాయమునా సంగమములతో గలసి యుండును.

శ్లో. సురేణు ఋషభద్వీపే పుణ్యే రాజర్షి సేవతే ।
 కరోత్స యజమానశ్చ కరుక్షేత్రే మహాత్మనః ॥
 అజగామ మహాభాగ సరిత్ క్రేస్తా సరస్వతీ ।
 ఏభున్నసి రాక్షోద్ర విశ్వేన మహాత్మనాః ।
 సమాహూతా కరుక్షేత్రే దివ్యతోయ సరస్వతీ ॥
 సురేణుతి విఖ్యాతా క్రమతా కింభుగామినీ ।
 విమనోదా భగవతీ ద్వాహ్లాతా యజతాపునః ॥

సమాహూతాయ యాతత్ప్ర పుణ్యే హైమవతే గిరౌ ।
 ఏకీభూతా స్తరస్తాస్తు తస్మిన్ త్రీకే సమాగతాః ।

సప్త సారస్వతం తీగ్ధ స్తతస్థస్త్రితం భువి ।

ఇతిసప్త సరస్వ తోఽన్య నామతః పరిక్షిత్తాం ।

సప్త సారస్వతం చైవ తీగ్ధం పుణ్యం తథాస్మృతం (నుహాభారతము)

ఋగ్వేద మంత్రములలో నడుపని “సప్తసింధు” “సింధుమాతా” మరియు “సింధుర న్యా” అను శబ్దములనుండి పంచాబునో ప్రసిద్ధమగు సింధునది మరియు నితరములగు నైదు నదులను గొప్పదగు సరస్వతిలో గలసియుండును. (పంచనగ్య సరస్వతీ మపియాన్తి సప్రోలసః) యజుర్వేదములోనూడ నొక మంత్రము “సరస్వతీతు పంచధా సాదేశేఽభవత్సరితో” య. ఆ. 34. క 11 కలదు.

(మహాఅణేః సరస్వతీ ప్రచేత యతికేతునో ఋ. మం 1. 3. మాక్తములు) పంచాబునకు పూర్వము ‘సారస్వత’ మను పేరు ప్రసిద్ధమైనది.

ఋగ్వేదములో జాతి, వర్ణములను గురించి పేర్కొనిన విషయములను ప్రత్యేకముగా పుష్టభింతును. అయిన నిష్కడున్న జాతి, వర్ణవ్యవస్థలు అష్టాం మంత్రము లేకుండినవి అవశ్యకముగ జెబప్పగలము. ప్రతి యింటికిని నాయుంటి పునోహితుడే స్వామియగునగుచుండెను. అతడు తన పరిచారముతో వేదమంత్రోచ్ఛారణమున నాయుంటిలో నగ్నిప్రతిష్ఠ మనముల చేయుచుండెను. ఆనాడగ్ని స్పృశింప బడుటయు నొక మహత్కార్యముగ నెన్నబడి యుండెను. శుద్ధలకోకత, అడవిలో నివసించుట, నిష్కనుగలిగించు వస్తువులు లభింప కుండుట నున్నగు పరిస్థితులచే నాటి సౌకర్యముల నూహింప వచ్చును.

ఈ కాలపు శ్రీలగ్ని పనులలో భాగము వహించు చుండిరి. అప్పటి యాగువారు స్వయముగ ఋషులు అనగా మంత్రదత్తులగునండి హోమముల జేయించు చుండెరి. వారికైయెట్టి నిర్బంధములు లేకుండినవి; తెర వెనుక దాగియుండు మృగములు లేదు. విమషితుడు “వివీకబా” అనేక మాక్తముల రచించినది. ఆమెను గురించి మం 1 మా 22 అ 3 లో తెలుపబడినది. నాడున్న స్వేచ్ఛను నేటి శ్రీ లోకమునకున్న నిర్బంధములను పోల్చి

చూచినచో సంఘమును దిశకరింప మనసు పుట్టును. తంత్రియైనదిని పండు కొన్న కన్యలను గురించియు (మం 2 మా 17, మా 7) లో కలదు. తదుపాత లేచి గృహముల దిద్దుకొను ప్రాకారకాలము బోలు సవిత్రిలగు స్త్రీలను గురించి మం మా 124 ఋ 4 లో జెప్పించును. కన్య భర్తను వరించుచుండెను. దీనిని గురించిన పుబల ప్రమాదము అందభివర్ణితములు. వివాహ రీతులు తృప్తములై యుండెను. కన్యాదానాధి కారులు తండ్రికి లేకుండెను. ఋగ్వేద సమ్యక్తములగు సానేక విషయముల సుంద్ర జర్పితము.

ఋగ్వేద కాలమున స్వశక్తియుతులైన, విశ్వ వ్యాపియు నగు సర్వేశ్వరుల నొక్కని తమ దేవునిగా నప్పటివారు భావించు చుండిరి. అయిన ఋగ్వేద ఋషిగణము పృథ్వీమండ ప్రకృతి దేవతల వైపుసాగినది. వారు ప్రకాశవంతమై, మహా వ్యాప్తమును నాకాశమును, ప్రకాశోష్ణములను సారించు నూర్పుని జీవన ప్రదుడగు వాయువును; అఖండజలముల వర్షించి త్రేత్రీయుల కాధార భూతమగు వృక్షమును దేవతలుగా భావించి, పూజించిరి. వీటిలో “య్య” ఇంచుమించు యక్షుల “జీకన”, రోమనుల “జ్యుపితురు” శబ్ద ప్రభమాక్షరము “జ్య” మదియు నేష్టనుల “జిడ” శబ్దములయొ, జర్జనుల “జిడి”ల స్వరూపమై యున్నది.

గ్రీకుల ననియు రోమకదేవతలలో “జీకన”, “జుపితురు” చాలా కాలము వరకు గొప్పవారు. భాగింపబడిన; నైదికి దేవతలలో “ఇన్సుమి” విశిష్ట స్థానము నాక్రమించెను. దీనికి భారత దేశమున నేడును పశ్చాత్తములై పునహించు నదులు, సస్యేంద్రితో కళకళలాడు నుత్ప్రేతములు; ఫలితములు, మున్నగునవి ఆకాశమునకన్నె మేఘము క్రెననే ఎక్కువ యాధారపడి యుండుట కారణమైనది.

కరుణుడే గ్రీకుల “జీకన”. ఇతరులు ఆకాశమునకు సంబంధించి వాడే; అయిన “య్య” నుంచి భిన్నము. “య్య” ప్రకాశవంతమైన పగటి యాకాశమైన, మరుణుల అంధకారముతో గూడిన రాత్రి యాకాశము. “మిత్ర” శబ్దము కూడ పగటి కాలి యుక్తమును నాకాకాశముననే వాడ బడినది. “జిండా నస్త్ర”లోని “మిగూ” శబ్దమిదియే. నైదికి విద్యాంసులు

‘మిత్రావరుణ’ అను పగలు, రాత్రులుగ జన్మించును. ఈరానీయులు ‘మిత్రా’ను సూర్యుడనియు, వరుణుని యంధకారకనియు నందుదు. జన్మనీ దేశపు ప్రఖ్యాత విద్వాంసుడు డా. రాథ్ ఆర్యుని, ఈ గానీయులు విడివడకమున్న భయమును వరుణుడే పవిత్రీ దేవతగా నుండే’ని యభిప్రాయ పడుచున్నాడు.

నీలఘనాళికి జేదములో ‘వృక్క’ అను పేరొసంగబడినది ఎవ్వరైనా వర్షింపని మేఘములను ‘వృత్తా’నురు’ని పిలిచిరి. ఇంద్రుని వజ్రాఘాతంబున గాని ‘వృత్తు’ను జలముల వనలడని పురాణములలో వర్ణింపబడినది. ఈ పౌష్కృతిక స్వేదేశము ఋగ్వేదమున మిక్కిలి యందముగ నభివర్ణితము. ఈ యాద్యమున వృత్తునై (నల్లమబ్బునై) - జలపూర్ణముగ మేఘమునై నిండుడు వజ్రాయుధముచే ప్రహరించినప్పుడు (బిందొంటినొరచుకొని మెరయగా) జలములచే నదీనదములు పరిపూర్ణములగును. ఈ యాద్యమున ‘మరుత్తు’ (సురగాలి) ఇంద్రునికి బాగుగా దోడ్పడుచు మిక్కిలి గర్జించును.

ఈరానీ గ్రంథములలో ‘ఇంద్ర’ శబ్దము లేవనను ‘వేతసస్సు’ అను శేరువాడబడింది; ఇది నిజమునకు ‘వృత్తస్సు’ శబ్దముయొక్క అపభ్రంశము. ‘జిండావస్తా’యందు ‘అహి’, ‘ధయేతను’ కలనజంపబడినట్లు వ్రాసి యున్నది. వైవేక్కినిన ‘వృత్తు’దే ‘అహి’యైయుండ; ‘ధయేతను’దే యింద్రుడు.

ఋగ్వేద సూక్తములలో ముఖ్యదేవతలగు ఇంద్రా వరుణులను గురించి క్లిష్టకీతుల వర్ణనలు కలవు. ఇంద్రసూక్తితో బలశక్తుల విశిష్టత గురిపించును. వరుణసూక్తిలలో సదాచార భావము లెక్కువగ గన్పట్టుచున్నవి ఇంద్రుడు సోమపానము జేయునట్టి బలవంతుడగు దేవుడు, యోధుడు — మనించినవారి సాయమున నవావృష్టితో యాద్యమొనర్చును. అసురులచే జేయు యాద్యములలో నాయకలకు నైన్యాధిపతియై నడితీర భూములను త్రవ్వుటలలో సాయముచేయును.

పూనముడు ‘గోవుల’కు నూర్చును. శేరు హిందువులు విష్ణువును ముఖ్య దేవతగ బూజించుచున్నారు; వారు వైదిక దేవతలలో సమిత్రాగ్ని

వరుణుల కన్నను లేక్కుచు, పరిగణింపబడి చుండెను. ఈ విష్ణు రూపుడగు నూర్పుని ప్రాతర్మధ్యందిన సాయంకలయముల యంతాకాశమును తరించుటచే వేదము త్రివిక్రముడనియు, పురాణములను ప్రభూతమగు రూపము నొసంగియున్నది.

అగ్ని'ని వెనుకటి జాతులన్నియు నాదరముతో చూర్చించిరి. ఈ దేవత పదేపదే ఘ్నములన కలిగింపబడి వాడగుటచే 'యవిష్ణు' డనగా కనిపించునట్లు 'పు'మంశుడ'నియు పిలువబడెను. ప్రాచీనాశ్వేదర జాతులను అగ్నిని ప్రతిష్ఠించు నుండినవగుటచే నాశ్వేద్య మినుమడుతయు లేదు. 'లాటిను'లో అగ్ని దేవతకు 'ఇన్' ముందు సాలవోగియనుట 'ఓగ్ని' [Ogni] అందును. ఇదేవి'మున 'ప్రమంగుని' 'పాగ్'మేధియిన్' కిరణ్యుని 'ఫోరోనన్' మరియు 'శిల్క'ను 'వల్కెనన్' రూపములతో జూచుట.

అయిన ఋగ్వేదములో వివరింపబడిన అగ్నిభూమి దైత్యుల నాహా న్యాగ్నివలె గాక మెరుపు, నూర్పులై స్థలనిర్దేశము లేకవామిగ నుండెను. భృగువాతని గుర్తించెను. మాతరిక్వులాత్మ గ్రందకు దెచ్చిరి. అశ్వ జాంగిరు లాతని మహస్థులకై పృథివిపై బ్రకష్టించిరి. ఈ పరివచనములలో అగ్నిని గనిపెట్టుటకై చేసిన తొలివీర్యముగా జూపబడుచున్నది.

వేదములలో వాయువునకు కొద్దిపాటి మహత్వమే కలదు. వాయు మూర్తములు లేక్కువగ కలవు. సురసాలికి లభిమాన దేవతయగు 'మరు తున్నడు' స్వరణియుడై యున్నాడు. ఇతడు భయంకరుడైనను, ఊప కారియై భూమాతస్వనములనుండి వృష్టిధారలను విడువచుండెను.

రుద్రుడు భయంకరమూర్తి. అతడు ముఠుస్సుని తుండె. సాయన, యానుకూలతనిని 'అగ్ని' రూపుడనియే వచించిరి. భీకరముగ గర్జించు తుఫాను రుద్రుని రూపమని డా. రాఫ్ పండితుని యభిప్రాయము. ఇతనిని సూడ కడుములలో విష్ణువువలెనే కనిష్ట దేవతగ పరిగణించిరి. ఈ దేవతను గురించి చాల తక్కువ మాత్రలు గలవు. పౌరాణిక యుగములో నతడు గొప్ప దేవుడయ్యెను. భీకరముగ రుద్రుని (తుఫాను) లో గర్జించుచు, మెరయుచువచ్చు కాశీ, కరాళి మున్నగు వేళ్ళుపనివత్తులలో

వచ్చును. శ్వేత యజుర్వేదమున 'అంబిక' గణనకు వచ్చినను, పురాణములలో నీ దేవతలందరును రుద్రుని స్త్రీలుగనే యెన్నబడిరి. అయిన నేవములలో నెవరునైనను స్త్రీ దేవతావ్రసక్తి లేదు.

ఇక యముని మాట ; ఇతడును పురాణ ప్రసిద్ధుడు. ప్రచోగమున యముడు" రవిపుత్రుడుగ శ్లోకమున బడియున్నాడు. అయిన ఋగ్వేదములో నస్తమించుచున్న నూర్యుడు యముడుగ గల్పింపబడి యున్నాడు. మనుష్యుని జీవితమారంభమై యస్తమించునట్లు నూర్యుడుదయించి, వృద్ధి గాంచి, యస్తమించి లీనమగుచున్నాడని చెప్పబడినది. ఋగ్వేదానుసారము 'వివస్వతుడు' - (ఆకాశము) ఆతనితండ్రి. 'సరస్వ' (ప్రభాతము) ఆతని తల్లి మరియు, 'యమి' ఆతని చెల్లెలు.

ఈ ఘటనను గురించి ఋగ్వేదములో నిట్లు వర్ణింపబడినది. అన్నయగు 'యము'ని 'యమి' భర్తను కాగలించునట్లు లింగన మొనర్చదలచినది. అయిన సత్యదోషులేదు. నిజమునకు 'యమ', 'యమి' యను శ్లోక రేపు, మాపులకే యవ్వబడి యుండినవి. అయినను రేయుంబవశ్యాకదాని నంటి నింకొకటి జుట్టుచుండుటయు, నవి కలువవర్ణముటయు జూచుచున్నాము.

ఋగ్వేదములో యముడు గణించినవారికి రాజు. పురాణములలో గూడ నింతవరకు సరిపాలుచున్నది. కాని ముందు మాటలు పొసంగుట లేదు. వైదికయముడు పుణ్యలోకమును జేరి సుఖించుచు. పితృదేవతలని పించుకొను నాత్మలతో గౌరవింపబడు చుండును. పౌరాణిక యముడన్న నో భయంకరములగు శిక్షల నొసంగుచు, కఠినముగ పాపులదండించు వాడును యున్నాడు. వేద సూక్తముల వినుడు -

1. వివస్వంత పుత్రుని సన్మానింపుడు. అందరు నతని చెంతకే పోయెదరు. పుణ్యాత్ముల నితడు సుఖ పుష్కలములగు జోట్లకు జేర్చును.

2. మన పెత్తరులు బోయిన మార్గముననే నందరుబోయెదరు. మనకు యముడెప్పుడును నశించని తొలి మార్గమునే జూపెను.

సోబు యొక మత్తగలిగించు యొక్కయే యొకను నది యొక దేవత వలెనుండి ప బడినది.

వివస్వత [అకాశము] 'సరణ్య' [ప్రభాతము]ల నుండి యమి యములున్నవించిరి. వారికి అశ్వములను యమశుభ బుట్టిరి. ఈ యశ్వ సుఖము యమి యములవలె సంధ్యాప్రభాతములనుండి జనించిరి. ఋగ్వేద ములోని నీయశ్వసీమములు గొప్ప చెట్టలు. వారికృషా భ్రాతృములను వికిత్సల నేక మాత్తములలో సభిక్షణితములు. వీరుభయమును దమ త్రోవగ్రధముపై నధిరోపించి పత్తి దినము పుడమి జాట్టును, దుఃఖితులను వారికి జీతస్వ లోనర్పించుదురు.

ఋగ్వేద మాత్తములలో నున్న యొక అంతుకును నలంకారమును చూడుడు-

1. పనిసుశిట్లునుచున్నాడు- ఓ సరయ, నీవిట కేల వచ్చితివి? ఈ (ప్రదేశము మిక్కిలి దూరమైనది. వెనుకకు మరలి చూచువాడీ త్రోవనుండి సోకాలను. నీవుజేసికై వచ్చితివో, మాచెంతనది కలదా? నీవెంత తిరిగితివి? రసానది నెట్లు రుంచితివి?

2. నే ఇంద్రుని పంపున వచ్చితివని సరయనుచున్నది. పనిసు లార, మీరనేక పశువుల దాచి యుంచితిరి. వాటిని నే దీసికొందును. ఇలయు నాకు సహాయపడును. నేను రసానని దాటివచ్చితిని.

3. పనిసును- ఇంద్రుడు పంపగా నీవంత దవ్రు వచ్చితివి. అత చెట్టివాడు ఎవరివలె గన్నట్టును? [పరస్పరము] రానిమ్ము. ప్రేమలో మనమీమెను జైకొని, పశువుల నిచ్చివైతము.

4. ఇంద్రుని గెలయనంత వానిని చాడలేదు. అతడందరిని గెల చును. గొప్పనదులైన నతని నడ్డ జూలవు. పనిసులార, మీరు నిన్నుండే హముగ నిందునిచే వధింపబడుదురు.

5. పనిముడు ఓ కుండరీ, నీ వాకాశమున చాలి నూలముచుండి వచ్చియున్నావు. ఏలాటి బుగడములు లేక, నీ కాటముల నిద్దెడలము. ఎవడైన నిట్లుజేయునా మా చెంతకొక వాడియగు బాణము కలదు.

6. పనిముడు ఓ సరమ, ఇంద్రుడు మమ్ము భయపెట్టుటకై నిన్నిటకు బంపెను. మేము నిన్ను మా సోదరిగ గ్రహించు చున్నాము. నీవు తరలివస్తు. మా పశు సంపదనుండి నీకొక భాగమిద్దెడలము.

7. సరమ- మీరన్న చెల్లెండ్ర బాంధవ్యము నెట్లు తెచ్చితిరి. ఇంద్రాంగిరులకి మాటలు తెలియదు. పశువులన్నియు వశమగువరకు నేను వానిపై చూపు నిలిపెదను. మీరు దూరము పారిపొందు. [ఋ.10,108]

ఈ చమత్కారమగు కథలో యంధకారమగు రాత్రి గడచిన తరువాత క్రమక్రమముగ విస్తరిల్లు ప్రకాశముచు గురించి తెలుపబడినది. ఇంద్రుడు వెతుకుచున్న పశువులతో కిరణములు పోల్చబడినవి. వాటి వెనుకటకై యరుగు సరమను పంపును. ఆమెయే 'ఉమ', సరమ అంధకార బంధురమగు 'విలు' లేక గర్హ్యముచు జేరును. పనిముడే ఈ చీకటి. వాదామెను భ్రమ గొలుపును. అయిన సరమ మెసపోదు. అటు నుండి యామె ఇంద్రుని చెంతకును అప్పడతడామెను ప్రభాకాళిని జేయును.

ట్రాయ్ జేకపు యుద్ధకంఠసమీపైదిక కథనాధారము జేసికొనియే వ్రాయబడియున్నది. మ్యాక్స్ మూలాధి వ్రాయుపడుచున్నాడు. ఇది యనుదినమును పూర్వోపిగార్భాగమున నూర్చునినుండి జరుపబడు యుద్ధమే, దీనిలోని ప్రకాశకంఠమగు దనమపరిధిగార్భాగముచేసంధ్యా సమయమున నపహరింపవడుచున్నది కదా. మ్యాక్స్ మూలగుగారియనుసారము 'ఇలియను' ఋగ్వేదపు 'సిలు'యైయున్నది. 'జేరిసు' భృగుగొలుపు వేదముగాని 'పనిముడు'. 'హెలెనా' లాలసను పేషించు సరమయైయున్నది. అయిన గ్రీకుపురాణములో నామె మెసగించుపబడుచున్నది.

అదితిపుత్రుడగు అదిత్యునిగురించి తెలిసికొందము అదితి అనగా అభివృద్ధిమైనది, అపరిమితమైనది, అనంతమైనది. ఒక జర్మన్ పండితుని యను

సారమోక్షబ్రహ్మ కథలు - అనాది, అనివార్య మిశ్వరీయప్రకాశములై యున్నది. ఈ యనంతముగా పృథ్వి మేఘకాశముల కవ్యభివృద్ధిపు ద్యోతకమునుచున్నది. ఋగ్వేదములో నాదిత్యులను గురించి స్పష్టముగా వివరణమున్నది. మ. 2 నూ 27లో మిత్రాకరుణలేగాక 'ఆర్యమత్' భగ, 'దక్ష', 'అంసు'లను గురించియు నుల్లేఖింపబడినది. మ. 9 నూ 114 నుండి మ. 10 నూ 72లో నాదిత్యులసంఖ్య 7 అని తెలుపబడినది. ఇంద్రుడు అదితిపుత్రుడు. సవిత్రు సూర్యుడను ఆదిత్యుడుగానే పరిగణింప బడియున్నాడు. ఇశ్వినను 'పూషణ', 'విష్ణువు'లను ఇవిగూడ సూర్యునిపేర్లు - ఆదిత్యులు, తరువాత సంవత్సరము పన్నెండుమాసములలో విభజింపబడినప్పుడు ఆదిత్యుల సంఖ్యగూడ 12 అని స్థిరపడినది. భాస్వ కాదులను 'సవితృ'వని కదలుచున్న లేక కదలని సూర్యునిబిలిచిరి. వారు ప్రకాశించునట్టి సూర్యుని 'సూర్య'వనిరి. సూర్యుని స్వర్ణకిరణముల యుపమానమును తమ స్వప్నహస్తములనుండియే బ్రహ్మాదించిరి. బుధాణములలో సవిత్రుడు యజ్ఞము చేయునప్పుడతని హస్తమొకటి దగ్ధముకాగా నతడునే బంగారు చేయియొకటికింపబడినట్లు వర్ణనగలదు. అయిన నీకతయే జన్మనా పురాణములలో కొద్దిమాన్యులతో గన్పట్టుచున్నది. అతడు సూర్యుని చేతి నొక పులి తిని వేసికట్టు వర్ణింపబడినది.

ఈ సవిత్రుడెవతను గురించి యొకేముక పవిత్రమగు గాయత్రీ మంత్రముత్తరకాలపు బ్రాహ్మణము లలోనిదైయున్నది.

తత్సవితృవరణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియోయోనః : ప్రచోద యాత్, 'డా. విల్సన్ దీనికట్లర్థమువ్రాసియున్నాడు:-

“మమ్ము పవిత్రకర్మలలో ప్రవృత్తులకేమునట్టి యాదిత్యుడగు సవి త్వుని మనోహరమగు ప్రకాశమును ధ్యానింతుము” [3-62-10]

బ్రహ్మస్మృతి - లేక బ్రహ్మణస్మృతి ఋగ్వేదములో నొక సామాన్య జేవత ; అయిన నుపనిషత్తులలో చదుగు నతడు 'బ్రహ్మ' అను గొప్ప బిరుదును బడసియున్నాడు. అతడే బౌద్ధమతములో 'సుపకారిప్రహ్మ' గను, పాశ్చాతీక జగత్తున రచయిత 'బ్రహ్మ' గను భావింపబడినాడు. వైదికబ్రహ్మ

విష్ణుశయ్యలు, గంగోత్తరీచేత సన్నగా ప్రవహించు పవిత్రగంగా జలములు సాగరసంగమ పొందున విస్తీర్ణము బొందినట్లు పారాజీక దేవతృత యముమిక్కిలి వ్యాప్తినిగాంచిరి.

బుద్ధేంద్రములో శ్రీదేవతలను గురించి యన్ననో ఒక ఉపా, సరస్వతు'కే కలదు. 'సరస్వతి' తొలుత నదిగా వ్యవహరింపబడినట్టిది తరువాత వాణ్యభిమాని దేవతయైనది. 'ఉపస్సు' లేక ప్రభాతమును గురించిన వర్ణననుబోలు మధురమైన శివీత్యమొందును. నేరినైన గురించియు వినము. ఆలకింపును-

20. మాప్రార్థనలపై ననురాగముగల ఓయుహమర సుందరీ! నీవె వరిపై దయచూపెదవు?

21. వివిధవర్ణములతో ప్రకాశించుచున్న ఉపా, నీప్రభలు సుమారము విస్తరిల్లినవి. నీయునికి యెద్ది చెప్పమా?

22. ఓ ఆకాశపుత్రీ! ఈ నిజదేవమాల స్వీకరించి మా సుఖములను విరంతనముచునట్లొనర్చుము. [1-30]

7. యువతియగు నాకాశపుత్రీ, శ్వేతాంబరధారిణియై విశ్వసాధార్యమునకు సావిరివియైయున్నది. మాకామె ప్రకాశమునిచ్చుచున్నది. ఓ విగర్భల ఉపా మాకిట ప్రకాశమిచ్చు.

8. ఏమాదమున లెక్కకు మిక్కిలి ప్రభాతములు గడచెన్ననో, శేషమున చంద్రములకు ప్రభాతములు రాబోవునో అట్టి త్రోవలో లేజ స్సంపన్న యగు నమ అంశకారమును బోధింతుమను, మృతప్రాయులై బసి యుక్తు ప్రాణికోటిని తన యమృతమయహస్తముల దట్టుచు మేల్కొలుపుచున్నది.

10. ఉపాదయ మెప్పుడైనది. మరియు శంతవరకగుచుండును. నేటి ప్రభాతము గడచిన వాటికి కరుపాతను; వచ్చునట్టిదీనిని శెంబడించు నట్టిదిగ నున్నది. [2-113].

11. ఓ మంగళమగునురా! నీ తల్లి చేరులతో పుగారింప బడి
వసువులతో బోధాయమానజై గురు శిష్యులున్నావు. ఈ ప్రపంచ సకలములను
తొలగింపుము. నీతన్న నిరతులెవ్వరు నీ బనిని చేయజాలరు. [1-120]

ప్రాచీన జాతులవారిలో నీయును మిక్కిలి శేరెన్నిక గన్నది.
యవన ప్రాంతములలో 'ఆవగ్ను' 'ఇయోనాస్' [Aion] అనియు, లాటి
నులో 'అకౌరా' [Aurora] అనియు పిలువబడెనది. 'అడ్జిమోస్' అను
నది యవనుల భావలో 'ఆడ్జిమోరిస్' [Adgimoris] గా నున్నది.
'బృసయా' గ్రీకుల [బ్రిసేయిస్] [Briseis] నురియు 'డోఫనా', 'డోఫనే'
[Dophne] అయినవి. 'నెరమ' గ్రీకుల 'హెలెనా' [Helen] అయినది.

'నరస్వతి' యనునది నది. దీని తరుముననే ప్రాచీనాద్యులు చీర
మధివసించిరి. సహజముగా నాదేవి మాక్తముల జేవి కాదు. అందు
పారాజిక యుగమున వాణ్యభిమాని లేవలగా మారినది. మును ముండివిషయ
ముల్లేఖింప బడును.

అదికాలమున నాద్యులు ప్రకృతిని పరిచయమొనర్చుకొని నక్షత్ర దాని
గుణగణములను సహజసుందర కవితాయాపమున గాన మొనర్చుకొనినను
విషయముపై నుడవారింప బడిన కైదిక జేవతల వర్ణనలనుండి విద్రవ్యతక
లొకము గురుతింప గలదు. ఈ కల్పనలనుండి వారితో సహజస్వభావులై
నదియు, సదాచారులైనదియు సందేహింపక తెలియనగుచున్నది. ఈ
మాక్తముల నుండి తెలియునదేమన నేలాటి కృతస్వభావము కల జేవతయు
నటనభివర్ణింపబడలేదు. ఏలాటి హీనములును, నీచములు గగు మాటలకిందు
నెడ మీయలేదు. ఈ మాక్తముల నుండి విశ్వవిస్తృతమగు నీతి ప్రకటిత
మగుచున్నదని చెప్పటచో సభ్యులెర మేమియు లేదు.

బుగ్వేదములో నే జేవతను గురించిన పూజ కాని, మందిరము కాని,
ఉపాసన కాని యున్నట్లు జ్ఞేభింప బడలేదు. దీనివలన గృహపతి తనయింటి
లోనే యగ్ని కార్యముల జేయుచు, సాధాన్యాధికముల వలనను, బంధు
మిత్రుల వలనను సుఖ మొనగూర్చు నట్లా యా జేవతలను గీర్తించుచుండె

ననుట స్పష్టమగుచున్నది. నాటి ఋషులు సాంసారికజీవనములు గడపుచు పశు. ధాన్య సంపదలతో దులదూగుచుండిరి. వారివి గొప్ప కుటుంబము లుండెను. నల్లనియనాగరకులనుండి తమ జాతిని రక్షించు కొనుటకై వారు తమలో గల వైషమ్యముల మాటటుంచి బాటు, బల్లెముల గొని శత్రువుల నెదిరించు చుండిరి.

ఇటులైనను యోధుడు, పురోహితుడు, కృషీవలుడు - అను భేదము లేక ప్రతివాడును యీ ముగ్గురి గుణములను కలిగియుండెను. అయిన ఋగ్వేదపుటత్తరకాలపు సూక్తులలో పురోహితులు పలుతావులందు కన్యవ సాయ దృష్టి చేత పాకోహిత్యమును నడపుచు దక్షిణాగొనిన యుద్ధాహరణ ములు బెక్కులు గలవు. వీరిని గురించి ముందు వివరింపబడును. కొన్ని కుటుంబముల వారు సూక్త మంత్రముల ద్రష్టారంగ ననపించుచున్నారు.

ఈ ఋషులలో వశిష్ట విశ్వమిత్రు లుత్తములు. వీరిని గురించిన యనేక గాథలను డా. మ్యూర్ తన 'సంస్కృతీ టెక్స్టుస్' అను గ్రంథమున సంగ్రహ పరచి యున్నాడు. వీరుభయములకును విద్యేష ముండినది. చుట్టూ డైటకో పోయినప్పు డతని యజమానుడగు నువాసుని యభ్యుగ్రుచు విశ్వా మిత్రుని చేయించెను. వశిష్టుని శిష్యులీ సంగతి తెలిసి విశ్వమిత్రుని తూలి నాసి, తమ గురువుగారి కెరిగించిరి. విశ్వమిత్రుడు రాజర్షియై బ్రహ్మ ఋషిగా మారుటయు, భృగువంశ పక్షపాతి యగుటయు వీరి ద్వేషమునకు గారణమై యున్నది. ఋగ్వేదములో మం ౧ నూ ౧౪ లో వశిష్టు నెట్లు దూలవాడికో కొంత యాలకింపుడు.

„నాశమోనర్చవాని శక్తి గోవరము కాదు. ఋషభులను జనులు పశులవలె బిక్కిరించి చూచెదర. బుద్ధిమంతులు పెద్దలను దూషించుటకై నిష్పదరు. వారు గుఱ్ఱముల ముందు గాడిదలను సాగనివ్వరు.“ [23]

„ఈ భారతీయులు (వాశిష్టులతో) కలిసిమెలిసి యుండు పెరుగరు. ద్వేష మొనర్చు నేర్పియున్నారు. వారు తమ శత్రువుల యెదుట కుట్టముల నురికింప జాలుదురు. ధనస్సుల బూని యుద్ధమొనర్తురు.“ [24]

వశిష్టుడు మం 7 నూ 104 లో..సోమవశిష్టులకు మేలు కలుగుదు.
ఏలన వారు తమ సామగ్ధ్యమును వృధాపూర్వకము. అది యా యన్యతవాదుల
నిష్టపరచని. మేముధయులను ఇంద్రుని యధీనము" అని కవచ్యములకు
బదులిచ్చి యున్నాను. [13]

“నే నాతుధానుడనే యైయుండిన లేక నెవరికైనను దుఃఖము కలి
గించి యుండిన నిష్పడే చత్తును గాక. అట్లుగాక నెవరేని ననాతుధానుడని
యన్యతము లాచియుండిన వాడే తన బంధువుల నడిమినుండి విడి వడి పోవు
గాక. [15]

“నేనాతుధానుడే గానప్పుడు నన్ను నింపించిన వానిపై ఇంద్రుని
వశాయతము పడుగాక, [16]

చేరకాలములో జరిగిన యీ విశ్వేషమునకు పురాణములలో వన్నె
చెట్ట బడినది. పురాణ గాథలలో శూత్రయంత్రము విశ్వామిత్రుని బ్రాహ్మ
బుద్ధిగట్టు చెప్పబడినది. అయిన ఋగ్వేదములో బ్రాహ్మణుడనకాని,
శూత్రీయుడనికాని చెప్పబడలేదు. మొదలితను యోధుడగు ఋషియై తరు
వాత పురోహితుడగు ఋషియైనట్టిభివర్ణితము. ఋగ్వేదములోగల విశ్వా
మిత్రుని పెక్కు మాత్రులలో ఆధునిక బ్రాహ్మణములలోని సావిత్రిమాత్రము-
గాయత్రి-యొకటైయున్నది. అతడు శూత్రీయులలో పుట్టెనని తలచి
మహాభారత, హరివంశ, విష్ణు పురాణములలో బ్రాహ్మణుడుగ మారిన
యద్భుతకథలు వ్రాయ బడినవి. ఇదిగాక హరిశ్చంద్రుని కథలో నితడు
కోపి, కూరుడు, నిష్ఠురవాది, లోభియునగు ఋషిగా వర్ణింప బడియు
న్నాడు.

త్రిశంకుడను రాజు భౌతిక కరీరములో స్వర్గమును చేరదలచి వశిష్టా
నితో చెప్పికొనెను. అందులకు వశిష్టుడు అట్లుజరుగుటసంభవమని పలుకగా
విశ్వామిత్రుడు తప్పక జరుగునని మాటయిచ్చెను. ఈ మాటకు వశిష్టుడు
కోపించుకొని యతనిని చండాలునిగ చేసివైచెను. అయినను విశ్వామిత్రుడు
యాముచేసి యతనిని స్వర్గమునకు బంపెను. ఇంద్రుడతనిని స్వర్గమునుండి
గొంటివైచెను. అదిచూచి విశ్వామిత్రుడతనినపట్టనే నిలిపి యితనికై ప్రత్యే

కముగ నన్వయమును సృజింప మొదలిడెను. ఇది పౌరాణిక గాన. ఇదేవిధ మున పెక్కు-కథలన్ని బడినవి. ఇట్టి కథలలో కాల క్రమముగూడ పూటంప బడలేదు. అనేకతరముల నిరస వషిష్ట విశ్వామిత్రుల వంశములవారు కల పొంచుచునే యుండిరి.

ఋగ్వేదపు 9వ మండలములోని ఋషియగు నంగిరసి గురించి విష్ణు పురాణము [మం 4. 2. 2.] లో నభాగునకు నాభాగుడు, అతని కింబ రీభూషు, అతని యందు విరూపుడు, ఇతనికి పృథదశ్వుడు, ఈ పృథదశ్వునకు రక్షవరుడు కలిగిరి. ఇదిక్షత్రియులుగ మారిన యంగిర వంశము.

వాసుదేవ, భారద్వాజులు మత్స్య పురాణము [అ 132] లో బ్రాహ్మణులుగ మారిన నంగిర వంశములోని వారని వివరింపబడిరి.

కృత్సమదుడు మొదట అంగిర వంశమున నుండి తరువాత భృగు వంశము లోనికి మారినని సాక్షులు మతమైయున్నది. అయిన విష్ణు, వాయు పురాణములలో కృత్సమదుడు సేనకు పితయైనట్లును, వ్యవస్థాపకత జేసినట్లును వ్రాయబడినది [వి. 4-8]

కణ్వని గురించి విష్ణుపురాణములో [4-19]ను, భాగవతములోను [4-20] గురుసంతానముని వ్రాయబడినది. పిత త్పిత్రయు లైనను బ్రాహ్మ ణులుగ నెంచబడు చుండిరి. అజమిధునినుండి కణ్వడు, అతనికి మేధా తథి జన్మించిరి. వీరినుండి కణ్వనయ [కాశ్యపుబ్బ] బ్రాహ్మణులు గలిగిరి. [వి. పు. 4-19]

విష్ణుపురాణములోని త్రిఋషి పురూరవనుని పితా మహుడుగ పేర్కొన బడెను [వి. పు. 4-6] మత్స్య పురాణము [అ 132] లో 91 నూత్తకాదుల వర్ణన కలదు. అయిన నాధునిక పురాణములలోని వర్ణనలు నిజమున కంత ప్రామాణికములై, వాటిపైననే యధార పడవలసినంత స్థితిలో లేనని చెప్పవచ్చును. పురాణములు ఋషులను ముత్తైగులుగ విభాగించినవి:- దేవర్షులు- నారదాదులు, బ్రహ్మర్షులు- వశిష్టాదులు, రాజర్షులు- జనకాదులు, అయిన వేద ఋషులే విభాగమునకు వేరుగనుండిరి. ఆ కాలమున

నీ శ్రేణు లేగ్గడనేతరు. ఇట్టివర్గముల మూలముననే ఋగ్వేదము నందలి ఈ విషయములను బడయ గలుగుచున్నాము.

1. నదులు :- సుమారినవదైను కలవు. ఏటిలో మూటిని వదలిక తక్కినవి సింధునది శాఖలే. 1. వితస్థ 2. అశిక్కు (వంద్రభాగ) 3. ఉప ర్వాన్తి [రావి] 4. విసాట 5. కుశద్రీ [నతలజ] 6. కుభా 7. సువాన్తు 8. క్రము 9. గోమతి 10. గంగ. 11. జమున 22. సరస్వతి 13. సింధు 14. ద్వుపద్యతి 15. రసా 16. సరయా 17. అంజన 18. హులిసీ 19. వీరపత్నీ 20. సుకోభా 21. మరుద్భుగా 22. అష్టికియా [వికా] 23. తృష్టామా 24. సుసర్త 25. క్వేతి 26. మేహాన్తులు.

2. పర్వతములు- 1. హిమవంతము [హిమాలయము] మూలన తమ [సోమలత పుట్టుచోటు. కాబూలు దెంత కిక్కిరించునను ప్రాయశాంక గలదు] 3. త్రికుత్ 4. నానాప్రభంజనము.

3—

4— పశువులు- సింహ, గజ, వృక, వరాహ, మహిష. ఋషు, వానర మేహజములును, గోగర్ధ భశ్వానోష్ఠములను గురించియు.

5— పక్షులు- హంస, క్రొంచ. చక్రవాక, వయూరీ పృథక్పము లును.

6.— ఖనిజములు బంగారు, వెండి, ఇనుము మున్న గునది.

7— మనుజాతివర్గములు :- గాంధారులు, మూలనతులు. పంచదగ్ధి యులు, పంచజనులు, పూరవులు, తుర్వసులు, యదు వంశీయులు, అనవులు, దుహ్యవులు, మాత్స్యలు, మృజ్జయులు, ఉశీనరులు, చేదీయులు, క్రివ యులు, భారతులు, క్రివయులు.

8— అభరణములు :- కటక, కుండల వ్రాపేను, నూపురాలు.

ఋగ్వేదభాష్యమును గవించిన సాయణాచార్యుల తరువాత దయా నంద సరస్వతీ భాష్య మెన్నతగినది. ఇతడు సంస్కృతమున నపార

పాండిత్యమును గడించి, వైజ్ఞానిక దృష్టితో వేదముల దిలకించి బ్రహ్మవాని ముతావలంబియై, వేదకాలమును 196 కొట్లు 8 అక్షుల 52 వేల 9 వందల 84 సంవత్సరము లని [తపకాలమునకు] చెప్పియున్నాను. ఇది పుస్తాదీ కాలముని ఇతని యభిప్రాయము.

ఇతని యభిప్రాయ ప్రకారము ఋగ్వేదవిషయ, స్థలములను గురించి సంకేత మాత్రముగ నిచట వివరింప బడుచున్నది.

[బ్రహ్మవిధ్యా, శర్వాదికములు— 1. 6. 15. 5, 1. 2. 7. 5. 8. 8. 49. 2-3-4,

సృష్టివిద్యా— 8. 7. 17, 8. 7. 3,

సృణిచ్చాదుల పరిభ్రమణము :— 8. 2. 10. 1, 4. 13. 3,

గణితము— 8. 7. 18. 3,

ఈశ్వరస్తుతి— 1. 3. 18. 2,

ఉపాసనము— 4. 4. 24. 1, 1, 1, 11. 1,

ముక్తి— 8. 2. 1. 1,

వైజ్ఞానిక విజ్ఞానము— 1. 8. 8. 3, 4, 1, 8. 8. 5, 1. 8. 9. 1. 1 3. 4. 1. 1. 3. 5. 7, 1. 3. 34. 7, 1. 6, 9. 4, 1. 3. 34. 7, 2. 3. 23. 47, 2. 3. 24. 48.

తారవిద్య— 1. 8. 21. 10,

పునర్జన్మము— 8. 1. 23. 6—7,

నియోగము— 7. 8. 13. 2. 10. 18. 8. 8. 5. 27. 20,

రాజధర్మములు— 3. 2. 24. 6, 1. 3. 18. 2,

చాలామట్టుకు ప్రాచీనర్యాచీన భాష్యకారులను దయానందుడు విమర్శించెను. ఇట్టి భాష్య కారులలో సాయణాచార్యులు, మహీశ్వరుడు ముఖ్యులు. అయిన శతపథాదిక బ్రాహ్మణముల విషయమున దయానందుడు వరసానను విహించుటాశ్చర్యముగ నున్నది.

యజుస్సోమ దేవ్యజుసము

మహాగత సామంతాదులు యజుశ్శ్రేష్ఠమున సంప్రద్య యజ్ఞాధానమున స్వీకరించిరి. యుగ్యేష్ఠమున గండము లయందు లభివ నానములు విభిన్న యజ్ఞక్రియల నావహితై యుగ్యేష్ఠ అష్టిర్వ్యక్తము యజ్ఞమున భూమి గొలందుట, యజ్ఞకుండమున నిర్మించుట, జలకాష్ఠముల సంస్కరణ మొనర్చుటలు విధియై యున్నవి. చిత్తర భూమియందు, పేద యిష్టవస్తువులలో, యజుశ్శ్రేష్ఠ, సామంతాదులు, యజ్ఞాధానమున, ఈ మాటలను వివరించు మాన్యులు గల యుగ్యేష్ఠభాగము తిరువాతని. తరుకు నుంచును నాగరికరనే యవి ప్రకటించుట సహజము. కావుననే ఇంద్ర, మిత్రా వరుణోసాదుల వర్ణము ద్వితీయ గానవగును.

కృష్ణయజుశ్శ్రేష్ఠము, త్రిత్వికపేరున తైత్తిరీయ యజుశ్శ్రేష్ఠము అనెను. ఈ శేషపుటాత్రేయము ప్రత్యక్షము క్రియతకాన, సామంతము, వైకంఠాయము నుండి యామునమును, నతనినుండి తిత్తిరికి, తిత్తిరినుండి యామునము నతని నుండియూత్రేయమునకు ప్రాప్తమైనది. ఈ పరంపరను వర్ణించు యజుశ్శ్రేష్ఠ ప్రతి మాతప్రతి కాదని మాత్రమే యభిప్రాయము యున్నది.

శుక్ల యజుశ్శ్రేష్ఠము యజ్ఞకల్యాణ వాజసనేయనామముతో వాజసనేయ సంహిత యనబడును. యజ్ఞకల్యాణము విశేషారాజగు జనపన గభలో ప్రసిద్ధ పురాహితముగ నుండెను. ఇతడే తన శేరిటు నొక కాశిను విస్తరిల్లి జేసెను.

యజుశ్శ్రేష్ఠపు శంకు ప్రకులతో కృష్ణయజుశ్శ్రేష్ఠమున యజ్ఞ సంబంధము లగు మంత్రములు వ్యాఖ్యలతో వివరింప బడినవి. యజ్ఞావ శ్లోకములగు వర్ణనలును, శంకువదనము — శుక్లయజుశ్శ్రేష్ఠమున — శేల మంత్రములును, వాటికి సంబంధించిన వ్యాఖ్య వర్ణనాదికములు ప్రత్యేకమగు బ్రాహ్మణమున వివరింపబడినవి. ఈ బ్రాహ్మణమును శతపథ బ్రాహ్మణముందురు. దీక్షితన యజుశ్శ్రేష్ఠపు పూర్వాచార పద్ధతితో యజ్ఞప్రియుడగు యజ్ఞవల్క్యుడొక క్రొత్త పరిశోధనజేసి పరివర్తనములమున నూతన సాంప్రదాయము నొకదాని నెఱకొల్పెనను విషయము తెలియుచున్నది.

కుక్లయజుర్వేదములో 40, కృష్ణయజుర్వేదములో 18 అధ్యాయములున్నవి. శతపథ బ్రాహ్మణములో నా 18 అధ్యాయముల మంత్రములు 9 ఖండములలో సంపూర్ణమైనవిగా, యథాక్రమముగ టిప్పణములేయబడెనవి. ప్రాచీన కృష్ణయజుర్వేదపు యీ 18 అధ్యాయములను యాజ్ఞవల్క్యుడుద్ధరించి సంకలన, సంస్కారములజేసెను. తక్కిన 7 అధ్యాయములు యాజ్ఞవల్క్యుని అనంతరమును సంకలితమగు మండనేమీ, మరియు కడపటి 15 అధ్యాయములు చీలి పరిశిష్టములను కేశవతో తరువాత ప్రసిద్ధమైనవి.

యజుర్వేదమున 101 శాఖలు గలవు. ఈ శాఖలు కైలి, అధ్యాయన, దేశభేద కారణమున నైనవి. వీనిలో చాలా విలు ప్రమైనవి, గురువునుండి నేర్పికవిద్యను శిష్యుడు తన దేశమున తన శిష్యులకు బోధించినప్పుడు గలిగిన భేదములను పాటింపక నదేయాధికాగా నాశాఖ కాతని పేరేయబడెను. కొన్ని శాఖలలో పరస్పరము భేదమేర్పడి మైజెప్పినట్లు యజుర్వేదము రెండు పేర్లను కలిగియున్నది. కుక్ల [కైలి] యజుర్వేదపు వాజసనే యీ సంహితచాలా ప్రసిద్ధమైనది. వాంసనేయీయును విరివదేశముల 18 గురు శిష్యులకు యజుర్వేదమును బోధించెను. ఆ పదు నెక మండ్రునరిపేట 15 శాఖలైనవి. శాఖా భావ్యకారులు వీటి చూతగా గొని మూల యజుర్వేదపు శుద్ధస్వరూపమున పరిగ్రహించిరి. ఈ శాఖకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణముపలభ్యము.

మడకీటి : శాఖా యజుర్వేదస్య చరణవృత్తాః :

సామవేదమునకు సంబంధించిన విశేషమేమియు చిక్కుటలేదు. కొన్ని ఋషులను వదలిన తక్కినవన్ని ఋగ్వేదములో లభించును. ఆ మిగిలిన ఋషులు గూడ ఋగ్వేదములోనివే నేమి? బహుశః ఇప్పుడవి విస్మరింపబడినవి. సామవేదము ఋగ్వేదమునుండి గాయనమునకై స్వర తాళబద్ధముగ జేయబడి, సంగ్రహింపబడినది. దీరికన్న వేరు కారణమే దియు గోచరింపదు. ఈ భేదములోని గొన్ని మంత్రములు యజుర్వేదమునకు అగర్వణ వేదమునకు గానబడును.

అసర్వణజేదము కేదమాధునికము. మనుస్మృతానుసారముగా
 వేదములను మాత్రము బహుళించినా. కావ్యము 10. 10. వరకేయ
 బ్రాహ్మణము 5-32, శతపథ బ్రాహ్మణము 11. 5. 3. 14. 6. 10. 3,
 ఛాందోగ్యోపనిషత్ 4. 17, ఐతరేయోపనిషత్ 2. 2. 3, బృహదారణ్య
 కము 1. 5 లో మూడు వేదముల నామములులేకపోయినది, యిది
 అసర్వాంగిరేతిహాసమని తెల్పింపబడినది. ఈ గ్రంథమును వేదమునకు
 దీనికి సంబంధించిన బ్రాహ్మణోపనిషత్తులలోనే యాధారములు గలవు.
 వైకృత యాధారముల తోడవుటచేత. పూ. 1000 నుండి
 గ్రంథము అసర్వాంగిరేతిహాస రూపమున ప్రచుటమగుచున్నది. అట్లు
 పుడవైనది 'అసర్వణజేద'మని పిలుచుటకు పలువురు నిశ్చయించినా
 కీర్తిస్తూ తరువాతను నదివేదమగు బరగదయ్యె. 'గోపథ' బ్రాహ్మణము నాలుగవ
 వేదమాత్రమని తర్కముచే సిద్ధముచేయుచున్నది. అది 'కేద'మునకు
 నాలుగు చక్రములుండినను, పలువురును నాలుగు కాళ్ళుండుటచే నది
 నదమను. ఇదేవిధమున యజ్ఞకర్మము నాలుగు వేదములు లేనిది జరుప
 బడువు. ఇట్లునుటచే 'గోపథము' వరకును 'అసర్వణము' వేదముగా స్వీకరింప
 బడలేదని తెలియును. ఒకచో 'గోపథము' అసర్వణమెట్లు వేదమైందని
 ప్రశ్నించును.

అసర్వాంగిరల నామవర్ణవాదకములు పురాణములలో మన కగు
 పడును. ఈ యాధారవిద్వాంసులు ఈ గ్రంథమును సంకలితమొల్పినటు
 పాసగుచున్నది. ఈ వేదములలో 20 కాండములున్నవి. వాటిలో
 6 వేలబుదలుగలవు. దీని యారవయంకము గన్యమునను తక్కినవాని
 యారవ యంశము బహుళము ఋగ్వేదపు 10 వ మండల మాత్రములతో
 సరిపోలుచున్నది. 19 వ కాండ దానికి పూర్వపు 18 వ కాండకు
 పరిశిష్టమై యున్నది. 20 వ కాండ ఋగ్వేదపుటుద్ధరణ మైయున్నది.

ఈ గ్రంథమంత క్రొత్తదైనను, దీనిలో నొక ప్రబలమగు వైజ్ఞానిక
 వాదమును మనము గాంచెదము. ఆ నేకముఖ్య విజ్ఞాని విషయములు దీనిలో
 ముగియబడించును.

శ్వాసోచ్ఛ్వాసస్వస్-శ్వాసము :—శ్వాసోచ్ఛ్వాసములు లెందను వాయువులు. వీలవలసివచ్చినచో శ్వాస; ఇది బలమునవచ్చును. వినియోగించినది యుచ్ఛ్వాస; ఇది దోషముల తొలగించును. ఈ రీతిఁ దోషముల బోగొట్టి బలము కలిగింపబడుటచే శ్వాసలు జీవించును. ఋ. 10. 197. 2

నిర్మలవాయువు :—శుద్ధమగు వాయువు రుగ్గులను బోగొట్టుట లో దివ్యమనము. అది హృదయమునకును, మనసునకును కాంతి కలుగ జేయును. ఆనందోత్సాహములు దీనినుండియే సుంకొల్పములు. దీని వీడ్ప యువు గలుగును. ఋ. 10. 18. 1

దీర్ఘాయురహస్యము :—ఓ స్వామి! నేయిద్రావి, తెలుతురు బోనుండి సూర్యుని దర్శించి మేము నిన్ను రక్షించెదము. నూనములు వీడ్ప జీవితమునకై దృఢములై గాక. ఋ. 10. 59. 5

దుఃఖపానము :—అప్పుడే విరిగిన శత్రుపాలు శ్రేష్ఠములు. వేడి యారల పాలు మిక్కిలి మంచిది. పంటి పోగుయిన పెరుగు వామిటయు, నుల్లమ పురుషుడగును సాధించుటయు పురుషుల లక్షణములు. ఋ. 10. 179. 2

దానము :—మన్మథుడు, బోగికి, బిచ్చగానికి అన్నమినువాని కింమగు భోక్త. అతఁడెంతతగినంత ధాన్యముండి, యన్నముగల గౌరవితక నాపదలనుండి రక్షించుచుండును. ఋ. 10. 117. 3

గుణ్యశీల్యము :—మైత్రీ, స్వామ్యము, వీరి లక్షణములను ముఖ్య గుణములుగా మనుష్యులకుండవలయును. ఋ. 10. 185. 1

హృద్రవ్యమును నశింపజేయుడు :—ఓ భగవాన్ విరూప, కురూన్. నవారోదన మొనర్చు హృద్రవ్యమా! నీకు బుష్టిలాగియునగుము. అట్లు గానో వ్రజమునుబోలు ద్విజములకును పరాక్రమవంతుని నాయమున నిన్ను నశింపజేయుదుము. ఋ. 10. 175. 1

కర్మకుశలము దార్శన్యమును బోగొట్టును :— భూ
నేర్పుగలవాడు నారద్ర్య సముద్రము శవతీల దాటును. కావున కర్మ
మతలందుగండు. ఋ. 10. 255. 3

ఇనుమును పాడుతు :—ఇనుముకు సంబంధించిన కర్మాగార
ములు విరివిగా దేశమున స్థాపింపబడి పని జేయువపుడు పోవోయియునకు
కత్తివగు దార్శన్యము నీటిమిడులవలె యుండునో నెంచును.
ఋ. 10. 155. 4

ద్యూతపరిణామము :—సాధార్య వాత్సవ్యుని శ్రమకరింపక
తన బంధుజనులతో గూడ కన్న ప్రేమించుచు నెంచె. నేనీజాడమునకు
నామెను వదలవలసినదెచ్చు. ఋ. 10. 34. 2

ద్యూతమెప్పు యైన, భవము అపహరించునో వాని యోష నిరదులు
పభోగించును. తలిదండ్రు లన్నిదములును వాని గురించి తెలియదయ్యు,
వానిని గట్టి గొంపొండెనయు గందురు. ఋ. 10. 34. 4

ఈ పాచికలు నీచములైనప్పటికిని యుచ్చములై, జేతగాని
వైనప్పటికిని బలవంతుల నొడంచును. పలుకెనై పసరబడిన యీ పాచికలు
నిష్వలనంటివి. చల్లగా నున్నప్పటికిని హృదయముల మాడ్చి జేయును.
ఋ. 10. 34. 9

ఒరుల భవభాగ్యములను, శ్రీలను జూచి బాధి సంతసించును.
వాడు తొలుత తనకుగల సర్వస్వమును బోగొట్టుకొని యిపుడు శవతీలంబుల
తోరాత్రుల బుచ్చును. ఋ. 10. 34. 11

పురుషార్థకర్మ :—ఈ లోకమున నెప్పుడు బని చేయుదు
నూరేండ్లు జీవింపుము. ఇదే నీకోక మాగ్గము. కర్తవ్యపరాయణుడగు వానికి
దోషములంటువు. య. 40. 2

ఈశ్వరునకు బ్రతిమలేదు :—ఎవని నామము బ్రసిద్ధమైందో
వానికి బ్రతిమలేదు. య. 32. 3

వానికన్న ముందేదియలేదు. వాడేయన్ని భువనములో సృజించెను. వాడుబ్రహ్మపతి. ప్రజలగుడి యందువాడు, పాదకలపూర్ణుడై మూడు శేజముల ధరించును. య. 22. 5

33 దేవతలు :—ఎవని దేహములో 33 దేవతలు వసించునో వానిని బ్రహ్మజ్ఞానియే కనుగొనును. అ. 10. 7-27

రాష్ట్రమున వర్ణోన్నతి :—ఓ బ్రాహ్మణుడా, మారాజ్యము లో జ్ఞానమును బ్రాహ్మణులును, శూరులగు తుల్యులు నుందురుగాక. సమృద్ధిగ బాలిపితుకు నాలుగు, దపలాశ్వములును, విదుషిమణులు నుండి, యజ్ఞకర్తలకు శూరులును, విజయులును, సభానురంజకులగు పుత్రులందురు గాక, సకాలమున మేధుములు వర్షింపనిమ్మ; వనస్పతులు ఫలభరితములగు గాక, య. 22. 22

కర్ణవేధ :—అశ్వినీ కుమారులనుపనూదితో, ఒహు ప్రజా నూచకముగ, చెవులగుట్టినట్లే, నీవుగూడ కర్ణవేధ నొనర్చుము. అ. 6. 142

వాణిజ్యము :—దేవతలారా! మూలసనముతో ధనము నపేక్షించు నేను వ్యాపారమును జేయుచున్నాను. అదివాసనమును తరుగులేక పెంచుగాక. అ. 3. 15

నేను వ్యాపారము జేయునట్టి సనమధికమగుట నాకీష్టము.

కపోతసందేశము :—నైగచేసి యెగుర వేయబడిన పావురము మాచెంతకు వచ్చింది. దీనిని సత్కరించి, మరలింపయత్నింతుము. అ. 10. 1. 5. 1

పాలు, నేయి :—ఆవులనుండి పాలు బిరికెదను. నేయి నుండి బలవత్కములగు రసముల నేకరింతును. పాలునేతులనుండి మా వీరులు దృఢులౌదురుగాక, మాచెంత గొన్నియావులుండవీ. అ. 2. 26. 4

గృహస్థుః :—మా యంత్రో పాలా, శేయి, ధాన్యములు, భార్య, పిరపుడుపూలు, రసములున్నవి.
అ. వి. 16. 5

బురుగునింద :—ఇహపరలోకములలో నెరికినీ మేము బురుగు పడకుందుముగాక.
అ. 6. 117. 3

నౌకా వర్ణనము :—ఉత్తమరథా శాసనములుగలియు, విస్తృతమును, నఖండమును, శూర్ణమును, సుఖప్రదమును, సుగమమును, దివ్యమును, అందమును చక్కనులుగలియునగు నాదపై మేమెక్కించును.
అ. 7. 6. (7) 3

కపోత సందేశము :—మా యంత్రో ఉగ్రవాదలు ప్రోక్షి-
దివ్యమగు, పావురముండి మాసందేశముల గొంపోవురా? బు. 10. 195. 2

మంచి యుజ్జేశములతో బావురమును బంపుడు. ప్రపన్నులై
వరములగు సందేశముల బంపిన నది మాసందేశముల కీర్పును.
బు. 10. 165. 5

సంయమము :—అచార్యును, రాష్ట్రపతి, సంయమ, బ్రహ్మ
చర్యములతో నుండుట మంచిది. సంయమియగు రాజే ఇందుగడక బరగును.
అ. 11. 5. 67

రాజు బ్రహ్మచర్యము వలననే రాష్ట్రమును బాలించును. అచార్యుడు
బ్రహ్మచర్య మాలముననే విద్యార్థులను బ్రహ్మచారులుగ కేయును.
అ. 11. 5. [7]

బ్రహ్మచర్యముచేతను, తపస్సుచేతను దేవతలు మృత్యువును
జయించిరి.
అ. 11. 5. [7]

వివాహము :—ఓ తపోనిష్ఠబ్రహ్మచారీ! నీ సుందర మూర్తిని
నా మనము వరించినది.
బు. 10. 183. 1

ఓ వధూరత్నమా! నీ సుందర శరీర సౌభాగ్యమును బురుకాలిక సంయోగముచే సార్థక మొనర్చుము. నిన్ను నే మనసార ప్రేమించును. నన్ను పెవాహమాయీ సంతాపమును బడయును. ఋ 10. 182. 20

వివాహమును గోరు స్త్రీలెందరో పురుషుల తీయని మాటలకు మోసపోయి వాణ్యునిన లగుదురు. అయిన మల స్త్రీ [భద్ర] సభలో తన పతిని వరించును. ఋ 10. 21. 12

పొడని యావులవలె నవివాహిత స్త్రీలు (కన్యాత్వము, కుమారావస్థ) ను త్యజించిరి. వీరు నూత్న జ్ఞానపూర్ణలై గర్భధారణ మొనర్తురు. ఋ 3. 55. 16

బౌద్ధములు :—మూడు యుగములకు ముందు జేతలచే నత్పన్నములగు వౌషధములు నూటయేడు బాతులకు సంబంధించినవగ నున్నవి. ఋ 10. 97. 2

‘నరియగు వైద్యుడు లోగికి తగినట్లుగా మమ్ము నియోగించిన రుగ్మతను సమూలముగ బోకార్చి’ యాశోక్య మొనగెదమని’ యౌషధములు గోమరాజుతో ననుచున్నవి. ఋ 10. 97. 22

ఏక కాలమున నిద్దరు భార్యల నిషేధము :—రథమునకు గట్టబడిన గుఱ్ఱము రెండు నొగిల నడుచు విగింపబడి సకిలించునీతి యిద్దరు భార్యలు గలవాను కష్టచనుభవించును. ఋ 10. 10. 11

అతిథి సత్కారము :—అతిథినివదలి భుజించువాడు ఇంటి లోని సుఖమును, పూర్ణత్వమును, రసమును, పరాక్రమమును, వృద్ధిని, ప్రజ, పశువులను, కీర్తిస్త్రీ జ్ఞానములను దినుచున్నాను. అ 9. 6. 2.

అతిథి రాగా లేది యెదురెగి, సంబోధించి ‘మిత్రులనుండి వచ్చితిని’ ఇవో యీ జలముల దృప్తులు గొడు, మీకు గావలసిన వస్తువును గొనుడు. మీకిష్టమైన దానినే జేయదును’ అన వలెను. అ 15. 11. 1—2.

గృహ వ్యవస్థ :— సునివృత్తి భద్రమును నింటిని గట్టుదును.
అది సురక్షితమై యుండుగాక. వానిని సూర్యుని, నిశానులమున మేను
వసంతును. అ. 5, 12.

ఈ యింటియందేయావులను, గుట్టులులను స్థల మేర్పరచ
బడును. ఈ గృహము శీరాగ్న శోభితమై వర్ణిల్లనీ. అ. 6, 12.

ఈ యింట మిక్కిలి నేయి, భావ్యముల గాదెలుండును. ఇది
మాడలు, బాలుకు గలనీ యాడుదుగు. మాపటికి గంతులు వైదుమ క్రిపు
లింటికి వచ్చును. 3, 12.

వీరపురుషుడు :— ఓ మానవ హిలై! నీ బాహువులలో
కల్యాణప్రదకును ససమున్నది. నీ యవముపై తేజము భాసిల్లును.
కందరములపై మాల, శస్త్రములలో తేజమెలుకును. పక్షులరెక్కలవలె
నీ బాణములు శోభిల్లును. ఋ. 1, 116, 10.

వారు వాయువువలె బలిష్ఠులును, కవలపిల్లలవలె యువకపు
తొడవులు గలిగి యందమై పింగళ వర్ణాశ్వముల సమ్మవారును, నిష్పాపు
లును, శక్తియుతులును, స్వదేశ శస్త్రముల ధరించి పోరాము అర్చింప
సిద్ధముగనున్నవీరులు గావున వీరాకాశ సదృశ వికారురు. ఋ. 1, 5, 4.

ధనుర్వృద్ధము :—చేతికి గట్టుబడిన [గోహ] చర్మము సర్పము
వలె హస్తమును జాటుకొని యల్లె త్రాటి దెబ్బనుండి నా చేతిని గాపాడును.
ఋ. 6, 75, 114.

మా శధముల నొగలు, చక్రిములు, గుట్టుములన్నియు భద్రములు.
ఋ. 1, 38, 12.

వైద్యుడు :— సభ్యుని రాజులవలె వ్యవస్థా పూర్ణముగ నుండ
బడిన యావధములు గలవాడేవైద్యుడు. ఋ. 10, 97, 6.

రక్షణోపాయములు:—క్షామలారా ! ఉత్తమ భాషణము లాసంగి జ్ఞాన, పురుషార్థముల విస్తరిల్లజేయును. శత్రువులనుండి తప్పించునట్టి నాకల సిద్ధపరచుడు. అన్నమును, శస్త్రాస్త్రములను సిద్ధముగా నుంచుడు. అఖండ గౌరవమును, సంగీత, దానరూప సత్కార్యలను పెంపుడు.
ఋ. 10. 10. 1.

స్త్రోత్రము :— నాగలి నడుపుచు ! ఎడ్డ గట్టుచు. భూమినిసిద్ధ పరచి బీజావాపనమును జేయును. పండినధాన్యమును గోసే ఇచ్చి పుచ్చు కోలా జరుపుడు, దీనివలన భరణపోషణములు జరుగును. ఋ. 10. 10. 1. 3.

నూయి:— బొక్కెనలు, చేరుకు పాత్రలను చక్కగ నుంపుడు, చేత్రాడును గట్టిగా పేడుడు. బావిలోని నుంచినీటిని చేరుకొనుడు.
ఋ. 10. 10. 1. 5.

గోశాల:— అవులు కుక్కమైనగాల్లో తిరుగనీ, తేటనీరు ద్రావనీ, పుష్టికరములగు నోషణుల మెనవిలముకలిగి మాకమ్మతోపములగు పాలుబిండనీ.
ఋ. 10. 169. 1.

వీరలక్షణములు:— ఉత్తమవీరుడు శత్రువుల నోడించి యంద రితే మెప్పువడయును. కావున నందరు నట్టివీరులనే పొగడవలెను.
ఋ. 6. 45. 6.

నూలువడకుట:— నూలువడకి, వన్నె వేసి చిమ్మవిదల్చి బట్ట నేయుడు. ఇవి జేజో వంతుల మార్గము.
ఋ. 10. 52. 6.

ఒకడు పడుగుల పరచనీ, ఇంకొకడు పేతలనల్లనీ, ఈ విధముగా నాగుబడులు వస్త్రముల నేయుడము. ఇవి గుంజలు, నేయుచోట నాట బడును. ఈ యందమైన నాళికలు, కదుళ్లు నేతలు బనికొనచ్చును.
ఋ. 10. 130. 2

రాజు :— ప్రగతినిరాష్ట్రముల కధిపతి యగుటచేత రాజు
జ్వాల తేజముగ గలవాడగు నుండవలెను.

రాజనభ :— రాజా ! నీవుద్యమముగ నీ శత్రువులను నశింప
జేయుము. రాజ్యమునా ప్రజలందఱు నమితిగా శేర్పడి నిన్నుఁజేల్లు
పరచెదరు.

శరీరదాహము :— జీవుడా ! నీవిశ్రాంతియను జేహమునకు
నల్లతికలుగుటకై గాష్ట్రపత్యాహారాని యాన్నలను రసలించును. ఈ యాభ
యాన్నలమూలమున పరలోకములోని యుత్తమగతిని పొందుదువుగాక.
అ. 18, 2, 56.

రాజ్యాభిషేక సమయమున నుజ్జ్వలము :— రాజా ! నీకు
స్వాంతము ; రహస్య, స్థిరముగ నుండుము, చపలుదపుగావుము. ప్రజలునిన్ను
శేషింపనీ. నీచేరాష్ట్రమునకు భంగపాలు గలుగకుండు గాక.
ము. 10, 172, 1.

స్వరాజ్యము :— ఉదారులను, మార్గదర్శకులు నగు. నజ్జనులు
ము. 5, 66, 6,
స్వరాజ్యవ్యవస్థజేయవలెను.

రాజుని తగిన కులములు :— చరితము, సత్వవ్రతయు.
తేజస్వియు, నుకర్మయు నగువాడే రాజుగావలెను. ము. 5, 25, 8.

మూర్ఖుడు :— నభలలో నగ్రస్థానమును, నిన్న పనులలో
ప్రతిష్ఠలగోరి బడయు వాడును, పాలనీతుకని యావువలె, కపటియై
మిథ్యాభానమున నితురుల మీసపుచ్చును. ము. 10, 18, 5

పురుషునికన్న స్త్రీ శ్రేష్ఠురాలు :— అధిక సంఖ్యాకులగు
పతివ్రతలు పురుషులకన్న చృహత్రతులమూఁగెన్దెచ్చులుగ నున్నాయి.
ము. 1, 69, 6

స్త్రీలకు యజ్ఞాధికారము :— విద్వాంసులగు స్త్రీ పురుషులారా! ఒకే చిత్తమున యజ్ఞమొనర్చు స్త్రీ పురుషు లీశ్వరుని సన్నిధింజేరి నుభయముగ నుండురు.
బు. 8. 31. 5

మాంసాహారులకు శిక్ష :— గుఱ్ఱము మొదలగు ప్రాణి మాంసమును దిని తన్ను బోషించుకొను వానిని, సాధువగు నావు పాలను దొంగిలించు వానిని ఖండింపవలెను.
బు. 10. 17. 16

జీవాత్మ పరమాత్మలు :— అభిన్నమై భిన్నమగురీతి, వృక్షముపైనున్న రెండుపక్షులలో నొకటి ఫలమనుభవించిన నింకొకటి యనుభవంపడు.
బు. 1. 164. 20

సృష్టిరచన :— అపుడీ స్థూల జగత్తులేదు. తన్నాత్రయు లేకుండెనది. పరమాణుయుక్తమగు నాకాశమును లేదు. ఆ సమయ మెద్ది, యెటు, దేనితో గప్పబడి యుండెను? ఎవని నాశ్రయించి యుండెను?
బు. 10. 128. 1

మృత్యువుగాని, యమరత్వముగాని, రాత్రిందెవములుగాని లేకుండి నవి; అయిన నేతైక శక్తియగు పరాగ్రూపమే యుండినది. దానికన్న భిన్నమైన దేదియు లేదు.
బు. 10. 189. 2

అష్టవంశకార యుక్తమగు మూలప్రకృతి మాత్రముండి గ తంతయు నక్షేయావస్థలో పరివాహ రూపమున నుండినది. తక్షణాత క్షాయముచే గూడిన ప్రకృతి ఆవరింపబడి, యయ్యుష్ణముచే నొక పధాన్త మేర్పడినది.
10. 119. 3

మనశ్శక్తి సంకల్పముల నీజగత్తు పుట్టినది. సత్, అసత్, చేతన, బడ, అత్సానాత్మలకు పరస్పర సంబధమున్నది. ఇట్టి జ్ఞానము దెలిసిరి,
10, 129. 4

మామను [జీవ, బ్రహ్మ, ప్రకృతులు] గలియుటచే నొకపరికాశ మేర్పడెను.
10, 189, 5

ఈ గృహము గౌరవమును బెంచునట్టిదియై, భార్య యుండుటకు దగినట్టిదియై, సుఖమునిచ్చుచియు, గాలి వలుగుల నిచ్చునదిగ నున్నది.
అ. 12. 12.

మూతృభూమి :- సత్యము, వృద్ధి, న్యాయము, క్షత్తి, కషేత, తపము, జ్ఞానము, యశములను నెనిమిదియు మమ్ముద్భవకాలములందును గని, కాపాడునట్టి మాతృభూమికి మేల్కొలుగునట్లై యుద్భవకె. అ. 12. 1.

సమృద్ధములగు నదులు, జలాశయములు గలిగి మిక్కిలిగ వృద్ధిపొందుచు జరుపబడుచు, జలాలచే గ్రీక్కిరిసి యున్న మాతృభూమి మమ్ము రక్షింపనీ.
అ. 12. 1.

వితంతు వివాహము :- ఓ పురుషుడా! ఈ స్త్రీ వివాహమును గోరి, సనాతన ధర్మమును పాలించుచు, నీచెంతకు వచ్చును. దీనికి సంతాన, ధనముల నొనగుము.
అ. 18. 3. 1

ఓ పరుచా! నీచేల యీ మృతుడగుపతి చెంతపడి యున్నావు? ఇటునుండి లేచి జీవితములగు మనుష్యుల చెంతకును. నీవు వరించుపతికి నంత సంబంధముండినది.
అ. 19. 3. 2

మృతుడగు పతిసంబంధమును బ్రెంచి జీవితరాలగు స్త్రీకి వివాహము గావించబడినది. ఇదిమాచితిమి గాన శోకాంశకాలముననున్న యీస్త్రీని నేను బెండ్లాడతిని.
అ. 18. 3. 4.

పడలిపని :- అండమగు స్త్రీలందరు వచ్చియున్నారు. పడలి లెమ్ము, బలమును పొంది యుత్తమ పత్నివి గమ్ము. ఉత్తమసంతానము గలదానవుగనుట. ఈ గృహ-యశము నీనా క్రియించినది. కావున కడువలూని యింటి పనుల దీర్చుము.
అ. 11. 1. 5.

కుద్దమును, గౌరవర్థమును, పవిత్రతయు, పూజ్యభావములు గలిగి నీయింటి పనులలో దత్త చిత్తవుగమ్ము.

నీసపుగుండ్లు :— నీసమును మరుణుడాడేశించెను. దానిలో
నగ్నియకలడు. ఇందుచే నీసమును నాకిచ్చెను. అది చొంగల నశింప
జేయును. అ. 1. 16. 2.

ఈనీసము చొంగలను, శత్రువులను పారద్రోలును, పికాచాది
కృరజాతులదీవివలననే గలుగును. అ. 1. 16. 3.

మా అవులను, గుట్టములను హింసింతువేని నిన్ను నీసపుగుండులతో
గాయపరచెదము. ఇకమా పీరుల నెవరును నాశమొనర్పరు. అ. 1. 16. 4.

యదము :— శూరుడా ! నీ బాహువులు బాణములుగను,
పరాక్రమము ఘనువుగ నున్నవి. కరవాలము, పరశువులాదిగాగల శస్త్రముల
శత్రువులపై బ్రయోగింపుము. అ. 11-9 [11] 1.

మిత్రులారా ! లెండు, శగినీలి నాయత్తులుగండు. మిత్రులగువానిని
రక్షింపుడు.

వీరులారా ! లెండు, పగకట్టు నుపాయములనన్నిటిని గ్రహించి
శత్రువులపై దండెత్తుడు. ముట్టడిని చాటుడు, అ 11-9. 2. 3.

శూరులారా ! మీసేనాపతి పొరుచున్న శత్రుముఖ్యుల వెక్కిడి
చంపెను. వీరిలో నొకరును మిగులలేడు. అ 11-9 [18] 2.

శత్రువుల గుండెలు జారనీ, ప్రాణములు శవిపోనీ, ముఖములు
వాడనీ, అయిన మాకు జయముచేకూడనీ, అ 11.9 [11] 2

క్షుద్రము గలవారను, ముట్టడించు వారును, ప్రచండవీరులను,
ధూమాస్త్రమును ప్రయోగించువారను, శత్రువుల చిన్నాభిన్న మొనర్పు
వారునుగల సైన్యము నాయత్తపరచుడు. అ 11. 9. 22.

ఓ వైశిఖరాలా ! రక్తపతాక నెగురవేయువారే విజయమును
గాంతురని నే నెఱుంగుదును. అ 11. 10 (18) 2

కవచములు గలవారును, లేనివారును నగు శత్రువులు జన్మి పడి యున్నారు. వాని కుక్కలు దినుచున్నవి. ఆ 11. 10 (12) 24.

ధూమాస్త్రము :— మరుద్గణములారా! నలువైపుల నుండి నూచైబనుచున్న శత్రు సేనను చీకాకు పరచును. ఆ 3. 2. 5.

క్షయకృ నూర్వచికిత్స :— అంగముల కిథిలమొనర్చు క్షయ వ్యాధి రస విగమము పాదముల, బానుపులు, శ్రేణులు, కుక్షి, కటి, మస్తక, కపాల హృదయదులలో జేర్చును. అట్టి క్షయము నూర్వచికిత్సములచే నాశమొందును. ఆ 9. 8. (13)

క్షయకోగము! నీ యన్న వెలెండ్రు కళకాశలరోదను, నక్తి యగు సుబ్బసముతో మరణ కలయ్యెనున్న వారి మోతకేసును. ఆ 5. 22. 12.

భయపడకుము, నీకు జావులేదు, నీకు ద్విహాయపునక్తము. నీ యంగ మునుండి జ్వరమును బోద్రోలేదు. క్షయము నీనుండి తొలగ జేయుదును. ఆ 5. 30. 8.

రోహిణి (మందుదినుచు) గుణము :— విరిగిన యెముకను పొందించును. దీనివలన మాంసమజ్జలు నతుమకొనును. ఆ 4. 22

కత్తిచే నడు బడినను, తాతిచే నలగినను, కుశలుడగు వానిచే కథము జోషింపబడినట్లు, అంగములు పరస్పర మతుమకొనును, ఆ 4. 12 7.

రావీచెట్టు :— రావి యుష్ణాదమునకును, వాటమగు గాయ మునకును- మేలైన మందు.- ఈ యాషధము ద్విహాయపురిచ్చునని భేదక అందురు. ఆ. 6. 109. 1.

వృష్టి (వృశ్చి) పర్ణి :— ఘాతుక నీ యాషధము రోగ క్రిముల నశింపజేయును. ఆ. 2. 25, 1

శ్వామీ—: ఈ వనస్పతి శరీరచ్ఛాయను చక్కనిద్రును. మిక్కిలి
తెల్లకుప్పను బోగొట్టును. అ 2. 24. 4.

దశమూలములు :— సంద్ధికోనుల కుదురును. అ 2. 7. 1

అపామార్గము :— అతిదపస్వలు లేకుండుట, ఇంద్రియములు
క్షీణించుట, సంతానము లేకుండుట మున్నగుగల వ్యాధులపామార్గమున
గుదురును. అ 4. 17. 6

కీటాణువులు :— నల్లప్రక్కలుగల నల్లని వన్నెగల కీటాణువుల
నన్నిటిని నాశమొనర్చును. 5, 23. 5

హని కలుగజేయు రోగక్రిములన్నియు నిందిభాగమున కీకటిగో
నుండును. అ 2. 25. 5

జాహతిలిగించునవియు, వడికించునవియు, విషయక్తములునగు జంతు
వులు గొన్ని కన్నులకు కనిపించును. కొన్ని గమపడవు. అ 5. 22. 9

కంటికగపడునట్టియు, గనపడనిట్టియు, భూమిపై బారాడునట్టియు,
కపోలమునలుట్టునట్టి క్రిముల నాశమొనర్చును. అ 2. 34. 2

శ్రేవులలో, తలలో, ప్రక్కలలో నుండు క్రిములను నశింప జేయు
దును. అ 2. 32. 4.

మూనుతలలు, వీపులు గల పలువన్నెల క్రిముల నవ్వుమొనర్పవలెను.
అ 5. 23. 6.

నూర్వ్య డుడయాత్తమయములందు క్రిముల నశింపజేయును.
అ 2. 32. 1

నీ కనులు, ముక్కు, చెవులు, గడువ, తల, నాలుకల నుండియు.
కంఠ శిరములు, అస్థిసంధులు, ప్రక్కయొడ్డులు, పెన్నెముక, హృదయము.

శ్రోమము. పితృశయము. స్థిమ, యకృత్తు మున్నగు వోట్లనుండి సర్వ
శోగముల దీనివేయదును. అ 2. 33. 1. 2. 3.

వర్ణచికిత్స :— నీ హిందు శోగము (పరువునన్నె గలిగి
యిందుట), పూర్వయవేదక పరిపుష్కలము నూర్వకరముల శోధించి
శరీరమునై వైదురువు నూర్వకరముల
అ 1. 22. 1.

దీక్షాయువు ప్రాప్తమగుటకు నిచ్చు యుక్తపుట నెరుపునన్నె
గప్పివైదురు. అ 1. 22. 2.

ఎఱుపు పక్షినుండి నూర్వ కిరణమును తొనిపి శరీరమునై వైదురు
చేతను, నెఱుపు పాలు గ్రాపునెవనను దీక్షాయువు గలుగును. అ 1. 12. 3

మూత్రవ్యాధికి మందు :— కుకండ (?) మూత్రబంధమును
విప్పి అధికముగ మూత్రమును నెడలవేయును. ఇది మాకు తెలియును.

మూత్రరోగమున శలూక వేయుట :— నీ మూత్రద్రావమును
వైలువరింతును. నెఱుపు కట్టవిప్పబడే నీరు బారునట్లు నీ మూత్రము
నెడలను. అ 1. 3. 7.

కుమ్మవునకు చికిత్స :— రజనీ వనస్పతి, తెలుపు, నలుపు, మట్టి
వన్నెలుగల కుమ్మను బోగొట్టును.

బ్రాహ్మణావమానము :— , ఉగ్రో రాజామన్యమానో
బ్రాహ్మణం యోచికిత్సతి, పూతత్సింహ్యకేరాప్తం బ్రహ్మణోయత్ర
చీయతే. అ. 5. 19. 6

తద్వైరాప్తీమాత్రనుతి నాకంభిన్నామి వోదకం! బ్రహ్మణం
యత్ర హింసంతిరాద్యాప్తీహంతి దశ్శకం. అ 2. 19. 8

తులకర్పణః—ఈ బశలుడగు నాయీ ఘరిక గొని వచ్చెను. వాడు శివునియే వేషిసిప్పు గొనివచ్చియుండన మొగచ్చుగాక. అ, 6. 78. 1
ఘరిక వెంట్రుకల దీరునీ, వెంట్రుకల వేషిసిటు గనుపవలెను,
దీనివలన బాలకులు దీప్తయ్యులగుదురు.

ఉపనయనము :—ఈ మేఖలను గట్టిన యాచార్యుని దివ్యశా
సనము ననుసరింతుము. అదే మమ్ము బంధనమునుండి ముక్తులజేయును.
అ 6, 133. 1

ఈ మేఖలను సరించి శ్రద్ధ, తపస్సు, ఆర్తవచనములచే మతి, మేధల
సరింపుము. మాకు దానివలన తపోదమములు కలుగును. అ. 6. 133 4

వస్త్రముల నేయుట :—పువ్వుల వాసములతో రూపను
లగు నిద్వరాదువారు 6 పడుగు గుంజల చెంతకు వచ్చిరి. ఆ గుంజలకు
జుట్టుబడిన యొక దారము వొకటె లాగగా నింజొకటె జేర్చును. వారిలో
నెవరును పనికి జెనుపకు. అ 10. 1. 43

ఈ వస్త్రములోని యోగప్రాశస్త్యములగుతీకలు, ఆంతులు, ఫణులదావో
అందముగా నేయబడినవి. అ 14. 2. 51

మనస్విజనులు సీరపుయంత్రముచే పడుగువారముల బరచి మనస్సుతో
వస్త్రముల నేయుదురు. య. 19 8

రాజ్యవ్యవస్థః—స్వస్థాదిలో రాజులేని ప్రజాశక్తి మాత్రమే
యుండినది. ఇట్టియరాజ్యశక్తిని జూచి యందరును భయపడి యింకెంత
కాలమిట్లుండవో యని తలచిరి.

ఈ ప్రజాశక్తి విజృంభించి కృపాపరులలోనికి మారినది. అనగా
వేరువేరు మనుష్యులయొక్క వ్యవస్థిత కుటుంబము లేర్పడెను.

ఇట్టిప్రజాశక్తియు విజృంభించి సభారూపమున పరిణామించెనది.
సభలో ప్రతిష్ఠాపకరు వానిని సభ్యుడనుచుండిరి.

అ పృథ్వీశక్తియు సుత్యక్తియై సమితిగా మారినది [వినియోగ
సక్తి], దాని సకలములు సామిత్వమున బరిగిరి.

అట్టి ప్రకాశక్తియు విరియి యా మంత్రము [మంత్రచందలము] ముగ
పూరినది. దీని సకలము వంత్రులైరి.

అ. 8. 10. 1-2. 1. 89-10. 11. 12-13.

తరువాత రాక్షేపము. వెనుకవలని రంజింపజేయు వాడగుట
'రాజ' పిలువబడెను. అ 15. 9. 3.

జాతకర్మ :—బిడ్డలగు సకల భవయంత్రముల తోమలములగు
ఇట్లు జేసికొనవలెను. మేయామెకు పునఃసంకల్పము చేసెదము, దానింత
రాలా ప్రకాశమగును. అ. 1. 11. 3.

ఓ శ్రీ : నేను నీగర్భహృద్దమును, యోగము దాని వెనుకల
వామలను విడలింప జేయదును. ఇట్లు జేయుటవలన గర్భమువలీతిగా
వెలికివచ్చును. అప్పుడు నేను మావి [జరాయపు] నాంధ్ర తోమలములగు
బాలని, తల్లని నేనపరచును. అ 10. 11. 6.

అన్ని ప్రాశసనము :—చాలాచాలా మగువములై, దుష్టములగు
యనలు, వియ్యము నీకు బలమునచ్చి కళ్యాణ ప్రదములగు గాళ్, వెని
క్షయము గల్గింపవు. అ 8. 2. 15.

బలిష్ఠములగు తోడంబగు బాబా! సరియగుచేసి గర్భము భరింపుము.
పుస్తకాంత రితోశీర్షము నీ గర్భమునకు బలమొసంగి. అ 5. 25. 3

ప్రాణసాసనములు నీ గర్భమునకు బలమొసంగినీ, సత్పుయములు,
విద్యావిములు నీ గర్భమును పుట్టికరింపనీ, ఇంద్రాస్త్రము నీ గర్భమునకు
బలమొసంగనీ. అ 6. 17. 4

రాజగు వరుణుడు చక్రావర్తిము నెఱుంగును. నీవ్యాగర్భ కారణమున
ద్రావుము. అ 5. 15. 6

పుంసవనము :—ఓ యువతీ ! నీవేకారణమున వంశ్యవైతివో
దానిని మేము నీనుండి తొలగించుచున్నాము. అ 3. 23. 1

నేనా పుంసవనమొనర్తును. దాన నీ గర్భముయొనిగతమగును.
అ 3. 22. 5

పుంసవన మొనర్పబడినది. శమీ, ఆశ్వత్థములీచుబడినవి. దీనికి మరల
నివి ప్రాపించును. అ 6. 11. 1

నిన్ను కేవలము గృహస్పత్యములకై సుప్రసిద్ధులును, ఉదార
హృదయులగువారు నాకొసంగియున్నారు.

సౌభాగ్యమునకై నిన్ను చేబట్టుచున్నాను. నీవు నాతో వృద్ధాప్యము
వరకుండుము. అ 14. 1. 5

వీరత్వమునకు లోటు లేనిదియు, ససప్రాప్తి యగునట్టియు మౌనమున
మేము నడచెదము. అ 14. 2. 6

ప్రియమగు మామ్మలుగలదానా ! నీవు పనికి రీతి సమానవును,
సుఖదాయనివి, కార్యనిపుణువు, నేనా పరాయణువు, నియమ సాలిన మొనర్పు
దానవు, వీర పుత్రుల నొసగువానవు, మరచులయెడ ననురాగము గలదానవు
గమ్మి.

గర్భాదానము :—పుత్రులనోయ స్త్రీ తన పతివలన, ఈశ్వర
కృపచే, పుత్రుని గాంచును. అ 6. 21. 3

పురుష జనవేంద్రియము గర్భమున విగ్రహారూప మొనర్పజేయును. ఈ
యంద్రియము మేరుదండ ముక్తి స్కాంధములచే సుగ్రహింపబడిన వీర్యమును,
బాణమును రెక్కవలె, యోనిలో విసరును.

కన్యాదానము :—వరుడా ! ఈ భర్తవు నీ కలమును రక్షించును,
ప్రీతి కై మొససడున్నాను. ఈమె యెప్పుడెక్కె తలదాచుకొనితా సుంద
స్వబుద్ధితో నత్తమ విషయముల గనుగొనెను. అ 1. 14. 3

పత్నికిగలవని :—సాభాగ్యవశంబున వచ్చి యున్నాడు.
పడతీలెమ్ము, బలము పొందుము. పతికి నుత్తమ పత్నినై పుత్రవతివిగమ్ము.
యజ్ఞము లొనర్చుము. కడువలతో నీరుదెచ్చు. అ 12. 1. 14

మీరుభయాలిటు నుండుడు. వేరుబడకుడు. పుత్రులు, స్త్రీలతో
నీరిసియ్యమిమ మియుత్తమ గృహమున దీర్ఘకాలము వుండు
మనుభవింపుడు. అ 14. 1. 22

బలవంతుడగు నుండుడు నదీ సామ్రాజ్యము నేర్పరచినట్లు నీవును
పతిగృహమునకు విని సమాటుని పత్నివిగమ్ము. అ 140. 1. 43

నీ మామ, దామ, మరిది, అత్తలతో మహారాజి వలె నుండుము.
అ 14. 1. 44

వేదకాల సామాజిక జీవనము

వేదకాలము శ్రీ. పూ. 5000 సం॥లై యుండునని పూర్వపు
టెథ్యాలయములలో తెలుపవలెనది. అయిన నీకాలములో న్యాయల సాంఘిక
దశ నిర్ణయింపబడినట్లు తెలియదనినది. ముందు ఋగ్వేదపు హిమా
గమ పూర్వకాలమును బాగు తెలిసికొనాలి. హిమాగమానంత
రము భారతదేశమున జరిగిన యశోవిషయముల గురించి యుగాహింప
గలము.

వేదక కాలములో వివాహసంబంధములు యువావస్థలోనేర్పడి
ఆజీవ పరియంతముండెను. వివాహ మన కన్యాయుగాని, కన్యాదానము
గాని లేకుండినది. కన్యాదానమునకు సంబంధించిన యేకకమంత్ర ము
ర్వీరవేదమున అధునికమైనది-దొరుకుచున్నది. పత్యంత్ర మిత్రరపురుషునితో
పూర్వసంబంధమునకువలెనే పొందుబాటు జరుగుచుండెను. అదవిష్టలు
తల్లి వంశమున లేకొనురావండిరి; వారు తల్లికి వారసులుకూడ కాజాల
కుండిరి. తండ్రియే ముఖ్యమునకు రక్షకుడు, పాలకుడుగనుండెను. తల్లిపై
కొడుకులకు దాయత్వముండి, యామె సంపత్తియైయుండిరి. చాలి వ్యక్త

భేదములాకామున- ఋగ్వేదకాలమున లేకుండెను. తుటుగుబునుండి, తండ్రియేవాటికి నుబ్బడుగనో, లేక గృహపతిగనో యిగుచుండెను.

పశుపత్యైదుల గుర్తించి, వాటిని మచ్చికచేసికొనువిషయ విరివరక వ్రాయబడినది. శిల్పమున, నిల్లు, గ్రామము- పత్తనములపెంచుట, బాటలు, బావులు, పురోద్వానముల వెలయించుట, పడవల నుపయోగించుట, దారము తీయుట, వస్త్రపరిశ్రమ, ఉన్నిపరిశ్రమ, చర్మాంబరనిర్మాణము; వస్త్రాలు వేయుట మరియు కలపపనిని యాద్యులు మిక్కిలి నేర్పుతో చేయ గలిగియుండిరి.

వ్యవసాయము వారిముఖ్యవృత్తియగుటచేనాగలి, బండ, గాని [చక్రము], నొగ, కాని మున్నగు పనిముట్లనుగురించి పశేపదేవ్రాయబడినది. కులపతులనేకులు తమ పరివారసమేతముగా పచ్చికబయళ్ళు నెమరు భారతమున సాగిపోవుచుండిరి. వారనార్యులతో యుద్ధమొనర్చుచుండిరి. ఈ యుద్ధములను, వీరి నైపుణ్యమునుగురించి యీ వరకే తెలుపబడియున్నది. బంగారు, వెండి, యినుము మున్నగుధాతువులవరకే వీరి కరగతమైతెనవి.

వైదికాద్యులు గౌరవగ్గముగలిగి, యెత్తై బలసౌందర్యములచేనోప్పుచు, యోధులుగను, సహిష్ణులుగను, మేధావంతులుగనుండిరి. వారెల్లప్పుడగ్నిని తమవెంట నుంచుకొనుచుండిరి. వారు గంభీరులై ప్రకృతివిషయముల దెలియుచు, తద్రహస్యముల నుపాయములచే గనుగొనుచుండిరి.

ఆద్యులకు సముద్రీయులను గుఱించియు సముద్రీయానమును గుఱించియు మిక్కిలి యనుభవముండెను. వాటిజ్ఞములొ కుశలతగలిగి యధాతథముగ వస్తువిషయము గావించు చుండిరి. యవలు, గోధుమలు ముఖ్యముగ పండించుండినవి. ఆద్యులు మాంసమును దినుచుండిరి. మత్స్యశ్రేణిందు వస్తువనిన కేవలమొక 'సోమ' లతమాత్రమిండినది. గాఢరసమును పాత్రో నేవించుచుండిరి. ఆద్యులు తూర్పుకు సాగినకొలది సోమలతలభింపక మద్యము నే సోమరసముగను మారుగ వాడ వారంభించిరి. ఉన్న, దూదిచుండి వస్త్రముల నేసి, అదము లగు వస్త్రైలన్ని వాడుకొనుచుండిరి. వారదేవులలోని ప్రదేశములకు నిష్పం

తంబి శుభిష్టమగుచుండిరి. ఇట్టిక్రియకు వారు అప్పుడైదుమందగు
మ. శరణిరి. మందగుమతల నదముల జేయమ. పుష్కల భవభవన,
నామతో శత్రువుల జేయబయినిన వారికి విరులయిష్టము. మెద
జేయమ. తలల వాగ్దానములచే నలంకరించుకొనుచుండిరి. ఇనుపకరాలను
గుడించి ప్రాయబదియగుచుచే నాకలముగ వోటలు గూడ నుండి
యూడును. శేలవారికి ప్రధమముల భవములం బాండ్లపలమై నిష్కంప
బడియెక్క. రాజు భగవంతు లంకకు నుండే పి వీరుగులపై నెక్కి
మ. శ్రుతిలో గూడి యుండెనుగాని. వింశతిసలు భాగ్యము, మనస్సులు,
పింఠెలు, దొక్కలు మున్నగువి భవభల నాముమియెను సింహనుండి
సరిస్పతివగును. మన్వితములనుండి నమద్రవ్యభవముల గల భవభవం
మును ఋగ్వేదకాలము వార్యలు జయించియుండిరి. ఆంధ్రవంశం
వారి యధికారము నెల్లయండినది. వీ నమల పరిమలులలో కైదుకూడా
ములు. లేక ప్రజారెంత్రముయండిన అని భవభవం లొనగుచు
చుండెను.

ఋతులు సవాచారలను సగ్రహస్థలవలె భార్యా పుత్రాదులతో
డను, భవభాగ్యములతోడను కనించుచుండిరి. కృషి, యధామలినప్పచు
హోమముల వ్రేల్చుచుండిరి. శ్రీలకు పురావృత్తి లేకుండినది. ఋతులకు
వగ్గాడిభవములలేక సామాన్యలతో నైనను వివాహసంబంధములు నెఱపు
చుండిరి. వర్ణము ఆచరది ఆర్యావార్యులలోని భేదమును గూచించు శస్త్ర
మెయుండినది. ఆర్యుల వేర్వేరు తెలలలో భేదమేమియు లేకుండినది.
ఒకే పరివారములోని జనుల భవభతోచిన వేర్వేరువృత్తుల జేయుచుండిరి.
ప్రతి కుంటుంబమునకును పురోహితుడే యజమానిగ భావించబడుచుండెను.

వేదములలో మూర్తి పూజను గురించిగాని. తన్నిర్మాణమునుగురించి
గాని పుస్తకలేదు. పుత్రికుంటుంబమునను అన్నిరక్షింపబడి, వేదనూత్నలవే
దధి, పుత్రాదులనుష్టి బొందుచుండెను. శ్రీలకు పురుషులతో సమాన
ప్రతిప్రతి యుండినది. వారు యుద్ధయాగాదులలో భాగమునహించు
చుండిరి. శ్రీలలోగొండలు ఋషిపదవులనంది, విదుషిమణులగునండిరి.
గొండలు ఋషిపదవులను, హోమము జేయుచుండిరి. వారిలో గొండ
రాజన్యపర్యంతముగ గన్యాత్వము నేగడపుచుండిరి. వివాహితులై యుండుట

కులిగ్బంసమేమియు లేకుండెను. ఈ కన్యలు దమ పితృగృహమునో గొంత బడయుచుండిరి. గృహములు జతురలై పరిశ్రమయుదభినువి గలవారుగ నుండిరి. వారు వేకువలేచి గృహకృష్యమున నారంభించుచుండిరి. కొందరు వ్యభిచారిబులుండిరి. దుశ్చితప్రచారమున్నను సంధ్యమైయుండెడిది. వివాహములలో నుచ్చములగు ప్రతిజ్ఞలు గావింపబడుచుండెను. సనవంతులు, రాజులనేక భాగ్యులుగలవారుగనుండిరి. ఇల్లాండ్రు వర్ణించుపట్ల వారి నివసకులనుగూడ కర్ణించిరి. ఇట్టి యుల్లేఖములందును నూత్నలలో గలవు. ఔరస పుత్రులులేనివాడు తన దాహితుని గైకొనుచుండెను. కుమారుడే తండ్రియుస్థికి స్వామియగుచుండెను. మాతురుగాదు. కొడుకులను బెంచు కొనుపద్ధతి [ఔరసులు లేనప్పుడు] సంతగా జరుగు మెచ్చకుండిరి. శత్రువుల జయించి యన్నమును సంపాదించు పుత్రులుగలుగ వలెనని ప్రతివాడును గోరుకొనుచుండెను. చురకానంతరము పరిలోకప్రాప్తియగుననివారివిశ్వాసము. మృతునకు నగ్ని సంస్కారముజేయుటయు, నట్టిభస్మముపై దిబ్బల [సమాధుల] కట్టుటయు నాటి యాచారమై యుండెను. వితంతువులితరపతులతో సంబంధముగల్పించు కొనుచుండిరి. వారు వైశ్యభారమును సహించుట నాటి ఋషుల కిష్టమైయుండలేదు. ఋగ్వేదకాలపు ఋషులను గురించి యీవరకే తెలుపబడినది. దాని వారు ప్రకృతిశక్తుల నారాధించువారుగ నుండుట దెల్లము.

వైదికనూత్నలకెలిసిన ఋషులెక్కువగ సన్మానింప బడుచుండిరి. వారిని రాజులు గౌరవించుచుండిరి. కొన్ని ప్రత్యేక కుటుంబములవారు మిక్కిలి ప్రతస్థిగాంచియుండిరి. అట్టివానిలో వశిష్ట విశ్వమిత్రకుటుంబముల వాఁడొకనియున్నారు. అయిన బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ వివక్షత లేక ధర్మబోధకులు, యోధులును వారేయైయుండుట మిక్కిలి గమనార్హమైనవిషయము.

ఈ కాలము క్రీస్తుకు 2000 సం॥కు ముందని యూహింపబడుచున్నది. ఆర్యులు సుతలజనుదాటి, గంగా యమున తటములందురుగుచు దత్తీరముల కాశీ, మరియు సుత్తరవిహారమున గొప్ప 2 రాజ్యములస్థాపించి యుండిన దినములవి. బ్రాహ్మణోపనిషదారణ్యకములలో గంగాతీరమున నికనించు నార్యుల కురు, పాంచాల, విదేహజాతులయు, వారిప్రబల

రాజ్యములయు నాగరకతల గురించియు దెలియును అన్ని నూతనగ్రంథములు బ్రాహ్మణముల తరువాత నే వెలసిన విషయ మీ వరకే తెలుపబడినది. ఆకాలమున పురోహితుల ప్రాబల్యమున్నట్లు బ్రాహ్మణములనుండియు, త్రితీయుల ప్రాధాన్యము పనిపెట్టులనుంచియు దెలియును. బ్రాహ్మణ త్రితీయులు సంఘమున తమ ఆధిపత్యము వెలకొల్పినమొక్కటివట్లు బోధపడుచున్నది. అప్పుడు వారి స్థితి వ్యక్తిత్వముగ నుండి క్రమముగ సమిష్టిగా మారసాగెను. అంతవరకు బ్రాహ్మణగ్రంథము శీర్షరీయ జ్ఞానమనియు, వేదములకు బ్రాహ్మణములనుగూలించు వ్యాఖ్యలనియు తెలుపబడుచుండెను. బ్రాహ్మణములలో ధీర్జనుండి ఒరిసానవరకు ప్రబలరాజ్యములు విస్తరిల్లియుండుటను గురించి వ్రాయబడినట్టివరకు తెలిపితిమి. ఈ రాజ్యములతో గ్రామ, నగర, జనపద, పరిషత్పాతకాలాదిములు వెలసియుండెను. వేమేల సంపూర్ణముగ నాగరకత వెల్లివిరియుచుండెను జనక, అజాతశత్రు, జనమేజయ, పరీక్షిత్వాది ప్రతాపశాలురగు రాజుల వర్ణన లివట మనకు గాన నగును. అయిన దక్షిణ భారతమున నుండియు వారిని గురించి యేమాత్రముల్లేఖింపబడలేదు. దీని సవశ్యముగ నాటి యాచార్యులకు దక్షిణప్రదేశ పరిచయముండ లేదనచ్చును.

కురు పాంచాలము లాఱ్యుల ప్రాచీన రాజవంశములు. వేటి ధీర్జ సమీపమున కురువీరుల ప్రసిద్ధిమగు రాజధానియుండినది. సుదాసుని యుద్ధములలో వివరింపబడిన పండ్రవంశీయులగు నుత్తర కురు, మరియు నుత్తర చూద్ర, వంశజులు హిమాలయముల కావలవసించుచుండినట్లు ఐతరేయ బ్రాహ్మణములనుండి తెలియుచున్నది. “టాలిమి”, నుడివిన “ఓహోర్కోర్టు” ఉత్తరకురువంశమే, అయిన నీ జాతి “కాశ్మిర” మార్గమున కాశ్మీరమున వసియించుచు గంగా తటముల వరకు సాగివచ్చినది. నీటిపట్టులందు వసించు కురుకులమును జూచి పాంచాలులు ముందుకు వడచి “కనాజ్” [కన్యాకుబ్జము] సమీపమున తమ రాజ్యమును స్థాపించిరి. ఈ పాంచాలులు ఋగ్వేదమున నుల్లేఖింపబడిన “పంచజ”, నులే యగుదురు.

ఈ యుభయకుల వర్ణనములతో బ్రాహ్మణములు నిండియున్నవి. వీరి యజ్ఞాదంబరము, పురోహితులతీవి, విద్యా పరాక్రమములు, సభ్యత మున్నగునవి బ్రాహ్మణములనుండి విశేషముగ దెలియును. వీరప్పుడు

కోశలను కృషిచేయులు, దాపములు వైశాంసుకులేను. వీరి చెంత రాజ్యసంపద,
సుకశీత వైశ్యులు, రాజపూసాదములు, మంత్రులు, రాజసభలు, రథసభలు
రగ పదాతి దళములుండినవి. కృషియుగ పురోహితులువైకిసాగుచు శర్మ
కార్యముల దెంచవారంభించి. ధార్మిక, సాంఘికానుభవము నియమాను
సారముగ ప్రజలకు గలిగించబడుచుండెను. స్త్రీలకు లగిన గౌరవము
లభించుచుండెను. వారు స్వతంత్రులుగ నుండిరి. కొందర నేకపత్నులను
జేసికొనుటయు వాదకులలో నుండినది.

కురు, పాంచాలరచో యుద్ధములు జరుగుచుండెను. గంగాయము
నల మహాప్రళయము జనాశ్రితమైనప్పుడు గొందరు గంగనదాటి ముందుకు
సాగిరి. వారీ ప్రకారముగ నదులదాటుచు పుర్వాభిముఖులై “గండక్కి,
నదీతీరము వరకు వ్యాపించి రాజ్యములు స్థాపించ గలిగిరి. “గండకము”
కోశలమునకు బూర్వమునను, విదేహమునకుపశ్చిమమున నుండినది. లోలోన
విదేహుల రాజ్యముత్తర భారతమున ప్రధానరాజ్యమయ్యెను.

జనక చక్రవర్తినిగురించి బ్రాహ్మణములనుండియు, నుపనిషత్తుల
నుండియు మనకు దెలియుచున్నది. ఇతడు రాజు మాత్రమే గాక, గొప్ప
విద్వాంసుడై యుండెను. ఇతడు శాస్త్రార్థముల జేయుచు విద్వాంసుల
దుష్టే నొందించుచుండెను. ఇట్లు జేయుటనలన నీతని కఖండభ్రాతృ జేహరి
యుండినది. ఒకప్పుడు గాశీరాజగు నజాత శత్రుడు “ప్రజలు తమకు
విజయగు సుగతుడు జనకుడే యని పరుల లిడుచున్నార”ని నుడిచెను.
ఈ జనకు నాస్థానముననే మిక్కిలి ప్రజ్ఞావంతుడగు యాజ్ఞవల్క్యుడు పురో
హితుడుగ నుండెను. ఇతడు యజుర్వేదమును సంస్కరించి, శతపథ
బ్రాహ్మణమును రచించెను. యజ్ఞ విధులను జక్కగ దెలిసినవాడైనను
పురోహితుల మిక్కిలి గౌరవించు చుండెను. ఇతనికి యజ్ఞ కర్మలలో
నంతగా పట్టంపు కేనట్లు శతపథ బ్రాహ్మణము నుండి సుప్రసన్ను మగుచున్నది.
జనకుడు పురోహితులకు దెలియని బ్రహ్మజ్ఞానమును బడసి యుండెను. ఈ
కారణమున ననేక పురోహితులు విద్వాంసులు బ్రహ్మజ్ఞానమును బడయు
టకై యితని చెంత కేతెంచు చుండిరి. ఆతడందర నాదరించి సత్కరించు
వాడు. అయిన నీ రహస్యమును మాత్రము బయల్పరచు వాడు కాదు.
అ కాలమున క్షత్రియులు కర్మకాండనేవగించు కొనుచుండిరి. క్రియా

సంస్కారములలో శ్రమయు శ్రద్ధయు, బ్రహ్మకర్మలవిధిగా జేయుచు తత్త్వము నశ్వేషించుచుండిరి. వారొకప్పుడ అశ్వేష్యులై చార ప్రయత్నమునకు బ్రాహ్మణులు వనుయోగము నొప్పుకొని యుండిరి. ఈ విదేశాదేశపు రాజుపక్షపక్షిచారముల లెక్కెత్తించుటచే రాజులు, విద్యావంశు లీతని నధికముగ గౌరవించుచుండిరి.

ఉపనిషత్తులతో ననేక ప్రమాణములు, క్షత్రియులే స్వర్ణబోగములగు నుండిరను విషయమును జూచుచున్నది. ఉపనిషదధ్యాయములలో నీ ప్రమాణముల సంగ్రహ పరచితిమి. క్రీ. పూ. 2,000 సం॥ ల నాడు బ్రహ్మజ్ఞానమును క్షత్రియులు బహసియుండిరి.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములు

నాలుగువేల సంవత్సరముల నుండి వేదములు యుద్ధయాగాది కర్మల ప్రోత్సహించుచున్నవని మహర్షులొప్పుకొని యున్నారు. బ్రాహ్మణము లను వేదములు గనే సమ్మతించిన వారిలో శబర, పితృగూతి, శంకర, కుమారిల, విశ్వరూప, మేధాతిథి, కర్క, వాచస్పతి, మిత్రీ, రామానుజ, ఉబ్బట, సాయణాదులు, కలరు, అయిన 19 వ, శతాబ్దాంతమున బ్రాహ్మణములు వేదములు గావని దయానందుడు జాక్షెను. క్రమముగ నాంధ్ర విద్వాంసులు వైదికాను సంధానము కైపు తమ లక్ష్యమును సాదించిరి. అధర్వణవేదమును గురించి (నాసిన ప్రకరణములలో నుపనిషదులయు. బ్రాహ్మణములయు నుదాహరణముల బొందు పరచితిమి. అవిగాక “గోపథ” బ్రాహ్మణము [పూ. భా. 2-10] లోని యీ వాక్య ఇంకను స్పష్ట మొనర్చుచున్నది.

“ఏవమిమే సర్వేవేదానిర్నితాః సకల్వాః సరహస్యాః సబ్రాహ్మణాః
సోపనిషత్కాః సేతిహాసాః సాన్వాఖ్యానాః సపురాణాః సస్వరీః
ససంస్కారాః సనిరుక్తాః సాను శాసనాః సాను మాన్వానాః సవాక్యో
వాక్యాః”

అర్థము :— ఈ ప్రకారముగ సమస్త వేదములు కల్పిములతో, రహస్యములతో, నుపనిషత్తులతో, నితి హాసములతో, అన్యభాషానములతో, ఋరాణములతో, స్వరగ్రంథములతో, సంస్కార గ్రంథములతో, నిరుక్తముతో, ననుకాసనములతో, ననుభూర్జనములతో, వాక్యావాక్యములతో విరచితములైనవి.

ఇవిగాక, సాణిని తన యష్టాధ్యాయితో నిట్లు వివరించి యున్నాడు:
1. దృష్టం సామ 4-2-7   3. పురాణప్రాక్తేషు బ్రాహ్మణకల్పేషు
4-3-105

2. తేనప్రాక్తం 4-3-101   4- ఉపజ్ఞానే 4-3-115
5- కృతేగ్రంథే 4-3-116

మీమాంసా మాత్రమున [12-3-17] గూడ బ్రాహ్మణములు సంహితలనుండి వేరని తలచ బడినవి —

“మంత్రోపదేశో వానభాషిఃస్య ప్రాచీనాపపత్తే రాభిషిక్తః శ్రుతిః ||”

భాషికిములు శ్రుతులుగావని యర్థము.

“భాషాస్వరో బ్రాహ్మణే ప్రవృత్తః”

బ్రాహ్మణములలో భాషాస్వర ప్రయోగమున్నది. నై నుదహరింప బడిన ప్రమాణములకన్న ముఖ్యవిషయ మేమన నే విద్యావంశుడును బ్రాహ్మణ గ్రంథములను గురించిన ఋష్యాదుల యనుక్రమణికను వినలేదు. సంహితల ఋష్యాదులకర్తృమణిక యుండినప్రతికిని కాఫల శేఖరతో వ్యవహార మగుచున్న బ్రాహ్మణ భాగము, సంయక్త సంహితల యనుక్రమణికలలో గూడ బ్రాహ్మణ భాగముల యనుక్రమణికల యొక్కయు ఋషుల బేర్కొన లేదు. కేవలము ప్రజాపతిని మాత్రమే బ్రాహ్మణముల ఋషి యని పలికి యీ విషయమును వదలివేసిరి.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములకు వేద సంజ్ఞ యేలకల్గినో విచారించిన, పురోహితుడు వేదములు యజ్ఞపరములను సంప్రదాయమును వలయుంచి

తద్వారా భృతి సేర్పాటు చేసికొనెను. వేదముల గంకణ మునర్చుకొనుటయే యతని పని. ఇంతేగాక వేదములకు రస వోచినట్లుగ బ్రాహ్మణముల నుండి వ్యాఖ్యల జేయఁజెను. కావుననే యతడు బ్రాహ్మణ (గంధములకు మహత్వము గలిగించెను. కాకిలో విశుద్ధానందుడు దయానందునితో శాస్త్రార్థమొనర్చుచున్నప్పుడొక బ్రాహ్మణపత్రికను వేదమని పేర్కొనబడెను.

పురోహితులకు యజమానుని స్త్రీ, పుత్ర, ధాన్యాది సంపదనై అధికారముండినది. మధ్యకాలమున యజ్ఞముల పేరిట హైందవ జీవనమున వ్యభిచారము తాండము సలిపినది. ఇట్టి చర్యలచే నెందరో రమణీమణులు తమ ప్రాణమానముల గోల్పోయిరి. హింసకు రాజ్యమందంతటను చొరవ గలిగి వేల పశువులు యజ్ఞము పేర వధింపబడుచుండెను.

అన్ని బ్రాహ్మణ (గంధముల పరిధానవిషయము యజ్ఞాదంబరమై యున్నది. ముమ్మందు వ్రాయబడఁవిషయ సూచీద్వారా నిది విశేషమగును. ప్రతివేద బ్రాహ్మణము నందునొక విశేషమున్నది. ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములలో హోతకు [ఋచలబఠించువాడు] యజ్ఞ విషయ కర్తవ్యములు వర్ణింపబడినవి. సామవేద బ్రాహ్మణములలో ముఖ్యముగ సుద్ధాత [సామ వేత్త] కర్తవ్యము లభివర్ణితములు. యజుర్వేద బ్రాహ్మణములలో సవ్య ర్యుని [యజ్ఞముజేయునతడు] కర్తవ్యములు నిర్దేశింప బడినవి.

బ్రాహ్మణములలోని ప్రత్యేక విషయముల సప్తకరణ

ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములలో నైతరేయ బ్రాహ్మణము లన్నిటికన్న మహత్వము గలవిగనున్నవి. ఇవి 40 అధ్యాయములు లేకనైనైదైదధ్యాయముల యొనమిది సంచికలుగనున్నవి. వీనిలో చివరి యధ్యాయములు పదియును తరువాతి రచనలవలె గనపట్టు చున్నవి. గ్రంథవిషయమును బట్టియు, నిదేవిషయమును పూర్ణముగ వర్ణించు 'శాంఖ్యాయన' బ్రాహ్మణములో వీనిని గురించిన ప్రస్తావనయే లేకుండుట వలనను, నవీనములని డెలియుచున్నది. తక్కిన వాటిలో మొదటి యొందు పంచికలకన్న తరువాత మూడు పంచికలు నవీనములని తోచును; వాటిలో 'అ' కారమును క్రొత్త పద్ధ

తి.గో.బ్రహ్మగిరి. వీటిలో బోల్చిన మొదటియంతయు విశుద్ధమైన ప్రాచీన బ్రాహ్మణపద్ధతిలోనున్నది. ఈ బ్రాహ్మణములో 'సోమయాగ' మెక్కువగ వర్ణితమైనది. దీని యధ్యాయములలో నొకటినుండి పదునారువరకు—2క దినమున పరిసమాప్తమగు 'అగ్నిష్టోమ' యాగము వర్ణింపబడినది. మరల 17, 18 లలో 'గవామయన' యాగమభివర్ణితము. ఇది 360 దినము లాచరింపబడును. 19-24 వరకు ద్వాదశాహయజ్ఞము వర్ణింపబడినది. 25 నుండి 32 అధ్యాయముల వరకుగల వాటిలో అగ్నిచోత్ర వర్ణనమున్నది. చివరగల 33 నుండి 40 వరకుగల యధ్యాయములలో రాజనూయయాగము చెప్పబడినది. ఈ ప్రకారముగ నిది యన్నిటికిన్ని ప్రాచీనమై సంపూర్ణముగ యజ్ఞయాగముల వర్ణించు బ్రాహ్మణమై యలరారుచున్నది. దీనినందందు ప్రాసంగికముగ కథానకములు, వితిహ్యములు, వేదమంత్రముల వ్యాఖ్యలును గలవు.

మఖ్యముగ బ్రాహ్మణముల సంఖ్య యెంతవరకు గలదో మనమిప్పుడు జాడవలసియున్నది. మొత్తము బ్రాహ్మణములు 35 గలవు. వీటిలో 15 ప్రచురితములైనవి. రెండు ప్రకటింపబడనప్పటికిని లభించుచున్నవి. తక్కిన 18 బ్రాహ్మణములున్నట్లు సాహిత్యమున దెలియునే కాని లభ్యములు గాకున్నవి.

ఇట్లు లభింపని బ్రాహ్మణములు :—

1. చరక బ్రాహ్మణము (యజుర్వేదీయము) విశ్వరూపాచార్య కృతమగు 'బాలక్రీడా' టీకలోనుద్భవము. పౌనపభాగపు పుట 48, 80. ద్వితీయభాగపు 86, రెండవభాగమందలి 87 వ పుటలో నిట్లు వ్రాయబడినది.

‘తథా అగ్నిష్టోమీయ బ్రాహ్మణే చరకాణామ్’

ఈ యాజుషము చరక కాఖ్యయొక్క ప్రధాన బ్రాహ్మణమై యుండినది. దీనికి సంబంధించిన యారణ్యకము ప్రాచీన మాస్తలిపిలో లాహోరు పుస్తకాలయమున గలదు. ఇది ఎక్కువగ సప్తప్రపాతాత్మకమగు 'మైత్ర్యుపనిషత్తు'ను పోలుచున్నది.

2. శ్వేతాశ్వతర బ్రాహ్మణము (యజుర్వేదీయము) 'బాలక్రీడా' టీక ప్రథమభాగము 3 వ పుటలో నుద్భృతమును 'శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్' దీని యారణ్యక భాగమైయున్నట్లు తోచుచున్నది.

3. కాతక బ్రాహ్మణము [యజుర్వేదీయము] తెత్తిరియ బ్రాహ్మణపు గొన్ని యంతిమ భాగములకు గూడ 'కాతక' బ్రాహ్మణము లంచును. అయితే 'కాతక బ్రాహ్మణము' వానికన్న భిన్నమైనది. ఇది 'చరక'ముల వ్యాదకావాంతర విభాగములలో నొకటి. దీని యారణ్యకముల వాగ్దేవతలుగొన్ని యైహికములలో గ్రీధాలయములలో నున్నవి. శ్రీనగరము, కాక్తిరులలో దీనివాగ్దేవతలని ప్రతీతి ఎఫ్. బి. క్రేడనగారు సంపాదించిన 'మైనర్ ఉపనిషత్స్' ప్రథమభాగము పు. 31-42 వరకు ముద్రితమైన 'కతకుప్రకృతి' త్రిశైబ్రాహ్మణ పుటంతిమ భాగముగనో, తదన్యమై యుండవచ్చు. దీనివచనములను 'యతిశర్మ సంగ్రహము'లో - విశ్వేశ్వర యత్యతి, అనందాశ్రమము పూనాసంస్కరణము [1909]-పుట 22 పంక్తి 26; పు. 76 పం 9 లో 'కాతక' బ్రాహ్మణమును పేరుతో నుద్ధరింపబడినది.

4. మైత్రాయణీ బ్రాహ్మణము-[యజుర్వేదీయము] బోధాయన శ్రాతనూత్రములు 30, 8 లో నుద్భృతము. 'వాగ్దేవ'లోని మిక్కిలి కృష్ణ బ్రాహ్మణమొకటి కీ బ్రాహ్మణమును గురించి ప్రశ్నింపగా నతడు దీని యస్తిత్వమేతనకు దెలియదని నడిచెను. వారు చెప్పినట్లుగా నా సహితలలోనే బ్రాహ్మణము లిమిడియున్నవి. అయితే పూర్వాశ్చర్యములగు 'బోధాయనశ్రాతనూత్రము'ల పరమాణము ముద్రితగ్రంథములలో నగుపడలేదు. కావున బ్రాహ్మణము పేరుగనే యుండవచ్చును. 'మైత్రాయణీ' యుపనిషత్తుగూడా నీ బ్రాహ్మణముంగుటకు దెలియవచ్చును. అయితే పూర్తిగానిష్టముగుటకు 'మైత్రాయణీ' సంహిత మరల ముద్రింపబడుటావశ్యకమైనది. బగోడా నూచీపత్రము [1925] సం 79 లో వాటి హస్తప్రతులు ముద్రితముగ నుద్భృతముగ నుద్ధరింపబడినది. 'బాలక్రీడా' భా. 2 పు. 27 పం. 3 లో నొక శ్రుతి యుద్భృతమైనది. కాని దానినే విశ్వేశ్వర యతి 'శర్మసంగ్రహము' పుట 76 లో 'మైత్రాయణీ' శ్రుతిపేర నుద్ధరించుచున్నది.

5. భాషావిద్యాశాస్త్రము - బృహద్రథా 5. 23. భాషిక
మాత్రములు 3. 15. నారదశతా 9. 13, మహా భాష్యము 4.2.104లో
దీని మత, నామము లుల్లేఖింపబడినవి.

6. జాబాలబ్రాహ్మణము, [యుజుర్వేదీయము] జాబాలశ్రుతి
కొంతపర్వము, 'బాలక్రీడ' భా. 2. పు. 91, 95 లో సుద్ధరింపబడినది.
ఇది బహుశః బ్రాహ్మణపాత్రమైయుండునేమో 'బృహజ్జాబాల' పనివత్తు?
క్రాంతి. అయిన "జాబాలపనివత్తు" ప్రాచీనమైనది. ఈ శాఖకు
సంబంధించిన 'గృహ్యసూత్రము' [జాబాలీగృహ్యము] గాతమధ్యగ్నసూత్ర
'మస్కరీ' భాష్యపు పు. 67.389 సుద్ధృతమైనది.

7. వైంగీబ్రాహ్మణము - దీనికే 'వైంగ్య'మనియు, 'వైంగాయతీ'
బ్రాహ్మణమనియు మారు పేర్లుగలవు. ఇది 'యాపస్తంబశ్రౌతసూత్రము
5. 18. 8. 5. 29, 4 లో సుద్ధరింపబడినది. శ్రీ శంకరాచార్యులవారును
దీనిని 'కాశీకసూత్రభాష్యము'లో సుద్ధరించినారు. వైంగీశ్రౌత
గురించి మహాభాష్యము 4. 2. 66, లో వ్రాయబడియున్నది.

8. కాయాయన బ్రాహ్మణము-[సామవేదీయము?] ఆపస్తంబ
శ్రౌతసూత్రము 10. 12. 13, 14. 21. 1604, 18. పున్నసూత్రము
8.8.184లో సుద్ధృతమైనది. సామనాచార్యులు తమ 'ఋగ్వేదభాష్యము'
'తాండ్యబ్రాహ్మణ' భాష్యములలో దీనిని మిక్కిలిగ నుదహరించిరి.
బాలక్రీడా భా. 1. పు. 38 లో దీని కల్ప ముదాహరింపబడినది.

9. కంకతిబ్రాహ్మణము-ఆపస్తంబ శ్రౌతసూత్రము 14-20లో
పేర్కొనబడినది. మహాభాష్యము 4.2. 66 'కీర్ హర్న్' సం. పు. 286
సం. 12 లో 'కాంకతా' ప్రయోగమున్నది. దీనికలనగూడా కంకతిశాఖ
యన్నట్లు దెలియుచున్నది.

10. సౌతిబ్రాహ్మణము-[మహాభాష్యము] 4.2.66.4.3.105
లో దీనిగురించి వ్రాయబడినది.

11. కాలబహుబ్రాహ్మణము - [సామజీయము] అధ్యస్తంబశ్రోతము 20, 9, 9 లో సుహరింపబడినది. శ్రుమ్మనూత్రిప్రసాదకము 8- 8 1 54లో సూడ గది యుదాహృతము.

12. కైలాశిబ్రాహ్మణము - అధ్యస్తంబశ్రోతము 6. 4. 7. లో సుద్వృతము.

13. కాశికీబ్రాహ్మణము - నోభిల్పహ్యసూత్రము 3. 2. 5. లో సుహరింపబడినది యిది 'ధర్మసక్రంభ' 'అంతర్వామి' 'దివాకీకే', 'ధిష్ణస్తి' 'శింశుమార' 'బ్రా. అతో సమానమైన యొక బ్రాహ్మణమై యుండవచ్చు.

14. భాండికేయ బ్రాహ్మణము - [యజుర్వేదీయము] భాషిక సూత్రము 3. 26 లో సుద్వృతమైనది.

15. ఔశేయబ్రాహ్మణము - (యజుర్వేదీయము) భాషిక సూత్రము 3. 26 లో సుద్వృతము.

16. హోదివిక బ్రాహ్మణము	} ఈ మూడున మహాభావ్యము 4. 3. 104 లో సుద్వృతమైనది.
17. తుంబక బ్రాహ్మణము	
18. అరుణేయ బ్రాహ్మణము	

[బ్రాహ్మణముల సంకలనకాలము :

బృహదారణ్యకము 4. 6. 3 మరియు 6. 5. 4 లలోని సంకలన బ్రాహ్మణముల ననుసరించి బ్రాహ్మణ వాక్యముల కాదిప్రచనకర్త బ్రాహ్మణునియే తలపబడినది. పశ్రాపతి, మన్వాది మహర్షుల నామములను బ్రాహ్మణ ప్రవచనకర్తలలో పేర్కొనబడుచున్నవి. అనేక బ్రాహ్మణాంశములు మిక్కిలి ప్రాచీనములైనను అవి యేకకాలమునకు జెందినవో నిశ్చయించుట కష్టమైయున్నది. ఇట్లున్నను వీటిని మహాభారతకాలమున కృష్ణద్వైపాయనులు - వేదవ్యాసుని మరియు వారి శిష్యులైనవారలు సంకలన మొనర్చిరని చెప్పవచ్చును. శతపథాదిక బ్రాహ్మణములలో భారత

రచనా కాలమునకు కొంత నుందున్నయైతిహాసిక వ్యక్తులపేర్లు పెక్కు
స్థలములలో వివరింపబడినవి. అవి ఇట్లు —

1. త్రేతేనహైర్నన భరతోదా వ్యన్తిరీజే.....

తజే తద్దాధయాధి గీతిమ్ —

అష్ట సప్తతిం భరతో దౌవ్యన్తిర్యమునామను, గంగాయాం వృత్తి
ఘ్నైబధ్నాత్ పంచ పంచాశత హయాన్ ఇతి 11.

శకుంతలానాడవిత్యస్సరాభరతందధే.....13

మరియు —

శతపథము 13. 5. 4.

వితేనహవా విందేగి మహాధిషేకేణ

ద్వీపతమామామతేమోభరతం దౌవ్యన్తిమభిషిషేచ,

మహాకర్ణ భరతస్య నపూర్వే వాపరేజనాః

దివం మర్త్యఇహస్తాభ్యాం । నోదాపుః పంచ మానవాః॥ ఇతి

విశలేయ బ్రాహ్మణము 8. 23.

ఈ గాధలు, యజ్ఞగాధలు, శ్లోకములలో వివరింపబడిన శకుంతలా
భరతుల కేర్పు మహాభారతకాలమునకు కొంచెము ముందున్న వేయునుట
ఈ బ్రాహ్మణములు మహాభారతకాలమునాటి వనుట సయ్యక్తికముగ
నందును.

2. బ్రాహ్మణగ్రంథములు మహాభారతము నాటివని చెప్పటకు
మహాభారతమే సాక్షిగనున్నది. మహాభారతాదిపర్వమున 64 వ అధ్యాయమున ఇట్లు వ్రాయబడినది.

(బహువోబ్రాహ్మణా నాంచతథానుగ్రహకాంక్షయా'

వివ్యాస వేదాన్ యస్మాత్ సతస్మాత్ వ్యాస ఇతిస్మృతః 130. శ్లో॥

వేదానాధ్యాపయామాస మహాభారత పంచమాన్,

మమన్తం కైమినించైలం శుకంచైవ స్వమాత్మజం,

131.

పృథుర్వరిష్ఠోఽరదో వైశంపాయన మేవచ,

సంహితా వైఃపురత్తేన భారతస్యప్రకాశితాః

132.

అర్థము — వేదవ్యాసులకు సుమంతుని, కైమిని వైశంపాయనను, వైలలను నలువైపు శిష్యులంపిరి. ఈ గుర్తులి నెరుకు వేదాగ్రయనానికిముల పారసుల గావించెను. ఈ వ్యాసులపరాశిష్యుని వ్యాసుడేగాని యన్యఁడు గాదనుటకు మహాభారత కావ్యపర్వమున 103వ ఆధ్యాయములో నిట్లున్నది.

వివిక్తే పర్వతతలే పరాశస్యోచుహరహః
వేదానధ్యాపయామాన వ్యాసుశిష్యాన్ నుహతిహః 26.

సుమన్తుంచ మహాభారతం వైశంపాయనమేవచ,
కైమినించ మహాప్రాశ్నం వైలంచాపి తపస్వినః 27.

వైశంపాయనుడే చరితుడందురు. కాని కావ్యప్రతి 4. 3. 104 లో నిట్లు వ్రాయబడినది.

వైశంపాయ నాస్తేవాసిలోకప.....

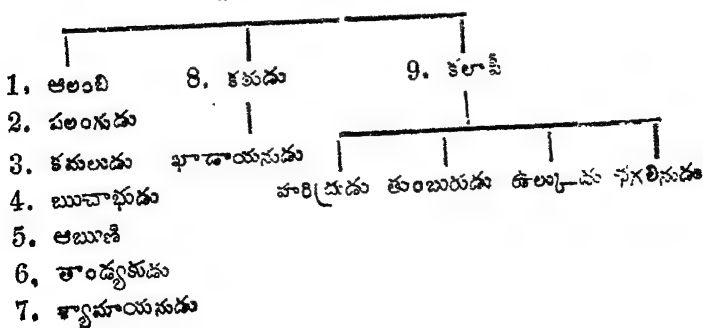
చరక ఇతి వైశంపాయన స్యాఖ్యైః

తత్ సంబంధేన సువ్రతదస్తేవాసి నశ్చరకా ఇత్యుచ్యతే,

మరల మహాభాష్యము 4. 3. 104 లో పఠంజలి- “వైశంపాయ నాంతే వాసి కరుః కితాస్తేవాసి ఖాడాయనః । వైశంపాయనాంతే వాసి కలాపీ” అని వ్రాసియున్నాడు.

ఈ శిష్యపరంపర నిట్లు తెలిసికొనవచ్చును

వైశంపాయనుడు (చరకుడు)

పీఠాల్ 1-3 ప్రాచ్యులు; 4-6 ఉదీచ్యులు. 7-9 మాన్యములు.

మహాభావ్యము 4. 2. 138. కాశికాశ్పత్తి 4. 3. 104 పూర్వోక్త
సామములనుండి —

1. హరిద్రవిణః, 2. తౌంబురీవిణః, 3. ఆరుణిః,

ఈ ముచ్చెరును మహాభావ్యము 4. 2. 104 లో బ్రాహ్మణగ్రంథ
ప్రవచనకర్తలనబడిరి. మరియు సాంప్రతికములగు బ్రాహ్మణములన్నియు
మహాభారతకాలమున సంక్రిహింపబడినవని నిర్వచాదముగ తెలిసినది.

3. యజ్ఞవల్క్యులును మహాభారతము నాటివారే, మహాభారత
సభాపర్వము 4 వ అధ్యాయములో —

“బ్రహ్మదాల్భ్యః నృగళిరాః కృష్ణద్వేషాయినః శుకః సుమస్తర్జయినః
కైలో వ్యాసఃష్యాస్తథావయమ్. 17. తిత్తరిర్యాజ్ఞవల్క్యశ్చసనుతోశో
మహర్షణః”

ఈ మహర్షులందరు యుధిష్ఠిరుని సభలో శోభిల్లుచుండిరి.

శతపథ బ్రాహ్మణము యజ్ఞవల్క్యప్రోక్తమైనది, దీనిని గురించి
కాశికాశ్పత్తి 4. 3. 105 లో నిట్లు వ్రాసియున్నది.

బ్రాహ్మణేషుతావత్ భాల్లవినః.

కాయ్యాయనినః విశరేయిణః,

...పురాగప్రోక్తేష్వీతికిం,

యజ్ఞవల్క్యుని బ్రాహ్మణాని...

యజ్ఞవల్క్యదయోఽచిరకాలా

ఇత్యాఖ్యానేషువారా.

జయోదిత్యుని యీ వ్రాత మహాభావ్యమునకు విరుద్ధముగ నున్నది.
ఇతని యనుమానమునకేకో యొక ప్రాచీనాఖ్యాయక కారణమై యుండ
వోవు. అయిన నతని యభిప్రాయము దానినుండియు సిద్ధించుటలేదు.

బౌద్ధుని గ్రంథముల యవాంతర భాగములకును బ్రాహ్మణములని పేరు. శతపథ బ్రాహ్మణములోని యనేకావాంతర బ్రాహ్మణము లత్యంత ప్రాచీనములు, వాటి దృష్ట్యా యాజ్ఞవల్క్యు ప్రోక్తములగు బ్రాహ్మణములు నవీనములు. ఆఖ్యానములోని లేఖాభిప్రాయము సమగ్ర శతపథ బ్రాహ్మణమునకు గాక దానియవాంతర బౌద్ధునిములకు సంబంధించినది. “భౌద్ధవి” “కాయ్యయి” “నైతరే” యాది బ్రాహ్మణములకు ప్రవచనములు వ్రాయు బడినప్పుడే శతపథ బ్రాహ్మణమునకు వ్రాయబడినది. వీనిలో నైతరేయ బ్రాహ్మణ ప్రవచన కర్తయగు “మహిదాసు” ముప్పాదులకన్న ప్రాచీనము [యాజ్ఞవల్క్యున గృహ్యసూత్రము 3. 4. 4.] యాజ్ఞవల్క్యుడును వీనికి సహకారిగ నున్నాడు. అయిన నీ యాజ్ఞవల్క్యుడు మహాభారత కాలమున నుండి శతపథ బౌద్ధునిమును ప్రవదించెను.

వాల్మీకి రామాయణము బాలకాండ, సర్గము 71, శ్లో. 6 ననుసరించి సీత తండ్రియగు దైవరాత జనకునితో యాజ్ఞవల్క్యునకు సంవాదము జరిగియుంపినది. మహాభారత శాంతిపర్వములో 315 అధ్యాయము శ్లో. 3. 4., అ 323 శ్లో 22, 23, లలో దైవివయము వివరింపబడినది. దాని నెవరును సందేహింపరు. దైవరాతి జనకుల కేవలం దేవచ్చును. మహాభారత కాలమున నొక ప్రసిద్ధ జనకుడుండెను. అతనికి వైయాసియగు కుకునకును సంవాదము జరిగినది. దైవరాతి జనకుడే కాలము లేక కొంచెము మొదటి వాడుగ నుండియుండును. మహాభారతమున నిదేశింపరాంత్యమున భీష్ముడు దైవరాతియగు జనకునకును, యాజ్ఞవల్క్యునకును జరిగిన సంవాద నైజమును దైవరాతియగు జనకున నీగియే తెలిసికొనియుండెను.

భీష్ముడువాచ— ఏ తన్నయాప్తం జనకాత్ పురస్తాత్
తేనాపిచాప్తం పృథయాజ్ఞవల్క్యుత్
జ్ఞాతం విశిష్టం సతథాహీయజ్ఞా
జ్ఞానేదుద్ధం తరతేన యజ్ఞః 109.

శాంతి పర్వోపదేశ సమయమున భీష్ముని వయసు 200 సం॥ లకు కొంత తక్కువై యుండును. ఈ లెక్క ప్రకారము దైవరాత జనకుడు మహాభారత యుద్ధమునకు 150 సం॥ లోపుననేయుండి యుండును. కావున

శతపథ బ్రాహ్మణము గూడమహాభారత కాలముననే పోక్తమైనదని తలవచ్చును.

4. శతపథ బ్రాహ్మణము తత్ప్రవచనకర్తయగు యాజ్ఞవల్క్యుడును మహాభారత కాలమువారే యనుటకు శతపథబ్రాహ్మణమే సాక్షిగానున్నది.

ఇట్లు:—

“అథపుష్పదాజ్యం తదుహు చరకాధ్వర్యుః పుష్పదాజ్యమేవాగ్రేభి
ధారయన్తి పాగ్రిణా పుష్పదాజ్యమితి వదిస్తస్తదుహ యజ్ఞకల్యాణం

చరకా-ధ్వర్యురను వ్యాజపాద్యః శతపథము 3. 8. 2 24.
తాదహ చరకాః, నానైవ మంత్రాభ్యాంజువాప్తి ప్రాణోదానా
వాఽప్యైతో నానావీర్యా ప్రాణోదానాః కుర్మంతి వదిస్తస్తదుత
థానకుర్యాద్- శతపథము. 4. 1. 2. 19.
యదితం చరకేభ్యో వాయతో వాసు బ్రవీత్ శ. 4. 2. 4. 1.
తదుహు చరకాధ్వర్యవో విగృహ్యంతి శ. 4. 2. 3. 15.
ప్రాజాపత్యం చరకా ఆలభస్తే శ. 6. 2 2. 1.
ఇతివాస్మాహ మహితీర్థ్యంచరకాః ప్రాజాపత్యేపకావాహురితి,
శతపథము 6. 1. 1. 10.
తదుహు చరకాధ్వర్యుః, శతపథము 8. 1. 3. 7.
ఇత్యాదిస్థలములలో “చరకః, లేక ‘చరకాధ్వర్యు’ అని చెప్పబడిన
వారందరు వైశంపాయనుని శిష్యులే. వాయుపురాణ పూర్వాధ్యమున
అధ్యాయము 62 లో గూడా నిది సమర్థింపబడినది.

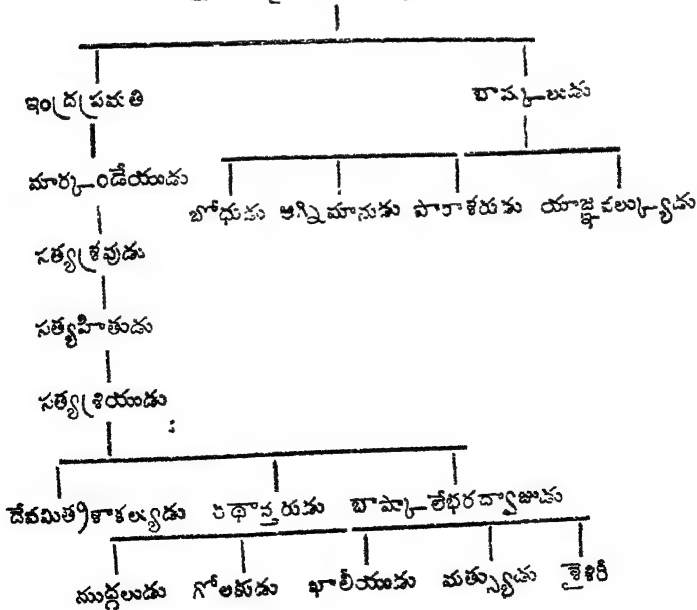
(బ్రహ్మహత్యాతుయైశ్చిల్లా చరణా చ్చరకాః స్మృతాః,
వైశంపాయన శిష్యాస్తే చరకాః సముదాహృతాః 23.

ఇదివరకు చెప్పినట్లుగా చరక- వైశంపాయనులు మహాభారతకాలము
నకు సంబంధించినవారు. ఇట్లుండ నీ గురు శిష్యులను గురించి చెప్ప
గ్రంథము మహాభారతమునకు ముందెన్నడు నుండజాలదు.

[5] యాజ్ఞవల్క్యుడు, శతపథ బ్రాహ్మణము మహాభారత
కాలముననుండినట్లు చెప్పట కింకొక ప్రమాణముగలదు.

జనకమహారాజు సభలో యాజ్ఞవల్క్యునకు తదితర ఋషులకు జరిగిన గొప్ప సంవాదమును గురించి శతపథ బ్రాహ్మణమున కాండము 11-14 లో నున్నది. ఋషులలో నొకడు విదగ్ధశాకల్యుఁడుండెను. 11. 4, 603. యాజ్ఞవల్క్యుని యొక ప్రశ్నకు సమాధాన మొసగ కంటుచే నతని మూర్ఖము పడిపోయినది. 14. 5, 7, 23. ఈ శాకల్యుడు ఋగ్వేదప్రసిద్ధ ఋషిగా నున్నాడు. ఇతడు పదకర్తలలోను సర్వశ్రేష్ఠుడు. ఇతని పూర్వీకేరు దేవమిత్ర శాకల్యుడు. బ్రాహ్మణవాదా సుతుడగు యాజ్ఞవల్క్యుని [వాయు పు. పూర్వాంశము 60-41] తోనీ శాకల్యునకు జరిగిన సంవాదము వాయు పు. పూ. 30. 60 లో గూడ నున్నది. వాయు పురాణ పూర్వాంశము అధ్యాయ 60 యనుసార మీ దేవ మిత్ర శాకల్యుని [విదగ్ధుని] పూర్వోత్తరములందు ఋగ్వేదీయచార్యుల గురుపరంపర యీ క్రిందివిధముగ నుండినది.

వైలుడు [ఋగ్వేదాధ్యాపకడు]

తాంష్య, దైవత, వక్రవింశ, మంత్రోబ్రాహ్మణ, సంహితోపనిషత్, ఆత్మవంశ, సమవిధాన, జైమిన్యూపనిషత్, తలవకార, శాస్త్రాయన, కాలి బవి మున్నగు బ్రాహ్మణగ్రంథములు సిద్ధమయ్యెను.

క్రమక్రమమున వేదములకు గల సహజమహర్షియు నష్టమయ్యెను. స్వాధ్యయములకు ముగియుట వేరిట భయపడి హింసలను, వ్యభిచారములను లగు పాపముల జేయవారంభించిరి. కొన్నికతాబాల వరకి యౌత్వములు సాగుచుండినవి, చివరకు కైస వౌద్ధస్థములయిందెను. ఈ యుధియ ధర్మములును త్పత్రియపరములై బ్రాహ్మణులు, వారి హింసా మయములగు యజ్ఞములకు దిరుద్ధముగ క్రాంతిని బయలు దీసినవి. ఈ ధర్మద్యయము వైదిక ధర్మమున కొచ్చిన యాహూతమువలన బ్రాహ్మణులశక్తి క్షంభి త్తన్నాశిన్న మైనది. వారు వేదాంగముల నిర్మించిరి. శిశ్నాకల్పముల సృజించిరి. వౌద్ధులను జూచి కల్పసాహిత్యమును పోయియున్న నూత్రములను జేసిరి. ఇది నాలుగు విభాగములుగ జేయబడినది. క్రౌత, గృహ్య, ధర్మ, శుల్పనూత్రములని. ఒక్కొక్కరకపు నూత్రముల ననేకాచార్యులు రచించిరి. ఇవన్నియు నుపలబ్ధములు.

క్రౌత నూత్రములలో యజ్ఞవిధులు వర్ణింప బడినవి. గృహ్య నూత్రములలో గర్భాదానాది 18 గృహ్య సంస్కారములభివర్ణితములు. ధర్మనూత్రములలో దైవిక జీవన పద్ధతి, ఉత్తమలోక ప్రాప్తి సాధనము. పుణ్యపాపాదికములు వివరింప బడినవి. మరియు శుల్ప నూత్రములలో యజ్ఞశాలాదికముల నిర్మించుట, తద్విధులు తెలుపబడినవి.

మూడవ వేదాంగమగు వ్యాకరణములో లౌకిక, వైదిక, సంస్కృత భాషా నియమముల వర్ణన లున్నవి. నాల్గవ వేదాంగమున- నిఘంటువున- వైదిక కోశ వర్ణనము [నిరుక్తమీ నిఘంటువునకుటిక]; అయిదవ వేదాంగ మగు ఛందమున లౌకిక వైదిక ఛందోవర్ణనమును; నారవదగు జ్యోతిషమున యజ్ఞసమయోచిత తారలు, నక్షత్రాదిక వర్ణనలున్నవి.

3. గోసభ బ్రాహ్మణ పూర్వభాగమున 1.5 మందియు నిదే సిద్ధుగును "యూన్ మంత్రానపథ్యత్ సచిధర్మణో వేదోఽభవత్"-

4. బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో వేదముల యథేతి, వాగ్వివక్ష చోట బ్రాహ్మణముల యథేతిని గురించి కొంచెమైనను వ్రాయబడలేదు. దీనివలన వాగ్వివక్షములు వేదములుగాను నిర్ణయమును. ఉదాహరణార్థము—... 1. స ఏతాని త్రిశీ జ్యోతిఃపథ్యతపతత్ 2. స్మేతేనోపై సృజత వాయోజ్యోతిఃసాద్విజ్ఞాత్ సామని, స ఏతాంత్రయ్యాం విద్యా మభ్య తప్యత.... 3. తైశస్యా ఏవక్రమైర్వి విద్యామైతేకోరసంప్రాప్నోహత్, ఏతేషామేవ వేదానాం క్షయశ్చ్యాయై గర్భాది త్యుచాం సాగ్విహత్ .... 4. కాపీతకీ వాగ్వివక్షము. 6. 10.

1. స ఇహని త్రిశీజ్యోతివ్యతతతప, తేభ్యస్త్రేభ్యస్త్రయో వేదా లజాయంతాస్తే ఋగ్వేదో వాయోజ్యోతిర్వేదః సూర్యాత్ సామవేదః, 3 స ఇహంస్త్రీక్ వేదాభితతప తేభ్యస్త్రేభ్యస్త్రీణి కుక్రావ్యజాయస్త భూరిత్యువోహత్... 4. శత, 5. 3.

స ఏతాంత్రయ్యాం విద్యా మభ్యతపత్. తస్మాస్తవ్య మానాయాసాన్ ప్రాప్నోహత్ భూరి ఋగ్భ్యః చాంవోగ్యము.

ఉ. 4. 15.

ఈ విషయమునుండి నిర్ణయమున వేదముల బ్రాహ్మణగ్రంథములు సంహితల తోడో ప్రకటితము లైతవి కావు.

5. శతపథ బ్రాహ్మణము 14. 6. 20. 6. లో సృష్టముగ నుపనిషత్తులు వేదములకన్న భిన్నములని యుద్ఘాతమున బడినది.—

1. ఋగ్వేదోయజుర్వేదః సామవేదోధర్వాంగిరస ఇతిహోః పురాణం విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకః సూత్రాగ్ర్యను వ్యాఖ్యానాని వాచైవ సమగ్రీభౌ ప్రజాయస్తే,

ఇంచుమించిదే పాఠమునకు సరిపోయినది శతపథమున 94. 5. 4. 10 లో గూడ వచ్చును. ఇచట సూత్రముల మొదటిభాగమునకు సమముగ నుపనిషత్తులను వేదములనుండి భిన్నములని తలచబడినది, మరియు

బ్రాహ్మణ గ్రంథములే స్వయముగ బ్రాహ్మణ భాగములను నుపనిషత్తులను వేదములను యన నవ్వడు బ్రాహ్మణములెట్లు వేదములు గాజాలును?

6. పాణినీయ సూత్రము:- శౌనకాదిభ్యశ్చందసి 4. 3. 106 నుండి మనకు శౌనకాదివో కాఖ లేక బ్రాహ్మణ ప్రవచన కర్తృగ నుగచుకని తెలియుచున్నది. చాలమట్లుకీ కాఖ అభివ్యుబలదై యుండును. అశ్వలాయ నుడు శౌనకుని శిష్యుడు. శౌనకుని శిష్యుడగుటచేతనే అశ్వలాయనుడు తన శ్రాత సూత్రములు లేక శ్రుత్యసూత్రముల యంతమున నమః శౌన కాయ నమః, శౌనకాయ, అని వ్రాసియున్నాడు.

7. కాఖా ప్రవర్తకుడగుటచే శౌనకుడు వ్యాసునకు సమీపవర్తి. ఇదిగాక మహిదాసుని యైతరేయము గూడ కృష్ణద్వైపాయన వ్యాసునకు దగ్గరే. ఈ యైతరేయము మహిదాసుని ప్రవచన మగుట యైతరేయ బ్రాహ్మణము మహాభారత కాలమునాటిదే. మరయు నిదే మహిదాసుని యుల్లేఖమగుట ఛాందోగ్యోపనిషద్బ్రాహ్మణమును మహాభారత కాలము నాటిదే. ఉపనిషద్బ్రాహ్మణము కొంత తిరువాతనైనను గావచ్చును. ఏలన యాజ్ఞవల్క్యుని ఋషులొకడిననున బ్రాహ్మణము నంతయు నిర్వచించి యుండదు. దీని ప్రవచనమున నెన్నియో వత్సనములు బట్టియుండును. తాండ్యాది ఋషులు ఛాందోగ్యద్యుపనిషత్తుల నిర్వచించునప్పుడు మహిదాసైతరేయమును వేదమును చాలించియుండును. తక్కినఋషులకన్న నీమహిదాసు కొలది కాలమే జీవించి యుండును.

8. శైమిశ్యుపనిషద్బ్రాహ్మణము 4. 2. 11. ను గురించి (కింద వ్రాయబడిన వాక్యముగూడ నిదే విమలమును దెలుపును-

ఏ తద్ధి తద్విద్వాన్ బ్రాహ్మణ ఉవాచ మహిదాస ఐతరేయః.....సహ షోడశకతం వర్షాణి జీవీత్.

9. ఐతరేయారణ్యకము ఐతరేయ బ్రాహ్మణపు టంతిమభాగమే యైయున్నది. దానిలోను మహిదాసైతరేయని పేరుగలదు.

వీరధ్వజుడై తద్విద్యావాహ వహిదాన వికలేయః 2. 1. 3.

దీనినుండి మొదట చెప్పబడిన విషయము బలపడుచున్నది.

పాపింద్ర గ్రంథకర్తలు కైకేష్వరస్థుల తమ కేశవుడు 'గ్రంథములలో' గూలించు చుంపిరను మాటకు లక్ష్య మందుచున్నది. శతబద్ధ బ్రాహ్మణమున యాధ్యక్షత్వము, కాకు పరాశరమిది. వాత్సాయనునిను, వేదాంత సూత్రములలో బాదరాయనునిని ఇత్యేషకాశయః తమతమ కేశవును ప్రయోగించిరి. పరాశరీయమునకు కేశవమిదికిను గాదును. ఇటు సరికొక విషయము గమనార్హమైనది; మహిదాతైతరేయుని వయస్సు 'షోడశశ్చ శతం' నుటపడువారుగా 16 వయసు గాదనుచు. శంకరాదులు నిశ్చయార్థము గ్రహించిరి. పరియు నియ్యదియే గమంబనము. మూడు సకలముల మొత్తము సువత్సములు గూడ 24 + 44 + 48 = 116 ఆగును. కావున మహిదాతైతరేయుడు 116 సం॥ లు జీవించి యుండును.

[10] సామవిధాన బ్రాహ్మణము లి. 9. 3. లో నొకకంకమిట్లు చూపబడనది.

1. ప్రజాపతి.	6. కైమి.
2. బృహస్పతి.	7. పాపింద్రస్థుని.
3. నారదుడు.	8. పారాశర్యాయనుడు.
4. వివశ్వేననుడు.	9. బాదరాయనుడు.
5. వ్యాసపారాశర్యుడు.	10. తాండి.
	11. శాయ్యాయని.

వీరిలో కడపటి యిరువురు తాండ్య శాయ్య యనులు బ్రాహ్మణముల పరిచించిరి. ఈ యాచార్యులు పారాశర్య వ్యాసునకు కొంత

తరువాత వారు కావున వీరి గ్రంథములును మహాభారత సమకాలికములే.
చాలామట్టుకు శతశత బ్రాహ్మణము 6, 6, 2. 20లో—

అథ హస్సాహ తాండ్యః

తాండ్యుః గురించిన విషయ మితనికే.

ఈ ప్రకారమనేక ప్రమాణములనుండి బ్రాహ్మణములు మహాభారత సమకాలికములని నిర్ధారించినది. నాటి వైదిక సూక్తములు, బ్రాహ్మణము లలోని దీక్షములగు మాటలు, వాటి తారతమ్యమును గురించి యిందు కాల్పించితిమేని నాటి సాంఘిక వ్యవస్థమన కట్టెమట నిలచును, కేవల మాకాశమువైపు జూచియు, సూర్యోదయమును దిలకించియు సమ్మోహితులగు నార్యులు క్రమమున జాతిని విస్తృతపరచిరి, జనపదముల సృజించిరి. ప్రజాపతి, రాజ్యము, నాగరికతను సంబంధించిన స్థూలౌపక రణముల పెన్నిటిలో వారు నిర్మించియుండిరి. యిట్టిస్థితిలో వారెట్లు వర్షాగ్ని దేవతయగు నింద్రుని, ప్రభాతాభిమాన యగు నుషను కేవలము నిరాదంబరముగ బూజింపవలరు? ఇప్పుడు వారిలో కొంత రూఢియు, నాదంబరమును, సాసారి కతయు, ప్రమాదముననునవి చేరి యుండినవి. సాయంకాలార్ఘ్యమునందు గొప్పగొప్ప విధానములతో గూడిన రాజసూయాశ్వమేధాదిక దైర్ఘ్య కాలికానుష్ఠానముల జేయసాగిరి, యజ్ఞనియమములు, చిన్నచిన్న మాటలపై గురుత్వము, హిందోద్దేశములు మానవుల స్వచ్ఛహృదయములలో— కేవలము వేదవిశుద్ధ భావనలుగల హృదయములలో— నిర్మలవర్ష జలములలో ధూలీలవములు జేరునట్లు జేరవని. కావుననే బ్రాహ్మణముల రచనాప్రణాళికలో నొక గొప్ప యంతర మేర్పడినది.

ఇదేరీతిగ వైశాఖసాహిత్య చరిత్ర సాగిడవలయు నిదర్శనములు గలవు. మహారాయగ పుట్టితిహాసము, కల్పితగాథలు, పదునాలుగు, పదునైదు శతాబ్దములలోని సాహిత్యపు పోడిడలలో నడువలేదు. 'హ్యామ్', 'గిబ్బిన్', 'స్కాటులు' మహాకాలపు శైలినినుకరింపలేరి. దీనికి తారణము— బుకేకపు వర్ణన— కేవలము యాంత్రికములుగ, తోచుటయే.

మహారాష్ట్ర ఎలిజబెత్ కాలములో 'షేక్స్పియర్' మరియు డెకిన్ల సాహిత్య పీఠికల ఆనందరమైకోహవాసులలో రచనా సామర్థ్యముండేది. జనులలో బుద్ధివికాసము తక్కువ; వాణిజ్య, నిర్మలములు) పరిపూర్ణముల యందుత్తరాత్తరాధి కృత్తి గలుగుచుండెడిది. ఇదియే యుకోహసాహిత్య సృష్టిలో పరివర్తనమును జూపు సత్యము. బుద్ధివంతులగు నాత్మములలో కేవలము పంజాయను గురించియే వ్రాయబడినది. అన్ని యుష్కములకును, సంఘ సంస్కారాదికములకును సింగరకటనా లేక చాసకాళి సరస్వతియో మూలస్థానమై యుండెడిది.

అయిన బ్రాహ్మణములలో నాధునిక శైలి పరిసరములకును వంశీయులయు, 'శేటి' 'కనాజు' పరిసరముల, పాంచాలరయు, ఉత్తర ఖండములలోని 'విదేహుల' యొక్కయు, ప్రయోగ్యులలో 'శోకలు' ల యొక్కయు, పరిస్తుతపు 'వారణాశి' పరిసర 'కాకియల'యు మల్లేఖములు లభించును. వీరు మిక్కిలి యాదంబరములతో యుష్కముగాదికముల నొనర్చి, చాటి పరిచారముచేసిరి. వీరిలో నిజాతశత్రు, జహు, జుహేజయుల వంటి ప్రతాప శాలరగు రాజులుండెడి. బ్రాహ్మణములలో వీరి సంస్కృతి, వీరి యితీహాసములే మనకు లభించుచున్నవి. పంచదశక మికాలము వారికి జ్ఞాపకములేకుండెడిది. దక్షిణభారతి మింకిను వీరికి దెలిసియుండ లేదు. లేక ఈ ప్రాంతములవారి నాటవివలని వదలిరెమి- అయిన, తరువాత మాత్ర గ్రంథములలో దక్షిణదేశపు గొప్పగొప్ప రాజ్యములను గురించి మనకు వివరములు లభించును.

ఆరణ్యకములలోనిది బ్రాహ్మణముల తరువాత సాహిత్యము. వీటిని బ్రాహ్మణముల తుదియంతములని తలచవచ్చును. ఇవి అడవులలో జనువ బడుటచే 'నారణ్యకము' అనియు గృహస్థులు యుష్కములలో ప్రయోగించుటచే 'బ్రాహ్మణము' అనియు పేర్కొన గలిగిన వసయ 'సాయములు' నిర్వచించిరి.

పరిసరభాగ్యక విశేషములతోగూడిన భౌతారములనబడు మహావస్తుల గలిగియుండుటచే నారణ్యకములకింత మహత్వవచ్చినది. బ్రాహ్మణముల తరువాత 'కపిల', 'బుద్ధు'ల ప్రాధవిచారముల ప్రచార మొకవంక లాగుచుండ బ్రాహ్మణముల రూఢివాదసాహిత్య మెట్లు కొనసాగెనది?

అప్పుడు భారతీయుల హృదయములలో నూత్న ప్రోత్సాహము తలెత్తుచుండెను. వారు వింశ్యపర్యవృత్తమునకు దక్షిణమునకుల యొక కొత్త భూభాగమును గురించి తెలిసి కొనసాగిరి. మహాత్ముడగు 'నెగ్ల్యుడు' ఈ దక్షిణాభిముఖమును వారికి జూపెను. పరిపూర్ణములగు భక్తుప్రోత్సాహపేదనతో నుపనివత్తుల రచించుచున్నవారు బ్రాహ్మణముల ద్వేషింపసాగిరి. 'మహా సత్వుడగు 'కపి-యను' ప్రపంచముడగు తత్వవర్ణియు, దార్శనికుడుగ నుండెను. ఇతడు తన యన్యోళపాండిత్యముచే భరత వర్షమునంతయు స్వస్థినిలఱునెను. బుద్ధుడు తన ముఖపాదసమస్య నత్యర్చించును నాత్మచారిరూపమున, బ్రాహ్మణాచర్య, కర్మలచే విసిగి వేసారిన-జనాంగమునకు బోధింప సాగెను.

బ్రాహ్మణములలోపించుటయే దీనికి ఫలితము. అగ్రరాహిశ్యము లగు విస్తృత నియమములను జనులేవగించుకొనసాగిరి. అట్టితరి అన్నిధర్మములు, సంఘనియమములు సంక్షిప్తములుగ వ్రాయబడెను. విస్తృతములగు బ్రాహ్మణముల రచనలనుండి విముఖులగు వానికి సంగ్రహముగ వ్రాయున దొక కళగాపరిణమించెను. దీనికి ఫలితముగ గూఢములగు దార్శనిక విషయముల నిర్మాణమయ్యెను. ఈ విధముగ నాడంబరమయములగు బ్రాహ్మణములపై వివేకమయమగు కాలము సూత్రగ్రంథముల ద్వారా విలయమును బడసినది.

బ్రాహ్మణములనాటి సంఘ జీవనము :

ఈ కాలమున బ్రాహ్మణ తత్త్వీయులలో పరస్పరాధిశ్యతను గురించి స్పష్టతేర్పడి యుండినట్లు పనివత్తులనుండియు, బ్రాహ్మణములనుండియు దెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణ ప్రోత్సములగు యాగాదికర్మల దగుల్కొనినప్పుడు- తత్త్వీయు లుపనివత్తులందలి మూలతత్వముగు బ్రహ్మజ్ఞానము ప్రాపించుకొనిరి. ఈ జ్ఞానము బ్రాహ్మణుల కుపదేశింప బడకుండినది. ఇంతేగాక ఈ రహస్య మితరులెరుంగ కుండుటకై దాచబడుచుండెను. ఇట్టి యువాహరిణలిచట గానగును-

విదేహాధిపతియగు జనకునొద్దకు అపుడప్పుడే గురుకులముల నదలి వచ్చిన మువ్వెరు బ్రాహ్మణులు పోయిరి. వారినిజూచి రాజు 'మిత'

అగ్నిహోత్రుని తెలియునా?" యని ప్రశ్నించెను. ఆ మువ్వకు-
శ్వేతకౌట్యుడేమును, నెరచునున్న శత్రుయజ్ఞుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడే.

ఈ మువ్వకు దడవకు వోవినచందము, బయలు వెళ్ళిరి. వారిలో
యాజ్ఞవల్క్యుని సహస్రాంశమేకైత్ర యాజ్ఞవల్క్యుగ నుండినను ఛాన్డమైనది
కాదు. తక్కినవారి యజ్ఞములు అరచుండుచులు. జనకుడు వారి సహ-
ధానముల కొద్దకొనిన కథ యాదుడై ఉన్నాడు.

బ్రాహ్మణులు, కురూజు మన్యుగారక సుశుశాని యనుకొనిరి.
యాజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రము కథయునై నెక్కి జనకుని వెంటదనిలి తన
యనుమానమును నివారించుకొనెను. [శతపథము 11. 4. 5] అప్పటినుండి
జనకుడు బ్రాహ్మణులగు తలచబడెను. [శతపథ. బా). 11. 6. 21.]

శ్వేతకౌట్యుడేమును పాంచాలరాజు సుతకేను తండు ప్రసాద
క్షుత్రియుడనని నైదు ప్రశ్నలనుగ నాతడొక్కదానికైన సత్తర మీ
జాలడయ్యె. అప్పుడు రాజుతో మూర్ఖుడని తలచి వెంటివైచెను. ఋషి
కుమారుడు వెంటనే తండ్రీయొద్దకు వచ్చి జరిగిన పంథి నిట్లు తెల్పకొనెను.
“విత్పమూర్తీ, వర్షారాజునొడైదు ప్రశ్నలడిగెను. నేనందొక దానికైన
బదులుచెప్పలేతి.” ఇదివిని యాజ్ఞ విశ్విహనుడగు గౌతముడు- “కుమారా!
బ్రాహ్మణులకీ బ్రహ్మవిద్య తెలియద”ని పలికి మరునాడే రాజసభకు వెళ్లి
శిష్యునినలె సమీధలగొని యతని సమ్ముఖమున గూరుచుండెను. రాజతనితో
“ఓ గౌతమా! నీవుదక్కా సొక్కే బ్రాహ్మణుడు నీ జ్ఞానమును బడయలేదు.
కావున బ్రాహ్మణులలో మెట్టమెదట నీకు దీని నుపదేశించు చున్నా”నని
యుపదేశించెను. ఈ విద్య కేవలము క్షుత్రియులకై యుండినది. గౌతముడు
బడసిన విద్యను తన కులముకొచ్చెను. [ఛాం. ఉ. 5. 3.]

ఈయుపనివత్తులనే వేరొకచోట నీవునహులును విద్యాగర్వితులగు
నిరువురు బ్రాహ్మణుల నిరుత్తరుల గావించి యాత్మజ్ఞాన మొనంగి పంపి
వైచెను. శతపథ బా). [10. 6 1. 1] మరియు ఛాం. ఉ. [5. 2]
లలో నొక కథవివరింప బడినది. అది—అనాదుగురు బ్రాహ్మణ పృథ్వులు,
వేదాంతులలో నాత్మేశ్వరులను గుఱించి జిజ్ఞాస కలిగినది. అప్పుడు

వారుద్దాల కాబుదేయుని చెంత కలిగిరి. ఈవిషయమున నాబుజీకి సంజేహముండినది. కావున వారినతడు అశ్వపత్తికైకయుని, కడుతు బిలము కొని పోయెను. రాజు నీరినాదరించి నిలుపుకొనెను. మరునాడు వారందఱు సమిధలగొని రాజు సమ్ముఖమున శిష్యులరీతి నుపవిష్టులైయుండ వారిరత డాత్మేష్వర జ్ఞానము ప్రాసాదించెను.

కాశీతక్యపనివత్తు [1. 1] లో ఉద్దాలకాబుజీ మరియు నతని పుత్రుడు శ్వేతకేతు ఉభయులును సమిధలగొని “చిత్రగాంధాయనీ” రాజు కడకేగ నతడు వారికి బోధించెనని వ్రాయబడి యున్నది.

కాశీతీకి యుపనిషత్తు [4] లో ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడు గాన్ధ్యవాలాకి మరియు విద్వాంసుడగు కాశీరాజు- అజాత శత్రు- నకును జరిగిన వాద వివాద విషయమును నొక ప్రసిద్ధగాథ వ్రాయబడినది. ఈ బ్రాహ్మణు డెన్నియో విషయముల దర్శించినను రాజునెడుట కాస్తాగ్రధమున నోడి పోయెను. అప్పు డభాకళత్రుడతనితో “నీకింతయే తెలుసు” ననగా నతడు “నీ నెంతయే తెలియు” ననినను. రాజపుడు “నీ కీశ్వరీయజ్ఞాన మొసగ వలెనా?” యని ప్రశ్నించి అతడు సర్వ వస్తువుల సృజించినవాడు. ఇదంతయు అతని మాయ. కేవల మతని గూర్చియే తెలిసికొనవలె’నని బోధించెను.

అపుడు వాలాకి సమిధలగొని “నీ చెంతకు శిష్యుడనై వత్తునా?” యని యడుగ నజాత శత్రుడతని కుపదేశించెను.

ఇది, మరియు శ్వేతకేతాబుజీ, ప్రవహణ జైగకియుల కథలును బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో వివరింప బడినవి.

ఇవిగాక నుపనిషత్తులలో త్మత్రియులు ధగ్గబోధ జేయుటలో దిట్టలుగ నుండిరని తెలుపు వాక్యములనేకము గలవు.

జేడయుగము ముగియునంతలో వారులు గొప్ప గొప్ప రాజ్యముల సాపించుకొనిరి. ఈమాట యంతవరకు జెప్పబడిన విషయమును గమనించిన

బోధపడును. గంగాయమునల మున్న ప్రదేశమున వామరైలు వడింనిపిచ్చుట
4, 5 వందల సం॥ కరకును వారి కేరితోవను యుద్ధములజేయు నవసర
మేర్పడలేదు. ఈ కారణముగ కృష్ణి, కిల్పి పనిచయములలో వీరండి
యనేక రాజ్యముల నమ్ముకట్టుగ స్థాపించుకొనిరి. వీరు స్థాపించిన రాజ్య
ముల కాంతి సంరంభములతో గూడి సున్నధా ఆదర్శములుగ నుండినవి.
ఒకరాజు తన రాజ్యములోని చక్కని వ్యవస్థను గూర్చి యిట్లు వర్ణించి
యన్నాడు :—

‘వారాజ్యమున దొంగ, లోభి, త్రాగుబోతు, అస్తిహోత్రమును
జేల్పునవాడు. మూర్ఖుడు, వ్యభిచరించు స్త్రీ నాని, పురుషుడుగాని లేడు.
[భాం. 5, 2] ఇట్టి మాటలబలుకు జేరాజుకైనను గర్వకారణమే యుండెను.
అయిన నీ రాజులు ఆధ్యాత్మవిద్యను, సురువులునై విద్వాంసుల నల్లాప
ములలో కాలముబుచ్చువారుగ నుండినప్పుడు వాటి ప్రజలన్ని రీతుల
దిద్దబడుటతో, నశ్వపతికై కయమున్దోషించిన ప్రకారమునుచేయు నను
మానము జనంపడు.

ఇటులాద్యులితరులతో సంఘర్షణలుమాగ, సువ్యవస్థితములగు రాజ్య
ముల నెల కొల్పిరి. వారిలో జాతీయమగు ధైర్యం యునుము, సంక్షేపత
లుత్పన్నమగుటయే యొక దోషము. క్రతువుల జేయించుట నైత్యకమగు
వ్యవసాయపై నది, అదే తరువాత ‘జాతి’ లేక ‘వర్ణ’ రూపమున మారినది.
ధార్మికరీతుల యిట్లుహాసము మిక్కిలిగ పెరిగినది. పురోహితులచరించి
నట్లు శ్రద్ధాస్పదలతో నొనర్చుచుండిరి. దాశములెచ్చు చుండిరి. ఈ
కారణములచే వారికి ధర్మసాధారణముగ మర్యాద లభింపసాగినది. వారు
పరస్పర వివాహ కార్యముల జరుపుచుండినను ఇతర కన్యల గృహ పూర్వ
కముగ స్వీకరించు చుండిరే కాని యితరుల కిచ్చుచుండలేదు. రాజుల
స్థితి యిటులే యుంచినది. వారును తమదొక వర్ణము నిర్ణయించుకొని
వివాహాదిక నియమములలో ప్రవేశింపకరించిరి. విదేహ కోశలముల
రాజులు రాజనీతి నైపుణ్యము, బ్రహ్మజ్ఞాన కారణములచే ప్రజలదృష్టిలో
దేవతాసమానులుగా భావింపబడుచుండిరి ఇట్టి స్థితిలో వారి కన్యల
గోరటుకెవడు సాహసించును? అయినా బ్రాహ్మణులు ధన, సన్మానము

లలో వారికి సమములుగా నుండుటనే వారి కన్యల జేబట్టుటలో తోలునొల్ల నులభమై యుండును. తరువాత బ్రాహ్మణులు త్రిత్రియులపై ప్రాధాన్యతను బొందినపుడు తరు కన్యల వారికిచ్చుట మానిరి.

ఈ కాలమున గలిగిన వర్ణభేదము విభిన్న వ్యవసాయములముననే యుండు స్పష్టము. వాయుపురాణములో- ఆది లేక కృతయుగములో జాతిభేదమునునది లేకుండెను. కొంతకాలమైన పిదప మానవుల కార్యములం బట్టి వారిలో భేదములను బ్రహ్మ కలుగజేసెను. “వారిలో శాసించు యోగ్యత గలవారును యోధులును, యితరుల రక్షించుటలో నేర్పుగల వారును నగు వారిని త్రిత్రియులగ జేసెను. త్రిత్రియులతో గలసిమెలసి యుండి సత్యవాక్య నిరతులును, చక్కగా వేదఘోష సలపువారును బ్రాహ్మణులైరి. బక్కపలుచగ నుండి దుర్బలులగువారును, వ్యవసాయ మును జేయువారును, వ్యారహారికులును- కృషి, వాణిజ్యములచే భృతిని సంపాదించువారును వైశ్యులునాబడిరి. గ్రామమును శుభపరచుచు, నుక్కోగముల జేయువారును, కొద్ది బలము లేక పరాక్రమము గలవారును శూద్రులనబడిరి.” ఇట్టి వర్ణనలే పురాణములలో పెక్కులు గలవు.

తనజేయగు నవీన సాహిత్యరూపమును రామాయణము మిక్కిలి ప్రాచీనకాలముననే యేర్పరచుకొని యుండినది. పైన జెప్పినప్రకారము ఉత్తరకాండ 14 వ అధ్యాయమున కృతయుగమున కేవలము బ్రాహ్మణులే తపమోర్బు చుండినను, త్రేతాయుగమున త్రిత్రియు లున్న మైనియు అప్పుడే యాధునికములగు నాల్గవర్ణములు లేర్పడినవనియు వ్రాయబడినది. ఈ కథానాట్కము నైతిహాసిక భాషలో మాగ్నూవి జూచిన వెదికయుగ ములో అగ్నిలు 7 లసియుండి ధైతిహాసిక వ్యవకాలమున ధర్మాధ్యక్షులును రాజులును విడివడి పౌత్యేకజాతుల పాటించిరి. సామాన్య జనులును వైశ్య, శూద్రులది జాతులవారుగ విభక్తులైరి.

మహాభారతముకూడ తన కాలమున నిగ్గుదీన స్వరూపమును గల్గిన మిక్కిలి పురాతన గ్రంథమునటు మనము జూచితిమి. దానిలోను జాతుల యుత్పత్తిని గురించి ప్రత్యక్షాధారములగు వర్ణనలు పెక్కులుగలవు. కాంతి పర్వపు 183 వ అధ్యాయములో సుఖానతులును, కొరిగనులు నగు గౌరవర్ణ

ద్వీజులు సాహసులై లామొంగు యన్మయాగాది క్రియల మరచిరి. వారు త్షుత్రయుగ మారిరి. కీతవర్ణులగు బ్రాహ్మణులు గోసంకర్షణ, వ్యవసాయములచే జీవించువారు తర విధుల విస్మరించి కైశ్యులయిరి. అపవిత్రులును, అసత్యవాదులును బాబులగు నట్టి బ్రాహ్మణులు పలుకయుల గలుగుజేసి బ్రతుకువారు కూర్చులైరి. ఈ ప్రకారముగ ద్వీజులు తమ కష్టత ననుసరించి వేరువడి వివిధ జాతులవారుగ నేర్పడిరి.

ఈ వాక్యములను, మఱియు ఋషి కావ్యములను వ్రాయవారు నిస్సందేహముగ నాలుగు జాతుల బ్రహ్మకీర్తనలలో నాలుగు భాగముల నుండి పుట్టినవను కథను దెలిసికొని యుండిరి. అయిన వారీ విషయమును స్వీకరింపక కవి వర్ణనాచాతుర్యముగ తలచిరి. ఇది సజమునకింతే. మొదట వర్ణవర్ణన లేకుండినదనియు, పుషాటలు, వ్యవసాయ భేదముచే తరువాత జాతులుగలిగి యుండవచ్చునని వారు ప్రాసీయుండిరి. ఈ విషయమటుంచి యైతిహాసిక కావ్య కాలమున జాతిభేద మెట్లుండినదో విచారితము.

మొదట గంగాతీర వాసులందే జాతిభేద ముంకురించినదని యీమతే చెప్పబడినది. అయిన హైందవుల స్వైరంత్ర్య మడుగంటువరకు నీ పద్ధతి యొక్క దుష్పరిణామమగుట కవకాశము కలుగదయ్యె. ఇతిహాసిక కావ్య కాలమునగూడ బ్రాహ్మణులు, త్షుత్రయులు సరియగు సర్వవిషయక జ్ఞానమును పూర్వలవలె పొందుట కర్హులని తలచబడుచుండెరి. మరియు బ్రాహ్మణ, త్షుత్రీయ, కైశ్యులలో కొన్ని సమయములందు వివాహములు జరుగుచుండెను, కావున పొచ్చిన భారతేతిహాసమును జనువువారీ జాతిభేద పద్ధతిగురించి ఎంత చింతించినను, భారతజేతమున మహమ్మదీయులు రాక పూర్వమెట్టి దుష్ఫలితములు తలయెత్తలేదను విషయమును మాత్రము జ్ఞాపకముంచు కొనవలయును.

శుక్ల యజుర్వేదములో- నది సంగ్రహింపబడిన కాలమున- సంఘములోని జనులొనర్చుచున్న యనేక కృతసాయములను గురించి వ్రాయబడినది. దీనిలో వివరింపబడిన శేషస్థియు వివిధ కృతసాయములను గురించినవే కాని, వివిధజాతులను గురించినవి కావని స్పష్టమగును. 20, 22 ఖండికలలో పలురకముల చోరులను గురించియు, 26 లో రాతులు,

సారథులు, కాల్యాలములను గురించియు చెప్పబడినది. ఇదే విగ్రహమున 27 వ ఖండికలో వివరింపబడిన వడ్లవారు, రథముల జేయువారు, కుమ్మరి, కమ్మరి మున్నగువారు వివిధ కార్యముల జేయువారేగాని భిన్న జాతులవారు కాదు. అదేఖండికలో నిషాదాదుల వర్ణనలు గలవు. నేటివలెనే నాసిరు పీఠ హిందూసంఘములో క్రిందిచుట్టముననే యుండినవారు బోలవడును.

ఇదే గ్రంథపు 30 వ అధ్యాయములో నీ నామావళి మిక్కిలి పెంచబడి యుల్లేఖింపబడినది. ఈ యధ్యాయము మిగుల ప్రాశస్త్యముగా వాస్తవమున నిదియుపోద్ఘాతమనియు నీవరక తెలిపితిమి. అయిన దీనిలో గూడ ననేక వ్యవసాయముల దెలుపు పేర్లును గలవు. కాని వానిలో వైశ్యులనేక జాతులలో విడివడి నట్లెచటను ప్రమాణము గానరాదు, దీనిలో నటులు, కత్తలు, సభావతులు, రథకారులు, వడ్ల, కుమ్మరి, రత్నవ్యాపారులు నేద్యగాంధ్రు, ఉనుర్వాణముల జేయువారును శేర్మొనబడిరి. మరియు కుంటి, గుడ్డి, గూని, చెవిటివారిని గురించియు, వైద్యులు, జ్యోతిషులు, పనుగులు, గుట్టములు, పశువుల బెంచువారు, ద్వారపాలకులు, భృక్షులు, వంటలవారు, కట్టెల జీచ్చువారు, చిత్రకారులు మరియు పాత్రలు మున్నగు వానిపై శేషము జెప్పవారు, చాకిరి, వస్త్రాలద్దవారు, మంగలివారు, వివాహములు, గర్భిణులు మున్నగువారి పేర్లును, స్త్రీలయు, చర్మకారులయు వ్యాధులయు, స్వర్ణకారులు, వ్యాపారుల శేషును, నానావిధ రోగులయు నకలి పెంట్టుకల జేయువారు, కవులు, గాయకులు, శేషు లభించును. ఈ శేషునియు జాతులకు సంబంధించినవి కావని స్పష్టమగుచున్నది. ఇదిగాక మాగన, మాత, భమిల మృగయ, స్వనిన, దుమేదాది నామములు తెత్తిరియు బ్రాహ్మణమునను శేర్మొనబడినవి మాత్రమే యిచట జెప్ప వలసి యుండినది.

వై జెప్పిన శేషులందఱి ఆకాలపు వృత్తులు, వ్యవసాయములెట్టివో సాంఘికవ్యవస్థ లెట్టివో తెలియనగునే కాని యానామావళికిని, జాతులకు నెట్టి సంబంధము లేదని తెలియవలెను. ఐతిహాసిక కావ్యకాలమునను, తరువాత మహమ్మదీయు లివటికి వచ్చునంత వరకును ఆర్యులలో ననేకులు వైశ్యులుగ నుండి యనేక వ్యవసాయముల జేయుచుండిరి. వైశ్య,

(బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులు గలసి ద్విజులయిరి. వారే యీ జాతివారిని స్వీయ, మరీయ పైతృకములగు విద్యులను, ధర్మములను గరచుటకు యోగ్యులుగ జేసిరి. కేవలము పరాజితులగువారే శూద్రులనబడిరి. పిదప ద్విజుల స్వత్యములనుండి దూరము చేయబడిరి.

ప్రాచీన కాలపు జాతిరీతులందును, నేటి కర్ణవ్యవస్థల యందును ముఖ్యభేదమిదియే. పురాతన కాలమున జాతి (బ్రాహ్మణులకును, క్షత్రియులకును కొంత విశిష్టాధికారము నొసగియుండునది. (బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులను యితరులను దమతమ కృత్తులజేయుచు యొకేవిధమగు ధర్మశాస్త్రమును బడయుచుండిరి. వారొకే పాతకాలలో జడువుచు, నొకే సాహిత్యము నభ్యసించుచు, నొకేరకపు నానడంబు, జాతీయములు, సామెకలనుపయోగించుచు, నొకేచోట భుజించుచుండిరి. తమలో దామన్ని విధముల సంబంధముల గలిగి యొండరులతో వివాహదులగుచు కొనుచు, దమచే పరాజితులగు వారికి భిన్నులై „అర్యు“లనిపించుకొనుటయే గౌరవమని తలంచిరి. అయిన ప్రస్తుతజాతి వైకృత్యులను ముగ్ధులని సంప్రదాయములచే వేర్వేరునర్చినది. ఈ సంప్రదాయములు జాతిభేదమును విస్తరింప జేసినవి. వారిలో పరస్పర వివాహదులను, తదితర సాంఘిక సంస్కరములను మాయజేసి, ధర్మజ్ఞున సాహిత్యా భావమును గలుగ జేయుచు వారిని వాస్తవముగ శూద్రులుగ నొనర్చినది.

(బ్రాహ్మణములలో ననేక స్థలములందు వివరింపబడిన వాక్యముల వలన మొదట జాతిభేదమంతగ లేకుండినట్లు దెలియుచున్నది. ఉదాహరణార్థము ఐతరేయ బ్రాహ్మణము [60-29] లో నొక యపూర్వవాక్య మిట్లున్నది—ఏ క్షత్రియుడయినను యజ్ఞమున (బ్రాహ్మణుని భాగమును భుజించినచో వాని సంతానము (బ్రాహ్మణుని గుణములు—“దాసములుచున్న కొనుట, సోమరసాస్వాదవాశేష, భోజనప్రియత్వము మున్నగు గుణములు గలిగి యిచ్చానుసారము దేశముల దిరుగుటలు,, గలదగును. మరియు „రెండు లేక మూడవ తరములోనది [సంతానము] పూర్ణముగ వాత్సల్య యోగ్యువుగును,, ఒకవేళ వైశ్యుని భాగము నతడు భుజించిన „నతనికి వైశ్యుని గుణములుగల—ఇతరరాజులకు మంకముల కెల్లించునట్టి—సంతా

నము కలుగును. మరియు ఆరెండు లేక మూడు తంతులలో వారు. వైశ్యజాతి వారగుటకు యోగ్యులగుదురు. అతడు [క్షత్రియుడు] కూడని భాగమే దినన నతని సంతానములో ఆహూద్రుని గుణములుండును. వారికుచ్చములగు వైమూడు జాతుల సేవ జేయవలసి యుండును. మరియు తమయజమానుల యిచ్చననుసరించి తొలిగింపబడుటకు, శిక్షలబొందుటకును, వారర్హులగుదురు. మరియు ఆరెండు లేక మూడుతరములలో వారు కూద్రత్వమును బడయుటకు యోగ్యులగుదురు.

వేదకాలపు జనకుడు యాజ్ఞవల్క్యనకు ముందెన్న దెయగని బ్రహ్మజ్ఞానము నుపదేశించెననియు, నాటినుండి యపదేష్ట బ్రాహ్మణుడుగ తలప బడెననియు నీరకే తెలిపితిమి. [శత. ప. బా. 11, 6, 2, 1] ఐతరేయ బ్రా. [2. 19] లో ఆశ్రమాభ్యాని పుత్రుడు ఆశ్రమమున వృత్తాంతము కలదు. దానిలో నతనిని, యితర ఋషులు ఆశ్రమమునుండి కాని యొక దాని పుత్రుడెట్లు మాతోబాటు దీక్షితుడు కాగల, డనియాగమునుండి వెదలనడచిరి. అయిన గవఘ్ని దేవతలను, నతనిని దేవతలను వెలిసి యుండుటచే నతడు ఋషుల కేణివాడయ్యెను. ఇదేవిగముగ ఛాందోగ్యోపనిషత్ [4. 4.] లో సత్యకామ, జాబాలల వృద్ధులగు ౩౪— నాకాలమున నిజము పలుకు వారును, విద్వాంసులనగు వారిని యాదరించు చుండిరి. మరియు నట్టివారే యున్నతజాతి వారుగ దలచబడుచుండిరి. ఈ కథ సారశ్యమునను, గాఢ్యశిల్పమునను మనోహరమైనదగుట దానినిచట లిఖించుటయొక్కమని దలచెదము.

1. జాబాల పుత్రుడు, సత్యకాముడు తన తల్లితో ఆహ్వానము చేసి బ్రహ్మచారిని కాదలచితిని. నా వంశమెయ్యది, యని పూర్తిచెను.

2. ఆమె యతనితో ఆమారా! నీవే వంశము వాడనో నాకు తెలియదు. నా యావనములో, నేను దానిగా నున్నప్పుడు, నిన్ను గర్భమున దాల్చితిని. నీవేవంశము వాడనో నాకు తెలియదు. నాచేరు జాబాల, నీవు సత్య కామడవు; కావున నీవు, సత్య కామజాబాలడనని నుడువు మనెను.

3. అతడు హరిద్రమకుడును శాత్రుని కడకే! మహాశయా. మీ చెంతకు బ్రహ్మచారి వగుటకు వచ్చితిని. నేను రావచ్చునా? యని యడిగెను.

4. అతడతనితో మిత్రుడా; నీవేదంశమువాడవని యడిగెను అందుల కతడిట్లు నెను- మహాశయా; నేనే వంశము వాడనో నాకు తెలియదు. నేను మా తస్థివడుగ నామెతన యోగవడకే! వాచి నన్ను పూడు, నన్ను గర్భమున భరించెననియు, నేనే వంశమునకు చెందినవాడనో తనకు తెలియదనియు జెప్పి తన పేరు జాబాలయనియు, నేనత్యకాముడననియు జెప్పెను. ఈ కారణమున, నో మహాశయా, నేను సత్యకామ జాబాలడను.

5. అతడు నిజమగు బ్రాహ్మణుడు దత్త వింకెదరిట్లు పుంక జాలరు. మిత్రమా, బ్రాహ్మ సమిధలగొనిదెయ్య. నేను నీకు ఏక్షనొసాడను. నీవు సత్యమునుండి తొలగ లేద' నెను //

ఈ కారణమున నీ సత్యప్రియుడగు యువకుడు నీక్షితుడయ్యెను. మరియు నతడాకాల పద్ధతి పనుసరించి గురువుగఁ జకువుల మేపుటకై కొని పోవుచుండెను. ఇట్లుండ గొంతకాలమునకే అతడు పృథ్వితి, పశువుల నుండి నేర్వదగిన గొప్ప విషయముల నన్నిటిని నేర్చుకొనెను. అతడు మేపు మందలోని వృషభములకంటెయు, వేల్పుచున్న అగ్ని నుండియు, సంధ్యా సమయమున తన యాలయందకు గోష్ఠమున నట్టునవుడున, సంధ్యాగ్నిలో సమిధలవేసి యచట గూర్చుండినపుడును, చెంతనే యెగురుచున్న రాజ హంసలు కదిలిన పక్షులెగురు చున్నపుడును వానినుండి వ్రొత్త విషయముల నేర్చుకొనుచుండెను. ఒకనాడీ యువకుడు గురుని చెంతకేగ నతడు మిత్రమా, నీవు బ్రహ్మకదెలిసిన వానివలె బ్రహ్మతేజముతో నొప్పుచు న్నావు, నీకవరీ విద్యం గరపిరో వనిపు, మని యడిగెను, అందులకు శిష్యుడగు సత్యకాముడు మూసవుడుకాదని బదులు జెప్పెను. అతడు నేర్చిన విద్యయతని హృదయమున నాటిన శబ్దములలో నణగి యుండినది, అది—నలువైపులను, పృథివ్యాకాశములును, స్వర్గ, సముద్ర మూర్త్యు, చంద్రాక్షులును, జీవుల యింద్రియములు, మనస్సు - సారాంశమేమన:

విశ్వమే (బహుయు - ఈశ్వరుడు)యన్నది. దానిచే సతతు (బహు జ్ఞానము పొందెను.

ఉపనిషత్కాలమున నున్న శిక్షయిట్టిదే, మరియు నిది యీ ప్రకారముగనే కల్పిత శాస్త్రమే వర్ణింపబడియుండినది. దీనిని గురించి ముందు తెలుపబడును. ఈ కథ నుట వ్రాయుటలో తాత్పర్యమేమన నిట్టిగాఁగలు పుట్టునప్పటికి జాతిభేదము లింత కఠినముగ నుండలేదు. ఈ కథనుండి తనతండ్రి విషయమే తెలియని దానీ పుత్రుడు కేవలము సత్యము పలుకుట చేత బ్రహ్మచారి యయ్యెను; ప్రకృతి మరియు వాటి పండితులతనికి వేర్పరిగినంత శ్రద్ధ కడకు గొప్ప శ్రమతోపడుడయ్యెను, అకాలపు జాతి, మత సాంప్రదాయములలో స్వాతంత్ర్యముండిన దనుటలో సంబంధములేదు.

యజ్ఞోపవీతప్రచారమైతిహాసిక కావ్య కాలమునుంచేయైనది. - కథ పథ (బా. [2, 4, 2] లో బ్రహ్మచేతకు వచ్చినదేవతలు. పితరులుగూడ యజ్ఞోపవీతముల ధరించియుండిననియు, కాశీతత్వసన్నివృత్తి [2, 1] లో నందఁగఁ జయుంచువాడగు కాశీతకి యజ్ఞోపవీతమును ధరించి యుదయమున నూర్వ వారాధించువనియు వ్రాయబడి యున్నది.

(ప్రాచీనకాలమున కేవలము యజ్ఞము జేయునప్పుడే బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులు యజ్ఞోపవీతమును ధరించు చుండిరి. అయిన వా ప్రాచీన కాలమున హిందువులు సభ్యులును, శిష్టులునై యింటికిని, సంఘము నకును సంబంధించిన పనుల నెరవేర్చుకొనుటకై నూత్నములగు నీవముల నేర్పరచుకొని యుండుటను చనము పొగడుచున్నాము. రాజాస్థానములు విద్యానిలయములై యుండినవి. అచటికన్ని జాతుల బుద్ధిమంతు లాహ్వ నింప బడుచుండిరి. వచ్చిన వారి కాదర సత్కారములు జరుగుచుండెను. విద్యాంసులగు నధికారులు వ్యాయముగ వర్తించు చుండిరి. జీవితపు బ్రతిపనియు నియమానుసారము జరుపబడుచుండెను. అందరికిని గట్టిగోడలు గల ఇంటిదనుగు నిండ్లు, నగరములును వెలసి యుండినవి. ఆ పురములలో వ్యాయాధీశులు, దండవాధులు, పురరక్షకులు నివసించు చుండిరి. వ్యవసాయ

మభివృద్ధి పరుమబడుచుండెను. మరియు శధికాదులకు మరల నెమ్మవ పంకించు మనయమున నైతులకు సాతము నవచ్చుటయేవిధియై యుండెను.

సభ్యులును విద్యార్థులును నాజుల యాశ్చర్యములు- విదేహ, కాశీ, పాంచాలరాజ సభలకలె- నానాలమున విద్యులకాబుష్టులై యుండెను. ఇట్టి కథలలో యాదుల జేయవచ్చును. విద్యాభివృద్ధికిని విద్యార్థులు నియోగింప బడుచుండిరి. ముక్తి కులవలెనై యనేక బ్రాహ్మణగ్రంథములాయా సాంప్రదాయముల జెలయజేసి పండితుల చేతనే విరచితములు. గొప్ప కావ్యములు యునుపట్టు విద్యార్థులకు వారు చూచుమారులగుండి వచ్చి క్రియాశుంస్కార విషయములచేగాక మహాత్వములకు విషయములు- మానవు, మనస్సు, మరణాంతర మాత్స్యస్థానము, ఆగామి ప్రపంచ పరిస్థితులు, దేవతలు, పితరులు దురియ వివిధ శివులగు గురించియు, సర్వవ్యాపియ సర్వాంతర్యామియు నగు శివైవగు గురించియు కాస్తార్థముల జేయచుండిరి.

రాజసభలు మాత్రమే విద్యకు చోట్లనికాదు, ఉన్నతవిద్యలకు పరివత్తులు అనగా బ్రాహ్మణుల విద్యాలయములుండినవి. ఇవి నేటి యై రోపాయంధలి విద్యాలయములవలె పనిజేయుచుండినవి. ఈ పరివత్తులలో జదువుటకు విద్యార్థులు వివిధ ప్రాంతములనుండి వచ్చుచుండిరి. బృహదారణ్యక. ఉ. [6,2] లో శ్వేతకేతు చదువుకొనుటకు పాంచాలుల పరివత్తునకు వెళ్లెనని జెప్పబడియున్నది. ప్రొఫెసర్ మాక్స్ మూలర్ తన సంస్కృత- సాహిత్యేతి హాసమున నుదహరించిన కావ్యములనుండి నాటి గ్రంథకర్తల యనుసారము పరివత్తులలో దర్శన, వేదాంత, స్మృతి, కాస్త్రముల జక్కగ దెలిసిన వారగు 21 బ్రాహ్మణులుండవలయుననియు, ఈ నియమములు తరువాత యుగపు స్మృతులలో కేర్పొన బడెననియు, నైతి హాసిక కావ్యకాలమున పరివత్తులు వర్ణింపబడలేదనియు ప్రాసియు న్నాడు. ఏ గామిమనున నైనను ముగ్ధుల, నల్బుల యోగ్యులును, వేద విదులునై హోమాగ్ని గలవారగు బ్రాహ్మణులు పరివత్తుల జరుపవచ్చునని పారాశరు డనుచున్నాడు.

ఈ పరివత్తులేగాక యొక్కొక్క యధ్యాపకుడును పృత్యేకపాఠ కాలను సాపించు కొనుచుండెను. ఇట్టి పాఠకాలలు ఐరోపాయంధలి

ప్రైవేట్ స్కూళ్ళనుబోలి యుండినవి. ఈ పాఠశాలలలో జనువునుద్దేశముతో పలుచోట్లనుండి విద్యార్థులు వచ్చుచుండిరి. వీరు విద్యకేర్చుకొనుకాలమున గురువులకు దాసులవలె శుశ్రూష జేయుచు పదిరెండు వత్సరముల తరువాత నుచితదక్షిణలిచ్చి తమయిక్కలకో, బంధువుల చెంతకో బోవుచుండువారు. వృద్ధులై సంసారముల వదలి వానప్రస్థమునకు బ్రాహ్మణుల చెంతకునసంఖ్యాకులగు విద్యార్థులయడెంచు చుండిరి. ఈ ప్రకారము హిందువులలో విద్య, జ్ఞానముల కెంతవిలువ యుండిననో అంత యే యితర జాతియందు ప్రాచీన నవీన కాలములందును, గలుగలేదు. హిందూ ధర్మానుసారము సద్ధర్మ కర్మాచరణములవలన కేవలమితఃఫలమును, జీవితమున సుఖమును గలుగును. అయిన నీశ్వర సాన్నిధ్యముచే వైకల్యమును బడయుట మాత్రము సుజ్ఞానముచేతనే సిద్ధించును.

విద్యార్థులు పరివర్తలలోను, గురువులయొద్దనువారి పరంపరాగత విద్యలబడసి తమతమ గృహములకువచ్చి, వివాహములజేసికొని గృహస్థసర్వముల పాలించుచుండిరి. వివాహితులైనతోడనే గృహస్థసర్వము లారంభమగుచుండెను. గృహస్థుడగువాడేదేనొక శుభనక్షత్రమున హోమాగ్నికెజలములివ్వవలెను. ప్రాతస్నాయనముయములందు అగ్నికెక్కిరములన్నియును, నన్నిటికన్న ముఖ్యమగు సతిథి సత్కారముపూజేగలకు విహితములు. హిందువుల కర్తవ్య సారాంశ మీ గాక్యములనుండి తెలియగలుగు —

„నిజము పలుకుడు ! మీకర్తవ్యమును బాలింపుడు ! వేదపఠనమును మానకుడు ! గురువులకుచితరీతి దక్షిణలొసగిన విధప మీబాలుర జీవితముల వమ్మొనర్పకుడు ! సత్యమును వినువకుడు ! కర్తవ్యమును వదలకుడు ! హితవాక్యముల నుపేక్షింపకుడు ! ఆలములు గాకుడు ! వేదపఠన పాఠనమున వాలస్య మొనర్పకుడు ! ”

„దేవ పితృకార్యముల మరువకుడు ! మీ తలిదండ్రులను దేవతలుగా భావింపుడు ! మీ గురువును దేవతగా భావింపుడు ! నిష్కలంకమగు పనుల జేయుటలో బుద్ధి నిలపుడు. ఇతరముల మానుడు ! ఏయే మంచి పనుల మేము జేసితిమి మీరును జేయుడు. 1, [తైత్తిరీయ ఉపనిషత్ 1,2]

ధనవంతుల ధనము బంగారు, వెండి, అభరణములు, రథ, గజాశ్వములు, ఆవులు, వేసడములు, దాసులు, ఇండ్లు, ధాన్యములు, పాలములు వైయుండెను. [ఛాందోగ్యోపనిషత్ 5, 13, 17, 10, 19, 24; శతపథ బ్రాహ్మణము 3, 2. 43; ఆత్మరీయ ఉపనిషత్ 1, మరియు 12 మొ॥]

[క్రింద వివరింపబడిన ఛాందోగ్యోపనిషత్వాక్యములనుండి మాకాలపు కొన్ని ధాతువుల సంగతి తెలియును.

“బంగారమును వెలిగారము తోడను (అవణముతో) వెండి బంగారముతోను, సత్తును వెండిచేతను, నాగమును గత్తుతోడను, ఇనుమును నాగముతోను నతుకుదురు.” [4.17.7]

ఐతరేయ బ్రాహ్మణము [3.22]లో అత్రిముని కుమారుడు “సర్వాభరణ భూషితములును, సర్వది శాసితములు” నగు పదివేల యేనుగులను, పదివేల దాసీజనమును దాన మొసంగెనని వ్రాయబడి యున్నది. ఈ విషయ మతిశయోక్తులతో నిండియున్నది.

హస్తివాపురము, కాంపిల్వ, అయోధ్య, మిథిలావాసుల చుప్పది శతాబ్దముల క్రింద సాంఘిక జీవనమును మన కనులయెదుట నిలుపుకొనిన నప్పటి నగరములు కోటలచే నావరింప బడియుండెను, వానిలో నుందిర భవనములు, శ్రేణులునుండినవి. అవి నేటి యిండ్లు, పీఠులను పోలక నుత్కృష్టములుగ నుండెను. రాజభవనము లెల్లప్పుడు నగర మధ్యమున-
కోలాహలముతో గూడిన సరదారులును, సభ్యులగు బండ్లును, పవిత్రులగు సాధుసన్తులును, విద్వాంసులు, పురోహితులు వచ్చుచు, పోవుచున్నట్టి స్థలములందే- నిర్మింపబడుచుండెను. ఘనకార్యముల సాధించుపట్ల రాజభవనముల ముందు జనులు గమిగూడు చుండిరి. రాజును ప్రేమింపుచు యతని మాటల శిరసావహించుచు, భక్తిచే నతని బూజించుచుండిరి. వారు రాజభక్తికన్న నితరమైనది లేదని విశ్వసించు చుండిరి. బంగారు, వెండి, అభరణములు, రథములు, గుడ్డములు, వేసడములు దానదాసీజనము, నగర పరిసర భూములు గృహస్థులయు, నగరవాసులయు సంపదయై యుండెను.

నేను ప్రతిష్ఠలుగల ప్రాంతములను పవిత్రాన్ని వేల్పుబడుచుండెను. వార
తిగుల సత్కరించుచుండిరి, దేశపు కట్టుబాట్ల ననుసరించుచు, బ్రాహ్మణుల
సహకారముచే బలు గొప్పగును, విద్యను గౌరవించుచుండిరి. అత్యుల
ప్రతిబంధమును విన్నతనముననే బదికి పంపబడుచుండెను. బ్రాహ్మణ,
త్వత్రియ, వైశ్యులూ పాతకాలలో గలసిమెలసి యొకే ధర్మశిక్షణను
బడయుచుండిరి. తరువాత నిలుజేరి వివాహముల జేసికొని గృహస్థులై మెలగు
చుండిరి. పురోహితులు, యోధులు సాధారణ జనాంగములోనివారై
యుండిరి. సామాన్య జనులతో భోజనాదికములును, కన్యలనిచ్చి పుచ్చి
కొలును జరుపుచుండిరి. కలకముల పనులజేయు శిల్పులు, కలాకుశలరుగు
వారు సంఘమున కవసరమగు పనులు జేయుచు తమ విద్యను తరతరములకు
సాగించు నుద్దేశమున తమ కుమారులకు బోధించుచుండిరి; అయిన వారు
మాత్రము నేరు జాతులగ గోలిపోలేదు. సేద్యము జేయువారు తమ
పశువులను, నాగలి మున్నగు పనిముట్లను గొని తమతమ గ్రామములో
నివసించుచు భారత దేశాచార ప్రకారము తమతమ పక్షియుల కృతజ్ఞను
పంచాయతులద్వారా చేసికొనుచుండిరి. ఈ ప్రాచీన జీవిత విధానమును
గొప్పగ వర్ణింపవచ్చును. అయిన పాతకాలే దీనిని బాగుగ నుహించుకొని
గలరు. మనవిష్ణుడా ప్రాచీన జీవితవిధానమును వర్ణించుట మాని యా
సంఘముననున్న స్త్రీలస్థితి యెట్లుండినదో విచారితము.

ప్రాచీన కాలమున స్త్రీలకెట్టి పరదా పద్ధతి లేకుండెనని యావగక
చెప్పబడినది. హైందవ నాగరికత మొదలైనప్పటినుండి- భారత నారీ
మణులకు సంఘమున గౌరవస్థానము వీరది. వారు నైత్యక సంపత్తిని
బడయుచు దానికి యజమానులగుచుండిరి. వారు యజ్ఞయాగాది శర్మ
కాగ్యములలో పాల్గొనుచుండిరి, మరియు వారు మహావసరములయందు
గొప్ప గొప్ప సభలకు బోవుచు నాటి శాస్త్రములు రాజనైతికవిద్యల
యందారితేరుచు, కాసనాధికారమును గలిగియుండిరి, అయిన వారు మానవ
సంఘములో నేటి యెరోపాస్త్రీలవలెగాక మితముగ వర్తించు చుండిరి.
వీని పరదాలలో నుంచి, బంపిలుగా జేయుట హిందువుల వర్తనకాదు.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములనుండి యా కాలమున స్త్రీలకుగల ప్రతిష్ఠను
దెలుపు కెన్నియేని వాక్యముల నుదహరింపవచ్చును. అయిన నొకటిరెండు

వాక్యములివట వ్రాయబడుచున్నవి. మొదటిది- యాజ్ఞవల్క్యుశిల్పవశతి యిదివికి బోవునాటి సాయంకాలమున నతనికి, నతని భార్యకు జరిగిన సుప్రసిద్ధ సంభాషణమైయున్నది.

[1]. యాజ్ఞవల్క్యుడు వేరువృత్తి వలంబించుచున్నాడు. “మైత్రేయా, నేనీ యిలువీడి నిజముగ పోవుచున్నాను. కావున నీకును, కాత్యాయనికిని వ్యవహారము సరిపోవునట్లు జేయవలసింది, నని పలికెను.

[2] “స్వామీ, సంపత్సమృద్ధుడు ప్రపంచ వంతయు నాడుగు నెడల నేనమరత్వమునుబడయగలనా?”, యని మైత్రేయి యను యాజ్ఞవల్క్యుడు “బడయజాలవు, అప్పుడు నీ జీవితము గుణవంతమిదివరకును బోలినది మాత్రమగును, ధనమునుండి జీవితమెన్నడు నమరము కాదు, ని సమాధానమొసగెను.

[3] అనిన మైత్రేయి “అమరత్వము నొసగని పదార్థముల దీనికొని నేనేమిజేయగలను. నాకు స్వామియగు మీరే ముక్తిమార్గమును బోధింపు” డని ప్రార్థించెను.

[4] యాజ్ఞవల్క్యుడు “నీవు నాకు నిజముగ ప్రియమైనవానవు. నీ వింపగు మాటలాడితివి. రమ్మ, ఇటుగూర్చుండుము. నే జెప్పమాటలను సావధానమున వై యాలకింపుము చెప్పెద”ననెను.”

ఆతడంపనివత్తులలో మాటి మాటి కున్వోషింపబడిన “సర్వాంతర్యామి యగు నీశ్వరుడు పతిపత్ని సుతాదులందును, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులందును, విశ్వమందంతటను నిండియున్నాడను భావమును మైత్రేయి కుపదేశించెను. మైత్రేయి విద్య, బుద్ధి, సుగుణములు గలదగుట నీ గొప్పసిద్ధాంతమును స్వీకరించి, తెలిసికొనినది. అపే ప్రపంచమునొకత్తుగను, నీ దివ్యప్రబోధము నొకత్తుగను దలంచుచుండినది.

బృహదారణ్య కోపస మత

విదేశా దేశపు జనకమహారాజు నాస్థాన పండితులతో సంబంధముగల యుపనిషత్తులోని రెండవ భాగమునే యిటు నుదహరించుచున్నాను.

„విదేహ దేశపు జనకుడొక యశ్వమేధయాగమును జేసెను. అందు యాజ్ఞకుల కతడసంఖ్యాక ద్రావ్యమును వక్షింపగ నొసంగెను. అనటికి మరు, పాంచాల దేశపు బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి. వచ్చినవారిలో నధిక పాండిత్యము గలవారెవరో రాజు తెలియగోరి, అట్టి వారికిచ్చుటకై యలంకరింపబడి, కొమ్ములకు పదిపది సువర్ణనాణెములగట్టిన వేయియావులను జూపెను.

„అప్పుడు జనకుడు సభవారితో నిట్లనెను—‘పూజ్య విప్రులారా, మీలో నిందరికన్న పాండిత్యము గలవారీయావుల వదలించుకొని పొందు’ ఈ మాటలనువిన్న బ్రాహ్మణులు సాహసింపరైరి. అట్టియెడయాజ్ఞవల్క్యుడు తన శిష్యునితో ‘కుమారా’ ఈ యల మందనదలించికొని పొమ్ము’ న నతడు ‘సామవిదునకు జయమగుగాక’ యని పలుకుచు బసులగొం పోయెను.”

బ్రాహ్మణులిది చూచి మిక్కిలి కోపముచే, గర్వితుడగు యాజ్ఞ వల్క్యునిపై ప్రశ్నల గురిపింప సాగిరి. అప్పుడు వారి ప్రశ్నలన్నింటికీ నతడొక్కడే సమాధానములనీయ గమన్లుడై, హాతయగు నశ్వలము, జరత్కారుడు, ఆరతభాగుడు, భూజ్యులాహోయిని, ఉపస్త చాక్రాయ నుడు, కేహాల, కాషీతక్య, ఉద్దాలక, ఆరుణీ మన్నగువారు యాజ్ఞ వల్క్యుని బ్రక్షింపసాగిరి. అతడెందును లొంగకుండుటచే పండితులొక్క రొక్కరే కాంతివహించిరి.

ఇంతగొప్ప సభలో నాడువిద్యా పాండిత్యములలో నారిలేదన యొకే యొకవ్యక్తి గార్చి అను శ్రీ మాత్రమండినది. (ఆకాలపువారి రీతిని చెలుపు నపూర్వ విషయము) ఆమె యీ సభలోనిలిచి „ఓయాజ్ఞవల్క్యు! కాకీ లేక విదేహదేశపు యాధపుత్రుడొకడు తన వింటికి నల్లెత్రాడు బిగించి, బాణ మ్ముల రెంటిదొడగి పగతురను చీల్చుటకు నిలుచుభంగి, నేను రెండుప్రశ్నల నైకొని నీతో పోరాడుటకు నిలచియున్నాను. నా యీ ప్రశ్నల కుత్తర మిప్పు, నిశితముగ బలికెను. ప్రశ్నలు వేయబడెను, యాజ్ఞవల్క్యుడు త్తరమియు గార్చి [వాచవనపీ] నిరుత్తరయయ్యెను.

హైందవ నారీరత్నములు తమ భర్తల బుద్ధి విషయములలోను, జీవితమున వారికి ముదము గూర్చుటయందును, ధర్మకార్యములలోను భాగములుగ దలచబడుచుండిరి. దీని ననుసరించి వారికి పేరు ప్రతిష్ఠలును గలుగుచుండినవి. వారు భర్తల యాస్తికినితె తండ్రియల యాస్తికిని యజమానులగుచుండిరి. దీనివలన వారికి గల నాటి యాదరము ప్రకటమగుచున్నది.

అనేక పురాతన జాతులకు బలే హిందువుల యందును బహుభార్యాత్వముండినది. ఒకని కెందగో స్త్రీలుదురు, కాని యొక స్త్రీకొక కాలమున ననేకులు భర్తలుండరు. [బ్రతరేయ బ్రాహ్మణము 3.23.]

బ్రతరేయ బ్రాహ్మణము [1,8,3,6] లో నొక యద్భుత వాక్యమున్నది. దానిలో: 3 లేక 4 తరములవరకు ఆత్మీయ బంధువులలో వివాహమాడుట నిషిద్ధమైనది. “కావున ననుభవించువాడు [పతి] మరియు ననుభవించ బడునది [పత్ని] యొక నొక పురుషునియందే యుద్భవించును. ఏలన బంధువులు, 3 లేక 4 తరములలో. మేము మరల గలిసెదమని సంతోషపడుచు గూడియుందురు.”

వేదాంగములు

సుండకోపనిషత్తులో పరాపరలను ద్వివిధ భేదములతో విద్యయొప్పుచున్నది. అక్షయ బ్రహ్మజ్ఞానము నొసంగునది “పరా”, విద్యయైన, “నపరా”లో ఋగ్యజుస్సామోపనిషత్తులును, శిక్షా కల్ప వ్యాకరణ నిరుక్త చ్ఛందో జ్యోతిషములును గలవు. ఇది వేదాంగములొకటి పారికరక్మతోలుత పీఠిని గురించిన గ్రంథములుగాని, విశేషకాఖిలుగానిలేక కేవలము విషయము మాత్రమే యుండినది. దాని యధ్యయనము వేదములతోబాటు జరుగుచుండినది. వేదాంగముల యాగంభమును గురించి బ్రాహ్మణా రణ్యకములనుండి తెలియవచ్చును. తరువాత సమయమొదగినట్లై నీ విషయములపై గ్రంథములు వెలసి ప్రత్యేకకాఖిలుగ వేదముల నంటిపెట్టుకొని యుండినవి. అరవేదాంగములలో “కల్పము”, “జ్యోతిషము” లు

దప్పు తక్కిన నాలుగంగములును వేదముల సవ్యగుచ్ఛారణమునకును, విషయ గ్రహణమునకును తోడ్పడును. ధార్మికయజ్ఞములను „కల్పము,, సరియగు సమయమును „శ్రోతావసరము,, తెలుపుట కేర్పడియున్నవి.

శిక్షా విషయమును తెలుపుటకై యేర్పడిన „శిక్షా సూత్రములు,, „కల్పసూత్రము,, లంత ప్రాచీనములు. బ్రాహ్మణ గ్రంథముల కుత్తర భాగములగు గల్ప సూత్రములున్నచో, వేదాంగశిక్షా విషయమును వేద సంహితలకు చేరువగు నుండుటయే నీరెంటి యంతరము.

శిక్షా :

ఈ వేదాంగమును గురించిన మిక్కిలి ప్రాచీనమగు వర్ణన తైత్తిరీయారణ్యకమున [7. 1], తైత్తిరేయోపనిషత్తు [1.2] వందును లభించును. దానిలో నక్షరములు, ఉదాత్తానుదాత్త స్వరములు. శబ్దవిభాగ సంఖ్య, క్రియబద్ధమగు పాఠములచో శబ్దసమూహములు శిక్షాక్రమమున నారధ్యా యములచో విభక్తమైనవి. యజ్ఞములవలెనే ధార్మికావశ్యకతల బట్టి „శిక్షా,,యను బుట్టినది. యజ్ఞకార్యముల పూర్ణమొనర్చుటకు వాటిని గురిచికొని, యజ్ఞమును గురిచికొని తెలియుట మాత్రమే సరిపోదు. అయిన వేదమంత్రముల సవ్యగుచ్ఛారణయు, తప్పుబులేక వర్ణించుటయు వావశ్యకములు. దీనివలన శిక్షాగ్రంథములు పొందుపడియుండుట పరిణామింకనది. వీలైన ఋగ్వేదమంత్రములు తొలుతవెలువడిన రూపముననే మనకిప్పుడు లభ్యములు గావు; వాటిసంపాదకు లాశ్వుములనే మాత్రము తాదమారు సేచుతున్న వానియొద్దాచాణా వైశిష్ట్యము. ఉదాత్తానుదాత్త స్వరక్రియముల ప్రయత్నముగ శిక్షా పద్ధతిలో నమరియున్నవి. ఉదాహరణార్థము మనము సంహితలో నిట్లు చదువుదుము- „తవ్వంహ్యంగే,,.

ప్రాచీన మాత్రకాలు దీనిని „తవ్వంహీతంగే,, అనినట్లు మనము సిద్ధపరచవచ్చును. అయిన జైనిక సంహితలే కైక్షీతలచే విరచితములు. సంహితలలోనున్న పాఠములకు విశేషముగ పదపాఠముకూడ చేయబడును. దక్షిణమున „ఘన,, „జట,, ఇత్యాది పాఠములు వాడుకలో నున్నవి. సంహిత పద పాఠముల భేదముక యదాహరణముచే స్పష్టమగును. ఒక ఋగ్వేదమంత్ర మిట్లున్నది-

విశ్వకర్మకర్మకమున వర్ణింపబడిన కాకట్యుడే ఋగ్వేదమునకు పద పాత మొనర్పినట్లు తెలియచున్నది.

పద, సంహితా పాతములు శత్రు సంప్రదాయపు మిక్కిలి ప్రాచీన కార్యములై యున్నవి. ఈ విషయమును వెల్పుగ్రంథములలో మిగుల పురాతన మైనది „ప్రాతికాఖ్యము“ ద్వారా జెప్పబడిన నియమముల సహాయమున నేసంహితా పాతములైనను పద పాత మొనర్పవచ్చును. ఇది గాక ఉచ్చారణము, శబ్దములెన్నరచుట, వాక్యములందలి శబ్దముల యావశ్యకత, దీనికి స్మరినియమములాది సంహితయొక్క పూర్వోద్భావకా క్రమ పద్ధతు లోబడబడినవి. నేదప్రతి కాఖ్యయందు నిర్దిష్టగ్రంథము లుండెడివి. కావున నీ విషయము ప్రాతికాఖ్యము [వికాఖ్య పరిపదనిన పుస్తకము] అని వేరైనది. ఈ ప్రాతికాఖ్యల పాణిని శస్త్ర ప్రాచీనములని తలచబడు చున్నవి. ఇట్లునటుకన్న నేటి ప్రాతికాఖ్యల ప్రయోగముక ప్రాచీనరూప మున పాణినిజేసి యుండెనని చెప్పవలెననియు సమంజసమైనది. ఉదాహరణ కార్యము అతడెప్పుడైన నొక వైదిక సంధిని దీసికొనిన నది యసంపూర్ణముగ నతనివద్దనలో మిగిలిపోవును. ఇతర ప్రాతికాఖ్యలు విశేషముగ నభవ్యుజ్జేద ప్రాతికాఖ్యలై యాకరణుల పారిభాషికత యధీనములో నున్నవి.

అన్నిటికన్న పురాతనమైనది ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్యము. దీనిని శానకీయ ప్రాతికాఖ్యమనియునందురు. (ఈ శానకుడే యాశ్వలాయనుని యధ్యాపకుడని తలచబడుచున్నాడు.) ఈ గొప్పగ్రంథమున మూడు కాండములున్నవి. ఈ ప్రాతికాఖ్యలు పద్యములలో నున్నవి. ఇదియేదో ప్రాచీన గ్రంథపు రూపాంతరమైనది. అనేక గ్రంథములలో దీనిని మాత్ర మని కేర్పొనిరి.

తైత్తిరీయ ప్రాతికాఖ్య మాత్రములో ననేకాధ్యాపకుల శేష్లుండుటచే మిక్కిలి యందమైనది. దీనిలో సుమారువదిమంది యాచార్యులు వర్ణింపబడిరి.

వాజసనేయ ప్రాతికాఖ్య మాత్రములు కార్యాయనునిచే విరచితముల నుటకు విశదపరచు చున్నది. పూర్వాచార్యులలో శానకుని నిది కేర్పొ

నును. దీనిలో నెనిమిది యధ్యాయములుండి 'ప్రతిక' నూత్రి మీ పాత్రి
శాఖ్య కుపసంహారమై యున్నది.

కౌసతుని సంప్రదాయములతో సంబంధముగల ఆశ్రవ్య ప్రాతి
శాఖ్యయు నిట్టివేరుగు నితర గ్రంథములకన్న నధిక వ్యాకరణపూర్ణమైనదని
చెప్పవచ్చును.

ఒక 'సామ' ప్రాతిశాఖ్యము గలదు. 'పున్న నూత్రి'మననది సామ
వేదపుటుత్తర గణమున కొక విశమగు ప్రాతిశాఖ్యగనున్నది. సామవేద
మంత్ర గాయనములను గురించి వేదాక గ్రంథము 'పంచవిధ నూత్రి'మనన
దియు కలదు. ప్రాతిశాఖ్యముల మహత్వము రెండువిశములుగ నున్నది.
ఒకటి - వీనిలో భారతములోని వ్యాకరణమునకు సంబంధించిన పాఠముల
ఇతిహాస మడగియున్నది. ఇది మనకు తెలిసినంతవరకు ప్రాతిశాఖ్యలకు
వెనువెంట నీ యారంభముగును. రెండవది - ఇవి నేడు మనకు లభ్యములగు
సంహితల యథాతథ రూపములను పరిమాణించి చూపుచున్నవి. ఋగ్వేద
ప్రాతిశాఖ్యను గురించి విచారించగా ఋక్సామితిశాఖ్య సమయమున ఋగ్వే
దము పదిమండలములలోనే విభక్తము గాక; చానిమంత్రములు మనకు నేడు
లభించు క్రమముననే యుండినవి.

ఈ ప్రాతిశాఖ్యలు వేదాంగ శిక్షకు సంబంధించిన మిక్కిలి ప్రాచీన
రూపములు. ఇవిగాక నెన్నియైనవైన రూపములును గలవు. అవికూడ
శిక్షలవరగి భారద్వాజుడు, వ్యాసుడు, వశిష్ఠుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడి గొప్ప
గొప్ప ఋషులచే విరచితములయినవి. ఇవి శర్లనూత్రిముల ననుగమించు
స్మృతులవలెనే ప్రాతిశాఖ్యల ననుసరించును. వీనిలో గొన్ని శిక్షలు
ప్రాచీనములై యే యొక పాత్రిశాఖ్యతోడకో సంబంధపడియున్నవి.
ఉదాహరణార్థము వ్యాసశిక్ష; తైత్తిరీయ పాత్రిశాఖ్యతో సంబంధపడి
యున్నది. అయిన నే యితర గ్రంథముల కంటె నిది మహత్వముగలది కాదు.

కల్పము :

శిక్ష తరువాత రెండవ వేదాంగము కల్పము- దీనిని గురించి
తరువాతి యధ్యాయములలో సవిస్తరముగ వర్ణింపబడును.

వ్యాకరణము :

పదసాతములనుండి వాని రచయితలు కేవలముచ్చారణ, సంధులను మాత్రమేగాక, శబ్దపుష్పత్తినిగూర్చియు మిగుల తెలిసియుండిరి. వారు రెండు సమాన భాగములను - క్రియ, ఉపసర్గలను, శబ్దప్రత్యయములను వేరుజేయుచుండిరి. ఈ విధానము వారికి మొదటినుండియు తెలియును యాస్కుడు నామ, అఖ్యాతి, ఉపసర్గ, సహితములను తన నిరుక్తమున వర్ణించినాడు. భాషా సంబంధములను పరిశోధనను గురించి బ్రాహ్మణము లందును నిదర్శనములన్నవి. వానిలో గూడ విభిన్న వ్యాకరణ సంబంధములగు పారిభాషిక పదములు దొరుకును. వర్ణ, లింగ, వచన, విభక్తులు ఆరణ్యక, ఉపనిషత్ మాత్రములలో విశేషముగ గానవచ్చును. కాని, మనము యాస్కుని నిరుక్తమునుండియే పాణినికి పూర్వపు వ్యాకరణములను గురించి బాగుగ తెలియ గలుగు చున్నాము.

యాస్కునకుముందు వ్యాకరణాశ్మయనము చాల జరిగియుండును. అతడు తనకు ముందున్న నిరువముగురు వ్యాకర్తలను క్రొవ్వునటుయేగాక పూర్వోత్తర సంప్రదాయములను గూడ సుశ్లేఖించియున్నాడు. అతడువా హరించిన వారిలో శాకటాయన, గార్గ్య, శాకల్య అతి ముఖ్యులు. యాస్కుని కాలమున వైయాకరణుల శబ్ద, రచనాక్రమములు వ్యవహారమున నుండిను. వారు పురుష, కాల, వాచకరూపముల నమపుచు కృత, తద్ధిత ప్రత్యయములనుగూడ తెలిసియుండిరి. యాస్కుడు ధాతువులనుండి పుట్టు శబ్దములను గురించి యుక్తృప్తమగు వ్యాఖ్య వ్రాసియున్నాడు. గార్గ్యాదులు అన్ని శబ్దములను ధాతువులనుండి పుట్టినవను సిద్ధాంతము నంగీకరింపరని యాస్కుడు చెప్పినాడు. పాణినియ వ్యాకరణముకూడ శాకటాయనని ,, ధాతువులనుండి సర్వశబ్దోత్పత్తి " సిద్ధాంతము పైననే గూఢారపడియున్నది. పాణినియ వ్యాకరణమున కొన్ని వైదిక రూపములకూడ సాధింపబడియున్నను నది ప్రధానముగ లౌకిక సంస్కృత భాషకై వ్రాయబడినది. నేటి సాహిత్యము పాణినియము నాధారముగ చేసికొని వెలసియున్నది. పాణిని సూత్రకాలపు మధ్యయుగములో నున్నను అతని కాలమును వేదానంతర కాలముగ పరిగణింప వచ్చును. పూర్వా

చూర్వల మతముల నన్నిటిని ఖండించి వ్రాయబడినదగుటచే పాణినీయము మిగుల ప్రామాణికమై యున్నది. పూర్వల గ్రంథములన్నియు నష్టమై పోయినవి. వ్యాకరణముగగాక నిరుక్తరూపముననున్న యాస్కని గ్రంథము మాత్రము మిగిలియున్నది. శాకటాయనుని పేరనొక వ్యాకరణము కనబడుచున్నది. కాని యంతరవకే విద్వాంసుడును దానియందు యాస్కపాణినుల ఖండన మండనములకు లోనైన మతములన్నియు నెంతవరకున్నవో విచార్యంప లేదు.

నిరుక్తము :

యాస్క “నిరుక్తము” వాస్తవముగ నొక వైదికటీక, వేదాంగమును దెలుపు గ్రంథము లన్నిటికంటె నిది చాల ప్రాచీనమై యున్నది. ఇది వైదికకోశ మనదగినది. యాస్కడు నిఘంటువును రచించెనని దంతకథలు చెప్పుచున్నవి. వేదాంగము సులభముగ దెలియుటకై ప్రాచీన మహర్షులు నిఘంటువు రచించిరనియు, దాని యాధారముచే తాను టీకను వ్రాసితి ననియు యాస్కడు చెప్పికొనియున్నాడు. ఇందు మూడు కాండములు గలవు. మొదటి నైఘంటిక కాండమున పృథివ్యాది పదార్థములను, మైగమ కాండమున వేదమునందలి అతికఠిన శబ్దముల కర్థములను, మూడవ దైవత కాండమునందు గర్వగ్గ, దేవాదులను వివరింపబడినవి. ఈ రచన వేదాంగములై పు దృష్టి సారించుటకు చేసిన ప్రయత్నమై యున్నది. యాస్కనకు ముందెన్నియో నిరుక్తము లుండియుండును. కాని, వానిలో నొక్కటియు నిప్పుడు మిగులలేదు.

నిరుక్త ప్రథమాధ్యాయము కేవల వ్యాకరణ సిద్ధాంతములచే నిండి వేదభూమికయై యున్నది. రెండు, మూడధ్యాయములు నైఘంటిక కాండము, నారవ యధ్యాయమునకు మైగమ కాండము, పండ్రెండవ యధ్యాయము వరకు దైవత కాండయు వ్యాఖ్యానింపబడినవి. నిరుక్తచరిత్ర సుందరమై పాణినీయ భాషకంటె సురళీమై యున్నది. యాస్కని కాలము క్రీస్తుకు పూర్వ మైదువందల యేండ్లగుటచే నతడు సూర్యకాల ప్రాకంఠమునగల యాచార్యడై యున్నాడు.

భంధము:

బ్రాహ్మణములలో భంధమును గురించిన యనేక ఉల్లేఖము లున్నవి. సాంఖ్యాయన క్రొత్త నూత్రములందును, ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్యములందును. సామవేద వివాద నూత్రములలోను కేవలచ్ఛందో వ్యవహారక “ఉక్” “స్తోమ” “గణము” లను గురించి తెలుపబడి యున్నది. “వింశతి” చ్ఛందస్సు వేదాంగములలో నొకటని యనుమానము సరికాదు. దీని యందు కొన్ని వైదికచ్ఛందస్సులును, ఎక్కువగా వేదోత్తర కాలపు సంస్కృతచ్ఛందస్సులును వివరింపబడి యున్నవి.

కాత్యాయనని యనుక్రమణికలలో నొక భంధము వేదభంధస్సును గురించి తెలుపుచున్నది. అది ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్య యందలి 16 వ పటలముతో సరిపోవుచున్నది. ప్రాతికాఖ్యము అనుక్రిమణికలకు ప్రాచీనమైనదని తలచుచున్నారు.

జ్యోతిషము:

వేదాంగ జ్యోతిషముక చిన్న పద్యగ్రంథము. దీనిని “లగధు” డను విద్వాంసుడు రచించెను. ఇందలి ఋగ్వేద సంస్కరణ భాగమున 36 ను, యజుర్వేద భాగమున 43 శ్లోకములు గలవు. ఇందలి ముఖ్యవిషయము నూర్యచంద్రుల స్థానములను గురుతించుట, 27 నక్షత్రముల చక్రమునందు పూర్ణిమా, అమావాస్యలను తెలియుటలై యున్నది. జ్యోతిషమును గురించి తెలుపు అదిగ్రంథమిదియే యైయుండును. కాని, దీని ప్రాచీనత్వమును దెలుపు నితర గ్రంథాధారములు దొరకలేదు.

అనుక్రమణికలు :

వేదములు, బ్రాహ్మణములు, వేదాంగములను గురించి యెంత తెలిపినను అనుక్రిమణికలను గురించి తెలుపక పోయినచో వైదిక సాహిత్యమును సంపూర్ణముగ తెలిపినట్లు కాదు. వీనిలో మంత్రములు, రచయితలు, భంధస్సులు, దేవతలను గురించి సంహితలలో లభించు క్రియమననే సూచించబడినది.

కౌనకుని యేడు గ్రంథములను ఋగ్వేదముతో సంబంధము గలవి. ఇవి ఋగ్వేద ప్రాతిపదికలు సమములగు స్లోకములతో నొప్పచున్నవి. శాత్రూఘ్న కర్తృత్వమును స్వరానుక్రమణిక యొకటున్నది. అన్నానుక్రమణిక 300 స్లోకముల గ్రంథము. వీనిలో ఋగ్వేదముల సూచిక కలదు. “అనువాకానుక్రమణిక” కేవలం 40 స్లోకముల చిన్న గ్రంథము. ఇవి ఋగ్వేదపు 85 అనువాకముల సాంకేతిక శబ్దములను, మంత్రసంఖ్యను కలెంపును.

“పాదానుక్రమణిక” యను సహాక మిత్రచ్ఛందముల గ్రంథము. “సూక్తానుక్రమణిక” ప్రతికముల యనుక్రమణికగ నుండినది. కాని, ఇది “సర్వానుక్రమణిక” ముందు వ్యర్థమగుటచే నష్టమై పోయినది. “దేవతానుక్రమణిక” ప్రత్యేకముగ లభించుచున్న “మధ్యగ” శిష్యుడు దానిని తన “అర్థానుక్రమణికా వ్యాఖ్యానము” లో పదిసారులుదహరించు కొనినాడు. “బృహదేవతానుక్రమణిక” అన్నిటికన్న గొప్పది. దానిలో 1200 స్లోకములున్నవి. ఇది ఋగ్వేదాష్టకములకు సమములగు నెనిమిదధ్యాయములను విభక్తమై యున్నది. ఋగ్వేదకర్తృమును తెలిపి ప్రత్యేక మంత్రజేవతను చూపుటయే దీని యుద్దేశమై యున్నది. ఇది యాస్కని “నిరుక్త”ము వాదారముగ జేసుకొని వెలసినది. అంతేగాక దీని రచయిత యాస్కని. అతడు “భాగుటీ”, “అశ్వలయ” నా దృశక ఋషులకు గురించి వ్రాయుచు “నిదాన” సూత్రములను గురించి వాకొని నాడు- అందఱు ఋగ్వేదమున కానరాని కొన్ని ఖిలభాగములను గూడ నుల్లేఖించెను.

మైదాని తరువాత శాత్రూఘ్నని “సర్వానుక్రమణిక” సూత్ర రూపమున నున్న గొప్పగ్రంథము. ఇందు 12 ఖండములపై భూమిక కలదు. వీనిలో తొమ్మిది ఖండములలో కేవలము ప్రాతిపదిక వర్ణనతో సరిపోయి వేదచ్ఛందముల వర్ణన కలదు. కౌనకుని ఋగ్వేదాసము కూడ ఛందోబద్ధ గ్రంథము.

సామవేద పరిశిష్టములగు రెండనుక్రమణికలుగలవు. ఒకటి “అర్షము”, రెండవది “దైవతము”. వీనిలో క్రమముగ సామవేదపు త్రైగేయ శాఖా

ఋషులను, దేవతలను గురించి తెలుపబడినది. ఆ ఋషులలో యాగ్య, శానక, ఆశ్వలాయనాదు లున్నారు.

కృష్ణయజుర్వేదపు రెండవక్రమణికలు గలవు. ఒకటి „అత్యేయ” కాఖకు సంబంధించినది. రెండవది „చారాయణీయ” కాఖకు సంబంధించినది. అత్యేయ కాఖానుక్రమణిక గవ్యాత్మకము, శ్లోకాత్మకము అను రెండుభాగములు కలది. చారాయణీయ కాఖానుక్రమణికలో భిక్షభిక్షు మంత్రకవయితల లెక్కకలదు. దాని „నత్రి” అని „శానాక్షి” కొసగ నను ప్రతీతి యున్నది.

కాత్యాయనుని „మాన్యుండిని” కాఖానుక్రమణికలో నైదు ఖండము లున్నవి. మొదటినాలుగు ఖండములందును రచయితలు, దేవతలు, ఛందములను గురించి తెలుపబడినది. ఐదవదానిలో ఛందస్సుల సంక్షిప్త వర్ణనమున్నది. కాత్యాయనుని మరికొన్ని శుక్లయజుర్వేద పరిశిష్టము లుండినవి. కాని, వేద మూడుమాత్రమే లభించుచున్నవి. వానిలో „నిగమ” పరిశిష్టమందు శుక్లయజుర్వేద శబ్దములను గురించియు, ప్రవరా ధ్యాయమునందు వివాహోదులలో స్మరించు కొన్ని బ్రాహ్మణ వంశములను గురించియు, „చరణవ్యూహము” నందు విభిన్న వేద సంప్రదాయములను గురించియు విపులీకరింపబడి యున్నది. ఈ గ్రంథత్రయము తరువాత రచింపబడి యుండును.

అథర్వ వేద పరిశిష్టములందును, నొక చరణ వ్యూహము కలదు. అథర్వవేదమునందు 70 పరిశిష్టములున్నవి.

కల్పసూత్రములు

బ్రాహ్మణములకు, వారణ్యకములకు విషయసంబంధము గలిగి మిక్కిలి పొలిచినములై సూత్ర గ్రంథములు తెలియుచున్నవి. ఐతరేయారణ్యకమున సూక్తిములు దప్ప మరేమియు లేవు. వాటిని ఆశ్వలాయనుడు, శానకుడు రచించినట్లు చెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణములు కల్పములతో నేరుగ

సంబంధపడి యున్నవి. అయినను ఋషులీ విషయమును పూర్ణ మొనర్చుటకే తమ ధ్యానమును అగ్న పరచిరి. వారి విషయమున ననేక గ్రంథముల రచించి కల్పనూత్రిములని పేరిడిరి.

కల్పనూత్రముల మూడు విభాగములు :

శ్రౌత, గృహ్య, ధర్మనూత్రములు. శ్రౌతయజ్ఞముల వర్ణించు గ్రంథము శ్రౌత, నూత్రమనియు, గృహస్థులకు దగిన సంస్కారములు, రీతుల విధనలు గలది గృహ్య, నూత్రిమనియు, ధర్మ, నియమముల వర్ణించునట్టి గ్రంథము ధర్మ, నూత్రమని యన బరగెను. ఈ విషయమును బోలునట్టి సాహిత్యమింకొకటి కలదు. దానిని శుల్భ, నూత్రిమని యందురు. దానిలో యజ్ఞశాలాదికముల నిర్మాణమభివర్ణితము.

శ్రౌతనూత్రము :

శ్రౌతనూత్రరచనా కాలము క్రీ॥ ముందు 500-800 వర్షములై యున్నదని అధునిక పండితులనుచున్నారు.

ఋగ్వేదమునకు సంబంధించిన రెండునూత్రములు మాత్రమిప్పటికి లభించినవి. ఒకటాశ్వలాయనునిది, రెండవది సాంఖ్యాయనునిది. ఆశ్వలాయన శ్రౌత నూత్రిములో 12 అధ్యాయములును, సాంఖ్యాయనుని గ్రంథములో 18 అధ్యాయములును గలవు. మొదటిది ఐతరేయ బ్రాహ్మణముతోడను, రెండవది సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణము తోడను సంబంధము కలిగియున్నది. శెబ్బర్, పండితుని యనుసారము ఆశ్వలాయనుడు బ్రాహ్మణకాలమునగాక, పాణినికాలమున నుండియుండును. ఏలన 'అయిన' ప్రత్యయముల కలిపి పేరు బెట్టుట బ్రాహ్మణ కాలపు పరిపాటి కాదు. ఆశ్వలాయనుడు, ఆశ్మరధ్య, లైలవరీ ఋషులను గురించి వ్రాసెను. వారి పేర్లు పాణిని యష్టాధ్యాయిలో ననుపించు చున్నవి. చివరలో నతడు బ్రాహ్మణ పరివారవామావళి నొసగియున్నాడు. వారిలో భృగు, అంగిర, అత్రి, విశ్వమిత్ర, కశ్యప, వశిష్ఠ, అగస్త్యులు గలరు. సరస్వతీ తటమున జరిగిన యజ్ఞ వర్ణన మిక్కిలి సంక్షిప్తముగ జేయబడినది. ఈ

యాశ్వలాయనుడే మైత్రేయారణ్యుని వాచాన కాండమును రచించెను. ఇతడు శానకని కిమ్మడు.

సాఖ్యాయన నూత్రము దీనికిన్న కొంత పూతలని తెలియుచున్నది. 15, 16 అధ్యాయములలో నీమాట స్పష్టమయింది. ఈ యధ్యాయములు బ్రాహ్మణ వ్యవహారములకు రచింపబడి, 17, 18 అధ్యాయములు దరువాత విరచితములైనవి. అశ్వలాయన నూత్రము మరియు కైత్రేయ బ్రాహ్మణము లీ రెండును భారత వేదపు పూర్వభాగములని రచనలై లోచుచున్నవి. వీనికి ప్రతి సాంఖ్యాయన నూత్రము దాని బ్రాహ్మణములు తర నజరాత్ జేరవలయుగ నన్నటు చున్నవి. కైరెంటియందను నొక యజ్ఞక్రియము వర్ణింపబడినది. యజ్ఞములన్నియు చాలామట్టుకు రాజులకొరకైనవి. ఆ యజ్ఞముల కేర్పిలి.

వాచ సేయము రాజనూయము అశ్వమేధము పురుషమేధము, స్వమేధములు. సాఖ్యాయనుడీ యజ్ఞములను విస్తారముగ వర్ణించియున్నాడు. సామ వేదపునాలుగు శ్రావనాత్రములు లభించినవి. వాచలో నొకటి, మతమ, నిది, రెండవది, లాట్యాయను, నిది. మూడవది, దానిహ్యాయను, నిది, నాల్గవది, కైమి సేయు, నది.

మతక నూత్రములలో ప్రపాతకములన్నవి. వాచలో మొదటి రెండులో సేవాహయజ్ఞము, తరువాతి వాల్మీకిలో సహినయజ్ఞము, కడపటి రెంటిలో సత్రములు వర్ణింపబడినవి.

లాట్యాయన నూత్రము కైకాధరు, కాళిదై యున్నది. మతక నూత్రమువలె నిదియు పూర్వముగ బ్రాహ్మణములతో సంబంధపడియున్నది. దీనిలో బ్రాహ్మణముల యువాహరణములు చెక్కెనుండి, దీనికి లాండి ల్లిడు,, సోనంజయును,, కాంబ్యాయనుడు' నాచార్యులుగ జేర్కొనబడిరి. వీరు మాత్రమేగాక లాట్యాయనుడు పెక్కుమంది యాచార్యుల కేళ్ళను గూడ వివరించియున్నాడు. "అక్షేయకల్ప", "గౌతము", "సౌచవృక్ష", "కైఖ్యలంబీ", "కాత్వ", "వాన్వగణ్య", "భాంబితాయన", "లామకాయన", "రాణాయనపుత్ర", "కాయ్యయన", "కాల

కాయసీ" మొదలగువాగు. ఈ సూత్రకాలమున కూర్చులి, సిపాదుల పరిస్థితి తరువాత కాలమున చేడివంతిగ జెడియండలేదు. అప్పుడువారు యుగ్మవాటికలలోగిరి వచ్చుచుండిరి. లాట్యాయన సూత్రములో 10 ప్రపాత కములు గలవు. వాని మొదటి 7 టిలో నన్ని బిగుములగు సోమ భాగముల సాధారణ నియమములు గలవు 8, 9, ప్రపాతకములలో గొంతవరకు నేకాహ యజ్ఞము వర్ణింపబడినది. 9 వ ప్రపాతకములో దక్కిన భాగమున నహిసయాగము, 10 వ దానిలో సప్రయాగ వర్ణనలు గలవు.

ద్రాహ్యయన సూత్రము రాణకాయసీయ కాఖిదై యున్నది. రాణాయన వంశము వశిష్ఠుని నుండి యుత్పన్నమైతి. ఈ సూత్రమునకు వశిష్ఠ సూత్రమనియు పేరుగలదు. దీనిని గురించి యెక్కువేమియు దెలియదు.

శుక్లయజుర్వేద సంబంధము కాత్యాయన సూత్రములతో గలదు. దీని 26 వ అధ్యాయములో శతపథ బ్రాహ్మణ యజ్ఞక్రమము వర్ణింపబడినది. 22 నుండి 23 అధ్యాయముల వరకు సామవేదయజ్ఞములు వర్ణింపబడినవి. ఈ గ్రంథరీతి, పరిష్కారములను బట్టి యిది సూత్రకాలపు చివరలో నున్నట్లూహింప వచ్చును.

కాత్యాయన శ్రౌత సూత్రము మొదటి 13 అధ్యాయములు శతపథ బ్రాహ్మణములోని మొదటి 9 కాలముల విషయముతో పోలుచున్నవి. 9 వ అధ్యాయములో శ్రాత్రామణి యజ్ఞము, 20 లో అశ్వ మేసము, 21 లో బుధుమేసము, సర్వమేస, పిత్తమేస యజ్ఞములు వర్ణితములు. 22లో బ్రాహ్మయజ్ఞము, 23లో బ్రాహ్మయజ్ఞములు వర్ణింపబడినవి. వెబ్బయ, వెబ్బవాద శ్రౌత సూత్రముగూడ శుక్ల యజుర్వేదములోనిదని నమ్మిరి.

కృష్ణ యజుర్వేదములో సంబంధముగల 6 శ్రౌత సూత్రములు సురక్షితములు. అయిన వానిలో గేవలము రెంటి కే బాగయులేదు. అనస్తంబ, హిరణ్యకేశులు గలవి సూత్రముల బూర్ణముగ వ్రాసిరి. వానిలో నాపస్తంబుని 30 అధ్యాయములలో 24 టియందును, హిరణ్యకేశి రచించిన 29 అధ్యాయములలో 18 అధ్యాయములందును వీని శ్రౌత

నూత్రములున్నవి. వాఘాయను భాగవద్విజయ నూత్రములలో కొరతను ప్రకాశితములుగాలేదు. భాగవద్విజయ స్వప్న భాగవతము పాఠానుసారముక మహిళ సంపాదించి ప్రకటించి వేసినది కనీసము. వాఘాయను వైఖానసముల శ్రౌత నూత్రములగు తైత్తిరియ సంహితతో సంబంధము కలిగియున్నవి. వాఘాయను నూత్రములన్నిటికన్నను బ్రాహ్మణములకు సంబంధములేదు. వాని తరువాత ప్రపంచ భాగవద్విజయ అవస్థలు; హిరణ్య కేతులైరి.

వైత్రాయణీ సంహితలో మానవ శ్రావణనూత్రముల సంబంధము గలదు. ఈ మానవ శాఖావర్గము నూత్రముల నుండియే మనస్సులని వివరితమై యుండనోవు.

అవర్ణ పేద శ్రౌత నూత్రము వైతాన నూత్రము. వైతానము మనుషేరు వానిలో వైతానమున కెక్కు మెరుకు నుండినచే గాబోలు వచ్చియుండును. ఇది గోపథ బ్రాహ్మణమునకు సంబంధించి కాత్యాయనుని శ్రౌత నూత్రము ననుసరించుచున్నది.

శ్రౌత నూత్రముల నుండి యజ్ఞస్వరూపము దెలియవచ్చినను అన్ని గ్రంథములలో ఋక్సమగు విషయము వీనిలోనే గలదు. ఈ యజ్ఞములలో యజమానుడు, బురోహితుడును వారు ముఖ్యులు. యజ్ఞము జేయుచు బ్రాహ్మణులే బురోహితులు. వారి సంఖ్య 1-16 వరకుండినది. యజమాని కొలదిపని జేయుచుండెను. వేదిక యొక్క మూడు భాగములలో నగ్ని కార్యము జేయబడుచుండెను. మొట్టమొదట అగ్ని యాధాన కార్యము, తరువాత సమిధలచే నది ప్రజ్వలించబడుట జరుగుచుండెను.

శ్రౌత కావ్యముల సంఖ్య పదునాలుగు. కవులునైత సంఖ్య గలిగి రెండు వరుసలలో గూర్చుండి ప్రత్యేక విభాగముక కొక్కొక్క పశువు చొప్పునబలినొసంగు చుండిరి.

గృహ్య నూత్రములు :

బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో గావ్యసంహితములు లేక కొరతను దీర్చుట కీ నూత్రములు రచింపబడినవి. వీని కాలము శ్రౌత నూత్రముల తరువాతది.

సాంఖ్యాయ నాశ్వలాయన గృహ్య సూత్రములకు ఋగ్వేదముతో సంబంధముగలదు. వీనిలో నాల్గు నాల్గధ్యాయములు గలవు. శానకుడును గృహ్య సూత్రముల రచించినట్లు దెలియుచున్నది. అయిన నవి లభించుట లేదు. సాంఖ్యాయనుని గృహ్యసూత్రము „కౌషీతకీ, శాఖకును సంబంధ పడియున్నది ఇది పూర్ణముగ లభింపక పోయినను కౌషీతకీ గృహ్య సూత్రము వేరుగ బ్రకటిగ్మైనది.

సామవేదమునకు సంబంధించిన ప్రధాన గృహ్యసూత్రము „గోభిల, సూత్రము. ఇదియన్నిటికన్న ప్రాచీనము, పూర్ణము, మనోహరమునై యున్నది. దీనిని సామవేదోధయ శాఖలును ప్రయోగించుచున్నది. ద్రాహ్మ్యయణశాఖయొక్క „కదిర, గృహ్యసూత్రములను సామవేద రాణాయనీయ శాఖగూడ నుపయోగించుకొనుచుండినది. అయిన నిది గోభిలసూత్ర పరిష్కృతరూపము. జైమినీయ గృహ్య సూత్రము గూడ సామవేదమునకు సంబంధించినదే.

శుక్ల యజుర్వేదమునకు పారస్కర, కాత్యాయన సూత్రములు గృహ్య సూత్రములు. ఈ పారస్కర, కాత్యాయన సూత్రములే వాజినేయ గృహ్యసూత్రములనబడుచు. కాత్యాయన గృహ్యసూత్రములతో దీనికి మిక్కిలి సంబంధము గలదు. కావుననే యీ రచయిత పేరుతో ననేక ప్రదేశములలో నుదాహరణము లీయబడినవి. యజ్ఞపల్ల్యుని ధర్మ శాస్త్రము వైనను దీని ప్రభావమున్నది. దీనిలో 3 కాండలుగలవు.

కృష్ణయజుర్వేదపు 7 గృ. సూ. ములలో నింతవరకు 3 మాత్రమే ముద్రితములయినవి. అపస్తంబ, హిరణ్యకేశి గృ. సూ. ముద్రితములై యున్నవి. షాధాయన, భరద్వాజ గృ. సూ. విషయముమృగ్యము. మానవ గృ. సూ. మానవ శ్రాంత సూత్రములతో ఘనమగు సంబంధము గలిగి యున్నవి. ఈ గృ. సూ. అనేక పర్యాయములు శ్రాంతావతరణములనే వలెవేసినవి. ఈ సూత్రములోని వినాయక పూజ యేయితర సూత్రము లందును గానరాదు. యజ్ఞపల్ల్యు ధర్మశాస్త్రములో నీ యంశములే వివరింపబడి నలుగురి వినాయకులకొకే వినాయకుని అనగా నేటి గణపతి వర్ణన గలదు. కారక గృ. సూ., మానవ గృ. సూ. ల బోలియున్నవి. దీనికి

విష్ణుసర్వ శాస్త్రముతో సంబంధము కలదు. ప్రాచీన ధర్మశాస్త్ర రచింప బడినది తైత్తిరీయము. నూతనము. వాగ్దేవము. నూతనమునూడ మైత్రీ యనీయ సంప్రదాయమునకు దరువాతి శ్రావణము.

అగ్రవేదముతో కాపీతకము. నూ. అ సంబంధముగలదు. ఇవి కేవలము గృహ్యసూత్రములే గాక నూతనవేద లాంఛిత విషయములన్ని విశేషములు గలిగియున్నవి. వీనిలో వైదిక భారతము జీవన ధర్మములు బూర్ణముగ జిత్రంపబడినవి.

ఈ గృ. సూత్రములలో 40 సంస్కారముల వర్ణనలున్నవి. గర్భ ధారణనుండి వివాహమువరకు 19 సంస్కారములు కారితక అనబడుచున్నవి. తక్కిన 21 ఒకవిధమున యజ్ఞరూపములై యున్నవి. వీనిలో 19 గృహ్య సంస్కారములున్నవి. ఇవి పంచమహాయజ్ఞములు, 2 పాకయజ్ఞములై యున్నవి. తక్కినవి శ్రౌత సంస్కారములతో సంబంధము గలిగి యున్నవి. ఈ విషయములేగాక వర్ణబ్రతులారంభములో నాగపూజ, గృహనిర్మాణ, గృహప్రవేశ సంస్కారములు మున్నగునవి కలవు. ఇంకను, భూమిదాని నిర్మాణముల విస్తృత నియమములు గలవు. ఇంటికి పశ్చిమమునకు ద్వారముండకూడదనియు, కలపలేక వెదురుతో నిల్లుగట్టిన తరువాత పశుబలినిచ్చు వర్ణనలు గలవు. పశువులను గురించి ననేక వర్ణనలున్నవి. జాతిసీతమునకై యాబోతును వడలుటయు, గృహసంబంధ రీతులు వర్ణితములు, కృషివలన నుత్పన్నమగు ప్రళమ ఫలము నితరులకు బంచుకీరియు, దుస్వస్న, అపకరణ, రోగాదికములు దెలుపబడినవి. శివసంస్కార విషయమున జితితై యావునుగాని మేకనుగాని వేసి కాల్పవలెననియు, క్రాధములగూర్చియు విస్తారముగ వేర్పబడినది. ఇది గృహ్యసూత్రములను గురించిన సంక్షిప్త పరిచయము.

ధర్మసూత్రములు :

సూత్రసాహిత్య శాఖలలో ధర్మసూత్రము మూడవది. దీనిలో నిత్యజీవన నియమములు వర్ణితములు. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీనార్య ధర్మములై యున్నవి. కృష్ణయజుర్వేద తైత్తిరీయశాఖతో సంబంధముగల ధర్మసూత్రము

ముఖ మూడు ప్రసిద్ధములు. యాస్కాచార్యుడు ధార్మిక నియమముల గురించి సూత్రపద్ధతులపై వ్రాయుటచే నంతకుముందీ ధర్మసూత్రములలో నొకటికొండు విరచితములై యుండవచ్చును. కావుననే యివి మిక్కిలి ప్రాచీనములని తలచబడుచున్నవి.

ఆపస్తంబ ధ. సూ. లింతవరకును సురక్షితములు. వీనిని ప్రాచీన సంప్రదాయములు పరివర్తించుటగాని, నేటి సంపాదకులు కొత్తవాటితో జతపరచుటగాని జరుపలేదు. ఆపస్తంబ కల్ప. సూ. ల మొదటి మూడధ్యాయములలోను, 23, 29 అధ్యాయములందీ ధర్మసూత్రమే గలదు. దీనిలో విశేషముగ వైదిక విద్యార్థి, గృహస్థుల కర్తవ్యములు, నిషిద్ధ భోజనము, శాచాచార ప్రాయశ్చిత్తములు, వివాహ, ఉత్తరాధికారాపరాధములు మున్నగునవి వివరింపబడినవి. ఔత్తరాహుల గురించి వికృతపు మాటలందుండుటచే దీని సంబంధము దక్షిణ దేశీయులతో గలదని యూహింపవచ్చును. ఈ సూత్రములలో భాష పాణినీకన్న పూర్వముది.

హిరణ్యకేషి ధర్మసూత్రమి గ్రంథముతో సంబంధము గలిగియున్నది; రెండును సమానములనియే జెప్పవచ్చును. ఇట్లుండుటకుక కైతిహ్యమిట్లున్నది. ఆపస్తంబునితో గొట్లాడి కొంకణ ప్రాంతమున నొక నూతనశాఖను హిరణ్యకేషి స్థాపించి కల్పసూత్రపు 26, 27, 29, అధ్యాయములనుండి ధర్మ సూత్రముల వ్రాసెనని యొక శిలాలిపి వర్ణించుచున్నది.

మూడవది వాఢాయనుని ధర్మ సూత్రము. దీనిని ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమని వర్ణించిరి. ఈ శాఖా కల్పసూత్రముల వివరము తెలియదు. ఇది పైరెండు ధర్మసూత్రములకన్న ప్రాతది. దీనిని గురించి నేడంతగ తెలియకున్నను దీని సంబంధము మాత్రము దక్షిణదేశముతో నుండెనని చెప్పవచ్చును. ముప్రసిద్ధ భాష్యకారుడగు సాయణాచార్యు డీశాఖాను యాయి. ఈ ధర్మసూత్రములలో నాలుగ్రాత్రములయొ, నాలుగు వర్ణములయు నియమములు, అనేక విధముల యజ్ఞములు శాచాచార, ప్రాయశ్చిత్త, రాజ సర్వాపరాధముల న్యాయము, సాక్షుల పరీక్ష, ఉత్తరాధికారుల నిర్ణయము, వివాహములు, అందు స్త్రీలకుగలస్థానము వర్ణింపబడినవి. పూర్తిగ శ్లోకములతో విరచితమగు నాలుగవ ఖండము శ్రొత్తగ రచింపబడినది.

మైగ్రంథములలో బాబు గొతముని భర్తృహత్త్రును సూత్ర కర్తృత్వం దగినదే. అయితే నిది యే కల్పహస్త భాగముకాదు. ఇదియేదో కైరిక సాంప్రదాయముతో భర్తృ: సంబంధము చెప్పుచున్నది. ఈ గొతములు సామనేజి రాజ్యానినీయకాబయ్యెను. ఉపకాయవారని భవదబడిరి; ద్వి? కుమారిలను బుట్టెరించుచున్నాడు. ఇది భర్తృకాస్త్ర ప్రభవమైనది. ద్వి? భర్తృకాస్త్రముల గద్యరూపముల విరచితమైనది. ద్వి? భాధాయన సర్వకూత్రముల యంశము అంశంబుకాబుంపబడినది. ఇది కాలములచే భాధాయన స. నూ. శ్రీ. పూ. నేరిరి నుం. అని భవదబడుచున్నది. కైరిక కాలమునకు సంబంధించి, సూత్రపద్ధతి వ్రాయబడిన గ్రంథము వాక్య భర్తృకాస్త్రము. ద్వి? 30 అధ్యాయములకు విభజియై విభజితము లైయున్నది. ఇది గద్యరూపముల - ద్వి? నామస్తంబ స. నూ. అని వలె వివాహపద్ధతులు స్వీకరింపబడినవి. కుమారిలను తనకాల మున బుట్టెరించుతెప్పవగ నీ వాక్య భర్తృకాస్త్రముల భవదబడినది చెప్పియున్నాడు. కుమారిలని యనేక విషయములు సంస్కరింపబడి నుద్రితములగు బ్రతులలో గానవచ్చుచున్నవి. ఇది యాత్మరాహులకు సంబంధించిన గ్రంథము. వాక్యభాగ గొతముని యువాహరణములనిచ్చును. ఇతని యంశములను ముససాక వ్రాసిన సూత్రములతో సంబంధ పరచి యున్నారు. ఇదిగాక మనుస్మృతిలో గూడ ననేకాంశములు వాక్యభాగని లభించుచున్నవి. గొతముని తనవాలిజే మనుస్మృతి. ఈ సూత్రగ్రంథము బుద్ధివముతో సంబంధము కలిగి శ్రీ. పూ. మెన్మయో శతాబ్దము లవ ముందు వెలసినదని చెప్పవచ్చును.

కొన్ని సగ్గుసూత్రముల కవితరణములు మాత్రము దొరుకుచున్నవి. అన్నిమాత్రా గ్రంథములలో మనుస్మృతి మిక్కిలి సాంప్రదై గ్రంథము. దాని సంబంధము మానవ భర్తృకాస్త్రముతో నున్నది. వాక్యభాగములలోని యనేకావితరణములనుండి సంస్కరింపబడి మనుస్మృతి యందు ప్రచురింప బడినది. ఇట్లు విడిచినది యంశములే మానవ భర్తృకాస్త్రములు. వీనియే భారముపై మానవ భర్తృకాస్త్రము విరచితమైనది. దీనిని గురించి ప్రత్యేకముగ జెప్పబడును.

శంఖ, లిఖితులను సోదరులు వ్రాసిన భర్తృకాస్త్ర గద్యరూపముల భాగములు గొన్ని లభించినవి. న్యాయ విభాగములో నివి గొన్ని సూక్ష్మ

తెనవి. ఈ గ్రంథమున్ని విషయములలో నొక గొప్ప ధర్మ [Law] గ్రంథమని పారాశరుడు వక్కాణించి యున్నాడు. ఇది వాజసనేయముతో సంబంధపడినదని తుమారెలుడు చెప్పెను.

నాలుగు ప్రశ్నలలో వ్రాయబడిన వైఖానస ధర్మసూత్రము పొచీ నము కాదు. దీనిలో ధార్మిక విషయములకన్న గృహధర్మములే విశేషముగ జెప్పబడినవి. నాలుగొకటియములు - వానిలో ముఖ్యముగ వర్ణితములు వానప్రస్థ నియమములు. ఈ వైఖానసులు వానప్రస్థులుగ నుండుచే దీనికి గారణము. ఇది తైత్తిరీయ సాంప్రదాయమున నొకచిన్నకాఖ.

ఇంక నెన్ని యిట్టిధర్మసూత్ర గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైనవో తెలియదు. నేటి స్మృతులన్నియు ధర్మసూత్రముల స్తోకములను దారు మారినవి విరచితములైనవి. ఈ విషయము వశిష్ట, ఆపస్తంబ ధర్మ సూత్రములను, వీని స్మృతులనుగలిపి చూచినప్పుడే తేటపడినది.

శుల్బసూత్రము :

ధర్మావరణమున సహాయ మొనర్చు నింకొక సూత్రసాహిత్యము కలదు - దానిని శుల్బసూత్రమందురు.

ఆపస్తంబ కల్పసూత్రపు 30వ ప్రశ్న యాపస్తంబ శుల్బసూత్రమై యున్నది. ఈ ప్రశ్నలలో వేదిక, యజ్ఞకుండాదికముల రచనాక్రమ నుండును. వీనిలో శేఖాగణిత [Geometry] విజ్ఞానమున్నట్లు తెలియు చున్నది. నిజముగ భాగతీయ గణిత శాస్త్రములలోనిది మిక్కిలి పురాతనమైన గ్రంథము. దీని సంబంధము కృష్ణయజుర్వేదముతో గలదు.

బౌద్ధాయన కల్పసూత్రము గూడ కృష్ణ యజుర్వేద గ్రంథమే. శుక్ల యజుర్వేదమునకు కాత్యాయన శుల్బసూత్రములతో సంబంధము గలదు. హిరణ్య కేశ కల్పసూత్రములలోని కడపటి రెండధ్యాయములు హిరణ్య కేశ శుల్బసూత్రములు. ఇవి గాక వేరు శుల్బసూత్రము లుండవచ్చును. అవి యంతవరకు పరిభ్రమములుగాలేదు.

పరిశిష్టములు :

ఈ విధమున సాహిత్యము తరువాత "పరిశిష్టము" వచ్చును. వానిలో సూత్రములలో సంక్షిప్తము" వ్రాయబడిన విషయములు విస్తారముగ వ్రాయబడినవి. వీటిలో నొకటి "పు. సూ. పరిశిష్టము" మిక్కిలి మహత్వపూర్ణమైనది. వానిలో నొకటి నొకటి భుక్తి, పుష్కలసంక్రమపరిశిష్ట మనబడుచున్నది. చెండవది కర్మపరిశిష్టము. అభివృద్ధి నేనపరిశిష్టములు ధార్మిక చరిత్రను చిత్రించుటలో జేర్చబడినవి. ఇవి యన్ని కీతుల మంత్రి తంత్రాదికముల దెలుపుచున్నవి. మిక్కిలి ప్రాచీన పరిశిష్టములలో వ్రాయబడిన సూత్రములు ముఖ్యములు, ఇవి వైతాన సూత్ర భాగములు.

ప్రయోగాదికములు :

ఈ విషయమున నన్నిటికి దరువాత ప్రయోగ పద్ధతి, కారణము వచ్చును. ఈ యన్ని గ్రంథములు వైదిక యజ్ఞ సంస్కారాదిక విశేషముల దెలుపును. ఒకప్పుడవి విశిష్టపద్ధతుల దెలుపును. వివాహ పద్ధతి, అంత్యేష్టి కల్పము, శాస్త్రాదికములను దెలుపు గ్రంథములీ పట్టున జేర్చబడును. ఈ సాహిత్యమొకను వాగ్ధత రూపముకనే బదియైచున్నది. కొన్ని గ్రంథములు మాత్రము సంస్కరింపబడి ముద్రితములైనవి.

వైదిక యజ్ఞములు

రాజకీయోద్దేశములచే వైదికయజ్ఞములారంభమయ్యెనని తోచును. ప్రాప్రథమున నార్యులు భరత ఖండమున తమనాగరకతను విస్తరింప జేసి నప్పుడే చిన్నచిన్న మాండలిక రాజ్యములేపుడెను. బలసాహసములతో గూడిన కొందరు తమచుట్టును గల జనులవైసను, స్థానములవైసను స్వామిత్వము నెరపసాగిరి. అయిన నట్టి మాండలిక రాజ్యములు చాలాచుట్టుకు నకాంతినిలయములు, బాధ్యతారహితములునై యుండెను. వానిలో పరస్పరము స్పృహలే సాగుచుండెనవి. అకాలపు మేధావులలో గొందరే సాంఘిక రీతినితులరసి పరాక్రమవంతులగు రాష్ట్రపతులను బురికొలిపి,

అప్రమోదమును, నగమధ్యలునగువారి మండలాధిపత్యములను వైవస్యమునర్హులైనవారి ధర్మకార్యముని ప్రవచించిరి. రాజనూయము మరియు నశ్వమేష యజ్ఞములనుండియే ప్రారంభమైనవి. రాజనూయ యజ్ఞమున రాజు పరిసరములలో గల రాజుల నందఱిని నిష్కారముగ దాడిచేసి, యోశించి తన యధీనమున నుంచుకొనును. వారినుండి కప్పములగొని, యజ్ఞముల కాహ్వనించి, వారికినివారివారి ప్రజలకును తాను ప్రభువను విషయమును జాటుకొనును. ఈ యజ్ఞముల పరిణామము నిన్ను మొన్న జరిగిన యాంశ ప్రభువుల లార్డ్ కర్ణక్, అయిదవ బార్డి చక్రవర్తిగారి యాజమాన్యమున ధిల్లీ దర్బారులలో జరిగిన పరిణామముల బోలియుండినది. వీనిలో సమస్త రాజులను నాంగ్లేయు సామ్రాజ్యమున కధీనులమని యొప్పుకొనక తప్పినది కాదు. లార్డ్ కర్ణక్ పదునార్గురు రాజులచే తన పరిధానము నెత్తించి కొని పోవుట వెనుకటి రాజనూయమున పూజితులగు రాజుల జ్ఞప్తికల యింపు.

రాజనైతిక సన్నివేశముల దృష్ట్యా యజ్ఞములను, నిష్కారణ జనూప జయములు నేర్పవలసివి. ప్రతాపశాలుగు రాజులు తమయ యజ్ఞము లొనర్చుటకువియ్య కాఁగలుగులు. ఒకవైపున యజ్ఞములలో దుర్బలులగు రాజుల సర్వస్వము వారింపబడిన నందే బ్రాహ్మణులకును, ఋత్విజులకును సంతయు దానరూపకముగ నీయబడుచున్నాను. అనేక రాజులు సర్వస్వ మును దానము చేసి తమయింట మట్టి పాత్రలనుంచుకొనిరి. దానరూపాత్మ్య మధికమై సాధు జనులకు దానమిచ్చుటలో శేదవడినను దమకది గర్వకారణ మనియే వారు దుచుచుండిరి.

వీని పరిణామముగ యజ్ఞాధికముల జేయువారును, దానముల గొను వారును నెక్కువైరి. ఒక సంస్థపెరిగి విజయవంతమగుటను జూచి యితర కృత్రిమ సంస్థలెక్కి బయల్పడవట్టి యజ్ఞములను మొదట సామ్రాజ్య కాంక్షచే నొనర్చుచునవి. కొమముగ జీవచ్ఛక్తి, సర్వనాశము, శత్రునాశము, పుత్రకామేష్టి, వరుణముష్టి, రోగనాశాధికములగు నెన్నియో యజ్ఞములు బయలుదేరెను. క్రమక్రమముగ వానిలో పశువధయుప్రవేశపెట్టి బడినది. వేద ఘుల్కిని సంహితా భాగముకందు దమకనుకూలములగు విషయములు

లేనప్పుడీ యాగముల జేయుచు పురోహితులు బ్రాహ్మణ భావములను సృష్టించుచున్నారు.

ఈ యన్ని విషయముల చరితావళియు మానవాత్మకు నశ్చిన్నావ బోధముగు పవిత్రవేదముల జ్ఞానములున్నవైనది. ప్రజలు వేదమంత్రాధార గానమును మానివేసిరి. కేవలము మంత్రముల కంతకృత్యముఁ గల్గు కొనుటయు, వానిలోని శక్తిచమత్కారములనే దెలియుచు వానిని ఒకించి యజ్ఞవిధుల నెరవీరింప జేయుటయు మున్నగుకర్మకాండయే సృజితమిది. తనను జ్ఞాన మూలమున ముక్తి మార్గగోపములకు బడులు కర్మకాండవలన దాని పొందు తుకు సులభములగు యజ్ఞములజేయసాగిరి. ఈ మార్గమున భగవద్గీతిల వ్యయపరచుటచే ననాధ్యులకును, ప్రభువులకును ముక్తికాంత వెలయాలెనది. జ్ఞానకాండమున యోగ మార్గము నందలియర్హతముల నభ్యసించవలసి యుండినది.

(బ్రాహ్మణగ్రంథములు రచించబడినప్పుడు యజ్ఞముల మహత్వము పెచ్చుపెరిగినది. అయిన నెడనెడననేక ఋషులు, జ్ఞానులు నీ కార్యములు హింసామయములనియు, ననాచార భూయిష్టములనియు దెలిపిరి. యజ్ఞ కర్మలనేవగించుకొని ప్రత్యేకముగ వెలసిన సాంప్రదాయముకూడ నాడొక టుండినది.

యజ్ఞనిందా సూచకములగు శుభ్రులును నోదరించును. అడంబర పీఠియులగు కర్మకుల యవహేలనములు ఋగ్వేదమున గానమగును.

[10-32-7]

“నతం విదాయ యథిమాజజాన
అన్యద యుష్మాక మస్తరం బభూవ
నీహారేణ ప్రావృత జల్వృ
అను త్వప ఉక్త ప్రావృత చరన్తి”

అర్థము :—వీరు ఆ సృష్టికర్తను దెలియరు. నీకును, మీరికిని అంతర మెంతరు. మంచుచేత వీరాచ్ఛాదించ బడియున్నారు. కేవలముదాహరణ మాత్రమున తృప్తులగుచు చరింతురు.

సాంఖ్యదర్శన కర్తయగు మహర్షి కపిలుడు తీవ్రముగ నిట్టి కర్మ
పలను విరోధించెను. కేవలము జ్ఞానమే ముక్తిమార్గమని చాటెను.

భగవద్గీత [2,42,43,45]లో నీ కర్మకాండను లక్ష్యమందుచుకొని
వేదముల విషయమున నిట్లు చెప్పబడియున్నది.

“యామిమాం పుష్పితాం వాచంపువదన్త్య విపశ్చితః
వేదవాదరతాః పాగ్ధనాన్యదస్తీతి వాదినః॥
త్రైగుణ్య విషయావేదా నిష్టైగుణ్యో భవాత్తున ।
వ్యామాత్మానః స్వగ్గపరా జన్మకర్మ ఫలప్రదామ్ ।
క్రియావిశేష బహులా భోగైశ్వర్య గతింప్రతి ॥”

ఓ అర్జునా ! వేద మంత్రోపాతములలో జెప్పబడని విషయములుండగ
వీనికిన్ని నింకేవియు లేవనట మూఢ్యమేయగును. వివిధ యజ్ఞకర్మలు
చేయుటచే జలయాప ఫలమును వైశ్వద్య ప్రాప్తియు గలుగునని గొప్పగ
జెప్పుదురు. కావున నోహక్కు వేదమున త్రైగుణ్య విషయములే నిండి
యున్నవి. నీవు గుణాతీతుడవు గమ్ము.

యజ్ఞములును, వాని పద్ధతులను గురించి ఋగ్వేదమున కస్తవ్య
వివరణలరుదుగ గలవు. యజ్ఞములువిశేషముగ ఋగ్వేదకాలమున సాగినవి.
ఋగ్వేద రచనాప్రారంభమున భరతవర్షమున జనసముదాయము కొలదిగ
నుండినది. ఈవరకు దెలిపినట్లు కేవలము పంచాబుప్రాంతము మాత్ర
మభివర్ణితము. దానిలో తరువాతి భారతదేశపు సంగతిలేదు. దానిలో
నన్నియార్ధములు, సాంఘిక సంస్కారములు, యజ్ఞముల స్థానములు
కేవలము సింధు, సరస్వతుల తటములే యొయుంచినవి.

యజ్ఞపరిపాటిని వర్ణించు యజుర్వేదమున-యజుర్వేదమని పేరుగాని,
పునక్రరణముగాని కేవలము యజ్ఞములకొరకే గలిగినది. సమాజ శాస్త్ర
మును గురించి మిక్కిలిగ వర్ణింపబడినది. తొలుత జెప్పబడినట్లుగ యజు
ర్వేద కాలమున సంఘము సర్వాంగ సుందరమై యుండినది. నగరము

లేర్పడి యుండినవి-వర్ణకన్యవర్ణ జరుగుచుండినది. ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వర్ణములుగ నేర్పడు చుండినవి.

ఋగ్వేదములో పంచామ ప్రసక్తిమాత్రమే కలదని యీవఱకే తెలుపబడినది. అయిన బ్రాహ్మణములలో నాధునికశిష్ట పరివర్తములందలి ప్రబలుదగు కారవృత్తులను, ఉత్తర ప్రాంతములందలి విదేశములను, అచోన్మ్య లోని కోసలులను, కాశీప్రాంతమందలి కాశీయులను గురించి పయింబయి వ్రాయబడినది. నిజమునకు వీరేయిట్టి యజ్ఞాదంబరముల కివకాక మొన గూర్చిరి. వీరిలో జనకుడు అజాతశత్రు పరీక్షిత జనమే జయాది ప్రతాప కాలురును, విద్వాంసులునగు రాజులుండిరి. ఋగ్వేదములో 'మహాను'ను గురించి తెలిపినచోట బ్రాహ్మణములలో మనకిరాజుల గురించిన విషయమే యెక్కువగ లభించును. పంచామలోని మేరాజును గురించినయ బ్రాహ్మణ ములలో సుల్లేఖింప బడమి వారు వెనుకటి పంచామనే మరచి యున్నట్లు తోచుచున్నది.

యజుర్ములకు మూలస్థంభమైన యజుర్వేద మాత్ర సంస్కరణమును బహువాసాన విద్వాంసుడగు యాజ్ఞవల్క్యు వాజసనేయు దొనర్చెను. కావున నది యతనిపేర 'శుక్లయజుర్వేద వాజసనేయ సంహిత' మనబడు చున్నది. ఈ యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకుని సభలో ముఖ్యపురోహితుడుగ నుండెను. ఇతడు పురాతన క్రమమును సవరించి వ్యాఖ్యిలనుండి మంత్ర ముల పేరుజేయుటకే ఈమాత్మ వాజసనేయ సాంప్రదాయమును స్థాపించెను. దీనికి ఫలితముగ నొకకొత్త సంహిత, పరియు నొక ప్రసిద్ధముగ కథపగ బ్రాహ్మణము వెలసెను. యాజ్ఞవల్క్యుడు తలపెట్టిన యజుర్వేద సంస్కరణమతని జీవితకాలమున పూర్తిగాక తరువాత ననేకులచే నది పూర్ణమైయుండ నోపును.

బహుదినముల నుండి యజ్ఞము లాదరించుట ఈకాలపు వారికి పరిపాటియై యుండినది. వీరి వైదిక యజ్ఞవిధానము వాస్తవమునకు ఋగ్వేదమునాటిది కాదనియు, తరువాతి కాలపుదనియు బోధపడును. సుకసుని యుద్ధానంతరము-మరు, పాంచాలరు ఢిల్లీ, కన్నజుల వరకు పారినచ్చినప్పుడు-గొప్పరాజ్యము లేర్పడి యుండెను. ఈ యజ్ఞములు

రాజుల కోర్కెల నెట్లు దీర్చుచుండినవో ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున వర్ణింపబడిన వాక్యములవలన తెలియగనును.

బ్రాహ్మణుల క్రియాసంస్కారములను బెంచుచు, ప్రత్యేక క్రియలకు స్వతంత్రముగ కారణముల జూపుచున్నపుడు కఠినములగు రాజ్యవ్యవస్థల నెదుర్కొనుచున్న శూద్రయులు విచారశీలురును, అనుభవముగల వారగుటచే వారల సరకు గొనకుండిరి. విచారపరులు, జిజ్ఞాసువులగు వారందరు కేవలమిట్టి క్రియా సంస్కారాదికములే విధులదెలియ జేయునాయని పుశ్చించు కొనసాగిరి. అయినను వారిట్టి సంస్కారములను మాత్రము బాహుటముగ వదలుకొనక వాని నాడంబరములుగ జేయుచుండిరి. ఇట్లున్నను వారాల్సొద్దేశమును, ఈశ్వరీయ విజ్ఞానమును గురించి పరిశీలనలొనర్చిరి. ఈక్రొత్త విషయములు తెలివిలేటలపై నాధారముగలిగి గర్వించుచున్న వారలను తమమోటుమి నొప్పుకొనుట చేసినవి. శూద్రయుల చెంతనున్న నీనుత్పజ్ఞానమును బడయుటకై వారువచ్చిరి. ఉపనిషత్తులీ విషయమును పుష్టికరించు రూపములే. అప్పుడప్పుడు రాజులు, పురోహతులు పరస్పరము కర్మకాండను గురించి వాదోప - వాదముల సల్పుచుండిరి. దీనికి శతపథ బ్రాహ్మణమున (||ప్ర,4,5,11.6,29)లో చక్కని యావాహరణములున్నవి. అప్పుడప్పుడే గురుకులము వీడిశ్వేతకేతు, అరుణేయును, సోమకుమ్భుడు, సత్యయజ్ఞి, యాజ్ఞవల్క్యులను బ్రాహ్మణులు విదేహరాజగు జనకునాస్థాన మానకు వచ్చిరి. అతడు వారిని జూచి యిట్లు ప్రశ్నించెను - 'మిత్రులగు హోత్రమును గురించి తెలియునా?' అందు సలుపురుండమకుండెలిసిన విధమున బదులు నెప్పిరి. అయిన నెవరి యత్తరము సరియైనది కాదు. యాజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రము యధార్థమానకు చేరువక నుండునట్లుతరమిచ్చెను. అప్పుడు జనకుడు మిత్రమియు తెలియదని నుడివి యెచటికో రథము నెక్కి పోయెను. బ్రాహ్మణులందరు రాజు తమ్మవమానించెనని తలచిరి. యాజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రమే తనతో రథముపై బయనించి తన కంకానివృత్తి జేసికొనెను. నాటినుండి జనకుడు బ్రాహ్మణుడనబరగెను.

వాస్తవమున నిరర్థకములై పెచ్చుపెరిగిన నగ్ని హోత్రముల వర్ణనలు క్రియాకలాపముల యాడంబరము యాజ్ఞవల్క్యునంతటి బ్రాహ్మణుని హృదయ కేంద్రని తగ్గించినవి. ఈ యవక తవకల మానినచుటకై యతడు శుక్ల యజు

శ్రేష్ఠ సాంప్రదాయమును వెలయించెనేమో! దీనికి స్వతంత్రముగా బ్రాహ్మణ శతపథమును విరచించుటలో తన జీవితము నంతయు ధారబోయివలసివచ్చెను.

పురోహితులు సరళ, తాపస జీవనముల గడపుట మానిరి. వీరికి దక్షిణల ఆశపెరుగ నారంభించెను. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు [5. 12. 17. 19. 7. 21]. శతపథ బ్రాహ్మణము [3. 2. 43], తైత్తిరీయోపనిషత్ [1. 5. 12 ము]లలో సనము, బంగారు, వెండి, నగలు, గుఱ్ఱములు, బండ్లు, ఆవులు, గోభరములు, దాసానిజనము, భూమి, ఇండ్లు, ఏనుగులను గుఱించి చెప్పబడినది. యజ్ఞములలో సువర్ణ దానము శ్రేష్ఠమని తలచ బడెను. వెండి దానమునకు నిషేధింపబడెను. బ్రాహ్మణములలో క్రింది కొక విచిత్రముగా కారణము చెప్పబడినది.

„దేవత లగ్నికొప్పు కెక్కిన భూమును మరలనడుగగా నెత్తేద్రెపును. కాలిన సతని కన్నీరు వెండిగ మారినది. ఈ కారణమువలననే, ఒకేజేత నెవరైన వెండిని దక్షిణగా నొసంగిన వారియింట కన్నీరు దప్పదు.”

ఇంకొక విషయమిట్లున్నది :—

జనకుడొక అశ్వమేస యజ్ఞమును చేసెను. దానిలో యాజకులకు మిక్కిలిగ దక్షిణలొసగ బడెను. తరు, పొంచాల భాగములనుండి బ్రాహ్మణుల నేమలచటికి వచ్చిరి. వచ్చిన వారిలో నెవరు గొప్ప పండితులూ రాజు తెలిసికొనదలచెను. తరువాత సతకు వేయి యావులను రప్పించి ఒక్కొక్కవాని కొమ్ములకు 18 బంగారు నాణెములను కట్టించి బ్రాహ్మణులందరితో నిట్లునెను. „మీలోగొందరికన్న బుద్ధిమంతులగు వారీయావుల వోలు కొని పొందు”. దానికెవరును సాహసించరైరి. అది చూచి యాజ్ఞ సూక్యకు తన శిష్యునితో „వత్సా! వీనిని మరలచ్చుకొని మన ఇంటికి గొంపొమ్మ”- నెను. అప్పుడు వాడు „సామవిదునకు జయమగుగాక” అని యాలమందను మరల్చి కొనిపోయెను.

ఇది చూచి బ్రాహ్మణులు కుపితులైరి. వారు యాజ్ఞవల్క్యునివై పక్షావర్తమును గురిపించిరి. అయిన యాజ్ఞవల్క్యుడొక్కడే వారి

వెదిరింపజాలెను. హోత్రి, అశ్వలుడు, జరత్కారువు, ఉద్దాల కారుణి, అరతభాగుడు, ఉపస్తచ్చా కాయమడు, కేహలుడు, కాశినతక్రయుడు మున్నగు వారు యజ్ఞవల్క్యుని బ్రతింప నాతడు వానినందరిని నిమత్తరుల గావించెను.

అంత గార్గిలేచి, "హీ బ్రాహ్మణుడా! నీవందాకన్న విద్వాంసుడవా"ని యని అడిగెను. "నాకావులయవసరము డి వానిని మరల్పించితి" నని యతడు బదులుపలికెను. అప్పుడామె, "కాశీ, లేక విడేహరాజకుమారులెట్లు ధనస్సుల సజ్జతముగావించుకొని, తమ హస్తములలో శత్రుచ్చేదకములగు రెండు పదునైన బాణములగొని యుద్ధము జేయుటకు నిలుతుకో అరీతినేనును రెండు ప్రశ్నలబూని నీవో యుద్ధమొనర్చుటకు నిలువబడియున్నాను. నాప్రశ్నల టత్తరమిమ్ము"ని యడిగెను.

ఈ వర్ణనలు ప్రాచీన మంత్రద్రవ్యులగు ఋషులకును, క్రతుకర్మల విశేషముగ జేయించు బ్రాహ్మణులకును వడుమగల అంతరమును సూచించు చున్నవి. ఈ యజ్ఞవల్క్యునకిరువురు భార్యలుండెరి. వీరిలో విద్యా యోగ్యతగలవని నైతికవతన మగుపించుచున్నది. వీరధనవంతులై భోగలాలనులుగ నుండెరి.

గొప్పయజ్ఞములు వసంతఋతువున జరప బడుచుండెనను విషయము ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున స్పష్టమొనర్పబడి యున్నది.

అనేక విద్వాంసులు, జ్ఞానులు యజ్ఞయాగాది కర్మలనుండి విముఖులగు చుండిరను విషయము మైన తెలుపబడినది. ఇదికారణముగ హతునాదులు కొందరి యజ్ఞకర్మలకైకొని వానిలో పశువధ, మాంసము నాహుతిగ ప్రేల్పుటలను దోష కార్యముల నొనరింపసాగిరి.

ఐతరేయ బ్రాహ్మణము (1, 15)లో రాజు మహాత్ముడగు వానికి నాతిధేయ సత్కారమును జేయవలసి వచ్చినప్పుడొక ఎద్దునో, ఆవునో జువవలసి యుండెను. అధునిక సంస్కృత కోశమున నతిథికి 'గోఘ్ను'డను నొక పేరుకూడ కలదు.

కృష్ణయజుర్వేద బ్రాహ్మణమునకు శతకప్రదేశములలో చిన్న చిన్న యజ్ఞములలో ననేక దేవతలను బ్రోచుట గావించుటకు పశువులు జంపబడుచుండుటయు గోపథ బ్రాహ్మణమున వాని వివిధ భాముల బలువురు పంచుకొనుటయు వ్రాయబడినది. పురోహితులు నాలుక, గొంతు, క్షుంఘములు, తోడులు కాళ్లు మున్నగు భాగముల ప్రాణముండిరి. యజమాని పేరును దీసికొనుచుండెను. అతడు తనభార్యను పృథ్వీభాగముచే కృత్తివరము చుండెను.

“ఆధాతః సవనీయస్య హోవ్యభాగం వాభ్యాస్యః, ఉద్భృత్యైవ దావానీ హమాస జిహ్వోపస్తోమః కిత్వాస సకరుదః ప్రతిహస్తః | శ్యేనం పక్షిశుద్ధానృక్షిణం పార్శ్వపాం సమధ్వోస్యః సత్తమపగాత్రిణాం సవ్యోః (పతిప్రస్థానృక్షిణాశ్చ) శి రభ్యా శ్త్రీ బ్రాహ్మణోవస్యక్త్యం, బ్రాహ్మణ్యాశితాః ఊయః పాతుః సవ్యాశ్చోశి స్తోమరపరస కథం చైత్యానృతా న్యాయకన వాకస్య, దక్షిణాశ్చోశి స్తోమరపరస కథం చామాకం చ గృహపతేర్థాస్మై పత్నీస్థాసాం బ్రాహ్మణేక పృతిగ్రాహయతి, వనిష్ఠ స్తోమయం వృక్కాదాంసుల్యైః దక్షిణే వామరాస్మై ధన్య సస్య అత్రేపస్య దక్షిణాపాదౌగృహ పతేర్ద్రవ్య పదస్య సవ్యాపాదౌగృహ పత్నీస్థిత ప్రచాయాః”

నో, 2.18.

శతపథ బ్రాహ్మణము [3. 1. 2. 29] లో పురోహితుడు ఎద్దు, ఆవులయొక్క మాంసములలో దేనిని దివలయనోబర్చింప బడినది. చివరకు రెండును దివరాదని తేల్చబడినది. అయినను ఒకచో యజ్ఞకల్పానుష్ఠానము “అది మృదువుగానుండిన తివయ్య”ని చెప్పియున్నాడు. [1.3].

“.....సధేవైవాసం హ్యశ్చ హస్తే | యద్దేవవసు హావా ఇవసం సర్వవిభితప్తే నేవా అబ్రువత్ ధేవవసు హావా ఇదసం సర్వవిభిలో హస్తయద శ్వేషాం వసుసాం వీర్వం తథ్లేవసదు హయోద్ధామతి..... తమహావాచ యాశ్చర్యోక్తిశ్చాపేయ వాహసం సలం చేద్భవనీతి”.

[3.1.2.29]

శతపథ బ్రాహ్మణమున [1.2.3.78] యజ్ఞములో పశుబలిని నురించి యొక యమ్ముత వాక్యమిట్లున్నది :—

అతఁడు దేవతలు మనుష్యుని బలిగానొసంగిరి. వాడు బలిగా నొసంగబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వము వానినుండి వెడలి గుఱ్ఱములో ప్రవేశించెను. అప్పుడు వారు గుఱ్ఱమును బలిపెట్టిరి. గుఱ్ఱము బలిపెట్టబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వము వానినుండి వెడలి ఎద్దులో బ్రవేశించినది. అప్పుడు వారు ఎద్దును బలినిచ్చిరి. దానినుండి యజ్ఞతత్వము బయల్పెడలి గొట్టెలో జేరెను. అదియు బలిగానొసంగబడినప్పుడు దానినుండి యజ్ఞతత్వము వెడలి మేకలో జొచ్చెను. అదియు బలిగానొసంగబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వమెడలి పుడమిని జేరెను. అప్పుడు వారు భూమిని ద్రవింపి ఆ యజ్ఞతత్వమును వరి మరియు యవలలో గాంచిరి..... ఏమను సాక్షాదము దెలియుకో వానికి [బియ్యము మొదలగునవి] ద్రవ్యముల నొసంగుటలో ప్రాజెప్తిన పశువుల బలియిచ్చుటవలన కలుగు ఫలమే కలుగును". [అగ్నిమంసంతి సోమే రాజత్యాగతే].

బ్రాహ్మణముల తరువాత సూక్తకాలమున వైదిక బలిదానముల గురించిన విప్రుల వర్ణనలను సంక్షిప్తములుగ వ్రాయబడిన గ్రంథములు శ్రౌత సూక్తము లనబడెను. ఋగ్వేదమునకు రెండు, సామవేదమునకు మూడు, కృష్ణయజుర్వేదమునకు నాలుగు. శుక్లయజుర్వేదమునకు సంబంధించిన వన్నియు లభ్యములు. శాన్త యుగమునకు నీ సూక్తముల రచన సాగుచునే యుండినది. [అంధానుకరణముగ యుక్తములతో హింసాకాండ జరుగుచున్నంతవరకు.]

ఈ మాంస భక్షణ ప్రభావముపనివత్తుల వరకును ప్రబలినది. బృహదారణ్య కోపనిషత్తులో [8.4.8] ఎవడైనను తనకొమరుడు జయకాలియు, వేనవిదుడు, వివాంసుడు కావలెనని కోరునెడల నతడెద్దు మాంసమును బియ్యముతో కలిపివండి నేయిలో భుజింపవలె"నని వ్రాయబడి యున్నది.

అతడు ఇచ్చేత్ పుతోమే పండితో విజిగీతః సమితీగమః సుక్రూషితాం వాచం భాషితా జాయేత సర్వాన్వేదానుబ్రవీత సర్వమాయరి యాదితి మాణసాద పాచయిత్వా సర్వవత్తంత మగ్నియాతామిత్యేవా జనయాతవా ఔక్షణేనవా ర్షుషర్భణవా" బృ.ఉ. 8.4.18.

శ్రావణ మాత్రములలో రెండువిధముల పుష్కరములభేదభేదములు. ఒకటి హవిర్భక్తము—దానిలో నియ్యము పాలు, చేయి, మాంసాదికముల అభ్యుమీయబడును. రెండవది సోమయజ్ఞము—దీనిలో సోమరసము సర్వముగ నీయబడును.

హవిర్భక్తములు:— 1. అన్నాద్వైదాకము, 2. అన్నహోత్రము, 3. భర్గుపూర్ణమాశ, 4. అగ్నియము, 5. వాతుర్వాచ్యులు, 6. విరుష పశుబస్త్వము, 7. సౌత్రామణి యనగది.

సోమయజ్ఞములు:—

1. అగ్నిప్రేమము, 2. అశ్వగ్నిప్రేమము, 3. ఉక్త్య, 4. వాడసిక, 5. వాజపేయము, 6. అతిరాత్రము, 7. అక్తోర్వాచములు.

ఇవిగాక చలికాలములో చేయబడు నష్టకములు, తాదా పూర్వము నాదోనర్పబడుచుండిన పార్వతేత్యా ద్యల్పక్రియలును గలవు. శ్రావణ-పితృలకు బలిదానము. మార్గశిరమున "అగ్రదాయణీ" చేయబడుచుండినది. చైత్ర"యనునది శ్రేయమున నొనర్పబడుచుండినది. ఆశ్వయుజ-అశ్వయుజ మాసమున చేయబడు చుండినది. వీనిలో "వెక్కుధాన్యక క్రియలు" తిథులు ఇష్టము పండుగలుగ మారినవి. సర్వసామాన్యముగ చేయబడు పూజలు, యజ్ఞముల శ్రేయమును భర్గుకార్యములుగ నేడు పరిగణింపబడు చున్నవి. స్వర్ణపాత్రికి కర్మలేక మాత్రద్వారముగ తలపబడుచుండెను.

గౌతముడు "ఈ పవిత్రకర్మల శ్రేయసప్పటికిని ఆశ్వలో శేలు దలపనివాడు స్వర్గమును బొందజాల"దనియు .... ఈ కర్మలలో "శోగ్ని తినో యధార్థములుగ శ్రేయము నాత్మలో శేలుదలచువాడు తప్పక స్వర్గమున నిరసంప జాలు"నని నుడివియున్నాడు. [9.24, 25]

పూర్వమిహంసలో యజ్ఞములను గురించి మిక్కిలి వాదవివాదములు జరిగియున్నవి. వానిలో మూడు పద్ధతులు వివరింపబడినవి: పవిత్రాగ్నిని స్థాపించుట, హవన మొనర్చుట, సోమరసమును నీర్ధమొనర్చుటలు. ఈ ప్రశ్నలు, వీనికై జరుపబడిన వాదోపవాదములు ముఖ్యములైనవి.

కోన్ని యజ్ఞములలో యజమాని తనకుగల సర్వస్వము సోసంగ వలసి యుండును. ఇట్టిచో రాజుకూడ తన భూమి, గ్రాసత్వము, చెరువు, కుంటలు బ్రాహ్మణుల కొంగ వలెనాయన పుత్తువేయబడినది. దీనికి భూమి రాజు యొక్క అస్తికాదు కనుక దాని సత్వోసంగ జాలడ నియు, రాజు కీవలము జేయు నేలగలడ; అయిన వేళమతని సంపద కాదు. అది యటులేయగుచో తన రాజ్యమందలి ప్రజల గృహక్షేత్రాది కముల తనవే యైయుండవలెను. ఏరాజ్యములోనైనను అచటి భూమిని రాజ్యోసంగ జాలడు. అయిన, రాజ్యేయింటైనను, భూమియైన గొనియుండు చో దానిసతడో సంగగలదు.

ఇదేవిషయన అగ్నిలో తన్ను బలియుసంగుటను గూర్చియు, ఇతరు లకు హాని గలిగించు యజ్ఞము లొనర్చుటను గూర్చియు బ్రశ్నలు వేయబడి మిక్కిలి తెలివితేటలతో విచారించబడనవి.

పూర్వరూపాంసలో గొప్పయజ్ఞములలో కార్యకర్తలు పదునేర్లు రుండవలెనని—ఒకయజమాని, 16 గురు పురోహితులు—అయిన కొద్ది కార్యములలో నలుగురు బ్రాహ్మణులు మాత్రమే చాలనని చెప్పబడి యున్నది. యజ్ఞము ననుసరించి బలిసంఖ్య చెప్పబడినది. అశ్వమేళ యజ్ఞమున గన్ని విధములగు ప్రాణులు—పెంపుడు, జంతువులు, పక్షములు, జలచర, భేదరములు, నీటికైనదగలవి మున్నగునాకుమాట తొమ్మిది ప్రాణులకు తక్కువ గాకుండగ బలియొసంగ బడవలెను.

యజ్ఞములలో హింసా కాండ పెరిగిన కొలది క్రిమయుగ ప్రజలు దానిని విరోధించుచు నసహనమును బ్రకటింప సాగిరి తెలియుచున్నది. మహాభారతములో—“వేదములో చెప్పబడిన (అజనుతో యజ్ఞమొన ర్చుము’ అనుదానికి) అజమనగా బీజముగాని, మేకకాదు—అజైర్యజ్ఞేషు యష్టవ్యమితివై వైదికీకృతిః అజసంజాని బీజాని భాగన్నో హస్తాతుర్హుభిః”

[మహా.అను]

“గోవులవశ్యములు వీనిని జంపగూడదు—అహ్మ్యితి గవాం నామక ఏతాన్ వాంతు మర్హతి.....”

హింస సర్వము కాదు—సహింసార్థ శుచ్యతే”

పశువు జంపబడినచో ధర్మమునబడదు—మైమగ్న, సతాంశేవా
యత్రవధ్యేత వైపశుః। పశునిశ్చేహతః స్వస్థశ్శాంతిస్త మమిష్యతి,
స్సపితాయజమానేన తత్రకస్మాన్నహింస్యతే”

యజ్ఞములలో పశుహింస ఎక్కువ జరుగుచున్నప్పుడు దానిని
గర్హించుట కర్పవైన చారాత్విక సాంప్రదాయమిట్లు పరిహసించుచున్నది—
“పశువును చంపుట చేతనే స్వర్గమువారికిని యుజమాని తన లండ్రికేల పంపి
యజ్ఞమున వ్రేల్చబాలకున్నాడు?”

మత్స్యపురాణము అధ్యాయము 143లో యజ్ఞవిషయమున సంపైన
వర్ణన లభించుచున్నది.

“సాన్వయంభవ మను కాలమున త్రేతాయాగారంభమున యజ్ఞముల
ప్రచార మెటులయ్యెనని ఋషులడిగిరి. సత్యయుగముతో నాయుగ సంధి
కాలము ముగిసిన పిమ్మట త్రేతాయుగ మారంభమైనప్పుడు ఎట్టివ్యవస్థ
ఆరంభమైనది? గ్రామ, పుర, నగరాదికములేర్పడిన పిమ్మట కృషిఫలితముగ
నోమధుల కనుగొనిన పిదప జీవనోపాయముల కేకములు పనిపాటలు మొద
లైన తరువాత నాజేదోక్త మంత్రములచే యజ్ఞ ప్రచారమేరీతి యారంభ
మైనది?”

ఇదివిని మాతపురాణికు ఓటులనెను :— “వైదిక మంత్రముల
వినియోగము యజ్ఞకర్మలనుండి చేయుచు విశ్వభుగిండును యజ్ఞప్రచార
మొనర్చెను. దేవతల రావించి యజ్ఞసాధనములన్నియు సేకరింపబడి
ఆశ్వమేధి యజ్ఞమారంభింపబడెను. వాటిలో సెండకో మహర్షులుండరి.
పండినముల హవిస్సులను ఋత్విజులనేకులు వ్రేల్చుచుండిరి. క్రావ్యముగ
సామ గాయనము లాలపింప బడుచుండినవి. పశువులరటికి తేబడుచుండినవి.
యజ్ఞభోక్తలగు దేవత లాహవీనింపబడిరి. అప్పుడు దీన పశుగణమును
జూచి, మహర్షులలేవి ఇంద్రునితో మియ్యజ్ఞవిధి యెట్టిదని ప్రశ్నించిరి.

ఇటు ఛర్మముచేరిట గొప్ప యధర్మ మాచరింప బడుచున్నది. ఈ పశువిశనవిధి యనుచితమైనది. నీవు ఛర్మమును నశింపజేయు నస్త్రేశముతో పశువధచేసి యసర్మ మారంభించితివి. ఇది ధర్మముకాదు అసర్మము. నీకు యజ్ఞము చేయవలసియున్న ధాన్యబీజములతో యజ్ఞ మొనర్చుము” ఈ విధముగ ఋషులు చెప్పిరి. కాని ఇంద్రుడు వినిడయ్యెను.

అప్పుడు ఋషులకును, ఇంద్రునికిను గొప్పవాద వివాదములయ్యెను. యజ్ఞము జంగమముల తోడనా, స్థావరములతో జేయబడవలయునా? అను ప్రశ్న యుదయించెను. ఋషులు విజితులై చింతతో వసుదక్రికర్తి యొద్దకేగిరి.

“ఈతైన పాదపంశతిలకా! నీవెట్టి యజ్ఞవిధుల జూచితివో వివరింపు”మని ఋషులడిగిరి.

“ద్విజులకు మేధ్యములగు పశువులచేతను, ఫలమూలములచేతను యజ్ఞముజేయుటొప్పును. యజ్ఞస్వభావమే హింస. ఇది నేను జూచితి”నని వసురాజు బలికెను.....

“రాజుపలుకులు విని కృద్దులై ఋషులతనికి కాపమిడిరి. నీవు పతితుడవగు” మనుటతో నతడు పతితుడయ్యెను.

కొద్దిమార్పులతో నిట్టి కథయే వాయుపురాణములో కలదు. దీని నుండి నాటి విద్వాంసులు గొందరు పశుబలి మహాపాతకమని తలంచినట్లు తెలియుచున్నది.

మహాభారతము శాంతిపర్వము [345]లో గూడ నిట్టిదే యొక మనోహరమగు గాథ కలదు. “ఇంద్రుడు” పుడమికి వచ్చియొక యాగము జేసెను. పశువు కావలసి వచ్చినప్పుడు బృహస్పతి యతనితో “పశువుకై పిండి తెండేని అనెను. ఇదివిని మాంసలాలనులగు దేవతలు పదే పదే యతనితో మేక మాంసముతో హవనమొనర్చుడని ప్రార్థించుచుండిరి.

“అప్పుడు బృహస్పతి—యజ్ఞములలో బీజములతో [ధాన్యములతో] యజ్ఞములనర్ప వలయును. యజ్ఞమున బీజము. మేకను జంపుట సజ్జన అక్షణము కాదు. ఇది శ్రేష్ఠముగు శ్రేష్ఠతయ్యగును. దీనిలో పశు పెట్టు బలి పెట్టబడును?” అని ప్రశ్నించెను.

“అప్పుడంద రుపరిచర” వసువును మశ్యక్షునిగ నొనర్చి, యతనితో నిట్లనిరి :— “ఓరాజా! యజ్ఞము మేక మాంసముతో జేయవలయునా, లేక నదివనస్పతులతో జేయబడునా? దయచేసి మీరు తీర్పుసంగుడు”. రాజుండులకు మీ నెవరి యభిప్రాయ మెట్టిదో తొలక నాకు విశదపరచు” డనెను.

“ఋషులు ధాన్యహవనము మాపక్షము, పశుబలినియవలెనను వారు జేవక” అని తెలిపిరి.

“అయిన మేక మాంసమునే ప్రేల్చవలెనని వసువనెను. ఇదివిది ఋషులు నానినధః పతితుడగు నట్లు శపించిరి. వాడటలుయ్యెను.

“వసువు యజ్ఞముచేయ తలపెట్టెను. దానిలో బృహస్పతి ఉపాధ్యాయుడుగను, ప్రజాపతి పుత్రులు సదస్యులుగనుండిరి. ఎక్రతు, ద్విత్, త్రితులు, ధనుమ, రైమ్యు, అష్టవను, పరావను, మేధాకిధి, తాండ్య, శాంతి, దేశశిరా, కపిల, ఆద్యకత, తైత్తిరీ, కణ్వ, దేవహోతృలను పదు నారుగురు ఋత్విజులుగ నుండిరి. ఈ యజ్ఞమున పశుబలి నీయలేదు. ఈ యజ్ఞమహింసతో గూడి పవిత్రమైయుండినది. దీనివలన నతని కభ్యున్నతి చేయరాదు”. [మ.భా. కా.ప. ఆ, 336].

పశుబలి వేదకాలమున కన్న మిక్కిలి ప్రాచీన కాలములో జరుప బడుచుండెనని మహాభారతము తెలుపుచున్నది.

“ఇది కృతయుగము. దీనిలో యజ్ఞమున పశువదన్యము. దీనిలో నాలుగు కార్ణతో ధర్మమొప్పుచున్నది. దీని తరువాత శ్రేతాయుగమగును. దానిలో శ్రయ్యావిద్యయైయుండి యజ్ఞ పశువులు ప్రాక్షింపబడి వధింప బడును”. [మ.భా.కాంతి, అ, 340].

శ్రీచుద్భాగవతమున నొకచోట [4.25.7-8] ఒక యజ్ఞమును గురించి యిట్లు వ్రాయబడినది—శ్రీరాజా ! నీయజ్ఞములో మిక్కిలి నిర్ణయతో నీచే జంపబడు పశువులన్నియు క్రూర్యమును దలపోయుచు, కోపమాని తీక్షణులగు కరవాలములచే నిన్నునరకుటకెదురు చూచుచున్నవి”.

“ఈ దయావిహీనమతిచే యజ్ఞములలో వధింపబడిన పశువులే కోపముచే నీ యయోగ్యుని కృత్యముల దలపోయుచు గొడ్డలిచే నీతఃపిఠాన్ని భిక్షువుల జేయసాగినవి.

ఈపాప భూయిష్టములగు యజ్ఞముల నశింపజేయుటకు మహానుభావుడగు బుద్ధభగవానుడత్యంత పురుషార్థమును జాతెననుటలో సందియము లేదు. అయినను హిందువులలో బలి పెట్టు పద్ధతి పూర్తిగా మారిపోలేదు. ఇప్పటికిని గొందరు అంధానుకరణముగ నిట్టి క్రూరశర్మములను యజ్ఞములని, విహితములని నమ్ముచున్నారు. కొంతకాలమునకు ముందు పూనానుండి వెలువడు ప్రతిద్ర “కేసరీ” పత్రికలో నొక యుత్తరము ప్రకటితమైనది. పాఠకులకై యధాతథముగ దానినిచ్చట బొందు పఠమచున్నాను. ఈ యుత్తరము దాక్షిణాత్యుడగు “బాపట ధుండీరాజ గణేశసోమయాజి”చే వ్రాయబడినది.

“గడచిన ఫిప్రవరి నెలలో బొంబే సంస్థానమున అగ్నిష్టోమమును పేరనే నొక యజ్ఞమును జేసితిని. దానిలో పశువు వివిధాంగములతో ప్రేల్పబడెను. పేదవిహితముగు నా పశుహవనమును గురించి వేదవాక్యముల పాటించని వారు కొందరు ప్రతికలలో నేమేమి వ్రాసిరి.

“బ్రాహ్మణాది త్రైవర్ణీయులకు విహితములగు వర్ణాశ్రమశస్త్రిములలో యజ్ఞకర్మము ముఖ్యమైనది. యజ్ఞములో హవనము ముఖ్యమైనది. హవనములో నశేక దేవతలనుద్దేశించి మంత్రపఠన పూర్వకముగ వివిధ పదార్థము లాహుతి యొసంగబడును. [అజ్యము, చెరువురోదాతము, సోమరసాదిక ద్రవ్యములు] వీనితో బాటు అజ, మేషాదిక పశువుల అంగముల మాంసమును జెప్పబడియున్నది.

“భారత యుద్ధమునకు దరువాత వైదుల వైదికశర్మముల గురించి గొప్పగ బోరాడిరి. దాని మూలముగ వైదికశర్మములకు మిక్కిలి యాఘాతము సంభవించెను. అతరువాత గుప్తవంశీయులగు రాజులు అశ్వమేధ యజ్ఞముల గావించి (దీనిలో 300 పశువుల హననము విధింపబడినది.) వైదిక పరంపరను స్థిరీకరించిరి. జయసింహరాజుకూడ అశ్వమేధ యజ్ఞమును చేసెను. యజ్ఞములలో జేయబడినది హింసయనబడదు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నిట్లున్నది.

“మాహింసాత్వస్య భూతాని అన్యన్న తీర్థభ్యః”

“శంకర భావ్యము-తీర్థవామ కాస్త్రాశ్చానిషయ, తతోఽన్యత్రేత్యర్థః”

కాస్త్రాశ్చాను సారము చేయబడు కర్మయే తీర్థము. ఈ విశేషార్థముని వేదకర్మలలో హింస యొనర్పగూడదు. దీనివలన శంకరాచార్యుల గూడ యజ్ఞములయందలి హింసను విరోధింపలేదని తాత్పర్యము.

“జేవతలనుద్దేశించి యజ్ఞప్రసంగములలో వేదవిధిననుసరించి చేయబడు పశుహననము ‘హింస’ యనబడదు. తమ కడుపుల నింపుకొనుటకై మాంసము తినునిష్ఠములో చేయబడు పశుహననము ‘హింస’ యనబడును. వేదోక్త పశుహింసలో జేవతలకై మాంసమాత్రము నిచ్చుటయే ముఖ్యోద్దేశము. హుతశేవమాంసమును భక్షించుటకూడ విధివిహితమే. కావున కాస్త్రాశ్చాను రక్షించు నిచ్చతో నీ హుతశేవమాంసము భక్షింప బడుచున్నది.

“వర్ణాశ్రమముల దెలియటచేతనే యజ్ఞీయ పశుహింస చేయబడుచున్నది. సోమభాగమున పశుహింసలేయే కర్మ పరిపూర్తి కాబాలదు. కొందరు విచార కూస్యులు వేదమర్యాదల పాటించని వారివిధములగు సోమయాగాది వైదిక కర్మలనపహసించును. వారిచే యజ్ఞముల జేయువారు తక్కువ అహింసాపరులని జెప్పబడదు. ‘అహింస’ పరమ శర్మమనునది సత్యము, అయిన నపవాదముందును గలదు. త్రిత్రియులు మృగయా, యుద్ధములలో హింసయొనర్చు నట్లే యజ్ఞకర్తలు యజ్ఞవిధిననుసరించి పశుహననము గావించును.

యజ్ఞములలో జేయబడు పశుహవనీతి-పశువధలోకన్న తక్కువ
దుఃఖమును కలిగించును.

పశువును త్తరదిక్కునకు గాల్చుచాపి పరుండ బెట్టవలెను. తరువాత
శ్వాసాది ప్రాణవాయువుల నిరోధించి ముక్కు, ముఖములను మూయవలెను.
ఇత్యాది సూచనలు శాపితులకు జెప్పబడినవి.

“ఉదీచీనాం అస్యపవోనిదధాత్

అంతరే వోహ్లాణం వారయతాత్.” [ఐ. బ్రా. 6.7]

మరియు,

“అమాయ కృద్వంతం సంజ్ఞయతాత్.” (తై. బ్రా. 3.6.6)

అనగా :— పశువునకు చాల తక్కువ దుఃఖమును కలిగించి
వధింపవలెను.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఆధార గ్రంథములు

ఋగ్వేదము

(క) భాష్యములు :

[1] సాయణ భాష్యము, శబ్దాను క్రిమణిక ప్రతీక నూచీ సహితము. మ్యాక్స్ మూలర్ సంపాదితము. [1859 - 75 డి. సం. అండన్ 1890-92].

[2] ల్యాటిన్ అనువాదము (By Rosen 1880-85).

[3] ఫ్రెంచి అనువాదము [By Longlois 1843, 51].

[4] జర్మను అనువాదము [By A. Ludwig 6 Vols పూర్ణము Prag 1876-83 [భూమిక, భాష్యము మరియు Index సహితము].

[5] జర్మన్ అనువాదము [By H. Grassman, Leipzig 1876-77].

[6] జర్మన్ అనువాదము [By K. F. Gilder Tubingen 1908].

రెండవ సంస్కరణ — Gonttengen 1923.

[7] అనువాదము By Rudolf Roth.,

[8] Roors edition of text of translation in Bible India no, 1-4 (Calcutta 1849) రెండవ అధ్యాయము వరకు.

(9) ఇంగ్లీషు అనువాదము By Wilson.

(10) Do Do By Arrowsmith Boston 1886.

[11] Do Do By R. H. T. Griffith వారణాశి 1889-92.

[12]. శ్రీ ఆనంద తీర్థుల భాష్యము (విశేషించి ఒకభాగముపైకి)

దీని పరిధి, ద్వితీయ, తృతీయాంశక భాష్యములకు శ్రీజయతీర్థుల
టీక కలదు. ఇది ఇండియన్ హౌస్, లండన్ పుస్తకాలయములో
గలదు.

[13] సాయణ భాష్యము Bombay Theosophical Publi-
cation fund Bombay.

[14] దయానంద సరస్వతి భాష్యము.

(తక్కిన ఆర్య భాష్యములు).

[ఖ] ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములు :

1. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము — సాయణ భాష్య సహితము,
సంపాదకులు కాశీనాథ శాస్త్రి, ఆనందాశ్రమము పూనా, సం. 1396
ఖండము 1, 2.

2. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము సాయణ భాష్య సహితము. సత్య
వ్రీత సామశ్రమి సంపాదితము. ఏషియాటిక్ సొసైటీ, కలకత్తా సంవత్.
1952-62 ఖండములు [1-4].

3. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున కింగ్స్టన్ అనువాదము:- అనువాదకులు
A. B. Keith Harward Oriental Series vol 25. 1920.

4. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము Martin Hang సంపాదితము
బొంబాయి ప్రభుత్వ ప్రకాశనము 1863.

5. Das Aitariya Brahman సంపాదకుడు Theodor
Anfreight Bombay 1879.

6. సాంఖ్యాయన కృతికి ఆంగ్లానువాదము — అనువాదకుడు
A. B. Keith Harward Oriental series Vol 25. 1920.

7. కాశీతక్తి బ్రాహ్మణము — సంపాదకుడు B. Lindner gena
1837.

8. సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణము — గులాబ్ శంకర్ జయశంకర్
సంపాదితము. ఆనందాశ్రమము సంస్కృతగ్రంథాలయ పూనా 1911.

శిక్షా :

[1] జర్మను అనువాద సహితమును ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్య, సంపాదకుడు మాక్స్ మూలర్, లీప్సిగ్ 1856 -69.

2. శిక్షా సంగ్రహము — చాఖంబా సంస్కృత సీరీజ్ బెనారస్ 6.

(ఘ) కల్పములు :

1. అశ్వలాయన క్రౌతమాత్రములు. Bible India Calcutta

2. Do Do Harward Oriental series vol 25

3. సాంఖ్యాయన క్రౌతమాత్రము. A. Hillebrandf సంపాదితము. Bible India 1888.

4. సాంఖ్యాయన క్రౌతమాత్రము, Keith Journal of the Royal-Asiatic Society 1907 P. N. 40.

5. సాం. క్రౌ. మాత్రము. Harward Oriental series vol 25 P. 50.

2. గృహ్య సూత్రములు :

1. అశ్వలాయన గృహ్య సూత్రములు పటిక, గాన్గ్స్ వారాయణ సంపాదితము. Bible India 1869.

2. అశ్వలాయన గృ. సూ. వారదత్తాచార్యుల టీకతో కూడినది—గణపతిశాస్త్రి, త్రివేంద్రం సంపాదితము [సంస్కృత సీరీజ్] నంబరు 78-1923.

3. అ. గృ. సూ. జర్మను అనువాద సహితము :— అను : A.B. Stazler, Indisdu Hausuagel Germany 1865-8.

4. అ. గృ. సూ. అంగ్లాను వాదము—అను :— H. Oldenberg, Sacred Books of the East vol. 29.

5. సాంఖ్యాయన గృహ్యసూత్రములు సంస్కృతము మరియు జర్మనీ అనువాదములు. H. Oldenberg Indische Studies, heransgegelrem Awelud.

6. అంగ్లాను వాదము (Sacred Books of the East) vol 29.

7. కాశీతకీ గృహ్యసూత్రములు:— రత్నగోపాలభట్ట బనారస్ సంపాదితము. సంస్కృత సీరీజ్. 19. 7.

8. ఆశ్వలాయన సూత్రప్రయోగ టీకాదికములు. మంజనాచార్య భట్టకృతము. చౌఖంబా సంస్కృత సీరీజ్ కాశి.

9. సాంఖ్యాయన గృహ్యసూత్రము. వానుదేవకృతము.

3. పరిశిష్టములు:

1. భావ్యసహితమగు చరణవ్యూహము. శౌనకీయ పరిశిష్టము.

బ. వ్యాకరణము:—పాణినీయ స్వరవైదిక ప్రక్రియా.

చ. నిరుక్తము:

1. నిరుక్తభావ్యము రెండు భాగములు. కాంక్షీగురుకులము.

2. నిఘట్టు.

ఛ. ఛందము:...పింగల ఛందస్సూత్రము.

జ. జ్యోతిషము లగధ

ఝ. అనుకృతజాతిక :

1. సర్వాను క్రమణిక కాల్యాయన కృతము.

2. అర్హాను క్రమణిక శౌనక కృతము.

3. ఛందోను క్రమణిక శౌనక కృతము.

4. అనువాకాను క్రమణిక Do

5. పాదాను క్రమణిక Do

6. సూక్తాను క్రమణిక Do

7. దేవతాను క్రమణిక [అనుపల్లిభము.]

8. ఋషిజానము శౌనక కృ.

యజుర్వేదము

[క] సంహితలు—భాష్యములు :

1. కౌఠక సంహిత Edited by L.V. Schroeder, Leipzig 1900—1910.

2. కౌఠక సంహిత Text and its interpretation S.Keith, Journal of the Royal Asiatic Society 1910—18.

3. కౌఠక సంహిత By Caland L. D. M. G. 72. 1918.

4. కపిష్ఠల కథ సంహిత—అప్రకాశితము చూడు L. V. Schroeder W. Z. K. M. L. 362.

5. మైత్రాయణీ సంహిత— L. V. Schroeder, Leipzig 1881—86.

6. తైత్తిరీయ లేక ఆపస్తంభ సంహిత [రోమీయలిషి] A. Weber, industud vol 11 & 12.

7. తైత్తిరీయ సాయణ భాష్య సంహితము Bible India 1860—1899.

8. Do అశుంభాశ్రమము వూనా No. 42.

9. తైత్తిరీయ లేక ఆపస్తంభ సంహిత సాయణ భాష్య సంహితము—అంగ్లాను వాదము, A. B. Keith, Harward Oriental series vol 18, 19. , 1914.

శుక్ల యజుర్వేదము :

10. వాజస నేయ సంహిత—కుషీధర భాష్య, సంహితము. A. B. K. Berlin London 1852.

11. Do అంగ్లాను వాదము Griffith వారణాశి. 1899
12. Do మహిధర భాష్య సహితము Weber London, Berlin 1852.
13. Do ఉబ్బటు మహిధర భాష్యము (నిర్ణయసాగర పెన్)
14. తైత్తిరీయ సంహిత — భట్ట భాస్కర మిశ్రుని భాష్యము [అప్రకాశితము].
15. శుక్లయజుర్వేద సంహిత—పం. జ్వాలా ప్రసాదమిత్ర భాష్యసహితము.
16. కృష్ణయజుర్వేద తైత్తిరీయ సంహిత.
17. అజమేరు యజుర్వేద భాష్యము — స్వా. దయానంద కృతము.

ఖ. బ్రాహ్మణములు :

1. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము — సాయణ భాష్య సహితము రాజేంద్రగిరి మిశ్ర సంపాదితము. Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
2. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము—నారాయణశాస్త్రి సంపాదితము. భా. 1-3. ఆనందాశ్రమము, పూనా 1899.
3. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము—భట్ట భాస్కర భాష్యము—మహాదేవశాస్త్రి, శ్రీనివాసాచార్య సంపాదితము 1908-21 మైసూరు.
4. శతపథ బ్రాహ్మణము [మాధ్యందినీయము] సంపా. A. Weber Reprint 1924.
5. మాధ్యందినీయ శతపథ బ్రాహ్మణము—అజమేరు 1859.

6. శతపథ బ్రాహ్మణము—సాయణ భాష్య సహితము కాండము 1,3,5,7,9 సత్యవ్రతసామ శ్రమి సంపాదితము 1903—11 Asiatic Society of Bengal, Calcutta vol 1—VII.

7. శతపథమున కాండ్లను వాదము—అను: Julius Eggeling (Sacred Books of the East vol 12,26,41,43 & 44).

8. కాణ్వీయ శతపథ బ్రాహ్మణము [లాహోరు] D. G. P. కాలేజి.

X. శిక్షా :

1. తైత్తిరీయ ప్రాతిశాఖ్య సూత్రములు—అండ్లను వాదసహితము. Journal of the American Oriental Society vol 1. New Haven 1871.

2. వాజసనేయ ప్రాతి శాఖ్యసూత్రములు—సంపా: పి.వి. పాతక్ బహరన్ 1883-880.

3. వాజసనేయ ప్రాతి శాఖ్యసూత్రములు జర్మనీ అనువాదము—Weber Indstud 4,65,160,177.33.

4. పృథిక్ష్ణ సూత్రములు—సంపా: Weber A.B.A.17-69.

5. కాత్యాయన శుక్ల యజుర్వేద పా. శా. భాష్యసహితము.

ఘ. కల్పము :

శ్రౌతసూత్రములు.

1. కాత్యాయన శ్రౌత. శుక్లసూత్రములు—వ్యాఖ్యాచార్యుని భాష్యముతో సంపా: వదనమోహన పాతక్, విద్యావిలాస ప్రెస్, కాశీ.

కృష్ణయజుర్వేద శ్రౌతసూత్రములు :

2. కాత్యాయన శ్రౌ. మా.—సంపా: A. Weber.

3. Do Do భాష్యసహితము విద్యావిలాస ప్రెస్, కాశీ.

4. హాథాయన శ్రౌ. నూ.—సంపా : W. క్యాలెండి Bible India 1904-26.

5. అపస్తంభ శ్రౌత. నూ—సంపా : R. Gorbe Bible India 1882-1903.

6. హిరణ్యకేషీయ శ్రౌ. నూ --కటిక, అనంతాశ్రమము, సం. గ్రంథావళి పూనా.

7. మానవ శ్రౌ. నూ —Books 1-5 Edited By F. Knavar St. Petersburg 1900.

8. మానవ శ్రౌ.నూ. చయనము —By J. M. VanGelder Leyden 1921.

2. గృహ్యసూత్రములు

శుక్లయజుర్వేదము :

1. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు. కాత్యాయన సూత్రీయ శ్రౌతశాచ, విద్యావిలాస్ ప్రెస్, కాశీ.

2. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు హరిహర భాష్యసహితము— లక్ష్మీవేంకటేశ్వర బొంబాయి 1890.

3. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు అధీరామకర్మ సంపాదితము, జర్నలి అనువాదము — అనువాదకుడు : A. F. Steynet Indische, Hawregelin A. K. M. VI. 2 & 4, 1876-8.

[పారస్కర గృ. నూ. భాష్య చతుష్టయముతో సజాతీ ప్రెస్, బొంబాయి].

4. పారస్కర గృ.నూ.ఆంధ్రానువాదము —కర్త: H. Oldenberg S. B. E. vol 29.

కృష్ణయజుర్వేదము :

5. అపస్తంబ గృహ్యసూత్రములు—సంపా : M. Winternitz Vienna 1887.

6. అనువాదము ఆపస్తంబ పరిభాషా సూత్రసహితము—S.B.E., vol 30.

7. హిరణ్యకేశీ గృహ్య—సంపా : J. Kireste Vienna 1889.

8. అంగ్గాను వాదము—S.B.E. vol 30.

9. వాధాయన గృహ్య—సంపా : శ్రీనివాసాచార్యులు, మైసూరు 1908. Bibliotheca Sanskrita No. 32.

10. భారద్వాజ గృహ్య—సంపా : Hewiette J. W. Salomons Leyden 1913.

11. మానస గృహ్యసూత్రములు—సంపా : F. Kanauer St. Petersburg 1897.

12. కౌతక గృహ్య సూత్రములు—సంపా : W. Caland D. A. V. College Lahore.

13. వైఖానస గృహ్య సూత్రములు—Leipzig 1896.

14. వారాహ గృహ్య—సంపా : R. శ్యామశాస్త్రి గారు కావ్యం, Oriental Series No. 18 Baroda 1921.

3. కల్ప—ధర్మసూత్రములు

1. ఆపస్తంబ ధర్మసూత్రములు

2. వాధాయన ధ. మా.

3. వశిష్ట ధ. మా.

4. కౌతమ ధర్మసూత్రములు.

5. వైఖానస ధ. మా. (Leipzig 1896)

6. హిరణ్యకేశ ధ. మా.

4. కల్ప—శుల్పసూత్రములు (Sculpture)

1. అపస్తంబ శుల్పసూత్రములు. జర్మనీ అనువాదముతో—కర్త
Albert Burke Zoitschblider Dentachen morgen Tandis-
chan Gesellschft Z.D.M.S. 12. 1918.

2. జాధాయన శుల్పసూత్రములు — అంగ్లానువాద సహితము
G. Thibant „పండితుడు” vol IX.

3. కాత్యాయన శుల్పసూత్రములు—[కాశీనుండి శ్రౌతసూత్రము
తో బాటునుద్రితము.]

4. హిరణ్య కేకీయ శుల్పసూత్రములు.

5. కల్పములు—శ్రాద్ధకల్పములు

1. మానవ శ్రాద్ధ కల్పము—సంపా : W. Caland Atlin-
discher Ahnencut PP 238 FF.

2. శానకీయ శ్రాద్ధ కల్పము—PP 243 FF.

3. పిష్పలాద Do Do—కొన్ని అంశములు PP 243 FF.

4. కాత్యాయన Do Do—PP 245.

5. గౌతమ శ్రాద్ధ కల్పము—S. Calandin By dragen.

6. కల్పములు—పితృమేధ సూత్రములు

1. జాధాయన పితృమేధ సూత్రములు.	} సంపాదకుడు W. Caland A. K. M. X. 3. 1869.
2. హిరణ్యకేకీ Do Do	
3. గౌతమ Do Do	

7. కల్పములు—పరిశిష్టములు

1. కర్మప్రదీపము 2 భాగములు జర్మనీ అనువాద సహితము.
Q. S. 1889, 1900.

ఇ. అనుక్రమణికలు :

1. కాత్యాయన శుక్లయజుర్వేద సర్వానుక్రమ నూత్రము భాష్య సంహితము, కాశీ.
2. నిగమ పరిశిష్టము. 3. ప్రవరాధ్యాయము.
4. యజుర్వేద చరిత్రవృత్తాంతము.
5. కృష్ణయజుర్వేద ఆత్మేయానుక్రమణిక.
6. Do చారాయణీయానుక్రమణిక.

సా మ వే ద ము

- క. 1. రాజాయనీయ సంహిత — సంపా; అను: Stencuson London 1842.
2. కాశుమస సంహిత — జర్మనీ అనువాదయుక్తము. By The Benfey Leipzig 1848.
3. కాశుమస సాయణ సంహిత—By శత్యవ్రత సామశ్రమి Biblind 1871.
4. జైమినీయ సంహిత—By W. Caland (Indische for Schumngen Boreslaw 1907.
5. సామవేద సంహిత—అంగ్లాను వాదకుడు Griffith వార జాతి 1893.
6. సామవేద రుత్వీరామస్వామి కృతము.

ఖ. సామవేద బ్రాహ్మణము

1. తాండ్య మహాబ్రాహ్మణ సాయణ భాష్యసహితము-సం.అనంద చంద్ర వేదాంత వాగీశ Asiatic Society of Bengal Calcutta 1870
2. దైవత వడ్వింశ బ్రాహ్మణములు సాయణ భాష్యముతో- సంపా. జీవానంద విద్యాసాగరుడు కలెక్టర్ 1881.
3. వడ్వింశ బ్రాహ్మణము విజ్ఞాపన భాష్యసహితము-సంపా. H. F. Basing Leyden 1908.
4. వడ్వింశ సాయణభాష్యయుక్తము [ప్రతి.ప్రతిపాఠకము] సంపా. Kurt Klemn Guteslah 1898.

5. మంత్ర శ్రీబ్రాహ్మణము - సంపా. సత్యవ్రత సామశ్రమి, కలకత్తా సంవత్ 1947.

6. మంత్ర [ప్ర. ప్రపాతకము] సంపా. Heurich Stonner Halle 1901.

7. సంహితోపనిషత్తు బ్రాహ్మణ భావ్యయుక్తము. సంపా A. C. Burnell మంగళూరు, 1876.

8. ఆశ్లేయ బ్రాహ్మణము-సంపా. A. C. Burnell మంగళూరు 1876.

9. వంత బ్రాహ్మణము-సాయణ భావ్యయుక్తము-సంపా. సత్యవ్రత సామశ్రమి, కలకత్తా వి. సం. 1951.

10. సామవిధాన బ్రాహ్మణము - సాయణ భావ్యయుక్తము-సంపా. వి. సం. 1951.

11. సామవిధాన బ్రాహ్మణము సాయణభావ్యయుక్తము-సంపా A. C. Burnell London 1873.

12. జైమినీయ ఉపనిషత్ బ్రాహ్మణము-సంపా. Haus Oertel జేవనాగరీ సంస్కరణము లాహోరు 1921.

13. జైమినీయ ఆశ్లేయ బ్రాహ్మణము-సంపా. A. C. Burnell మంగళూరు. వి. సం. 1878.

14. జైమినీయ బ్రాహ్మణము లేక తలవకార బ్రాహ్మణము. [సంపా. వేదవ్యాస M. A. ప్రకాశితము D. J. V. కాశేజి, లాహోరు].

X. శ్రీ యా

1. సామప్రాతికాఖ్య-సత్యవ్రత సామశ్రమి ద్వారా [“ఉషా” కార్యాలయం కలకత్తా, 1890.]

2. పుష్పనూత్రము - అజాత శత్రుకృత టీకాసహితము-సంపా లక్ష్మణకాశ్రీ కాశి.

3. పుష్పనూత్రము జర్మనీ అనువాదము సంపా. R. Simon A. Bay. A 1909 PP. 48-1780.

4. పంచవిధ నూత్రములు-జర్మనీ అనువాదము By R. Simon 1903.

ఘ. కల్పములు

1. శ్రోతసూత్రములు:

1. మళక కల్పసూత్రములు. సంపా. W. Caland; Abhand XII. 3. Leipzig 1908
2. లాట్యాయన శ్రో.సూ. Biblika Indica Calcutta.
3. ద్రావిడ్యయణ శ్రో.సూ. సంపా. J. N. Renter Part I London 1908.
4. కైమినీయ శ్రో. సూ. [అగ్నిష్టోహస్యము] Leyden 1906.

2. గృహ్యసూత్రములు:

1. గోభిల గృ. సూ. సంపా. చంద్రకాంత తర్కాలంకార. ద్వి.సం. Bible India కలకత్తా 1906.
2. గోభిల గృ.సూ.బర్హస్పతి అనువాదము By F. Kuner Dorpat 1884-6.
3. గోభిల గృ.సూ.అండ్లాను వాదము, Sacred booksof the East 13/29.
4. ఖదిర గృహ్య సూత్రములు అండ్లాను వాదము S.B.E.15/29.
5. కైమినీయ గృ. సూ.-సంపా; అను : W. Caland Lahore 1922. పంజాబు సంస్కృత సీరీజ్.

3. కల్పములు—పరిశిష్టములు

1. గోభిల పుత్ర గృహ్య సంగ్రహ పరిశిష్టము By M. Bloom-fino Z. D. M. Q. vol. 35.
2. గోభిల పుత్ర గృహ్య సంగ్రహ పరిశిష్టము :By చంద్రకాంత తర్కాలంకార Bibli India 1910.
3. గోభిల్లీయ పరిశిష్టము [సంధ్యా ధ్యానము, సావిత్ర సూత్రము, శ్రాద్ధ-కల్పాదికములు] Bibli India 1909.

జ. అనుక్రమణికలు:

1. సామవేదాన్వితముచేత.
2. సామవేద ధేవతాను కృమణిక.

అ థ ర వ్వ వే ద ము

- క. 1. అశ్వ సంహిత సాయణ భాష్యము 4 vols Bombay.
 2. Do అండ్లనువాదము By Griffith (Benaras 1895-9).
 3. Do By W.P. Whitney Edited By C.R. Laman
 (H.O.S. vol 7 & 8 Cambridge 1905).

3. డేముకరణ దానకృత భాష్యము:

ఖ. అథర్వ వేద బ్రాహ్మణము:

1. గోపథ బ్రాహ్మణము సంపా. హరచంద్ర విధ్యాభూషణ
 కలకత్తా 1870,

2. గోపథ బ్రాహ్మణము సంపా. డాక్టర్ డింకేగెప్ట్రీ లండన్ 1919.

గ. శి డ్దా :

1. అశ్వవేద పౌత్తిశాఖ్య పృ. భా. సంపా. విశ్వబంధు విధ్యాభి
 శాస్త్రి పంజాబు విశ్వవిద్యాలయము.

ఘ. కల్పములు :

1. శ్రౌత సూత్రములు—1. వైతాన శ్రౌత సూత్రములు జర్మనీ
 అనువాదము. అనువాదకుడు R. Garde London & Stratesburg.

1878.

2. గృహ్యసూత్రములు -2. కాశిక గృ.సూ. సంపా. M. Bloom
 Field New Haven 1890.

3. పరిశిష్టము—1. అథర్వవేద పరిశిష్టము-సంపా. G.M. Bolling
 J. Ron Negelien Leipzig 1909-10.

2. అథర్వవేద శాంతికల్పము Translation of
 the American Philological Association vols 35. 1904.
 77 FF.

4. అథర్వ పౌత్యశ్చిత్తాని సం.—J. B. Negelium New
 Haven 1915.

చ. అనుక్రమణికలు :

1. అథర్వవేద చరణ వ్యూహము.

—: సంపూర్ణము :—

అంబర చమపదగీస గ్రంథములు

ఆంధ్ర సారస్వత పరిపత్తు ప్రియమరణము

—

1. ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర—
శ్రీ సురవరంజనాచార్యులు 1 11 11
2. వైస్సుకళ — శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి 1 11 11
3. ఆంధ్రుల చరిత్ర—
శ్రీ డా॥ నెలమూరి వెంకటరమణయ్య 1 11 11
4. గ్రంథాలయములు—
శ్రీ హతూరి నాగభూషణం 2 11 11
5. మనరాజ్యాంగము—
శ్రీ పద్మా వెంకటేశ్వరరావు 1 8 11
6. ప్రబంధపాత్రలు—
శ్రీ వేదవంతుల నరసింహమూర్తి 1 8 11
7. గీర్వాణరూపకము—
శ్రీ రత్నావధుల కృత్తిదాసు తీర్థులు 1 8 11

ప్రచురించిన గ్రంథములు.

1.	అంధ్రదేశ చరిత్ర సంగ్రహము—	
	శ్రీ మ. సోమశేఖరశర్మ	1 8 0
2.	సమస్యము	2 0 0
3.	పచ్చతోరణము } శ్రీచేపులపల్లి రామానుజరావు	2 0 0
4.	టీవ ఏరాసము ---- శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి	1 0 0
5.	బాలవిజ్ఞాన మంజూష—	
	శ్రీ వి. సీతరామచంద్రరావు	1 8 0
6.	ఎలర్రాసు — శ్రీ వసుంతరావు వెంకటరావు	1 0 0
7.	వేదవాఙ్మయము— శ్రీ తిరుపతి శ్రీనివాసశర్మ	1 8 0
8.	సవోపయం (పీఠాంకిక)—	
	శ్రీ జర్నా వెంకటేశ్వరరావు	0 4 0

రాదోపు గ్రంథములు.

9.	పరమాణువు	} శ్రీ వసుంతరావు వెంకటరావు
10.	భౌతికాధ్యక్షితి విజ్ఞానము	
11.	భారతీయ సంస్కృతి— చా॥ పుష్పపత్రి శ్రీనివాసాచార్యులు	
12.	భౌతికశాస్త్రము—శ్రీ రావణ సంకల్పరామియ	
13.	రాజకీయ శాస్త్రము—శ్రీ పర్నా వెంకటేశ్వరరావు	
14.	పౌర శాస్త్రము	
15.	పీఠాంకికములు	
16.	శ్రీరామ చరిత్ర (పునరుద్ధరణ)	} శ్రీగాడిచర్ల హరి
17.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు—అము ప్రియాలక్ష్మి	
18.	రసాయన శాస్త్రము	
19.	జీవశాస్త్రము	
20.	మనస్సుపై శాస్త్రము	

